

## **ВАЗОРАТИ ФАРҲАНГИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН**

**Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот**

## **ФЕҲРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ ДАР ТОЧИКИСТОН**

**Мураттиб**

*Дилишод Раҳимӣ*

*номзади илми филология*

***Муҳаррири масъул***

*Аминов Абдуфаттоҳ*

*номзади илми филология*

***Ҳайати таҳририя***

*M. Муродӣ – доктори илми филология, Ф. Ҷумасов – доктори илмҳои санъатшиносӣ, Ш. Комилзода – номзади илмҳои педагогӣ, Табаров М. – номзади илмҳои таърих, М. Ҷӯраев – номзади илми филология, Мирзоева Ш. – номзади илми филология, Қ. Аламишоев – номзади илмҳои таърих, Г. Каримова – номзади илми филология, Л. Носирова, З. Холмуродов.*

Душанбе

Истеъдод

2023

## ПЕШГУФТОР

Дар солҳои охир соҳаи фарҳанги ғайримоддӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон рушд кард. Махсусан, бо тадбиру ташаббусҳои Пешвои муazzами миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мероси фарҳангии тоҷикон ҳифзу густариш ёфта, намунаҳои беҳтарини он дар сатҳи ҷаҳонӣ муаррифӣ гаштанд. Дар Ҷаласаи 18-уми Кумитаи байниҳукуматӣ оид ба ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии ЮНЕСКО (ш. Касане, Ботсвана, декабри соли 2023) парвандай 3 унсури фарҳанги ғайримоддӣ аз Ҷумҳурии Тоҷикистон (2-тояш муштарак) баррасӣ ва расман ба Феҳристи репрезентативии мероси фарҳангии ғайримоддии башарият ворид шуданд. Инҳо «Дониш таҷрибаҳои анъанавии истеҳсоли матоъҳои атласу адрес», ки ҳамчун номинатсияи мустақили миллӣ танҳо аз ҷониби Тоҷикистон пешниҳод гашта буд; номинатсияҳои «Ҷашни Сада» (муштарак бо ҶИ Эрон) ва «Тазҳиб – санъати зарҳалкорӣ» (муштарак бо кишварҳои Эрон, Озарбойҷон, Туркия, Ӯзбекистон) мебошанд. Акнун аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон дар феҳристи мазкур то имрӯз 10 унсури фарҳангии миллӣ сабт шудаанд, инҳо номинатсияҳои «Шашмақом» (соли сабт 2008, ҳамроҳ бо Ҷумҳурии Ӯзбекистон), «Оши палав ҳамчун ҳӯроки анъанавии тоҷикон ва контекстҳои иҷтимоию фарҳангии он дар Тоҷикистон» (2016), номинатсияи муштараки «Наврӯз» (2016), ки аз ҷониби 12 кишвар (Афғонистон, Ирӯз, Қирғизистон, Қазоқистон, Озарбойҷон, Покистон, Тоҷикистон, Туркия, Туркманистон, Ӯзбекистон, Эрон ва Ҳиндустон), «Чакан – ҳунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» (2018), мусиқии суннатии «Фалак» (2021), «Анъанаҳои кирмакпарварӣ ва истеҳсоли абрешим барои матоъбоғӣ» (2022, муштарак аз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Эрон, Афғонистон, Ӯзбекистон, Озарбойҷон, Туркия, Туркманистон) ва «Суннати латифаҳои Ҳоҷа Насриддин Афандӣ» (2022, муштарак аз ҷумҳуриҳои Тоҷикистон, Қазоқистон, Қирғизистон, Ӯзбекистон, Озарбойҷон, Туркия, Туркманистон) ва се номинатсияи тозаи дигар, ки дар боло шарҳ додем.

Истилоҳи “мероси фарҳангии ғайримоддӣ” (МФФ) ба маънои як баҳши фарҳангии суннатӣ мебошад, ки онро фарҳангии маънавӣ ҳам ном мебаранд. Унсурҳои фарҳангии ғайримоддӣ бар хилоғи фарҳангии моддӣ (қалъаву мадраса, масҷид, манора, иморатҳои қадима ва ғ.) манқул, яъне интиқолшаванда, кӯчанда, аз як фард ба фарди дигар, аз як нафар иҷрогар ба гурӯҳи мардум, аз як насл ба насли дигар гузаранда мебошанд.

Соли 2010 Ҷумҳурии Тоҷикистон узви Конвенсияи ЮНЕСКО оид ба Ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ шуд ва то ба имрӯз мамлакатҳои зиёде, аз ҷумла Тоҷикистон, тибқи дастури ин Конвенсия (Ҷисми 3, моддаи 12) феҳристҳои миллии кишварҳои худро тартибу таҳия кардаанд. Яке аз талаботи номинатсияҳои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддии ЮНЕСКО пеш аз ҳама ба қайд гирифтани ин ё он унсури фарҳангӣ дар феҳристи миллӣ мебошад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нусҳаи аввалини “Феҳристи миллии

мероси фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик” (минбаъд – Феҳрист) соли 2013 тартиб дода шуд, ки он 48 унсурро дар бар мегирифт. Яке аз шартҳои феҳристсозӣ, мутобиқи Конвенсияи мазкур, дар ин аст, ки феҳрист бояд мунтазам таҷдид шавад. Соли 2014 нусхай нисбатан васеътари он аз ҷониби фарҳангшиносон, мардумшиносон ва дигар мутахассисони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот (ПИТФИ) тартиб дода шуд. Он фарогири 286 унсури фарҳангии ғайримоддии халқи тоҷик буда, соҳтори феҳристи тақмилёфта низ аз феҳристи нахустин фарқ мекард. Пас аз ду сол (2016) “Феҳристи миллии мероси фарҳангии ғайримоддӣ” боз танзиму тақмил шуд, ки аз 515 унсури фарҳангии маънавии тоҷик иборат буд. Соли 2018 бори чорум Феҳрист мавриди тақмилу таҷдид қарор гирифт, ҷунончи, унсурҳое, ки мазмунан як буда, бо ду ном сабт гашта буданд, пас аз таҳқиқот аз он ҳориҷ шуданд, ба Феҳрист унсурҳои нав илова гаштанд, ки дар маҷмуъ шумораи онҳо ба 533 аداد расид. Дар таҳриру таҷдиди соли 2020 миқдори унсурҳои Феҳрист, дар асоси маводи нав ва инвентаризатсияҳо 538 шуд. Ҳамчунин ҷанде аз унсурҳоро, ки дигар фаъол нестанд, аз Феҳрист берун карда, ба ҷойи онҳо унсурҳои нави ба қайд гирифташуда ворид шуданд. Тақмил дар асоси маводи инвентаризацисонии ҳангоми экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносии кормандони ПИТФИ гирдоваришуда сурат гирифтааст. Аз ҷониби Ташкилоти ҷамъиятии “Қӯҳҳои Помир” бо сарвари Қ. Аламшоев якчанд унсур инвентаризатсия шуда, барои ворид кардан ба коршиносони Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот пешниҳод шуд, ки онҳо низ пас аз барсиҳо ба Феҳрист дохил карда шуданд. Дар тақмили соли 2020 ба Феҳрист, тибқи омӯзиши таҷрибаҳои кишварҳои дигар, як баҳши нав илова шуд, ки он “Муҳитҳои фарҳангӣ” ном дошта, донишу таҷрибаҳои иҷтимоию фарҳангии мардумро оид ба ин ё он муҳит дар бар мегирад ва барои рушди унсурҳои муайяни МФФ замина ба вуҷуд меорад.

Қаблан Феҳрист ду сол пас тақмилу таҷдид мешуд. Аз соли 2023 мутобиқи зарурат ва дарҳости олимони соҳа Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот қарор қабул кард, ки минбаъд он дар се сол як маротиба таҷдид шавад. Дар тақмили навбатӣ ба Феҳрист як баҳши нав бо номи “Донишу таҷрибаҳои беҳтарин барои ҳифзи МФФ” илова шуд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбиру ҷорабиниҳои гуногун амал мекунанд, ки барои ҳифз ва идомаи фаъолияти мероси фарҳангии ғайримоддӣ равона шудаанд. Ҷунончи, Фестивал-озмуни телевизионии эҷодиёти ҳалқ “Андалеб” шуруъ аз соли 1996 то имрӯз дар ҳифзу эҳё ва тақомули унсурҳои фарҳангии мардум нақши сазовор дорад. Тибқи низомномаи “Андалеб” фаъолияти ҳунармандон аз сатҳи маҳаллӣ – ҷамоати дехоту ноҳияҳо оғоз шуда, баъдан дар марҳилаи миңтақавӣ ва ниҳоят дар марҳилаи ҷумҳуриявӣ идома меёбад.

Дар муқаммал намудани Феҳрист аз соли 2014 то қунун мутахассисон аз Пажӯҳишгоҳи илмӣ-тадқиқотии фарҳанг ва иттилоот, Академияи миллии илмҳои Тоҷикистон, ташкилотҳои ҷамъиятий (“Қӯҳҳои Помир”, Маркази Рушди эҷодӣ, ТҶ “Равшан”, ИҶК “Деҳаи мо”) ва муассисаҳои илмию фарҳангӣ ширкат намуда, он аввал дар маҷлиси гурӯҳи корӣ, сипас дар ҷаласаи Шӯрои илмии Пажӯҳишгоҳи мазкур бо иштироки олимон, аҳли фарҳанг, намояндаҳои касбу ҳунарҳои гуногун баррасӣ гашта, баъзе эроду пешниҳодҳо ба назар гирифта шудаанд.

Феҳристи тақмилёфтаи мероси фарҳангии ғайримоддӣ аз баҳшҳои зерин иборат мебошад:

Бахши 1. Анъанаи шифоҳӣ – А000 (29 унсур) .

Бахши 2. Санъати иҷроӣ – В000 (106 унсур) .

Бахши 3. Ҷашну маросим ва урфу одатҳо – С000 (55 унсур).

Бахши 4. Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон – D000 (22 унсур).

Бахши 5. Касбу ҳунарҳои суннатӣ – Е000 (112 унсур).

Бахши 6. Хӯрокҳои анъанавӣ – F000 (151 унсур).

Бахши 7. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона – G000 (72 унсур).

Бахши 8. Муҳитҳои фарҳангӣ – H000 (6 унсур).

Бахши 9. Тадбирҳои босамар барои ҳифзи МФФ – I000 (3 унсур)

Ҳар як унсури фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Феҳрист мувофиқи бахшҳояш рақамгузорӣ шудааст, чунончи, шумораи афсона “А001” мебошад. Дар идома номи унсур (бо муродифҳояш) зикр шуда, тавсифи муҳтасари унсур оварда мешавад. Баъд аз он соли ба Феҳрист ворид шудани унсур қайд гардидааст. Сипас маҳалли густариш, дар кадом ноҳияву вилоят ва шаҳрҳо маъмул будани унсури матлуб зикр ёфтаанд. Дар сутуни панҷуми Феҳрист вазъи имрӯзаи унсури фарҳангӣ, ки он дар кадом ҳолат қарор дорад: фаъол, нимфаъол, дар ҳолати азбайнравӣ ва ғайра ишора шудааст. Ниҳоят дар сутуни хафтум манобеи чопии марбут ба унсур ишора оварда мешавад. Шарҳи муҳтасари унсурҳо, ки дар сутуни севум дарҷ гардидаанд, дар асоси маълумоти аз экспедитсияҳои мардумшиносӣ ва санъатшиносӣ гирдоваришуда таълиф гаштаанд. Инчунин мураттибон дар шарҳи баъзе унсурҳо аз асарҳои фолклоршиносию этнографӣ ва аз донишномаҳое чун “Энсиклопедияи миллии тоҷик”, “Донишномаи фарҳангии мардуми тоҷик” ва монанди инҳо баҳрабардорӣ кардаанд. Феҳрист пас аз такмилу таҷдиди нав дорои **556** номгӯйи намунаҳои фарҳангии ғайримоддӣ аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

Маводи бахшҳо дар таҳриру такмилҳои пешина ва ҳозира аз ҷониби мутахассисони зерин гирдоварӣ ва таҳия шудаанд: бахши “Анъанаи шифоҳӣ” – Д. Раҳимӣ; “Санъати иҷроӣ” – Н. Қличева, Ҷ. Обидпур, А. Зубайдов, А. Аминов; “Ҷашну маросим ва урфу одатҳо” – А. Аминов, З.Холмуродов, Д. Раҳимӣ; “Дониш ва таҷрибаҳои марбут ба табиат ва кайҳон” – Д. Раҳимӣ, А.Аминов; “Касбу ҳунарҳои мардумӣ” – З. Холмуродов, Л.Носирова, Ф. Қодиров, М. Муродов, Д. Раҳимӣ; “Хӯрокҳои анъанавӣ” – Ш. Бердиева, Д. Раҳимӣ, М.Ниёзова, Г. Каримова; “Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона” – Д. Раҳимӣ; “Муҳитҳои фарҳангӣ” – Д. Раҳимӣ, Аламшоев Қ. ва “Донишу таҷрибаҳои беҳтарин барои ҳифзи МФФ” – Д. Раҳимӣ, З. Холмуродов ва А. Абдуллоев.

Бояд гуфт, ки ҳанӯз ҳам унсурҳои зиёди фарҳангии маънавии ҳалқи тоҷик пурра ва ё ба дараҷаи кофӣ омӯхта нашудаанд. Умединорем, ки дар раванди такмилу таҷдид дар оянда шумораи бештари намунаҳои фарҳангии ғайримоддии ҳалқи тоҷик аз ҷониби

мухаққиқон мавриди омӯзиш қарор гирифта, ба Фехристи миллӣ роҳ меёбанд.

Фехристи такмилёфта барои ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ дар ҳудуди кишвар, инвентаризатсияи унсурҳо, таҳқиқоти илмӣ, таҳияи номинатсияҳо ҷиҳати пешниҳод кардан ба рӯйхатҳои ЮНЕСКО, таблиғ ва густариши намунаҳои фарҳангӣ ва ба таҳқими ҳувияти миллӣ мусоидат хоҳад кард.

**ФЕХРИСТИ МИЛЛИИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ**  
**БАХШИ 1. – АНҖАНАИ ШИФОҲӢ (A000)**

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
A001	АФСОНА, афсонаҳои «Ҳазору як шаб»	<p>Жанри ҳамосавии фолклори тоҷик. Як навъ ҳикояҳои насири шифоҳӣ мебошад, ки мазмунҳои рамзию тамсилӣ, сеҳромезӣ ва саргузаштию майшӣ доранд ва бунёди сужети онҳоро ҳодисаҳои бофтау хаёлӣ ва тасвирҳои фантастикию ғайримуқаррарӣ ташкил медиҳанд. Афсона навъҳои тамсилӣ, сеҳромез ва майшӣ-ичтимоӣ дорад.</p> <p>Афсонаро бештар хонавода калонсолон ба хурдсолон нақл мекунанд, инчунин тавассути китобҳо ва фильмҳои тасвирӣ низ афсонаҳо интиқол мешаванд.</p> <p>Дар байни тоҷикон аз даврони қадим афсонаҳои зиёд аз силсилаи «Ҳазору як шаб» то ба имрӯз роиҷ мебошанд.</p>	2013	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Амонов Р. Очерки эчодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насири шифоҳӣ. – Д., 1999.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
A002	АЛЛА, лалайик	Суруди навозишӣ, ки ҳангоми хобонидани тифл аз тарафи модар, модаркалон ва ё ягон шахси наздики оила хонда мешавад. Мазмуни сурудҳои алла аз орзуву омоли модар, тавсиф ва меҳрубонии тифл иборат мебошад. Дар ҷумҳурӣ ҳамасола озмунҳои аллаҳои ё ал-	2013	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Алла // Мураттиб ва муаллифи пешгуфткор Н. Ҳакимов. – Ҳуҷанд., 2013 (матн бо нотаҳо).</p>

		лагўйй гузаронида мешаванд, ки барои ҳифз ва рушди анъанаи аллахонӣ мусоидат меқунанд.				2.Алла, чонам, аллаё / маҷмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермуҳаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
A003	АШӮЛА, тарона	Жанри хурди манзуми фолклори тоҷик. Он аз ҷор мисраи кӯтоҳ таркиб ёфта, асосан дар вазни ҳичоӣ эҷод карда мешавад. Мисраъҳои ашӯла назар ба байту рубоӣ хеле кӯтоҳанд. “Ашӯла” истилоҳи ҳалқист ва гӯяндаи онро “ашӯлаҷӣ” меноманд. Дар илми фолклоршиносӣ ба ҷоии “ашӯла” истилоҳи “тарона” корбурд дорад. Як навъи таронаҳо, ки дар даҳсолаҳои охир эҷод шудаанд, ба дар анъанаи гулбазм зиёд истифода мешаванд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии ҳалқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A004	БАЙТ	Навъи хурди лирикӣ, ду мисраи манзум, ки аз ҷиҳати мазмун ва шакл ба ҳам алоқаманд аст. Баъзан мардум зери мағҳуми “байт” умуман, шеър ё сурудро дар назар доранд. Дар байни мардум байтҳои сершуморе мавҷуданд, баъзеи онҳо аз жанрҳои рубоиву дубайтӣ ва ғазалҳо қанда шудаанд ва баъзеи дигарашон мустақилона эҷод шудаанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.

A005	БУЛБУЛИК	Булбулик яке аз навъҳои лирикаи мардумии хосси сокинони Бадаҳшон (ба забони вахонӣ) мебошад. Он аз се мисраъ иборат буда, ба-робарвазни мисраъҳо на дар ҳамаи матнҳо риоя мешавад. Мисраъҳо, асосан, аз шаш ё ҳафт ҳичо таркиб меёбанд. Қофиябандиаш ба тарзи А, Б, А аст.	2014	Водии Вахони н. Ишкошим	Фаъол	1. Стеблин-Камен-ский И. М. Фольк-лор Вахана // Фолк-лор и этнография. – Л., 1970. 2. Пахалина Т.Н. Образцы вахансской народной поэзии // Проблемы восточ-ного стихосложе-ния. – М., 1973.
A006	ЧИСТОН	Чистон жанри ҳурди фолклори тоҷик буда, дар он номи ягон ашё, гиёҳ, ҷонвар, аъзои бадани инсон, ҷисму маъданҳо, ҳодисаҳои табиат ва ҷирмҳои осмонӣ ва ғ. бо маҷозу киноя пинҳон карда мешавад ва гӯянда аз шунаванда чӣ будани он мағҳуми ниҳонро мепурсад. Матни чистон аз савол ва ҷавоб иборат аст. Чистонҳои ҳалқӣ ҷанд намуд доранд: чистонҳои манзум, насрӣ, риёзӣ, чистон-афсона ва чистон-булбулон ва ҳар як навъ ҳусусият ва нозуниҳои ҳудро дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сӯфиев А. Чистонҳои ҳалқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 2. Асрорӣ В. Жанрҳои ҳурди фолклори тоҷик. – Д., 1990. 3. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии ҳалқи тоҷик. – Д., 1980.
A007	ДАРГИЛИК	Навъе аз назми лирикии фолклори Бадаҳшон. Онро ба маъни «пазмонӣ» чун суруди маҳсу-си модарон ва ошиқон низ маънидод мекунанд. Даргиликҳо бештар дар байни ҷавонон маъмул буда, мазмунҳои ишқӣ-романтиқӣ до-ранд. Имрӯзҳо баъзе ансамблҳои фолклорӣ-этнографӣ намунаҳои даргиликро ба оҳанг да-	2014	Шуғнон, Рӯшон	Фаъол	1. Даргилик / му-раттибон: Н. Ша-кармамадов, Х. Курбонов. – Д., 1987. 2. Шакармамадов Н. Даргилик –

		роварда месароянд.				жанри махсуси фолклор. – Д., 1993.
A008	РУБОЙ, <i>дубайтӣ</i>	Яке аз машҳуртарин ва қадимтарин жанрҳои хурди лирикии фолклори тоҷик ба шумор меравад. Дубайтӣ бо рубой умумияти зиёд дошта, танҳо аз нигоҳи вазн фарқ мекунад. Инчунин навъҳои себайтӣ ва ҷорбайтиро низ фолклоршиносон ба қайд гирифтаанд. Рубоиро таҳти навозиши сози мусиқӣ бо оҳанг ва ҳамчунин бидуни оҳанг меҳонанд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқии тоҷик. – Д., 1968. 2. Амонов Р. Рубоиёти ҳалқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A009	ДУО	Як навъ суннати шифоҳӣ, ки дар шаклҳои ҳам манзум ва мансур баён мегардад ва аз лиҳози мақсаду муроди гӯянда ва контекст навъҳои гуногун дорад. Дуоҳо вобаста ба ҳадафу мазмун ва мавриди гӯйиш намудҳои зиёд доранд: дуои фотиҳа ё қушиши кор, дуои сари дастурхон, дуои сафар, дуои хоси маросимҳо, дуои ҳатми Қуръон, дуои пас аз намоз, дуои муборакбодӣ, дуои хайр ба арвоҳ, дуои табобатӣ, дуои пеш аз хоб, нӯшбод ва ғ.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Ҳусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004. 3. Қаҳҳор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардумгиёҳ, 1995-1996, №1-2.

A010	ЁДДОШТ, <i>хотира, нақл</i>	Жанри бадеи шифоҳӣ, ки дар асоси ҳодисаҳои мушаххаси ҳаёти воқеӣ эҷод мешаванд. Гӯянда ва ё ровӣ, асосан, дар бораи воқеаҳо ва рӯйдодҳое нақл меқунад, ки ў онҳоро бо ҷашми худ додааст ва ё аз шаҳси наздик шунидааст. Масалан, хотираҳо дар бораи Ҷонги Бузурги Ватаниӣ, колхозу совхозҳо, ҳаёти даврони шӯравӣ, низоъҳои шаҳрвандӣ ва ғайра.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрои дигари насри шифоҳӣ. – Д., 1999.
A011	ЗАРБУЛМА-САЛ, <i>матал, масал,</i> <i>мақол</i>	Зарбулмасал матни муҷази аз нигоҳи семантику грамматикий устувор мебошад, ки дар он бо образҳои равшан афкори умум, ҳикмат ва таҷрибаҳои ҷондонаи мардум хулоса шудаанд. Мардум дар гуфтори худ кӯшиш менамоянд, ки дар мавриҷҳои муайян, барои таасдиқи фикру суханони хеш ва инчунин барои ороиши гуфтори худ зарбулмасалҳоро баён кунанд. Мақол як шакли зарбулмасал буда, сухан дар он бидуни маҷоз баён мешавад, аммо вазифаҳои он низ мисли зарбулмасал аст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии ҳалқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A012	ҚАСАМ, <i>савганд</i>	Қасам матни шифоҳиест, ки гӯянда бо талаффузи он дуруст будани ақидаеро, ё худ гунаҳкор набудани худро собит месозад. Дар мундариҷаи қасамҳо мазмунҳои асотирӣ, эътиқодӣ, майшӣ ва бадей инъикос ёфтаанд. Қасамро бо ёд кардани арзишҳои динӣ-маънавӣ, иҷтимоӣ ва моддӣ талаффуз меқунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.

A013	ҚИССА	Қисса яке аз навъҳои насири шифоҳии фолклори тоҷик мебошад, ки дар адабиёти ҳаттӣ низ мавқеъ дорад. Дар мундариҷаи он силсилаи ҳодисаҳои боғтаву таъриҳӣ ва саргузашту корнамоиҳои шахсони муътабари динию мазҳабӣ ва қаҳрамонҳои ормонии мардум тасвир мегарданд. Дар байни мардуми тоҷик қиссаҳо аз рӯзгори паёмбарон, оид ба корнамоиҳои Амир Ҳамза, ҳазрати Алӣ, авлиёву малоик ва ғайра ҳикоят карда мешаванд, ки асосан аз адабиёти динии китобӣ маншаъ гирифтаанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯй ва қиссаҳонӣ. – Ҳуҷанд, 2008. – С.193-212. 2. Шарифов Ҳ., Қисса // ЭСТ. –Ч. 8. – С.303. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A014	ЛАТИФА, <i>нақли Афандӣ, аникдом</i>	Яке маъмултарин жанрҳои насири шифоҳии тоҷик аст, ки мазмуни ҳаҷвӣ ва моҳияти танқидӣ дорад. Латифаҳо бо мақсади саргармӣ, фароғат ва хушҳол кардани мардум гуфта мешаванд. Дар мазмуни аксари латифаҳо камбудиҳои фардию ҷамъияти танқид ва фош карда мешаванд. Қаҳрамони асосии латифаҳои тоҷикӣ Афандӣ (Хоча Насриддин) ва Мушфиқӣ мебошанд. Имрӯзҳо тавассути матбуот, китобҳо, телевизиону радио, шабакаҳои иҷтимоӣ ва Интернет низ латифаҳо паҳн мешаванд.	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Маҳдиев С. Проблемаи жанри латифа. – Д., 1977. 2. Куллиёти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // мураттибон Ҷ.Рабиев, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ч. 2. 3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.
		“Майдо” суруди меҳнатиест, ки дар вақти галагов, кӯфтани гандуми даравида аз ҷониби	2014	Хатлон,	Таҳти	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти

A015	МАЙДА, <i>майдо,</i> "ҳӯн-ҳӯн"	хирманкӯб суруда мешавад. Сурудҳои «Майда» матни муайян надоранд. Он тавассути нақарот аз жанрҳои гуногуни назми шифоҳӣ таркиб меёбад. Имрӯзҳо шакли саҳнавии онро дар иду ҷашнҳо ва озмунҳои эҷодиёти халқ мушоҳида кардан мумкин аст.		водиҳои Зарафшон ва Рашт	хатари аз- байнравӣ қарор дорад.	даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р. Фолк- лори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
A016	МАРСИЯ, <i>нола, сугворӣ</i>	Як навъи сурудҳои халқӣ, ки мазмуни ғамангез ва ҳузновар дошта, баҳшида ба фавти шахси наздик, ҷудой аз ёру диёр ва ғурбат эҷод мешавад. Дар аксари марсияҳо ҳодисаҳои воқеӣ, муносибатҳои одамон ва факту рақамҳо бозтоб шуда, онҳо аҳамияту арзиши таъриҳӣ доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лири- каи халқи тоҷик. Д., 1968; 2. Асрорӣ В., Амо- нов Р., Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. Д., 1980; 3. Шакармамадов Н. Назми халқии Бадаҳшон. Д., 1975.
A017	МУАММО, <i>масъала, чистон</i>	Муаммо чунин асари насрии фолклори тоҷик мебошад, ки ба суолу ҷавоб асос ёфтааст. Дар фолклори тоҷик матнҳои зиёде мавҷуданд, ки дар мундариҷаашон масъалае баён мегардад ва аз шунаванда посухи он масъала талаб карда мешавад. Он ба жанри чистон монанд мебошад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Сӯфиев А. Чис- тонҳои халқи тоҷик. – Д., 1972.

A018	ШУМОРАК	<p>Шуморак – матни шифоҳии оғози бозихои баҷагона, ки барои интихоби яке аз бозигарон гуфта мешавад. Шуморакҳо аз пораҳои шеърмонанд, калимаву чумлаҳои пайдарҳами ҳамқоғия ва аз ҳисоби муқаррарӣ то ба шумораи муайян иборат мебошанд.</p> <p>Тарзи дигари оди ҳисобкунӣ мебошад. Як нафар сардор иширокчиёро то шумораи муайян, масалан, то рақами 21 ё 30 ҳисоб меқунанд ва ҳар касе, ки охирон рақами 21 ё 30-ро гирифт, вазифадор мешавад, ки дигарон ҷустуҷӯ кунад ё ҷашмонашро пӯшад.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Шуморак // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. Ҷ.1. – Д., 2015.</p> <p>2. Шермуҳаммадов Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. Душанбе, 1973.</p>
A019	ПАНД, <i>насиҳат, андарз</i>	Он матнҳое, ки характеристики ахлоқию тарбиявӣ дошта, дар ҳаҷми як-ду ҷумла баён мешаванд. Дар байни мардум ин гуна матнҳоро бо калимаҳои <i>насиҳат</i> , <i>панд</i> ва як қисмашонро бо таъбири <i>кори савоб</i> ифода меқунанд. Мундариҷаи пандҳо аз талқин кардани ин ё он кори нек ва ё накӯҳиш кардани рафтари бад иборат мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.</p>
A020	РИВОЯТ, <i>накл, қисса</i>	Ривоят як навъ ҳикояи адабиёти шифоҳӣ буда, дар бораи ин ё он ҳодиса, номи маҳал ва мавзеъҳои ҷуғрофӣ, шахсони таърихию асотирӣ ва пайдоиши ашёву растаниҳо ва ҷонварон маълумот медиҳад. Нишонаи асосии ривоятҳо ҳусусияти иттилоотии онҳост, ки гӯянда ва қисман шунавандагон ба ҳақиқат будани ин маълумот бовардоранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Обидов Д. Андашҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004.</p> <p>2. Раҳимов Д. Ривоят ҳамчун жанри насри шифоҳӣ //</p>

						Чинори пургул. – Д., 2008.
A021	САЛОМ-НОМА	“Саломнома” як навъ суруди анъанавии ҷашну тӯйҳои арӯсии тоҷикон, ки ба муносабати қадам ниҳодани арӯс ба хонаи домод аз тарафи наздикони арӯс ҳонда мешавад. Онро яккахон иҷро мекунад ва дигар занҳо баробар “салом мегӯем” гуфта, нақароташро такрор мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2 Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
A022	АСКИЯ	Яке аз навъҳои камтаҳқиқи фолклори тоҷик буда, дар шакли муколамаҳои мутобибаомез баён мешавад. Дар асқиягӯйӣ гӯяндагон матлабро бо ҳазлу шуҳиҳои ширину намакин ва суханони нозуку латиф ифода менамоянд. Онро дар вақтҳои фориг будан аз корҳо, дар тӯю маъракаҳо, маҳфилҳо, ҷамъомадҳо, зери ҷанори бозорҳо ва дар ҷойхонаҳо бо мақсади дилхушӣ таъмини фароғату истироҳати одамон ташкил мекунанд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Маҳдиев С., Аския // Садои Шарқ, 1968, №7. 2. Раҳмонӣ Р. Асқия // Энциклопедия миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.
A023	ШЕЪРИ ХАЛҚӢ, <i>ашула, ҳофизӣ,</i> суруд, кӯчабоғӣ	Шеъри халқӣ аз навъҳои маъмули фолклори тоҷик мебошад, ки аз матнҳои манзуми гуногуннавъ иборат буда, ҳам бе оҳанг ҳонда мешаванд ва ҳам бо оҳанг сароида мешавад. Яъне матнҳои он соҳтору шакли ягона надоранд, онҳо аз дигар жанрҳои манзум ба мисли рубоӣ, дубайтӣ, маснавӣ, ғазал, анвои мусамматҳо (мусаллас, мураббаъ, мухаммас), таркибанду тарҷеъанд, қитъа ва ғайра	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. –

		таркиб мёёбанд.				Д., 2009.
A024	ТЕЗГҮЯК	Тезгүяк як навъ жанри хурди фолклори точик аст, ки асосан аз як чумла иборат буда, овозҳои таркиби калимаҳои он ба ҳамдигар монанд ва қисман ҳаммаҳраҷ мебошанд, ки ба шахси талаффузкунанда мушкилий меорад. Тезгүякҳо нутқи атфолро буррову равон карда, қувваи зеҳн ва хотираро қавӣ месозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори точик. – Д., 2009. 2. Тезгүяк // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / Мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
A025	УСТУРА, <i>қисса, миф</i>	Як навъи ҳикояест дар бораи оғариниши оламу одам, худоёну фариштагон, нахустқаҳрамонҳо, қувваҳо ва ҳодисаҳои табиат ва пайдоиши ин ё он ҷонвару гиёҳ, ҷирмҳои осмониву ашёи заминӣ ва ғ. Дар фолклори точик бисёр устураҳо ба қиссаву афсонаҳо, ривоятҳо ва ҳикояҳои асотирий табдил ёфтаанд. Махсусан, афсонаҳои сехромезро як навъ идомаи асотири бостон шуморидан мумкин аст, ки дар мундариҷаи онҳо персонажу намодҳое чун <i>аждаҳо, парӯ, дев, ҷин, алмасӣ, ғул, шайтон</i> ва амсоли инҳо фаъолият мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори точик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A026	ҚОФИЯЗАНӢ, <i>қофиябозӣ,</i> <i>қофиягӯйӣ</i>	Навъе аз мусобиқаи шифоҳӣ ҳангоми фароғату нишастиҳо ва баъзан дар вақти ҳашар байни дӯстон сурат мегирад. Як нафар чумлае мегӯяд, ки дар байнаш калимаи муайяне барои қофияҳои оянда замина мебошад. Дигарон низ дар қофияи ҳамон калима ҷумлаҳо месозанд. Масалан, якумӣ мегӯяд: <i>мо меравем ба бозор.</i>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р. Қофиябозӣ // Дошишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 532.

		<p>Дувумй: <i>бозори шаҳри Ҳисор</i>, севумй: <i>ба ҳаридани анор</i>, боз шахсони аввала: <i>анорҳои чун руҳсор</i>, дигарӣ: <i>зебо руҳсори ёр</i> ва ҳамин тавр қофияҳо давом мейбанд.</p> <p>Дар байни бачаҳо низ як навъи қофиябозӣ маъмул аст. Чунончи, яке дигариро мегӯяд: <i>ду гӯй</i>, он ҳам “ду” мегӯяд. Дар ҷавоб аввалий: <i>ту қалқаду</i> мегӯяд. Ҳамин тариқ, ҷор – <i>хонет нури анор</i>, шаш – <i>куртата қаш</i>, даҳ – <i>қалаат дар қаҳ</i>, ҷой – <i>даðет бой</i> ...</p>				
A027	ТАЪБИРҲО <i>ибораҳои рехта,</i> <i>ибораҳои</i> <i>фразеологӣ</i> ,	Силсилаи ибораҳои устувор, ки як мағҳуми муайянро ифода мекунанд. Онҳо дар асоси мушоҳида хулосаҳои мардум бо рамзу маҷоз эҷод шудаанд. Чунончи, “гули сари сабад” яъне шаҳси азизи маҳфил ё маърака, “нахӯди пеши қошуқ” – шаҳси беодоб, ки сухани дигаронро мебурад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Фозилов М. Фарҳангги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. – Душанбе: Дониш. – Ч.1 – 1963, –Ч.2 – 1967,
A028	ТАЪБИРИ ХОБҲО	Яке аз навъҳои суннати шифоҳӣ. Таъбири хобҳо аз тарафи ҳам хобгузорони алоҳида ва ҳам аз ҷониби оммаи мардум дар давоми сад-солаҳову ҳазорсолаҳо эҷод шудаанд. Масалан, "агар хоб бинӣ, ки либосат ифлос шудааст, бой мешавӣ". "Ҳарро дар хоб бинӣ, ба муродат мерасӣ".	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфттории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A029	ШУГУН, <i>ақида,</i> <i>бовар</i>	Яке аз навъҳои хурди фолклорӣ мебошад, ки асосан, аз як ҷумлаи мураккаб иборат буда, дар он фолгирифтан аз рӯйи нишонае баён мегардад. Маъс., «хурӯс агар шабона фарёд кунад, хосияти бад дорад». Ё ин ки «кӯдак агар хона рӯбад, меҳмон меояд». Матни шугун аз	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004; 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. –

		ду қисм иборат таркиб ёфтааст, дар қисми аввали матн нишона зикр гардида, дар қисми дуюм пайомади он нишона, яъне шарҳи фол баён мешавад. Ба сифати нишонаҳо ҳолати ашёву растаниҳо, рафтори чонварон, ҳодисаҳои табиат, рафтор ва ҳолати биофизиологии инсон хидмат меқунанд.			Д., 2009. 3. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
--	--	--	--	--	---

## БАҲШИ 2. – САНЪАТИ ИЧРОЙ (В000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи муҳтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
B001	АРҒУШТИ ЗАНАҚӢ, <i>бозӣ ба муқоми занакӣ</i>	Арғишти занакӣ – рақси мазҳакаомез мебошад, ки дар байни мардҳо паҳн гардидааст. Марди раққос либоси занона (курта, пойчома) пӯшида, сарашро бо латтаи калон ё руймол пӯшонда, бо як нӯги рӯймол қисман рӯяшро мепушонад. Ў ҳаракатҳои рақси занонаро шӯхиомез тақлид намуда, дар рафти рақс ноз меқунад, ба баязе мардҳо меҳруbonona менигарад, ҷашмак мезанад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
		«Арғишти мардакин» рақси шӯхиомез, ки онро				1. Нурҷонов Н.

B002	АРГУШТИ МАРДАКИН, <i>мардинабозӣ</i>	занҳо дар муҳит ва маъракаи занона ичро мекунанд. Раққоса ҷома мепӯшад, салла мебандад, ҳаракатҳои рақси мардонаро тақлид мекунад: қадамҳои калон-калон мегузорад, ҳаракатҳои тез ва ҷасуронаро, ки ба рақси мардана хос аст, ичро мекунад. Ин рақс зери оҳанги мазҳакаомез ё бо садои доира ичро мегардад.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B003	АРГУШТИ МАСХАРА- БОЗӢ, <i>рақси тақлидӣ</i>	Арғиши масҳарабозӣ – як навъ рақси мазҳакаомез мебошад, ки онро ҳам мардан ва ҳам занон ичро мекунанд. Иҷроқунандай рақс нуқсони ҷисмонии баъзе одамон: танбалӣ, фарбехӣ, лангидан ва ғайрарро мазҳакаомез танқид мекунад. Баъзе иштироккунандагон ҷомаи қӯҳна мепӯшанд, дар сараҷон салларо ба тарзи ҳандаовар мебанданд, ба рӯяшон сиёҳии дег ё ранг мемоланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2. Кароматов Ф., Нурдҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М.: Советский композитор. – 1978-Кн.1.- 180 с.; - 1986. – Кн.2. - 291 с.;
B004	АРГУШТИ ОШПАЗӢ	Арғиши ошпазӣ рақси занона аст, ки дар тарзи таҳия ва пухтани оши бурида таҷассум мебад. Иҷроқунанда бо куртаи дароз, дар сараҷон рӯймоли васеъ партофта, нисфи поёни рӯхсорошро бо рӯймоли дигар пинҳон медорад. Таҳтаҷӯб, тираки ошбурий, латта, дегро ба тарзи шартӣ тасвир мекунад. Мардҳо низ баъзан	2014	Вилояти Ҳатлон, НТМ	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.106.

		ин рақсро бо тариқи ҳаҷв ичро мекунанд.				
B005	РАҚСИ АСПАК <i>аспаксаворӣ,</i> <i>аспакбозӣ</i>	Аспакбозӣ як навъ рақси мазҳакавии мардонаи тоҷикӣ мебошад, ки сюжети онро тасвири хусусияти аспасаворӣ ва бозии асп ташкил медиҳад. Дар рақси аспакбозӣ як нафар мард, ду нафар – марду зан ё гурӯҳи раққосон иштирок мекунанд. Аз ҷӯб каллаи аспро тарошида, ба он гӯш, ҷашм месозанд, ёлу дум мечаспонанд. Ин бозиро дар ҷашни Наврӯз, тӯйҳо ва маъракаҳои хурсандӣ ичро менамуданд.	2014	Водии Ҳисор, Бадаҳшон, вилояти Суғд	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.84-98. 2. Қиличева Н. Аспакбозӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С.69-71.
B006	БОБОПИРАК, <i>«Пирак»</i> , <i>«Пирабозай»</i> , <i>«Пирақбозӣ»</i>	Намоиши «Бобопирак» аз суруду рақс ё ҳуд драмаи ҳалқии мусиқӣ иборат мебошад. Дар он ду марди ҳаваскор ва ҷанд доирадастон ва нақаротчиён иштирок мекунанд. Аз ду мард яке нақши Бобопирак ва дигаре роли занро мебозанд. Онҳо бонавбат рубой ҳонда, ҳар дафъа баъди анҷоми он хиромон ба рақс медароянд, саҳнаро як давр зада, ҷои ҳудро иваз мекунанд.	2014	Бадаҳшон, Кӯлоб	Нимфаъол	1. Кароматов Ф., Нурҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
B007	БОЗИИ	«Бозии қалон» яке аз рақсҳои идона мебошад, ки таҳти навои доира ичро карда мешавад. Зарбҳои идонаи доира тантанавор аз суръати	2014	Вилояти Суғд, НТМ	Фаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История

	<b>КАЛОН, базми калон</b>	миёна ба тунд навохта мешаванд. Рақси «Бозии калон» дар идҳо, тую маъракаҳои оилавӣ ва идҳои халқӣ аз тарафи мард ва зан ичро мегардад.				хореографического искусства Таджикис-тана. – Д., 2014. – С.223.
B008	<b>БОҒБОН, духтари боғбон</b>	«Боғбон» - арғушти яккаи мардона ва «Духтари боғбон»- рақси яккаи занона буда, таҳти навои доира ичро мешавад. Мазмуни ин рақс ҷараёни меҳнати боғбонро дар ҷамъ намудани ҳосил нишон медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, Кӯлоб, НТМ	Нимфаъол	1. Қличева Н. Савту навои Андалеб // Фарҳанг ва ҳунар – Д.. - 2008. - № 3. - С. 17-18.
B009	<b>ГУЛБУТА Гулбегимҷон</b>	Гулбута - суруди рақсӣ мебошад. Раққосон ва мутрибон онро дар авчи тафсидани рақсҳо ичро менамуданд. Ҳофиз ва навозанда як чорбайтро ичро мекунанд, дигарашро раққос рақс карда месарояд. Ҳамин ки ў як байтро ба итмом расонид, ҳофизон нақароти ўро такрор мекунанд, раққос бошад ба рақсидан шурӯъ менамояд. Баъди сароидани се-чор байт раққосаҳо баробар «Ҳой баракалло, қаҷкуло» гӯён қарсак мезананд.	2014	Ванҷ, Язгулом, Рӯшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.
B010	<b>ДАШНОБОДӢ</b>	Рақси «Дашнободӣ» - рақси қадимаи тоҷикон, ки таҳти навои доира бо ритми мусиқии 6/8 ичро мешавад. Ин рақсро ҳам занҳо ва ҳам мардон ичро мекунанд. Ҳаракатҳои дастҳо, зарби пойҳо, ҳаракатҳои пайкар, ҷарҳҳои гуногун аз хусусиятҳои ин рақс мебошанд. Рақс дар тӯю маъракаҳои мардумӣ ва ҷашиҳо ичро мешавад.	2014	Водии Ҳисор	Фаъол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикис-тана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.

B011	ДИЛАК	Ин рақс таҳти суруди «Дилак» ичро мегардад. Дар аввал ду-се доирадаст нақаротро баланд месароянд. Сипас яккахон рубоие сароида, баъд нақаротхонҳо чӯр шуда, онро месароянд. Рақси мазкур дорои унсурҳои бадеха мебошад. “Дилак”-ро (суруд бо ракс) гурӯҳи 4 кас зан ва 4-то мард ичро намуданд. Дуёти писар бо духтар ҳарақатҳои гуногуни рақсӣ ичро менамоянд: китф ба китф, аввал воҳ меҳуранд бо китфи рост ва ҷарҳ мекунанд, боз ҳамин ҳарақатро бо китфи ҷаҳан ва ҷарҳ бо тарафи ҷаҳан ичро мекунанд.	2014	Бадахшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016.– С. 54-118
B012	ДОРБОЗӢ	Навъи санъати анъанавӣ, ки дар болои ресмони аз ду тараф дар сутунҳо басташуда ичро мешавад. Дастандорбозон аз 2-3 нафар дорбоз, 3-4 навозанда, 2 масҳарабоз иборат буда, дар иду ҷаҳонҳои ҳалқӣ, тӯйи арӯсӣ ва дигар ҷорабиниҳо бо барномаҳои рангин ҳунарномаӣ мекунанд. Ба репертуари дастан ба ҷуз аз дорбозӣ жанрҳои масҳарабозӣ, паҳлавонӣ (сангбардорӣ), ҷаҳонбандӣ, оташбозӣ ва навозиши оҳангҳои шӯҳу мутантан бо нағораю карнай дохил шудаанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Раҳимӣ Д. Дастандорбозии “Бегараб” // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С.46-63. 2. Раҳимов Д. Дорбозӣ // Илм ва ҳаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
B013	ЗАНГБОЗӢ	Зангбозӣ асари рақсию мусиқӣ буда, аз силсилаи суруду рақсҳо иборат мебошад. Оҳанги мусиқии ин рақс бо зарбу усулҳои гуногуни	2014	Вилояти	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д.,

		шавқовар ва ҷалбкунанда иваз мешаванд. Сурӯдҳои «Як дона марворид», «Ширинзабонам, мӯрчамиёнам», «Ҳай, нозанин, имрӯз шумо ба сайли гулзор омадед» ва ғайра пайдарпай ичро мегарданд. Зангулачаҳои биринҷӣ бо ду қатор дар миёнбанд ва тасмаи банди дастон ва пойҳо баста мешаванд.		Суфд, водии Ҳисор		2004. – С.182-200. 2. Раҳимӣ Д. Вазъи санъати иҷроӣ дар ноҳияи Ҷ. Расулов // Фарҳанги ғайри-моддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / №. 8. – Д., 2019. – С. 14-18.
B014	ҶИРМОН-БОЗӢ, <i>юрмонбозӣ</i>	Ҷирмонбозӣ - рақси мардонаи яккаса ё дукаса мебошад. Дар рақс хислатҳо ва ҳаракатҳои Ҷирмонро тақлид мекунанд. Раққос ду дастро пеши пайкараш нигоҳ дошта, китф мечумбонад ва каллаву даҳонашро пешу қафо мебарад. Сипас ў ба замин мешинаид ва ҳаракатҳои ларзиши китфҳо, сар, даҳон, дастҳо ичро мекунад. Рақс бо мазмуни шӯҳ бо таҳти навои доира ичро мегарداد.	2014	Ҳисор	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад	1. Культура Гиссарской долины в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С.713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 50-52.
B015	ГӮРҒУЛИЙ, <i>Гӯрӯғлий</i>	Эпоси анъанавии ҳалқи тоҷик. Инчунин дигар версияҳои он дар байни мардумони Осиёи Марказӣ, Қафқоз, Шарқи Наздик асрҳои зиёд маъмул ва машҳур мебошад. Нусхаи тоҷикии он дар шакли назм (вазни омехта) мавҷуд буда, бо думбра ичро мешавад. Дар варианти тоҷикӣ бар хилоғи версияҳои туркӣ қаҳрамо-	2013	Вилояти Ҳатлон, водии Рашт	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад.	1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987. 2. Раҳимӣ Д., Ҳамосаи “Гӯрӯғлий

		ни асосӣ Аваз аст, на Гӯрғулӣ. Мазмуну ғояи эпосро ҳимояи ватан аз ғосибон, дастгирӣ ва ҳимояти синфи меҳнаткаш, ободсозии шаҳру кишвар, муборизаи некӣ ва бадӣ ташкил медиҳад.				ва шинохти он / рисолаи илмӣ / муҳаррир Ш. Комилзода. – Д., 2019.
B016	РАҚС БО КОРД, <i>кордбозӣ</i>	Кордбозӣ рақси ҷангваронаи мардона мебошад. Раққос якто корди тезро ба даст гирифта, ба рақс медарояд ва дар рафти рақс нӯги тези кордро гоҳ ба ҷашмонаш, гоҳ ҷаккаҳои рӯяш, гоҳ дар миёнаш ва дигар ҷойҳояш нишона менамуд. Ҳаракатҳо чунон тез ва ҷақҷон ичро мегарданд, ки гуё корд ба ҷойҳои гуногуни рухсора ва баданашон ҳалида бошанд. Ин рақсро баъзан ду нафар ичро мекунанд.	2014	Бадаҳшон, Вилояти Суғд, НТМ	Нимфаъол	<p>1. Кордбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураватиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 56-57.</p> <p>2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.129.</p>
B017	ҶОЧБАЗАЙ, <i>рақси шикам</i>	Ҷочбазай дар икрои ду мард дар нақшҳои «Бибӣ» ва «Бобо» баргузор мешавад. «Бобо» аз латтаҳо шиками қалон месозад, миёнашро мебандад. Иҷроқунандаи нақши «Бибӣ» либоси занона - курта, эзор пӯшида, дар сарааш рӯймол мепартояд, нисфи поёни рӯяшро бо дока мепӯшонад. Рақс дар асоси ҳаракатҳои рақсӣ ва пантомимӣ соҳта шуда, хусусияти мазҳакаомез пайдо кардааст ва он таҳти оҳанги «Рапо» ичро мегардад.	2014	Рӯшон	Нимфаъол	<p>1. Кароматов Ф., Нурҷанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.</p> <p>2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.148-150.</p>

B018	<b>ҚОШУҚБОЗЙ</b> <i>рақс бо қошуқ, чеб-базай, чеб раққосй</i>	Ичрокунанда дар ҳар дасташ ду қошуқи чұбіро, бо ангуштхой даст пушт ба пушт гузошта, нигоҳ медорад. Қошуқхо дар ин рақс на танҳо вазифаи шақшақаи чұбинро ичро менамоянд, балки садои зарбу усули муайянро ба вучуд меоранд. Раққос, ҳамеша қошуқ зада, таҳти зарби онҳо чарх мегардад, гоҳ хам шуда ҳарқатхой мавзунро ичро мекунад, гоҳ дар саҳна, гүё, худро ороиш медиҳад. Ин рақсро инфиродй ва гурӯхай ичро мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143. 2. Қошуқбозй // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.
B019	<b>ДУТОР- НАВОЗӢ,</b> <i>думбронавозӣ</i>	Дутор сози мусиқии тории мизробӣ мебошад, ки бо савту навоҳои маҳсус ичро мешаванд. Дутори бепардаро думбра меноманд. Бо дутор оҳангҳои классикӣ, лирикӣ ва шӯҳ ичро мешаванд. Дуторнавозӣ инчунин бо сурудани ҳар гуна шеърҳо сурат мегирад. Дар ансамблҳои созҳои миллӣ, фолклорӣ-этнографӣ дутор мавқеи назаррас дорад.	2013	Суғд, Хатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Курбонов Қ. Савти дутор. – Д., 1993. 2. Курбонов Қ. Рози дутор. – Д., 2003.
B020	<b>МУНОЧОТ</b>	Муночот – оҳанг ва рақси классикӣ, мисли як қисми ҳамноми «Шашмақом» буда, аз ҷиҳати оҳанг бо он наздик аст. Ин рақс таҳти навои танбӯр ва доира ё ансамбли асбобҳои ҳалқии мусиқӣ бешитоб, хиромон бо ҳаракатҳои дастҳои зебои маҳин ичро мегардад. Рақси «Муночот» аз 3 қисм иборат буда, қисми аввал бо суръати суст, қисми дуюм тез ва қисми сеюм боз суст навохта мешавад. Рақс дар тӯю	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.128. 2. Қиличева Н. Муночот // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 653-654

		маъракаҳои оилавӣ, идҳои халқӣ, гаштакҳо, базмҳо аз тарафи занҳо ва мардҳо ичро мегардад.				
B021	«ОҲО, ЯККА»	«Оҳо, якка» – рақси мардона буда, дар тӯю маракаҳо, гаштакҳои мардона ичро мешавад. Як гурӯҳ раққосон давра сохта, китф ба китф зада, ҷӯр шуда, «оҳо, якка» ё «уҳо, якка» гуфта, баробар қарсак задан мегиранд. Дар ин рақс ягон сози мусиқӣ истифода намешавад, танҳо садои қарсак ва нидоҳои хурсандиомези иштирокчиёну тамошобинҳо шунида мешаванд.	2014	Панҷакент, н. Айнӣ	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135-136.
B022	ПОЙАМАЛ <i>чарҳд-ед</i>	Пойамал рақси сӯгвориест, ки дар он ғаму андӯҳ, гиряни ниҳонию ноаён нисбати шахси фавтида ифода ёфтааст. Онро ҳам занҳо ва ҳам мардҳо ичро мекунанд. Пойамалро хешовандини наздики марҳум одатан то баровардани майит ичро мекунанд. Раққос бо дастонаш ҳаракатҳои мавзун карда ва бо кафи дастон қарсак зада, давр меравад. Раққосаҳо пойлуч ва сарлуч, мӯйҳои нобофтаву пароканда, дар либоси мотамии рангаш сиёҳ, сафед ё гулдор, vale ҳатман куртаи қӯҳнаи нисфи болои пешаш дарида ичро мекунанд.	2014	Рӯшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.107-115. 2. Пойамал // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.

B023	<b>РАҚСИ УҚОБ, уқоббозӣ, уқоббазай, каргасбозӣ</b>	Як навъи рақси қадими тоҷикон. Он бештар дар ноҳияҳои кӯҳистони Бадаҳшон маъмул буда, навъҳои он дар дигар ноҳияҳои кӯҳистони Тоҷикистон, масалан, Санѓвор, бо номи «каргасбозӣ» машҳур будааст. Мазмуни муҳтасари ин рақс чунин аст: уқоб ҳангоми парвоз лошаero мебинад ва тирвор ба замин фуромада, ҳарисона онро ба ҳаво мебардорад. Дар аснои парвоз қасд меқунад, ки луқмаеро аз лоша фурӯ барад, вале он ба замин меафтад. Уқоб боз ба замин фуромада, лошаро батамом меҳӯрад ва сипас хушҳолона парвозро идома медиҳад. Ин саҳнаҳаи начандон мураккаб аз тарафи як нафар ҳунарманд иҷро мешавад. Ҳунарманд ниқоби пӯстиндорро чаппа бар тан карда, амалиёти уқобро бо маҳорати том ба ҷо меорад.	2023	ВМКБ (н. Рӯшон)	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад	1. Нурҷонов Н. Уқоббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ч.2. – С. 488-490. 2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004.
B024	<b>РАҚС БО ДУТОР, рақси якка</b>	<p>Рақс бо дутор дар байни мардон ва ҳам занон паҳн гардидааст. Иҷроқунанда дутор навохта, онро гоҳ дар қафояш, гоҳ дар рӯ ба рӯяш, гоҳ ин сӯ, гоҳ он сӯ дароз намуда, мерақсад.</p> <p>Дар ин рақс иҷроқунанда дутор навохта дар таҳти навозиши мусиқӣ ва суруд ба рақс мебарояд. Иҷроқунандаи рақс дуторро гоҳе ба китфи росташ мебардорад ва гоҳ бо китфи чапаш, агар маҳорати баланди навозиш ва рақс карданро дошта бошад, ҳатто дуторро бо пушти сараш ва болои сараш бардошта навохтани мусиқиашро бе ҳатто давом медиҳад</p>	2014	вилояти Хатлон водии Рашт, шаҳри Ваҳдат	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.

B025	РАҚС БО КҮЗА	Рақс бо күзаро дар Бадахшон мардон ва дар Рашту Тавилдара занон таҳти зарби доира ичро мекунанд. Раққоса күзаро дар китфаш гузошта, оҳиста-оҳиста рақсро оғоз мекунад. Ў күзаро гоҳ дар ин ва гоҳ дар он китфаш мегузорад. Күзаро ба боло мепартояд, дастонашро ба ду тараф дароз карда банди онҳоро чарх мегардонад, ё ин ки давр мезанаду сипас боз күзаро дошта мегирад.	2014	Рӯшон, Шуғнон водиҳои Рашту Хисор	Фаъол	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141. 3. Рақс бо кӯза // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 36-38.
B026	РАҚС БО НАЙ	Рақс бо най таҳти навои доира ва найнавозии худи бозингар ичро мегардад. Ичроқунанда бо ду дасташ най навохта истода, бо пойи росташ зарб мезанад, пойи чапашро лағжонда мерақсад. Ў пайкарашро гоҳ ҳам, гоҳ рост, гоҳ ба паҳлӯе мегардонад. Ба пеш меравад ба як зону мешинаад. Ба тарафи чапу рост, ба пешу қафо ҳам мешавад. Дар як ҷой бармеҳезад ва ба тарафи рост чарх мезанад. Ҳамин ҳаракатро ба тарафи чап рафта боз ба зону мешинаад ва такрор мекунад. Дар вақти нақарот найнавоз найро ба дasti рост гирифта давр мезанад ва байн даромада дастҳоро ба тарафо кушода дар як ҷой тез 4 чарх мезанад ва баъд найро гирифта навохта аз байн баромада меравад. Ин рақс дар дастаҳои санъати ҳаваскорӣ ва санъати қасбӣ ҳамчун рақси таклидкорӣ дар саҳна дар солҳои Иттифоқи советӣ ба вучуд омад.	2014	Бадахшон, Хатлон	Фаъол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.7. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 3. Найбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 42-44.

B027	РАҚСИ РҮЙМОЛ	Рақси «Рўймол» - рақси занонаи халқӣ мебошад, ки таҳти навои доира, таблак, ё созҳои дигари халқӣ ичро мегардад. Раққоса бо ҳаракатҳои зебои маҳин ва имову ишораҳо дар як ҷо нишаста, рўймолро гулдузӣ мекунад. Ниҳоят ў рўймолро духта бо хурсандӣ мерақсад ва ба ягон қас онро тухфа мекунад. Дар рақс ҳаракатҳои тарзи доштани рўймол дар даст ва рақс кардан ба он, тарзи баста кардани он ба сар ва миён истифода мешаванд. Дар рақс рўймоли калон, миёна ва майдарро истифода мекунанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С. 128. 2. Рақси рўймол // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 57.
B028	РАҚС БО ЧИҒАҚ <i>raқс бо ғижак</i>	Рақси ғижакнавоз таҳти навозиши як гурӯҳ мутрибон ва сароидану ғижакнавозии худи бозингар ичро мегардад. Иҷроқунанда зарбу усули рақсии навозандагонро вайрон накарда, оҳанг менавозад. Ў пайқарашро ба пеш ҳам карда бо эҳсоси баланд месарояд ва менавозад. Сипас ба тарафи тамошобинон рӯ гардонда, ду-се қадам ба пеш монда, ҷарх меравад ва боз ҳамон ҳаракати авваларо такрор мекунад.	2014	Бадаҳшон	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135. 2. Рақс бо ғижак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 40-42.
B029	РАҚС БО ЧОЙНИК	Ин рақсро ҳам мардҳо ва ҳам занҳо ичро мекунанд. Раққос таҳти оҳангӣ на он қадар дар болои сараш чойникро гузошта, дар ҳар дасташ пиёлаеро медорад. Раққос дастҳояшро ба	2018	Хӯҷанд, Деваштич, Исфара	Нимфаъол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д.,

		ду тараф дароз карда пои росташро пеш гузашта, оҳиста-оҳиста қадам мегузорад ва майдонро давр мезанад. Ичрокунанда гирди майдонро ҳамин тариқ се-чор бор давр мезанад.				1979. – С.10. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.139.
B030	РАҚСИ АНГУШТ-ПОНА	«Рақси ангуштпона» рақси якнафара буда, ҳам варианти занона ва ҳам мардонаи он вуҷуд дорад. Рақс таҳти садои доира ва тақ-тақи овози ангуштпонаҳо ҷараён мегирад. Ў дар даст ду табақчаи чинии хурдро гирифта, дар нӯги ангуштони миёнааш ангуштпона мегузаронад ва мутобики зарби доира аз дарун ба табақчаҳо бо ангуштпона тақ-тақ мезанад.	2014	Вилояти Суғд, Қубодиён	Фаъол	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.142. 2. Раҳимӣ Д. Рақс бо ангуштпона // Фарҳанги гайримоддии ҳалқӣ точик / мураттиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. – С. 42-46.
B031	ТАБЛАК-НАВОЗӢ, <i>tavlakzani</i>	Таблак, тавлак (табли хурд), сози мусиқии ҳалқии қадимаи зарбӣ. Аксарон дар кӯҳистони Тоҷикистон ва Эрону, Афғонистон маъмул мебошад. Он кӯзашакл буда, дарунаш якқад суроҳ аст. Қисми борики Т.-ро зерим бағал гирифта, онро дар ҳолати нишастан болои рони пои чап гузашта, бо панҷаҳои ҳар ду даст менавозанд. Дар ҳолати рост истодан, онро бо тасма баста, ба китф меовезанд ва менавозанд. Тавлакнавозӣ дар ансамблҳо ва оркестрҳои созҳои ҳалқӣ ва эстрадӣ истифода мешавад. Онро дар муассисаҳои таълими меомӯзанд.	2020	вилоятҳои Ҳатлону Суғд, водиҳои Рашту Ҳисор	Фаъол	1. Таблак // Обидпур, Ҷ. Луғатномаи тафсирӣ мусиқӣ. Душанбе: Аржанг. – 2019. – 480 с. – С.377. 2. Таблак // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ҷ.3.– Душанбе.– 2004. – С.152.

B032	РАҚСИ ОСТИН	<p>Рақси занонаи қадима. Раққоса дasti росташро дар тарафи чап гузошта, дasti нимқати дигарашро дар рӯбарӯяш дароз намуда, остини дарози куртаашро ин сӯ он сӯ мечунбонад. Сипас ҷои дастҳоро иваз намуда ин ҳаракатро такрор мекунад.</p> <p>Дар замонҳои пеш рақси остин аз ҷониби модаркалони домод ҳангоми ба хонаи шавҳар овардани арӯс ва дар гирди оташ давр занондани ў ичро мегардид.</p>	2014	Мастҷоҳ, Айнӣ, Панҷакент, Истаравшан, Кӯлоб, Рашт,	Фаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143.</p> <p>2. Рақси остин // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.</p>
B033	РАҚСИ УФАР	<p>Ин рақс дар он қисми авчи суруд ичро мегардад, ки «уфар» ном дорад. Баъзан дар ин суруд ду уфар ҷой дорад ва дувумаш нисбат ба аввалилааш шӯхтар аст. Усули зарб дар уфар иваз меёбад, аммо бо суруд аз ҷиҳати оҳанг ва мақом умумияте дорад. Иҷроқунанда на танҳо раққос, балки дар айни замон низ ҳофиз мебошад. Ў мазмуни сурудро ҳам бо овоз ва ҳам бо ҳаракатҳои мавзуни худ ифода менамояд. Мазмуни чунин сурудҳои рақсӣ гуногун: аксар ғинойӣ, ё ғиноию мазҳакаомез мебошанд.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128.</p> <p>2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикис-тана. – Д., 1979. – С.10.</p>
B034	СОҚИНОМА	<p>Соқинома – рақси классикӣ буда, таҳти суруд оромона ва бо ҳаракатҳои дастҳо ичро мегардад. Дар «Соқинома» ҷанбаи хониш зиёдтар буда, рақс дар он фақат замина аст. Дар рақс лаҳзаҳои дар як ҷо истодан, ҳаракатҳои зебои</p>	2014	Вилояти Суғд, Шаҳринав, Турсунзода	Фаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.</p>

		маҳин ва имову ишораҳои таъсирнок, то- бишҳои ҳолат ва эҳсос ичро мешаванд. Раққоса дар ин рақс куртаи сабуки шоҳӣ, тоқии зардӯзӣ ва пойҷомаи шерозаш силсила- дор мепӯшад.				
B035	ТАБАҚБОЗӢ <i>Taғorabozī</i>	Табақбозӣ дорои унсурҳои сиркӣ ва амалиёти драмавӣ мебошад. Раққос дар сараши табақи калони чӯбин ё сафолини тагаш ҳамворро гу- зошта, майдонро ду-се бор давр мезанад. Ӯ қо- маташро андак ба пеш хам мекунад, табақ ба болои гардану китфҳо, баъд ба рӯи шонаҳо ва ҳамин тавр то миён мефарояд. Табақбоз дар рафти рақс гоҳ тез, гоҳ оҳиста майдонро чарх мезанад, гоҳ ҳаракатҳои зебои бошитоби дастони ӯ оҳангӣ шӯҳиомез мегиранд. Ҳангоми рақс ӯ ҳаракатҳои ба табақ ошқашӣ ва палав- ҳӯриро ичро мекунад ва ҳозиринро ба палав- ҳӯрӣ даъват менамояд.	2014	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151. 2. Аминов А. Рақс бо табақ ва ё даъват ба оши палав // Фарҳанги файримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб Д. Раҳимӣ / Шумораи 8. – Душанбе: Истеъдод, 2019. – С. 19-26.
B036	ЧАПАКБОЗӢ <i>chapak-chapak</i>	Чапакбозӣ рақси занона мебошад. Ичро- нанда рост истода дастонашро ба тарафи кит- фи чап нигоҳ дошта, ба ҳамон сӯ нигариста, бо ҳамин ҳаракат маъракаро давр мезанад. Ӯ пои росташро ба пеш ва пои чапашро қафотар гу- зошта, ҳамвор қадам мегузорад. Рақс оҳиста, ором, бо қадамҳои хурд-хурд ва баъзан ча- пакзаниҳо идома мейбад.	2014	Истаравшан, Деваштич, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.

B037	чӯббозӣ kaltaqbozӣ	Чӯббозӣ рақси ҷангваронаи мардона буда, онро як кас, ду кас ё чор нафар иҷро менамоянд. Рақс лаҳзаҳои ҷанги сарбоз, шикор, мусобиқаи паҳлавониро таҷассум мекунад. Ба ин рақс ҳаракатҳои ҷолокона, гардишҳои саҳт, ҷархидани босуръат ва таваққуфҳои ногаҳонӣ ҳос мебошанд. Иҷроқунандагон дар ҳар дастонашон дутогӣ ҷӯби саҳти тарошидашударо дошта, онҳоро дар вақти рӯбарӯ шуданашон моҳирона ва бо усули дақиқ ба замин мезананд. Чӯбҳои одӣ ҳамчун асбоби мусиқӣ низ хидмат намуда, зарбу усулро бехато ба вучуд меоранд.	2014	Бадаҳшон, вилояти Ҳатлон	Нимфаъол	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128.</p> <p>2. Чӯббозӣ // Мероси фарҳанги ғайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52-54.</p>

B038	«ҶУМ ҶАҲЕ»	Ин рақси қадими мардона буда, аз тарафи як гурӯҳи раққосон ичро мегардад. Онҳо дар давра истода қарсак зада, пайкарошонро ба пеш хам намуда, қарсак мезананд ва «о ҷаҳе» мегӯянд, дар ин вақт пойи росташонро пеш мебардоранд. Сипас пайкарошонро рост карда, дар як ҷо мечాҳанд ва бо ҳамовозӣ «ҷум ҷаҳала» мегӯянд. Як нафар раққос дар даруни давра таҳти қарсакзани рақсида, баъди хониши ҳар мисраи шеър «Ҷум ҷаҳе, ҷум ҷаҳала» мегӯяд. Ӯ дастонашро боло бардошта, китфҳояшонро мечумбонад.	2014	Водии Ҳисор, Панҷакент	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.138. 2. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб ва ғанотагирандад Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 68-70. 3. “Ҷум ҷаҳе, ҷум ҷаҳала” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 55-56.
B039	ТЕАТРИ ЛӻХТАҚ, зочабозӣ	Тетари лӯхтак яке аз намудҳои театри суннатии ҳалқи тоҷик буда, персонажҳои ин навъи театр зочаҳо-лӯхтакҳои рангоронги дар шаклҳои одам, ҷонварон ва баъзе маҳлукҳо соҳташуда мебошанд, ки санъаткорон ҳангоми ба ҳаракат овардани онҳо ба забони онҳо сухан мегӯянд. Қади зочаҳо тақрибан ним метр буда, каллаву тан ва дастҳои онҳо аз ҷӯб соҳта мешаванд. Дар танашон аз матоъҳои ранга либос дошта, чехраву андоми ҳар яки онҳо вобаста ба нақши доштаашон рангубор мегарданд ва хусусиятҳои образро дар худ таҷассум ме-	2020	шахрҳои Душанбе, Бӯстон, н. Ашт.	Нимфаъол	1. Нурҷанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 2. Нурҷонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедия советии тоҷик. Ҷ. 2., - Душанбе, 1980; 3. Раҳимов Д. Лӯхтакҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон //

		<p>кунанд.</p> <p>Тавассути намоишҳо одамони ситампеша, фиребгар, ришватхӯр, танбалу коргурез ва мардумозор ҳачву масхара мешаванд.</p>				Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
B040	ЯЛЛАБОЗӢ	<p>Яллабозӣ рақсест, ки бо суруд ичро мегардад. Ичрокунанда суруди зеринро сароида мувафиқи оҳанги шӯҳ, зиндадилона ва зарбу усули он рақси маъмулӣ мекунад:</p> <p>Ту болои бом бошӣ, ҳой, яллало, Ман поёни бом бошам, вое, яллало. Қошакта ҷунбонӣ, ҳой яллало, Ман усмая давонам, вое, яллало.</p>	2014	Истрравшан, Панҷакент, Душанбе	Нимфаъол	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.</p>
B041	ФИЖАК-НАВОЗӢ	<p>Ғижак як навъ сози миллии тоҷикӣ буда, онро дар сари зону ба тарзи амудӣ дошта, бо камонча менавозанд. Торҳои ғижак асосан филизӣ буда, бо фосилаи кварта ҷӯр карда мешаванд. Мардуми тоҷик бештар ду намуди ғижакро истифода мебаранд. ғижаки қӯҳистони косааш чоркунча (аз тунука ва ё кадуи маҳсус). Намуди дигари ғижак доирашакл буда, онро бештар аз ҷӯбҳои тут, зардолу, чормағз ва ғайра месозанд ва он бо фосилаи квинта ҷӯр карда мешавад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Ғижжак // Энциклопедия адабиёт ва санъат – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.406.</p> <p>2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб X. Низомов. – Д., 2012.</p>

B042	<b>СУРНАЙ-НАВОЗЙ</b> <i>мехтарнавозӣ</i>	Сурнай сози мусиқии нафасиест дар байни халқҳои эронитабор ва Қафқоз маъмул мебошад. Қисми пешаш васеи маҳрутшакл ва қисми поёнаш нисбатан борик аст. Дарозиаш 45-55 см, аз чӯби чормағз ва зардолу сохта мешавад. Рӯяш 7 сӯроҳ ва зераш як суроҳи овозбарор дорад, ки онҳоро бо ангушт мепӯшонанд. Сурнайро бештар дар ҷаҳни арӯсӣ, ҳатнасур ва ҷаҳнҳои суннатӣ менавозанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С.142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.
B043	<b>ЛАБЧАНГ-НАВОЗӢ</b> <i>чангқовуззаниӣ</i>	Лабчанг (чангқовуз) сози мусиқии филизии камоншакли забончадор, ки бо номҳои гуногун дар байни халқҳо маъмул аст. Лабчангро байни лабон гузошта, бо дандонҳо озодона медоранд ва забонро аз паси он каме қафо нигоҳ медоранд. Барои ба вуҷуд овардани нағма ҷараёни нафасро бо ҳаракати забон тағйир медиҳанд. Лабчанг ҳамчун сози якканавозӣ ва ансамблӣ дар байни мардум маъмул аст.	2013	Вилоятҳои Суғд ва Ҳатлон	Фаъол	1. Раҳимов И. Чангқовуз // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.338. 2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.
B044	<b>НАЙНАВОЗӢ,</b> <i>тутакнавозӣ,</i> <i>дунайнавозӣ,</i> <i>қӯшинайнавозӣ</i>	Най навъе аз созҳои нафасии қадимаи мусиқии тоҷикист, ки аз пояи буттаи най (қамиш) ва ё чӯб сохта мешавад. Най оҳанги маҳсус дошта, дар алоҳидагӣ ва якҷоя бо дигар созҳо дар дастаҳои мусиқӣ навохта мешавад. Дунай навъи дигари най ба шумор меравад, ки аз як ҷуфт найи ба ҳам пайваст сохта шудааст ва	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов И. Най // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.418-419. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.

		садои хос дорад. Ҳамчунин тутак ва тутакнавозӣ низ байни мардум роич мебошанд.				
B045	РУБОБ-НАВОЗӢ, <i>рабобнавозӣ</i>	Рубоб, сози мизробии мусиқиест, дар байни ҳалқҳои Шарқ, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Шакли нави рубоби қошғарӣ 2 тори ҷуфт ва як тори синтетикии ғафс дорад. Рубоби қошғари-ро бо мизроб менавозанд. Рубоби бадаҳшонӣ сози мусиқии торӣ-мизробиест, ки дар Тоҷикистон ва дар Бадаҳшони Афғонистон маъмул аст. Рубоби Бадаҳшонӣ сози якканавозӣ ва дар ансамблу оркестри созҳои миллӣ васеъ истифода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳматов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.67-68. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.
B046	ҚОНУН-НАВОЗӢ <i>шоҳруднавозӣ</i>	Қонун сози мусиқии қадимаи ториест, ки ба ҷанг шабоҳат дошта, онро бо мизроб (нохуна-ки филизӣ, ки ба сари ду ангушти ишоратии ду даст васл мешавад) менавозанд. Қонун дар мамлакатҳои Шарқи наздик ва Миёна, инчунин дар Арманистону Озарбойҷон хеле маъмул аст. Қонун аз қутии ҷӯбини трапетсия-монанд иборат аст. Сарпӯши қуттиро аз ҷӯб тарошида, ба як қисми он пӯст мекашанд. Дар рӯи пӯст ҳарак гузошта мешавад.	2014	Душанбе, Хуҷанд, Ҳисор	Фаъол	1. Раҳимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ. 3, – Д., 2004. – С.425-426.

B047	ШАШМАҚОМ, мақомхонӣ	Жанри мусиқии тоҷик, ки аз силсилаи оҳангҳо ва матнҳои лирикӣ иборат аст. Он аз шаш мақом фароҳам омада, бо навои танбӯр ва даф иҷро карда мешавад. Инчунин дар оҳангҳои «Шашмақом» аз созҳои мусиқӣ най, дутор, ғижжак ва чанг баъзан истифода мегарданд. Матни онҳо аз ғазалиёту қасоид ва маснавиҳои адабиёти классикии форсу тоҷик гирифта шудаанд. «Шашмақом» с. 2008 аз ҷониби Тоҷикистон ва Ӯзбекистон бори нахуст ба Феҳристи шоҳкориҳои башар сабт гашта, сипас ҳамаи номинатсияҳои ин рӯйхат ба Феҳристи репрезентативи ЮНЕСКО ворид шудаанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таъриҳ ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005. 3.Шашмақом // Энсиклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.356-358. 4.Шашмақом // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 68-72.
B048	ЧАНГНАВОЗӢ	Чанг сози мусиқиест, ки дар Тоҷикистон ва мамлакатҳои Шарқ маъмул мебошад. Чанги ҳозира 72 тори филизӣ ва ҳамон миқдор гӯшак дорад. Системаи қаторовозиаш аз 24 пардаи диатоникӣ ва хронавикӣ иборат аст. Чанг ба қатори созҳои якканавозӣ дохил шуда, дар оркестр ва ансамблҳои созҳои миллӣ васеъ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чанг // Энсиклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.

B049	АНВАРЧА	Суруди шӯхи тӯёна буда, аз ҷониби гурӯҳи мардон тавассути қарсак ва ё сози доира ичро мегардад. Дар он сарбайтхон як байтро меҳонад ва дигарон сари овозро гирифта, нақаротро такрор мекунанд. Як нафар зери ҳавои суруд мерақсад.	2014	Панҷакент	Нимфаъол	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.
B050	БАДЕҲА	Суҳан ва ё шеъри шавқангез, ки бадоҳатан ва закитабъона гуфта мешавад. Суруди шӯҳест, ки ҳазлу мазоҳро дарбар гирифта, аз ҷониби зан ва мард ичро мешавад. Бадеҳа фарогири мавзӯъҳои иҷтимоӣ, майшӣ, ишқӣ-лирикӣ ва ҳачвӣ мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Бадеҳаҳои ҳалқӣ / мураттиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
B051	РАҚСИ БУЗАК, <i>бузакбозӣ</i>	Рақси бузак як навъи санъати иҷроӣ аст, ки бо сози дутор ичро мешавад. Барои ин навъи иҷро мизи бозичаҳо бо пайкарчай бузаки рақсон истифода мешавад. Санъаткор дар курсии пастак нишаста дутор менавозад ва дар рӯбарӯяш мизи дуқабата меистад, ки бо матоъ пӯшонида шудааст ва дар боло ва паҳлӯи мизчаҳо пайкарча наасб шудаанд. Навозанда бо пойҳояш пофишор (попушал)-ҳоро паҳш мекунад. Вақте ки пофишор паҳш шуд, он сими аз таги миз ба пайкарчай бозичаҳо: бузаки асосӣ, лӯҳтак ё арӯсак, дуто кабӯтар, чор бузаки хурди паҳлӯи миз ва ду бузаки мизи поёниро ба ҷунбиш меоранд. Ҳамин тариқ, санъаткор думбра навохта, сурудҳои “Бузакам чигӣ-чигӣ”, “Бузак” ва дигар таронаҳои	2020	Душанбе, Ховалинг	Хавфи азбайнравӣ дорад	1. Нурҷанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.

		ҳаҷвомези марбут ба бузҳоро месарояд.				
B052	ШЎЯК-ШЎЯК, <i>суруди саришўён</i>	Як навъ суруди халқӣ, ки ҳангоми маросими саршӯёни арӯс ичро мешавад. Як нафар зан ё яке аз дугонаҳои арӯс шонаро дар об ё шир тар карда, нӯги кокулҳои арӯсро шона задан мегирад. Дугонаҳои дигар чодарро болои сари арӯс дошта меистанд. Зани хушовозе доира зада, суруди саршӯён ё “шўяк-шўяк”-ро месарояд ва дигарон ҳамовоз мешаванд. Маросими саршӯён ин ҷо рамзӣ гузаронида шуда, якҷоя бо суруд 10-15 дақиқа идома мекунад.	2020	Вилояти Хатлон	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳо дар маросимҳои ҷашни арӯсӣ // Паёмномаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
B053	БОҒ ДАРОЕД, ЯНГАМО	Суруди қадимаи шӯху рақсии тӯёнаи тоҷикон. Бештар дар тӯйҳои арӯсию домодӣ ичро мегардад. Инчунин дар идҳо, ҷашну маъракаҳои оммавӣ низ ин суруд сароида мешавад.	2014	Водии Зарафшон, Шаҳринав, Ҳисор	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B054	ҒАРИБНОМА	Суруди машҳури мардумии тоҷик аст, ки таърихи куҳан дорад. Он бо тарзи гуногун ичро гардида, бекасию танҳоӣ, ғурбату ҷудоиро мазаммат мекунад ва муҳаббати беандозаи одамонро нисбати ёру диёр ва Ватани маҳбуб ифода менамояд. Оҳанги ҳазину дилхарош дорад	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Душанбе: Дониш, 1968.

B055	ХИЧРАБАЗМ	Яъне он як навъ базmest, kи дар дохили хучра ё хона баргузор мешавад. Мардуми кӯҳистон аслан хучраи маҳsus, яъne меҳmonxonaro ҳichra megӯyand. Ҳichrabazm purra basmi dilxushii xeshovandoni nazdiqi domodu arӯs mебoшад. Dar on surudҳoi nisbatan shӯҳ va rakсi сaroида mешаванд. Сурудҳо avval az ritmi nisbatan oҳista oғoz gardiда, rafta-rafta tez shudan mегиранд. Az rӯi anъana dar ҳichrabazm ҳama ҳuzurdoshtagon bo istisnoi domodu arӯs meraқsand. Agar xuchra nisbatan xurd boшad bo navbat meraқsand, dar acksi ҳol ҳama yakҷoya. Dar ҳichrabazm peshҳo mardon va ё занони xeshu tabor bonavbat ba ғayr az raқsidan, dar shakli musobiқa surudҳonӣ ҳam mекарданd.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯsии тоҷикон. – Душанбе, 1991. 2. Аминов А. Таҳқики ҷанбаҳои мероси фарҳангӣ ҳайримоддӣ. – Душанбе: Арҷанг, 2019. – 304 с.
B056	ГИЖДАЛЛА	Суруди қадимаи шӯҳу рақсии тӯёнаи тоҷикон, ки az ҷониби гурӯҳи мардон дар шакли базмӣ дар тӯйҳои арӯсию домодӣ иҷро мегардад. Марде либосҳои занона пӯшида, дар зери оҳанги суруд мерақсад. Як нафар яккаҳон шуда, байтҳоро хондан мегирад, дигарон нақароти онро “Гиждаллае, гиждаллае, гиждалла ҳонум, гиждалла” мегӯyand.	2014	Водиҳои Зарафшону Ҳисор	Нимфаъол	1. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб ва banotagiranda Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.102-103.
B057	ЁР-ЁР, арӯсбарон	Суруди маросими тӯи арӯсию домодист, kи az ҷониби гурӯҳи занон va ё мардон ҳangomi ба xonaи domod oвардани arӯs, bo қarsak va ҳamovozии doira iҷro menamоянд. Гӯynda як misraъro mehонад va digaron bo nidoi «ёr-ёr-	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Кӯлоб	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросimi тӯi тоҷikon. – D., 1978. 2. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб

		ёроне» онро тақвият медиҳанд.				ва банотагиранда Ч. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
B058	«СУМБУЛ ЁР МЕЗЕБАД»	Суруди «Сумбул ёр мезебад» қадима буда, ба усули рок сароида мешавад. Онро дар замонҳои пеш 5 нафар доирадаст гирд истода бо навбат меҳонаданд. Сари овози яқдигарро мегирифтанд. Инчунин ин сурудро дар тӯйҳои арӯсӣ, ҳангоми шаҳро ба назди хонаи арӯс бурдан ҳофизон меҳонданд. Он ба нақшхонии мардуми шимоли Тоҷикистон монанд аст. Матни суруди чунин сар мешавад:  Гул дар ёр мезебад, Сумбул ёр мезебад. Воҳ, воҳ, воҳ дилакум, Чон, чон, чон, воҳ дилакум.	2020	Норак	Хавфи азбайнравӣ дорад	1. Намунаҳо аз фолклори Норак // Фарҳанги гайри-моддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимӣ / Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 6-7.
B059	БАҲШИҲОНӢ, достонхонӣ	Баҳшиҳонӣ як навъ санъати мардуми ӯзбектабори Ҷумҳурии Тоҷикистон ба шумор меравад. Баҳшиҳонӣ тавассути сози мусиқии думбра иҷро мегардад. Аз рӯи сабк то андозае ба гӯргулиҳонӣ шабоҳат дорад. Баъзан дар он образ ва достонҳои Гӯргулий низ сароида мешаванд. Баҳшиҳонҳо ҳам ба монанди гӯргулисароён дар тӯю маъракаҳои хурсандии мардум даъват шуда, соатҳои тӯлонӣ баҳшиҳонӣ менамоянд. Баҳшиҳонҳо иловатан тавассути оҳангҳои достонхову қиссаҳои ҳаётIRO барои тасфонидани маърака месароянд. Ҳамчунин ба таври бадоҳатан дар бораи ҳузурдоштагон нимшӯҳию нимҷидӣ суруд эҷод карда, дар ҳамон жанр месароянд.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973. 2. Жирмунский В.М., Зарифов Х.Т. Узбекский народный эпос. – Москва: Государственное издатель-

		Баъзан ба точикӣ низ барои шунавандагони точик баҳшихонӣ мекунанд.				ство художествен-ной литературы, 1947.
B060	ЛАПАР	Солҳои 20-30-юми асри гузашта дар асоси бадеҳаҳои халқии «Секинак», «Бобо» ва ғайра ба вуҷуд омадааст. Онро як нафар ва ё ду нафар ( зан ва мард) бо рақсу шӯҳӣ ва имою ишора ичро менамоянд. Он аз лирика ва мазҳака саршор аст. Баъзе унсурҳояш решаҳои қадима доранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурҷонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.
B061	МАВРИГӢ	Силсилаи суруду таронаҳои халқӣ, ки мазмунҳои лирикӣ дошта, қисман бо оҳангӣ шӯҳ ичро мешаванд. Репертуари мавригӣ аз силсилаи овозию рақсӣ, муҳаммасхонӣ, матнҳои суруду рубоиҳои халқӣ, аз ҷумла сурудҳои ҳаҷвӣ, таркиб ёфта, ба пайтҳо тақсим мешавад.  Ҳангоми сурудҳонӣ таҳти навои доира рақсҳои маҳсус ичро мешаванд. Рақкоса ҳаракатҳоро гоҳе дар як тараф ва гоҳе дар тарафи дигар ичро намуда, оҳиста-оҳиста ба пеш, сипас қафо меравад, чарх зада менишинад ва ғайра.	2014	Водии Ҳисор, Ҳуҷанд, Панҷакент	Фаъол	1. Нурҷонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2. Тоҷикова З. Мавригихонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2. – Д., 1989. – С.122. 3. Низомӣ А. Таърихи мусикии точик. – Д., 2014.
B062	МОҲСАНАМ	Сурудро як нафар мард бо мисраи «Моҳсанами хушрӯи резадандон» оғоз менамояд ва баъди яккаҳон аз тарафи якчанд нафар ҳамчун нақарот такрор карда мешавад.	2014	Муъминобод	Фаъол	1. Сурудҳои халқии точикӣ / мураттиб ва бандагиранда Ҷ. Обидпур. – Д.,

		Оҳанг ва зарбу усули суруд хусусияти рақсӣ дошта, дар ҳавои он зане мераксад. Мусиқии он дар андозаи 6/8 («Уфар») тарҳрезӣ шуда, ба шунаванд шодиву сурур ва ҳаяҷон меоварад.				2018. – С.68-70.
B063	МАН ДОФ	<p>Суруди қадимаи ҳалқии тоҷик аст, ки оҳанги ғамангез дошта, матнаш низ ифшогари ҳаёти вазнини мардум дар гузашта ва нодориву нокомиҳои рӯзгор аст. Онро кишоварzon ҳангоми ҷуфтӣ замин месуруданд.</p> <p>Айни замон ин сурудро дар саҳна барои тасвири фаъолияти дехқонон иҷро мекунанд.</p>	2014	Вилояти Ҳатлон	Дар ҳоли аз-байнравӣ қарор дорад.	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B064	МИСКИН	Асари мусиқии классикии тоҷик буда, аз ҷониби ҳофизону мутрибони давру замонҳои гуногун дар пайравӣ ба суруду оҳангҳои «Шашмақом» эҷод шудаанд. Силсилаи он аз сурудҳои зерин иборат аст: Мискин, Мискини 1, Мискини 2, Савти Мискин ва ғайра. Усули онҳо ба «Баёт», «Ушшоқ», «Соқинома» мушобеҳ ҳастанд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедия адабиёт ва санъат. – Ч.2, – Д., 1989. – С.276.
B065	МАСХАРА-БОЗӢ	Яке аз жанрҳои театр суннатӣ ва сирки ҳалқӣ. Дастан масхарабозҳо аз 4-5 нафар баъзан бештар аз ин таркиб ёфта, дар тӯю маъракаҳо, бозорҳо ва идҳои ҳалқӣ хунарнамоӣ мекарданд. Онҳо репертуари худро доштанд, аз саҳначаҳои ҳаҷвӣ, тақлидҳо ва сурудҳои шӯҳу ҳазломез иборат буда, камбудиҳои ҷамъиятро фош мекарданд ва шахсони золиму муфтхӯр ва	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Нурджанов Н. Тра-диционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.

		лагандбардору чоплусро масхараву мазаммат менамуданд.				
B066	МОШОБА	Суруди қадимаи ҳаҷвии тоҷикӣ буда, оҳанги шӯҳу тез дорад. Ширинкорону масхарабозон дар намоишҳои гуногун онро иҷро менамуданд ва таҳти зарби оҳанги суруд мерақсиданд. Мутобиқи мазмуни ҳаҷвии суруд, иҷроқунанда истеъмоли таоми мошобаро бо эҳсоси боллатияш орзу мекунад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B067	МУРҒАК, <i>Бале мурғак</i>	Суруди шӯҳи мардумии тоҷик аст. Оҳанги равону ҳаяҷоновар дошта, ба тарзи шӯҳу шавқовар иҷро мегардад. Дар мавригихонӣ низ истифода мешавад. Иҷроқунанда аз ин ки мурғашро шағол хӯрдааст, шикоят мекунад.	2014	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B068	НАЎТХОНӢ, <i>наҳтхонӣ</i> , <i>наҳт</i>	«Наът» калимаи арабӣ буда, маънои мадҳ, тавсиф ва хислатро дорад. Дар фарҳанги суннатии тоҷикон бо номи “наът” матнҳои адабии шоирони классикро мешиносанд ва шахсе, ки бо сози мусиқӣ наътхонӣ мекунад, ӯро наътхон меноманд. Асосан, наътхонҳо бо дутор, думбра ва ғижак оҳанг навохта, достону қиссаҳои манзум дар бораи паёмбарон, ҳодисаҳои таърихию паҳлавонӣ, масъалаҳои ахлоқиро иҷро менамоянд. Соли 2009 дар	2020	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъол	1. Раҳим А. Наътхонӣ: агар андак дар ғафлат монем... // Чумҳурият, 4 ноября 2015, №280 (2278).

		чумхурӣ озмуни “Наътхонӣ” баргузор шуда буд.				
B069	НАҚШ, <i>Нақшхонӣ,</i> Лаъле, лалола	Суруди тӯёнаи мардуми тоҷик аст, ки асосан дар тӯйҳои арӯсӣ аз ҷониби сарнақшон ва гурӯҳи мардон ичро мегардад. Дар шаҳрҳои Хуҷанд, Исфара ва Истаравшан нақши сеқисма (нақши қалон, нақши миёна ва нақши хурд) маъмуланд. Дар кӯҳистони шимолии Тоҷикистон ду намуди нақшхонӣ («Шамъ» ва «Нақши мулло») то имрӯз вуҷуд дорад.	2014	Хуҷанд, Исфара, Истарав- шан, Айнӣ, Конибодом	Фаъол	<p>1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.</p> <p>2. Низомов А. Жанры традиционной музыки // Таджикская музыка. – Д., 2003. – С.47.</p> <p>3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ч.2. – Д., 1989. – С.439.</p>
B070	САБЗАК	Суруди ҳалқии тоҷикист, ки оҳанги шӯҳу пуртароват дошта, бо рӯҳбаландӣ ичро карда мешавад. Суруди рақсӣ ва ишқӣ – лирикӣ буда, дар тӯю маросимҳо ичро карда мешавад. Мундариҷаи он аз рубоиҳо иборат мебошад. Ин сурудро бо созҳои эстрадӣ низ месароянд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик. – Д., 1968.</p>
B071	САРТАРО- ШОН, <i>Устои ланги</i> сартарои	Суруди қадимаи маросими ҳалқи тоҷик аст, ки дар тӯи арӯсӣ ичро карда мешавад. Соҳибҷашниро ба таҳт мешинонанд ва мӯйсафеди сартарош қайчиву шона дар даст, ба кор шурӯъ мекунад. Баъди ҳар як мисраъро сурудани сарвозхон аз ҷониби як гурӯҳ мардон нақарот такрор меёбад. Ҳозирин дар зери	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор, Бадахшон	Фаъол	<p>1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963.</p> <p>2. Сурудҳои тӯии Помир / мураттиб Н. Шакармамадов. – Ҳоруғ., 1993.</p>

		оъянги суруд ба рақс медароянд.				3. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
B072	СЕКИНАК	Суруди ҳалқии тоҷикист, ки таърихи қадим дошта, дар тӯйҳои арӯсӣ иҷро мегардад. Зарби усули ба худ хос дошта, аз ҷониби мардону занон иҷро мегардад. Ҳусусияти бадеҳавӣ дорад.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Бадеҳаҳои ҳалқӣ / тартибидҳанда Ф. Муродов. – Д., 1969. – С.64.
B073	ГУЛПАРӢ	Суруди қадимаи мардуми тоҷик буда, асосан онро ба таври дуэт як марду як зан иҷро мекунанд. Оъянги фораму ҳазин дошта, мазмуни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бадеҳаҳои ҳалқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B074	ДОИРА-НАВОЗӢ, дафнавозӣ	Хунари мардумист, ки тавассути сози зарбии мусиқӣ – доира иҷро мегардад. Доиранавозӣ ҳам мардона ва ҳам занона буда, усули иҷрои онҳо каме аз якдигар фарқ мекунанд Доира зарбҳои гуногун дорад, ки мусиқишиносон онҳоро номгузорӣ кардаанд. Масалан, уфар, зарб, чорзарб, чапазарб ва гайра. Миёни ҳалқ зарбҳои доира бо унвонҳои маҳалий, масалан, шартӯзӣ, гиҷдов-дөв, гиҷдов-гиҷд, қарасочӣ, дупа-дупа ва гайр ном мебаранд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Низомов, X. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музыкальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	ФАЛАК	Фалак жанри мусиқии суннатӣ буда, дорои сабки иҷроқунандагӣ, асарҳои мусиқии якқисма ва силсилавӣ мебошад. Шаклҳои овозӣ ва созиро дорад. Дар мусиқии тоҷик ду	2013	Вилояти Хатлон, Бадаҳшон,	Фаъол	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального

		<p>шакли Фалак роич аст: <i>фалаки кӯлобӣ</i> ва <i>фалаки помирӣ</i>.</p> <p>Дар Фалак ду навъи композитсияи асар ҷо дорад: яке дар асоси қолабзарб (усул) ва дигаре бидуни он, ба таври озодона баён мешавад. Хелҳои <i>фалаки кӯлобӣ</i> инҳоянд: <i>фалаки даштӣ</i>, <i>фалаки равона</i>, <i>фалаки рӯғӣ</i>, <i>фалаки паррон</i>, <i>фалаки қаландарӣ</i>, <i>фалаки сафарӣ</i>, <i>фалаки ғарӣ</i>. Аз онҳо <i>фалаки даштӣ</i> бидуни қолабзарб аст.</p> <p><i>Фалаки помирӣ</i> хелҳои <i>фалаки даштӣ</i>, <i>бепарвофалак</i>, <i>фалаки мотамӣ</i>, <i>фалак</i>, <i>фалак-муноҷот</i>, <i>фалак-рапо</i> ва <i>фалак-мадҳия</i> дорад. Аз онҳо <i>фалаки даштӣ</i>, <i>фалаки мотамӣ</i>, <i>фалак-муноҷот</i> ва <i>фалак</i> қолабзарб надоранд ва ба таври озод иҷро мешаванд. <i>Бепарвофалак</i> соҳти яққисма дошта, дорои қолабзарб аст. <i>Фалак-мадҳия</i> ва <i>фалак-рапо</i> навъҳои фалаки силсилавианд.</p>		Водии Рашт		<p>традиционного музыкального творчества таджиков., – Д., 2009.</p> <p>2. Темурзода Ҷ. Фалак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ҷ. 3. – Д., 2004. – С. 261.</p> <p>3. Фалак // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / – Д., 2017. – С. 72-74.</p>
B076	ТҮЁНА, <i>Tӯй муборак шавад</i>	Суруди ҳалқии тоҷикӣ буда, оҳангаш шӯху мутантан аст. Онро яккахон ва гурӯҳи ҳофизон иҷро мекунанд. Баъди аз ҷониби сарвозҳон иҷро гардидани як рубоӣ, гурӯҳи ҳофизон нақароти «Тӯй муборак шавад, боз муборак шавад»-ро месароянд. Он асосан, суруди мардона аст, вале баъзан аз ҷониби занон низ иҷро мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Зехниева Ф. Сурӯдҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.</p>

B077	ГУЛУМОЙ	Суруди анъанавии мардуми точик буда, асосан онро ба таври дут як марду як зан ичро мекунанд. Оҳанги фораму равон дошта, мазмунни лирикӣ – ишқӣ дорад.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бадеҳаои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B078	УШТУРБАЧА, <i>Уштур ба чаман,</i> “Уштурбача монд”	Суруди шӯхи рақсии тӯёна аст, ки аз барномаи мавригихонҳо сарчашма мегирад. Дар тӯю маросимҳои хурсандии мардуми точик онро ба шакли драма дароварда ичро мекунанд. Сарбайтхон матни шӯху хандаоварро ба тарзи силсилавии изофашаванда ичро мекунад ва дар охири ҳар силсила сариовозгирон силсиларо бо хондани: «Уштурбача монд дар баландие, Чашмони уштур ойнабандие...» тақвият медиҳанд.	2014	Водии Ҳисор	Фаъол	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B079	ШАҲ МУБОРАК	Суруди мардумии точикист, ки ба тарзи силсилавӣ ичро гардида, аз якчанд қисм иборат аст. Оғозаш оҳанги маҳзун, вале тантанавӣ дорад. Баъди як мисраъро сурудани гӯянда, дигарон «Шаҳ муборак боде»-ро бо як овоз месароянд. Сипас чун сурудҳои мавригӣ қисмҳои минбаъда нисбати якдигар шӯхтару тестар мешаванд.	2014	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
B080	ШОҲДУХТАР	Суруди қадимаи халқии точикист, ки ба тарзи бадеҳа аз ҷониби зану мард бо саволу ҷавоб ичро мегардад. Оҳанги шӯху рақсӣ дошта, хело хушҳолона садо медиҳад.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968. – С.350-351.

B081	ЯЛАЛИ БОБО, ЯЛАЛӢ	Суруди қадимаи халқи точик буда, оҳанги шӯху муфарраҳ ва унсурҳои мазҳакавӣ дорад. Гӯянда ба тарзи силсилавии замшаванд номи ашёро пай ҳам суруда, (масалан арраю барраю покиу мокӣ ба дастам) сипас «ялали бобо, ялалӣ» мегӯяд ва дигарон онро қарсақзанон такрор мекунанд.	2014	Водии Ҳисор	Дар ҳола- ти аз байнравӣ қарор до- рад	1. Низомӣ А. Таърихи мусикии точик. – Д., 2014.
B082	РАҶСИ МАРД БО УСУЛИ ДОИРА	Зарбу усули рақсии халқии точикиест, ки дар тӯю маъракаҳо бо дойра навоҳта мешавад. Зарбу усули ин рақс аз ду қисм иборат аст. Қисми якум дар андозаи 2/4 бо усули: бакабака, бүм, бак (чор шонздаҳяқӣ ва ду ҳаштяқӣ) тарҳрезӣ шуда, бо суръати мӯътадил ичро карда мешавад. Дар усули дойраи рақси мазкур 1 нафар мард мерақсад. Зарбу усули қисми 2-юм дар андозаи 6/8 тарҳрезӣ шуда, бо суръати шӯх ичро карда мешавад.	2016	Муъмино- бод	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22- 55.
B083	НАГОРАБАЗМ	Як навъ рақси анъанавӣ мебошад, ки аз тарафи зану мард таҳти навои созҳои мусиқӣ: нағора, карнай, сурнай, доира дар тӯю маъракаҳо, идҳои халқӣ ичро мешавад. Дар рақс иҷроқунандагон бо суръати тунд, мувоғиқ бо зарбҳои нағора ҳаракатҳои ҷолокеро ичро мекунанд. Нағорабазм дар тӯйи арӯсӣ низ мавқеи калон дорад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22- 55. 2. Клычева Н., Казакова З. История хореографического

						искусства Таджикис-тана: очерки. – Д., 2014. – С.159.
B084	ПОЛКАИ ХУЧАНДӢ	Полкаи хучандӣ рақси мардона буда, таҳти навозиши созҳои мусикӣ, баъзан танҳо бо навои доира иҷро мегардад. Дар рақс бо ҳаракатҳо ҷасурию ҷолокиро нишон дода, иҷроқунанда ду дастро ба тарафҳо кӯшода мерақсад. Рақкос қитғҳоро бо зарби доира ҷунбонида, қадамҳои пойи рост ва чапро иваз карда, саҳнаро гирд мегардад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22- 55.
B085	РАҚСИ ЧӮПОН	Рақси мардона мебошад, ки дар тӯю маъракаҳо ва идҳои ҳалқӣ таҳти навозиши доира иҷро мегардад. Иҷроқунандаи рақси «Чӯпон» таёқро дар даст дошта, рамаи гӯсфандонро пеш-пеш мекунад. Ӯ мазмуни рақси худро бо ҳаракатҳои гуногун тасвир мекунад: назди ҷашма омада, гӯё дасту рӯйро мешӯяд, об нӯшида, истироҳат мекунад. Чӯпон таёқро гирифта ин сӯ, он сӯ медавад ва гӯсфандонро як ба як ҳисоб мекунад ва ғайра.	2016	Водии Кӯлоб	Фаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикис-тана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдураҳмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 3. Абдураҳмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназзули он. // Паёмномаи

						фарҳанг. – 2000 – №3.
B086	ТАЁҚБОЗӢ	Рақси анъанавии мардонаи халқи тоҷик мебошад ва дар саросари нохияҳои кӯҳистони кишвар маъмул мебошад. Рақс дар тӯю маъракаҳои оилавӣ, идҳои халқӣ, чорабиниҳои гуногуни муассисаҳои фарҳангӣ таҳти навозиши доира, таблак ва созҳои дигар ичро мегардад. Раққос таёқро ба болою поён мебардорад, онро аз байни оринҷҳо дар пушт гузаронида, ҷарҳ мезанад. Агар дар рақс ду нафар мардҳо иштирок кунанд, таёқро мисли шамшер истифода бурда, мерақсанд.	2016	Вилояти Хатлон, Бадахшон	Нимфаъол	1. Абдураҳмонова Ш. Гулчини рақс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдураҳмонова Ш. Рақси мардонаи тоҷикий ва сабабҳои таназзули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
B087	ТАНАВОР, <i>тановар</i>	Рақси мардумӣ буда, таҳти суруд ва мусиқии “Танавор” дар тӯю маъракаҳои оилавӣ ичро мешавад. Дар рақс ичро кунанда бо ҳаракатҳои зебою маҳини дастҳову пайкар ва бо эҳсосоти баланд рафтори лирикиро ифода мекунад. Ин рақсро ҳам мардҳо ҳам занҳо ичро мекунанд.	2016	Вилояти Суғд водии Ҳисор	Фаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳангги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1.

						- Д., 2016. – С.22-55.
B088	ЧАРХИ ДУ ЗОНУ, <i>рақси ду зону</i>	Рақси анъанавии халқӣ, ки таҳти навозиши доира ичро мегардад. Асосан, онро ракқос дар тӯю маъракаҳои оилавӣ дар болои гилем ё қолин мерақсад. Ӯ ба ду зону истода, бо дастҳо ҳаракатҳои рақсиро анҷом медиҳад. Гоҳе бо ду зону ба пеш меравад, гоҳе бо ду зону чарҳ зада, саҳнаро давр мезанад, ба тарафи рост ё чап мегардад ва бо ҳаракатҳои гуногун дасту пайкарро мечунбонад.	2016	Вилоятҳои Суғд, Хатлон	Нимфаъол	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2 Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳангӣ гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B089	ЧОРЗАРБ	Чорзарб рақси занона буда, таҳти навозиши чор зарби доира бештар дар тӯю маъракаҳо ичро мегардад. Раққосаҳо якто-якто дар ҳар зарби доира ба саҳна баромада, ҳаракатҳои хос нозукиҳои ин рақсро тасвир мекунанд, дар зарби чоруми доира ҳамакаса рақс мекунанд.	2016	Ҳисор, Шаҳринав	Фаъол	1. Клычева Н., Ка-закова З. История хореографического искусства Таджики-стана: очерки. – Д., 2014.- С.162-163.

B090	ҚУМБОҚ	Күмбоқ рақси яккаи занона буда, таҳти навозиши таблак ё доира бо зарби 6/8 ичро мегардад. Аввал раққоса аз ҳаракатҳои содда ва усули суст сар мекунад ва оҳиста ба ҳаракатҳои мураккаби рақсӣ ва усули тез мегузараид. Дар охири рақс иҷроқунанда ҳамаи маҳорати рақсии худро нишон медиҳад.	2016	Кӯлоб, Муъминобод	Нимфаъол	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22- 55.
B091	РАҚСИ МАРДОНА ДАР НАВОИ НАЙ	Raқси мардона мебошад, ки дар таҳти навозиши най ва доира дар маъракаҳои оилавӣ ва идҳои ҳалқӣ ичро мегардад. Дар рақс иҷроқунанда бо зарби пой бо ҳаракатҳо мардонагӣ, часурӣ, ҷолокии худро тасвир мекунад.	2016	Муъминобод	Нимфаъол	1.Клычева Н. Разви-тие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22- 55.
B092	ДОИРАБАЗМ, <i>баробарак,</i> <i>дафсоз</i>	Усулҳои рақсии ҳалқии тоҷикист, ки бо ду доира (баъзан 3 доира) ба тарзи дӯэт дар тӯю маъракаҳо ичро карда мешаванд. Усулҳои ҳархелаи ҳар ду дойра навозишро ҷолибу рангоранг месозад. Занҳо давра гирифта, як ё ду зан дар мобайни давра ба рақс медароянд ва баъди чанд лаҳза занҳои дигар ин занҳоро иваз мекунанд. Ба усули доира қарсак низ зада мешавад, ки зарбу усуло боз ҷолибтар месозад. Баъзан садои «ҳай бале» шунида мешавад.	2016	Минтақаи Кӯлоб, Ба- даҳшон	Фаъол	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.

B093	КАБКИ РАВ	Навои рақсии халқӣ, ки аз 2 қисм иборат мебошад. Қисми 1-ум дар андозаи 2/4 буда, дар суръати мұттадил ичро карда мешавад, хислати лирикӣ дорад. Оҳангаш равон буда, дар 4 нимпарда тархрезӣ шуда, раҳравии маҳини кабкро мемонад. Дар қисми 2-юм оҳанг ба «Уфар», яъне андозаи 6/8 табдил меёбад. Дар ин қисм суръати хушхӯл гардида, савт ба шодиву сурур мубаддал мегардад. Ҳаракатҳои ракқос низ тағйир меёбанд, хеле чолоку серҳакат мегарданд.	2018	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
B094	МАДДОХ, <i>маддохонӣ, мадҳиясароӣ</i>	Як навъ санъати мусиқӣ-адабии халқӣ, ки хусусияти динӣ-мазҳабӣ дошта, мундариҷаи матнҳои он аз муноҷот ба Худо, расули ё, васфу ситоши дигар пайғамбарону анбиё, имомони замону пирон ва маҳсусан, тавсифи бузургии ҳазрати Алӣ ва ёрони ё иборат мебошад. Маддоҳро бештар дар маросимҳои азодорӣ, дар нишасти шабҳои ҷумъа, истиқболу таҷлили ягон ҳодисаи муҳими мазҳабӣ ва маросимҳои ёдбуди гузаштагон ичро мекунанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Таваккалов Ҳ. Сухан аз боби мадҳиясароӣ ва анъанаи он // Масъалаҳои по-миршиносӣ. Нашри 5. – Д., 2003. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 39-54.

B095	КАРНАЙ-НВОЗЙ, <i>карнайкашӣ</i>	Навъе аз санъати мардумӣ, ки бештар дар тӯю маъракаҳои шодӣ, ҷашнҳои анъанавию давлатӣ ичро мегардад. Карнай сози мусиқии нафасӣ мебошад, ки дарозияш то 2 м мешавад ва онро аз филизи биринҷӣ месозанд. Карнай садои баланду марғуладор дорад.	2018	Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Низомов, Ҳ. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги гайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
B096	ТОРНАВОЗӢ	Тор, сози мизробии мусиқиест, дар байни ҳалқҳои Қафқоз, Эрон ва Осиёи Марказӣ, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Тор аз ду қоса-хонаи ба ҳам пайваст, даста, торҳо, гӯшакҳо ва ҳарак иборат мебошад. Онро бо мизроб менавозанд. Дарозии умумиаш 78-90 см буда, 22 парда, 5-6 баъзан то 9-12 тори филизӣ дорад. Як тораш аз рӯдаи гӯсфанд тайёр мешавад. Мутобиқи миқдори гӯшакҳо торҳо ҷӯр карда мешаванд. Дар контекстҳои ҷашни арӯсӣ, маъракаҳои хонаводагӣ, нишастҳои дӯстон ва идҳои анъанавию давлатӣ ҳунармандон торнавозӣ мекунанд.	2018	Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Тор // Энсиклопедияи адабиёт ва санъат. – Д., 2004. – Ч. 3. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012. 3. Низомов, Ҳ. Созшиносӣ. – Д., 2016.
B097	САЛОМ МОЛЕК	Суруди шӯҳест, ки онро дар шабнишинӣ ва тӯю ҷашнҳо ичро мекунанд, шеър ва оҳангаш ҳалқист. Суруд бо нақарот, бо ду мисраъ оғоз ёфта, онро якчанд нафар месароянд. Сипас ин	2018	Роштқалъа	Фаъол	1. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб ва ғанотагиранда Ҷ.

		яккахон сурудро бо шеъри нав давом медиҳад. Бо ҳамин тарз суруд то охир ичро мешавад. Суруд дар ритми андозаи 6\8 («уфар») таҳрезӣ шуда, хусусияти рақсӣ дорад. Аз ин сабаб дар ҳавои он як ё ду-се нафар зану мард мераксанд.				Обидпур. – Д., 2018. – С.105-106.
B098	АКРАМҶОН	Суруди ҳалқиест, ки онро як нафар месарояд, баъзан нақаротро се-чор нафар ичро мекунанд. Шеър ва оҳангаш ҳалқӣ аст. Онро дар чорабинихо, шабнишинихо ва ҷашино ичро мекунанд. Суруд хусусияти лирикӣ дошта, бо суръати мӯтадил сароида мешавад. Диапазони он 1 октаваро дар бар мегирад: аз нотаи фа-и октаваи якум то фа-и октаваи дувум. Он дар ритми андозаи 6\8 таҳрезӣ шудааст.	2018	Бадаҳшон	Фаъол	1. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб ва ғанотагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.108-109.
B099	ЧИЛИКАК	Рақси занонаи мардумӣ мебошад, ки таҳти навои сурнай ва доира ва сурудҳои шӯҳи мардумӣ ичро мегардад. Дар ин рақс иҷроқунанда дар якҷо истода, бо ангуштон бештар ҳаракат мекунад. Рақси «Чиликак» дар тӯю маъракаҳои мардумӣ ичро карда мешавад.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъол	1.Клычева Н.,Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана:очер -ки – Д., 2014. – С.223.
B100	КАЛЛА	Рақси шӯҳи анъанавӣ, ки аз ҷониби ҳам мардон ва ҳам занҳо таҳти навои сурнай ва доира ичро мешавад. Раққос тоқиеро ба даст бардошта, аз болояш рӯймол ва фаранҷӣ (баъзан камзӯли арӯсӣ)-ро мепӯшонад. Дар натиҷаи қомати баланди арӯс таҷассум мешавад. «Арӯс» дар назди занҳо таъзим карда, салом	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъол	1.Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. –

		медиҳад. Занҳо рақс карда, меҳоҳанд, рӯйи арӯсро бинанд, аммо ў намегузорад. Дар охир яке аз занҳо чолоқӣ карда, рӯймолро аз рӯйи «арӯс» мебардорад ва мард будани он «арӯс»-ро ошкор месозад.				C.223.
B101	ҲАЧВ-НИГОРӢ, ширинкорӣ	Ҳаҷву мutoиба, ҳазлу зарофаткорӣ дар байни мардум хеле густариш ёфтааст. То ба имрӯз ашҳоси зиёди ҳаҷвнигор дар базму маҳфилҳо бо шӯхию зарофатҳо мардумро хушҳол мекунанд. Махсусан, дар ҷашиҳо ва рӯзҳои тӯй ҷунин ширикорон махсус даъват мешаванд. Ҳаҷвнигорон репертуари махсус надошта бошанд ҳам, асарҳои фолклории зиёдро аз ёд медонанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Латифагӯйӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 545-546.
B102	РАҚСИ МАРДОНАИ ВАХОНӢ	Ин рақс таҳти навозиши рубобу соз ва ғижаку даф дар тӯю маъракаҳо ва идҳои ҳалқӣ иҷро мегардад. Онро мардҳо ба тариқи якка иҷро мекунанд. Раққос чолокона ҳаракат карда, дастҳоро бонавбат ба миён ва китфҳояш мегузорад, дар як ҷо истода, ҷарх мезанад. Ўдаврато мутобиқи зарби вахонии даф қадам зада, аввал пои ростро мемонад, баъд пои ҷапро, ҳамин ҳел пойҳоро иваз карда, мерақсад.	2020	Ишкошим	Фаъол	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
	РАҲПО,	Раҳпо, яъне мутобиқи зарби оҳанг майдамайда по гузоштан аст. Он рақси яккаи ҳам	2020	ВМКБ	Фаъол	1.Нурҷонов Н. Олами беканори

B103	<i>rapo</i>	<p>мардона ва ҳам занона буда, таҳти навозиши гурӯҳи мутрибон дар тӯю маъракаҳои мардум ичро мегардад. Ичрокунанда қафои дастро дар миён гузошта, давр зада, мерақсад. Қадамҳои майда-майда ниҳода, пайкарро ин тараф, он тараф бо ду даст мегардонад, дар як чо истода пайкарро рост гирифта, ба ду тараф ду даст кушода, чарх мезанад.</p> <p>Дар навозиши мусиқии “Раҳпо” рубоби бадаҳшонӣ, сетор, даф истифода мешаванд.</p> <p>Ин рақс дар Шуғнон, Рошқалъа, Бартанг, Ишкошим ва дигар навоҳии Бадаҳшон баъзе унсурҳои ба худ хос дорад.</p>				рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
B104	ТАНБŪР-НАВОЗӢ	Танбӯр, сози мизробии мусиқиест, дар байни ҳалқҳои Қафқоз, Эрон ва Осиёи Марказӣ, алалхусус тоҷикон маъмул аст. Танбӯр косахонааш мурудшакл буда, дастаи дароз дорад. Дарозиаш 110-150 см, аз 16 то 19 парда ва аз 4 то 7 қаторвазоҳои иловагӣ дорад. Танбӯро дар ҷанд намуд ҷӯр мекунанд. Танбӯр тавассути «нохун» навохта мешавад. «Нохун» дар ангушти ишоратии дasti рости навозанда пӯшида мешавад. Он дар ичрои оҳангҳои “Шашмақом” сози муҳим ба шумор меравад.	2018	Вилояти Суғд, Душанбе, водии Хисор	Фаъол	1. Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.
B105	ҲӮСАБОЗӢ	Ҳӯса лӯҳтаки қалонҳаҷммест, ки аз ҷӯб, коғази саҳт, латта ва дигар маводи сабук месозанд. Он дастаҷӯбе барои баланд бардоштан дорад. Дар ҷеҳраи ҳӯсаҳо, асосан, қаҳрамонони	2020	Душанбе, Хӯҷанд, Истаравшан	Фаъол	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.

		латифаю афсонаҳо ва дарамаҳои халқиро тасвир мекунанд. Баландии қади ҳар як ҳӯса якҷоя бо дастааш 1-1,5 метр мешавад. Онҳоро бардошта, дар ҷашну идҳо, маъракаҳои ҳурсандӣ ҳар гуна лавҳаҳои ҷолибро иҷро мекунанд. Махсусан, дар Наврӯз ҳӯсаҳоро бардошта аз идгоҳ мегузаранд.				2. Раҳимов Д. Лӯхтакҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
B106	ПИЁЛАБОЗӢ, косабозӣ	Маҳорати санъаткорони алоҳида, ки ба нӯги чӯб пиёла ё косаро гузашта, бо сачоқ ё латтае ба тани он зада, пиёла ё косаро тоб медиҳанд. Дар натиҷа зарф дар болои чӯб давр мезанад ва ин ҳолат якчанд дақиқа давом мекунад. Санъаткорон ғоҳе якбора се пиёла ё косаро ба бозӣ медароранд, баъзан ба пиёлаҳо об мегиранд ва нарезонда онро ҷарҳ мезанонанд. Баъзеҳо дар вақти тоб ҳурдани зарф бо як ва бо пойҳо кам-кам рақс мекунанд. Ин ҳунар дар тӯю маъракаҳои ҳурсандӣ, ҷашнҳои миллию расмӣ ба ҳозирин намоиш дода мешавад.	2020	Истаравшан	Фаъол	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. –Д., 2002.

### БАХШИ 3. – ҶАШНУ МАРОСИМ ВА УРФУ ОДАТҲО (С000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
		Анъанаест, ки лаҳзаи аз хонаи модар баровардани арӯс ва то хонаи домод бурдани ўро дар				1. Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи

C001	АРҮСБАРОН, <i>арӯсбуророн</i>	бар мегирад. Арӯс дар зери либосҳои арӯсӣ ва дар паҳлӯяш дугонаи наздик (шоҳидааш) қарор мегирад. Ҳангоми баровардани арӯс ҳозирин зери навои карнаю сурнай ва дафу таблак сурудхонию рақсу хурсандӣ мекунанд. Падар ва ё бобои арӯс ўро дуои хайр дода, ба хонаи домод гусел менамояд. Солҳои пеш арӯсро тавассути аспу ароба ва агар хонаи домод наздиктар бошад, пиёда рақсу сурудхонон мебурданд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Аминов А. Тахқики ҷанбаҳои мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ. Д., 2019.
C002	АРӮСБИНОН, <i>rӯйбинон,</i> <i>rӯйкушиоён</i>	Маросимест, ки баъд аз ба хонаи домод овардани арӯс баргузор мегардад. Дар ин маросим аслан занҳо ширкат меварзанд. Модар, апаю ҳоҳар, холаю аммаҳо, умуман хешу табори домод, ҳамсоязанҳо ҳар кадоме бо худ туҳфае гирифта, барои дидани арӯс медарояд ва рӯймоли калони арӯсро боло намуда, аз рӯҳкораҳои ў мебӯсад. Ҳар кадоме аз рӯи қудраташ ба арӯс ва оилаи нав тӯҳфа тақдим менамоянд. Пас аз ин бонувон доира-навозӣ ва рақсу сурудхонию барпо менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷҷаҳо. – Д., 2005.
C003	АРӮСТАЛБОН <i>ҳафтаталбон,</i> <i>талбон</i>	Арӯсталбон маросими хонаводагӣ буда, баъд аз гузаштани як ҳафта, ё чанд рӯзи маросими ҷашни арӯсӣ модари арӯс қулча пухта, дастархон омода намуда, духтарашро ҳамроҳи домоду қудоҳояш даъват мекунад. Ин маросим “арӯсталбон” ва дар баъзе аз минтақаҳои	2014	Вилояҳои Ҳатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Кисляков Н.А. Семья и брак у таджиков, - М., 1959. – С. 112. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои тӯи

		чумхурӣ «ҳафтаталбон» ном дорад, зеро модари арӯс дуҳтарашро ҳамроҳи домод бори аввал баъди тӯяшон ба хонаи худ ба меҳмонӣ даъват менамояд.					арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C004	НИКОХ	Маросими ақди никоҳи исломӣ миёни мардуми тоҷик суннати қадима дорад. Он як рӯз қабл аз гусели арӯс ба хонаи домод ё худи ҳамон рӯз дар манзили падари арӯс гузаронида мешавад. Дар як хона арӯс бо дугонаҳояш чой мегиранд. Дар хонаи дигар домулло, домод ва наздикини ў чой менишинанд. Ду нафар марди калонсол аз наздикини арӯс, ки онҳоро ҳамчун гувоҳ падари арӯс интихоб намудааст, аз арӯс мепурсанд, ки «киро падарвакил интихоб ме-кунӣ»? Одатан таго падарвакил интихоб мешавад. Баъди пурсиши розигии арӯсу домод, домулло хутбаи никоҳро меҳонад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1.Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Свадъба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. .	
C005	ИДИ АРӮСОН, <i>иди теппача</i>	Як навъ маросимест, ки танҳо ба арӯсон (наварӯсон) мансуб мебошад. Ин маросим дар ноҳияи Деваштич дар аввали фасли баҳор 7-8-уми март баргузор мегардад. Дар ин рӯз тамоми арӯсоне, ки дар тӯли як сол издивоҷ намудаанд дар мавзеъи муайян – теппае ҷамъ шуда, сӯзанӣ ва дигар лавозимоти арӯсии худро ба намоиш мегузоранд. Занону дуҳтарони дигар барои тамошои ин манзараи ҷолиб меоянд. Ид то бегоҳӣ идома меёбад. Аз ҷониби занон доиразаниву сурудхонӣ низ баргузор ме-	2018	Деваштич	Фаъол	1.Носирова Л. Иди теппача // Ҷавонони Тоҷикистон. 20 марта 2013. 2.Аминов А. Иди арӯсон // Фарҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.133-137.	

		гардад.				
C006	ЧАРОФ-РАВШАН	Чароғравшан яке аз суннатҳои муҳим ва анъанавии мардуми равияи исмоилияи Бадаҳшон мебошад. Чароғравшан ҳамчун маросим шаби дуюми пас аз фавти касе дар хонаи ҳамон одами марҳум баргузор мешавад. Маросими чароғравшан аз ҷониби халифа ва муридони ў дар ҳузури аҳли байт ва наздиқону пайвандони шахси майит гузаронида мешавад. Бо ҳондани рисолаи чароғнома аз ҷониби халифа чароғ фурӯзон мешавад ва ёрдамчиёни халифа то охири маросим пилтаро тоб додан мегиранд. Чароғравшан аз якуним то се соат идома мейбад.	2018	Бадаҳшон	Фаъол	1. Шоҳҷамолов М. Чароғравшан // Шугнон. – Д., 2014. – С. 704. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадаҳшон // Фарҳан-ги гайримоддии ҳалқи тоҷик. № 2. Д., 2016. – С. 38-54. 3. Раҳимов Д. Азодорӣ. // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.17.
C007	ПАРЧАБУ-РОН, ҷокбурон, кӯрпадӯзон.	Ин маросими ҳонаводагии занона буда, пас аз овардани ҷиҳозу қалини арӯс дар хонаи арӯс баргузор мешавад. Ҳамсоҳо – дӯзандоҳо пас аз ҳӯрдани таом ба пора карда дӯхтани либос шурӯъ менамоянд. Сараввал як зани рӯзгордида бо дуои ҳайр поракуни матоъро оғоз менамояд. Сипас корро зани ҳунарманде идома дода, аз матоъҳо барои арӯс сару по медӯзанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.

C008	САФЕДИ-ГИРОН, <i>rӯймолтиён,</i> <i>даҳонбандон.</i>	Яке аз маросими хонаводагии пеш аз ҷашни арӯсӣ. Ҳароҷоти ин баҳш бар дӯши падару мудари арӯс буда, пас аз таом ба тамоми ҳозирин ва ҳамсаъҳо пораи матоъ ва ё рӯймолчае якҷоя бо пораи нонҳои равғанин, кулчаю қатмол ва ширини тақсим карда мешавад. Ин амал маъни номзад шудани духтар ва бастани даҳони мардумро дорад. Баъди гузаронидани ҳамин баҳш дигар хостгорҳо ба хонаи арӯси номзадшуда намоянд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C009	ФОТИҲАТӮЙ, <i>ноншиканон.</i>	Маросими фотиҳа оилавӣ буда, дар хонаи духтардор баргузор мегардад. Аз ҳарду ҷониб нонҳои равғани фатиру қаламаҳо пухта, дар рӯи дастурхон мегузоранд. Муйсафеди рӯзгордидае баъди дуюю фотиҳа нон шикаста, ба рӯйи дастурхон мегузорад. Аз ин рӯ дар баъзе минтақаҳо ин маросимро «ноншиканон» низ меноманд. Дар ин маросим намояндагони тарафи домод ба хонаи духтардор омада, баъди ҳӯрдани зиёфат қалин ва ҳароҷоти тӯи ҳар ду тарафро руйхат намуда, ба падари домод месупоранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Суруд-ҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C010	РАВҒАН-РЕЗОН <i>дастчарбон,</i>	Маросими занонаи хонаводагии тоҷикон, ки дар рӯзи дуюми арӯсӣ дар хонаи домод баргузор мегардад. Аввал дasti арӯсро болои орд гузошта аз болояш равған мерезанд, арӯс орд бехта хамир мекунад ва аз ин хамир баъдан	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р.

		кулча мепазад. Яъне бо ин роҳ ҳунари пазандагии ўро месанҷанд. Ин тадбир ҳам ба хотири рамзи сафедӣ, фаровонии зиндагӣ ва ҳам пайвандшавии хешу табории оилаи навбунёд ба ҷо оварда мешавад.				Этнопоэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C011	ХОСТГОРӢ, <i>оқсақолӣ,</i> <i>завҷигӣ,</i> <i>гапрасонӣ</i>	Маросими оғози никоҳ буда, дар ҳонаи падари арӯс меғузараид. Намояндагони тарафи домод бо дастархону меваю шириниҳо ба ҳонаи дұхтардор меоянд ва ба писарашон арӯс кардани дұхтари онҳоро дархост мекунанд. Пас аз зиёфат волидайн ва хешовандони дұхтар розигӣ ёрад карданашонро ба мәҳмонаң мерасонанд. Баъзан мұхлат талабида, пас аз якчанд рӯз посух медиҳанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. – С.119. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гискарской долины. – Д., 2002.
C012	САБЗИРЕЗА-КУНОН, <i>бехирезакунон.</i>	Як рӯз қабл аз ҷашни арӯсӣ, 4-5 нафар хешу табор ва ҳамсоҳои тӯйдор (аслан мардон) дар ҳонаи соҳибҷашн ҷамъ омада, як-ду ҳалта сабзиро реза мекунанд. Ин сабзиҳо дар рӯзи дигар барои пухтани оши палав, ки барои оши наҳор омода карда мешавад. Ҳангоми реза кардани сабзӣ мардон сурудхонӣ, латифаву асқияғӣ менамоянд, то ин ки ҳасташавиро эҳсос накунанд.	2014	Вилояҳои Ҳатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросим тӯйи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гискарской долины. – Д., 2002.
C013	ОРДБЕЗОН, <i>сурфакушоён</i>	Яке аз маросимҳои занонаи оилавии ҷашни арӯсии мардуми тоҷик. Он одатан дар арафаи ҷашни арӯсӣ дар манзили домод баргузор мегардад. Занҳои маҳалла бо даъвати тӯйдор як-	2014	Вилояҳои Ҳатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Мардонова А. Традиционная сва-

		ду рӯз пеш аз тӯйи калон ҷамъ омада, миқдори муайяни ордро бехта, ҳамир карда нону кулҷаи тӯёна мепазанд. Ҳангоми ордбезӣ бонувон доира навохта, рақсу бозӣ ва бо ҳазлу шӯҳӣ ордпошӣ намуда, сару рӯи яқдигарро сафед месозанд.				дъба таджиков гискарской долины. – Д., 2002.
C014	МАСЛИҲАТ-ОШӢ, <i>маслиҳаттӯй</i>	Чор-панҷ рӯз пеш аз тӯй соҳибхона дар хонааш ош пухта мӯйсафедони ботаҷриба ва наздиконашро даъват менамояд. Пас аз хӯрданни таом онҳо роҳу равиши баргузории тӯйро муайян менамоянд. Инчунин ба ҳама ҳангоми баргузории тӯй вазифаҳои муайян тақсим карда мешавад.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷтоҳ. – Д., 2005, 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C015	ГУЛГАР-ДОНӢ, <i>бойчечак</i>	Расми мавсимиест, ки бачагон бо чида оварданни гулҳои баҳории сиёҳгуш, гули зардак ё гули наврӯзӣ (бойчечак) ба хонаҳо мӯждаи омадани баҳорро мерасонанд. Бачагон ба дари ҳар хонадон рафта таронаи маҳсусеро якҷоя меҳонанд. Аз хонаҳо ба бачаҳои гулгардон гандум, нахӯд, лӯбиё ва ғайра ҳадя медиҳанд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъол	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳрғон ва ҷашнҳои дигари ниёғон. – Д., 2018.
C016	НАВРӮЗ, <i>Соли нав, Сари сол, Шогуни</i>	Наврӯз ҷашни маъруфи тоҷикон буда, ба муносабати баробаршавии шабу рӯз, эҳёи табиат ва оғози мавсими кишту кор дар саросари кишвар бо барномаву базму маҳфилҳо баргузор	2013	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмадов Р. Наврӯзи хӯчастапай. – Д., 2001. 2. Ҳазратқулов, М.

	<i>бахор</i>	<p>мегардад. Ойину суннатҳои тоҷикон дар айёми Наврӯз инҳоянд, ки аксари онҳо то ба имрӯз роиҷ мебошанд: гулгардонӣ, хонабуророн, чаҳоршанбеи охирон, суманакпазӣ, оштиқунонӣ, бозиҳои варзишӣ ва мусобиқот, хӯрокҳои анъанавии наврӯзӣ ва ф.</p> <p>Наврӯз нахуст с. 2009 бо узвияти 8 кишвар ва сипас бо шомил шудани 4 кишвари дигар, аз ҷумла Тоҷикистон, 30 ноябри с. 2016 дар Феҳристи репрезентативи ЮНЕСКО сабт гаштааст.</p>					<p>Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012.</p> <p>3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашиҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011.</p> <p>4. Номинатсияи Наврӯз / мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018.</p>
C017	МЕҲРГОН, <i>Иди ҳосилот</i>	<p>Меҳргон, ҷашини қадимаи ҳалқи тоҷик буда, дар он қишоварзону боғдорон ва ҷорводорону ҳунармандон намунаҳои дастранҷу заҳмати ҳудро ба намоиш мегузоранд. Моҳияти ин ҷаширо шукронай ҳудованд аз неъмату ҳосили ба даст овардаи аҳли меҳнат ташкил медиҳад. Меҳргон дар замони қадим дар рӯзи 16-уми моҳи Меҳр барпо мешуд. Дар гузашта сӯфраҳои меҳргонӣ низ дар ҳар ҳонадон гузошта мешуд, ки дар он себ, муруд, лимӯ, ҳӯшай гандум, ойина, ангур, паллаи тарозу ва гули нибуфар мегузоштанд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 15-уми октябр рӯзи ҷашини Меҳргон эълон шудааст.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол		<p>1. Раҳимов Д. Ҷашини Меҳргон. Д., 2012.</p> <p>2. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012.</p> <p>3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашиҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011</p> <p>4. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон</p>

						ва ҷашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.
C018	САДА	Сада ҷашни зимистонаи ниёгони тоҷикон ба шумор меравад, ки ба муносабати даъвати гармӣ ва оғози корҳои қишоварзӣ баргузор мешуд. Мардум дар 8-уми Баҳмандон, ки рӯзи Сада буд, шомгоҳон гулханҳои бузург афрӯхта, дар атрофаш шодию ҳурсандиҳо менамуданд. Он дар даврони истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дубора эҳё гашт ва 30-юми январ дар қишвар рӯзи ҷашни Сада эълон шудааст.	2018	Саросари қишвар	Нимфаъол	<p>1. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012.</p> <p>2. Раҳимов Д. Сада – ҷашни азёдраftai ниёгон // Чинори пургул. – Д., 2008.</p> <p>3. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Меҳргон ва ҷашнҳои дигари ниёгон. – Д., 2018.</p>
C019	ШИРНАВ-БАТ, <i>певоз, пиёвоз</i>	Одати анъанавии тоҷикони кӯҳистон, ки ба тарзи шарикӣ тақсим кардани шир марбут мебошад. Маъмулан, 6-8 нафар занҳои як кӯча ё як маҳалла, ки шири говҳояшон нисбатан камтар бошад, байни худ маслиҳат карда, ширкати одии табодули ширро ташкил мекунанд. Зоро ба танҳои аз шири кам чурғоту маскаи зиёд гирифтан имкон надорад. Занҳо аз байни худ як нафарро “певозчии қалон” интиҳоб мекунанд ва ӯ равиши минбаъдаи ширтақсимикуниро назорат менамояд.	2016	Саросари қишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966.</p> <p>2. Абдулваҳидов Р. Скотоводческие занятия таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.</p>

C020	МУШКИЛ-КУШО <i>Бибӣ мушкил-кушо</i>	Маросими майшии занона ва номи олиҳаи мушкилкушои асотири тоҷикон мебошад. Маросими мазкур дар рӯзҳои чоршанбе бо иштироқи 3-7, баъзан шумораи бештари занҳо гузаронида мешуд. Онро занҳое барпо мекунанд, ки мушкилие ба сарашон омадааст, ё худ бо мақсади баҳткушои ҷавонон, тандурустӣ, фарзандталабӣ, сафари бехатар ва ғайра баргузор мегардид.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Бибӣ Мушкилкушо / таҳияи А. Зокирӣ. – Ҳучанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ).
C021	МЕҲМОН-ДОРӢ	Одати меҳмондории мардуми тоҷик расму одоби маҳсусе дорад. Одоби нишастан, гуфтугӯй, хӯрокхӯрӣ, эҳтироми калонсолон ва амсоли инҳо барои тоҷикон хос мебошад. Тоҷикон меҳмонро хеле ҳурмат менамоянд, ӯро атои Ҳудо мешуморанд. Меҳмондорӣ ҳамчун падидайи фарҳангӣ ва ахлоқӣ борҳо дар осори адібони классики тоҷик мавриди тасвиру тавсиф қарор гирифтааст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳматзод Б. Одоби меҳмондории тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2. Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидай одоб. – Д., 2007.
C022	ЧИЛ	Ин маросим пас аз гузаштани чил рӯз ё камтар аз он дар хонаи мурдадор барпо карда мешавад. Дар ин рӯз хешу табор, ёру дустон аз дуру наздик омада, ояту дуо ҳонда, ба арвоҳи марҳум мебахшанд. Дар гузашта ба даъватшудагон таом додан расм буд, вале пас аз Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи тан-	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Мардонова А. Традиционные похоронно - поминальные обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX- начала

		зими анъана ва ҷашну маросим зиёфат додан барҳам дода шуд.				ХХ) в.в. – Д., 1998,
C023	СОЛШИКАН, <i>сол, сари сол</i>	Маросими хонаводагии азодорӣ. Дар баъзе минтақаҳо мардум солшиканро баъди нӯҳ моҳ ва дар баъзе минтақаҳои дигар баъди ёздаҳ моҳ барпо мекунанд. Ин маъни онро дорад, ки соҳиби ин маърака аз азодорӣ мебарояд. Дар гузашта сари сол маъракаи қалону серхарҷ буд, акнун тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим ин маросим дар доираи хонавода ва бидуни забҳи чорво ва додани таом ба мардум сурат мегирад.	2014	Вилояти Ҳатлон, водиҳои Ҳисор, Рашт.	Фаъол	1. Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993.
C024	ИДИ РАМАЗОН, <i>Иди фитр</i>	Рамазон моҳи тавбаву надомат, ибодату парҳезкорӣ шумурда мешавад. Дар ин моҳ мардуми мусулмони дунё, аз ҷумла, тоҷикон рӯза медоранд. Баъди гузашти 30 рӯз иди Рамазонро ҷашн мегиранд. Рӯзи ид мардум дар хонаҳояшон дастарҳони идона таҳия мекунанд. Мардҳо ба масcidҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, сипас ба хонаҳои шаҳсони фавтида рафта дуову фотиҳа меҳонанд. Бонувон ҳар гуна кулчаву ҳалво ва маҳсулоти нонӣ мепазанд, ба хонаҳои ҳамдигар меҳмон мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

C025	ИДИ ҚУРБОН, <i>Иди азҳо</i>	Иди Қурбон баъди гузаштани 2 моҳу 10 рӯзи иди Рамазон фаро мерасад. Дар ин рӯз мардум дастархон ороста, ба хонаҳои якдигар рафта, идро табрик мекунанд ва ба арвоҳи гузаштагон дуву оят меҳонанд. Мардон ба масҷидҳои ҷомеъ рафта, намози идро мегузоранд, баъди он ашҳоси имкондор гӯсфанд, буз ё гӯсолаеро забҳ мекунанду аз он таом мепазанд ва хайр менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C026	ИДГАРДАК	Дар рӯзи идҳо кӯдакон либосҳои наву идона ба бар карда, дар дастҳояшон ҳалтacha гирифта, ба хонаҳои ҳамсояҳо ва хешовандон рафта, «Иди нав муборак, тухмҳои нав қаторак!» – гӯён онҳоро табрик мекунанд ва соҳибхона ҳамчун ҳадя ба онҳо тухм, қанд, сақич, кулчаву ҳалво ё пул тақдим мекунад.	2014	Вилояти Хатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C027	КАМАРБАНДӢ <i>камарбандон,</i> <i>арвоҳи пир,</i> <i>фотихадиҳӣ</i>	Камарбандӣ маросими марбут ба қасбу ҳунарҳо аст. Онро ҳамчунини маъракаи розӣ кунонидани устод мешуморанд. Бо номи “арвоҳи пир” низ ёд мешавад, яъне маърака барои шод гардонидани арвоҳи пири кор. Дар ноҳияи Ашт ин расм марбут ба оҳангаришт. Ин ҷо аз қадим оҳангарон мезистанд ва ҳунари худро ба насли ҷавон мерос медоданд. Маросими камарбандӣ асосан ба шогирдоне,	2020	Ашт	Нимфаъол	1. Раҳимов И. Маросими «Камарбандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рушди илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурнамои инкишоф. –

		<p>ки хунарро на аз падар ё шахси наздики худ, балки аз устои бегона омӯхтааст, ҳатмӣ буд. Он дар Анҷумани оҳангарон, ки ҳар сол дар н. Ашт барпо мешавад, гузаронида мешавад.</p> <p>Устод 4-5 метр сӯфро аз болои чомаи шогирди оҳангар ба камар ва ду китфи ӯ гузаронида мебандад. Ба ду бағали ӯ дутогӣ нон мегузорад. Ин нонҳо рамзи ин аст, ки минбаъд аз ҳамин қасб нони ҳалол ёфта ҳӯр ва серризқ шав.</p>				<p>Хучанд, 2014. – С. 491-494.</p> <p>2. Раҳимов, Д. Пир // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик / Сармуҳарир Н.Амиршоҳӣ. – Д. 2017. – Ҷ.2. – С. 212-213.</p>
C028	ГАШТАК, <i>gap, gapxӯрӣ</i>	<p>Маҳфили иҷтимоии анъанавиест, ки характери фарҳангӣ дорад. Ҷамъе аз мардон вобаста ба умумияти хоси худ, масалан, ҳамсолон, ҳамка-сbon, ҳамсаъҳо, хешу таборҳо ва гайра бонавбат, ҳафтае ё моҳе як бор, дар ҳонаҳои яқдигар, дар ҷойхона ва ё меҳмонхонаҳо гирд меоянд. Дастархон ороста мешавад ва онҳо пас аз тановули таому ҳар гуна гизоҳо ба сухбат мепардозанд, ба ҳамдигар нақлу ривоятҳо меқунанд, баъзан созҳои мусиқиро навохта сурӯдхонӣ менамоянд ва гайра. Занҳо низ дар баъзе навоҳӣ гурӯҳҳои худро доранд ва дар ҳонаҳои яқдигар бонавбат ҷамъ мешаванд, аммо суннати гаштак хосси мардон ба шумор меравад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. “Гаш-так” ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннатии тоҷикон // Осор / маҷмӯаи илмии ПИТФИ. Шумораи 1. – Д., 2014. – С.9-34.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // Донишномаи фарҳангӣ мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.</p>
C029	ЗИЁРАТИ МАЗОРҲО	<p>Мардуми муътакид ва ниёзманд, одатан, рӯзҳои ҷоршанбе ва шанбе рафта, мазорҳоро зиёрат мекунанд. Объекти зиёрат гӯрҳои шахсони маъруф, қадамҷоӣ, сангӯ дараҳтони</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Камол X. Мазорҳои шимоли Тоҷикистон. – Д., 2005.</p>

		муқаддас, чашмаҳо ва ғайра мебошад. Дар гирди қабри ягон бузургвор давр мезананд ва аз Куръон оятҳо тиловат мекунанд. Баъзеашон фатири қалама пухта мебаранд ва ба камбағалон ва гадоҳо хайр мекунанд. Зиёратқунандагон бештар бо мақсади шифо ёфтани, фарзанддор шудан ва ё сафари бехатар кардан ба роҳҳои дур мазорро зиёрат мекунанд.				2. Камол Ҳ. Чахордаҳ мазор. – Д., 2001. 2. Холмуродов З. Зиёратгоҳи Лангар-ота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримод-дии ҳалқи тоҷик. – Д., 2019. Шумораи 8.
C030	БАРФӢ	Ба муносибати боридани барфи аввал одамон дар як коғазча паёми «Барфӣ» менавиштанд ва ба хешу ақрабову ёру рафиқони наздикашон равон мекарданд. «Барфӣ», тибқи анъана, бояд бо назм инишо шуда, мазмуни он аз талаб кардани ягон зиёфат мебошад. Шахси паёмовари «Барфӣ» ҳамон рӯзи барфи аввал дар киса ё бағали худ онро пинҳон медорад ва бо баҳонае сӯи хонаи дӯсташ раҳсипор мегардад. Дар баъзе ҷойҳо вақте ки шахси паёмоварро медоштанд, рӯяшро бо сиёҳии дег сиёҳ намуда, ҳар гуна шӯхихо мекарданд.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Аҳмад Р. Барфӣ // Мардумгиёҳ. 1993. –№1. 2. Аҳмадов Р., Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C031	ОШИ НАҲОР, <i>oши қавм</i>	Оши наҳор маросими даъвати меҳмонон ва бо оши палав зиёфат додани онҳо дар доираи ҷашни арӯсӣ мебошад. Оши наҳорро субҳ ё шом баргузор мекунанд. Ба он занҳову мардон даъват мешаванд. Миқдори даъватшавандоҳо	2016	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Мероси фарҳанги

		тибқи Қонун дар бораи танзими расму ойинҳо амалӣ мешавад.				гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.
C032	ГАҲВОРА-БАНДОН	Гаҳворабандон расми оилавиест, ки ба муносабати бори аввал ба гаҳвораи нав бастани тифли навзод барпо мешавад. Вақте ки навхонадорон соҳиби фарзанди нахустин шуданд, одатан пас аз баромадани чиллаи кӯдак падару модари арӯс барои тифли навзод гаҳвора ва лавозимоти онро харида, ҳамроҳ бо тӯҳфаҳои дигар дар рӯзи муайяншуда ба хонаи духтарашон мебаранд. Ягон кампири табарруқ, ё зани хушбахте, ки соҳиби фарзандони солиму солеҳ бошад, бо дуо ва нияти нек гаҳвораро омода намуда мебандад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Чумъаев Р. Та-валлуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳисто-ни Зарафшон. – Д., 2012.
C033	ДОМОД-САЛОМ, <i>домодчиғон,</i> <i>шаҳсалом</i>	Анъанаи тоҷикон буда, пас аз гузаштани ҷашни арӯсӣ ба хотири эҳтироми ҳусуру ҳушдоман баргузор мегардад. Домод се саҳар барои салом додан ба хонаи падарарӯсаш меояд. Дар баъзе минтақаҳо саломи рӯзи аввалро «рӯйбинон», саломи рӯзи дувумро «шармшикан» ва саломи рӯзи севумро «покушод» меноманд.	2014	Вилояҳои Ҳатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Свадъба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
C034	ДОМОД-	Маросими домодро пазироӣ кардан аз тарафи падару модари арӯсро мегӯянд, ки ин маросим	2014	Вилоятҳои	Фаъол	1. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон

	ТАЛБОН	баъд аз 3-4 рӯз ё 2-3 ҳафтаи шаби никоҳ баргузор мегардад. Домод барои пос доштани анъанаҳои аҷдодӣ рӯи худро то ҷашни арӯсӣ аз ҳешовандони арӯс паноҳ мекунад. Аз ин сабаб бо мақсади шиносондани домод бо аҳли ҳонаводаи арӯс маросими домодталбон барпо карда мешавад. Ин маросим дар доираи ҳонавода гузаронида мешавад.		Суғд, Хатлон, водии Ҳисор		– Д., 2014. 2. Зеҳниева Ф. Сурӯдҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
C035	АШАГЛОН, <i>сусхотун</i>	Маросимест, ки дар айёми хушксолӣ ва муддати дароз наборидани борон ичро мегардад. Суруди Ашаглон аз ҷониби яккаҳон ва ғурӯҳи занҳо ичро мегардад. Занҳо дар даст ҳӯсаеро либос пӯшонида, ҳона ба ҳонаи деха мегарданд. Аз ҳонаҳо соҳибҳонаҳо дар қоса об бароварда, ба сари ҳӯса мерезанд. Моҳияти онро талаб борон аз ҳудованд ташкил мекунад.	2014	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъол	1. Ашаглон // Мероси фарҳангӣ ғайримодӣ дар Тоҷикистон / муҷраттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 88-90. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
C036	САЙРИ ХАРБУЗА, <i>иди ҳарбуза</i>	Яке аз сайрҳои мавсими, ки дар фасли тобистон, дар айёми пухтани ҳарбузҳо баргузор мешуд. Дар моҳи август қосибону ҳунармандҳо, аҳли тиҷорат ва дигарон ба сайргоҳ ба сайри ҳарбуза мерафтанд. Дар сайргоҳ дехқонон навъҳои зиёди ҳарбузҳоро ба намоиш ва фурӯш мебароварданд. Ҳарбузҳои беҳтаринро бурида, меҳмононро муроот мекарданд. Дар як тарафи сайргоҳ навозандагону ҳофизон мусиқию сурудҳонӣ ва рақс ташкил менамуданд. Ин анъана дар солҳои Ис-	2016	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Фаъол	1. Турсунов Н. Шаҳри офтобӣ. – Д., 1989. 2. Раҳимов Д. Сайри ҳарбуза // До нишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч. 2. – С. 294-295.

		тиқолияти кишвар дубора эхё шуд.				
C037	САЛЛА-БАНДОН	Яке аз расмҳои суннатии таркиби ҷашни арӯсӣ ва ҳатнасури тоҷикон. Дар деҳаҳои Маҷтоҳу Яғноб он пас аз баргузории маросими сартошони домод сурат мегирифт. Бобо ё яке аз хешони наздики кӯҳансолу рӯзгордида ба сари шаҳ саллаи сафедро ба таври маҳсус мебаст ва ба домод дуои нек медод. Дар баязе аз деҳоти Ҳисор одате буд, ки пас аз тӯй салла ё дастори сафедро ягон зани беписар бо нияти писардоршавӣ аз сари домод мегирифт ва онро то тӯйи арӯсии писари худ 75ух ел 75д нигоҳ мешошт.	2016	Маҷтоҳ, Яғноб, Ҳисор	Дар ҳолати азбайниравӣ қарор додад.	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷтоҳ. – Д., 2005.
C038	ЧОРШАНБЕИ ОХИРОН, аловпарак, чоршанбесурӣ	Ин маросим дар ҷорҷаронӣ охирони сол пеш аз Наврӯз гузаронида мешуд. Дар боғчае алав афруҳта ҳурду қалон аз болояш мечоҳиданд ва ба оташ муроҷиат карда мегуфтанд: <i>ранҷурию ранги зарди ман аз они ту, сурхию ҳуррамии ту аз они ман.</i> Бо иҷрои ин амал мардум бовар доштанд, ки то соли нави оянда онҳо тандуруст ҳоҳанд буд. Дар солҳои охир ба тариқи намоиши онро баргузор менамоянд.	2016	Вилояҳои Ҳатлон, Суғд, НТМ	Дар ҳолати азбайниравӣ қарор додад.	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии ниёғон. – Д., 2011.

C039	ДОМОДБАРОН, <i>шахбарӣ</i>	Пештар мардони зиёде дар шакли қофилаи ҷашнӣ домодро ихота намуда, бо рақсу сурудхонӣ то хонаи арӯс мебурданд ва агар каме манзили домод дуртар мебуд, арӯстро аспсавор мебурданд. Дар ин раванд ҷӯраҳои домод сурудҳои ҳалқии «Аспа савор кай меой?», «Шаҳ меояде», «Шаҳ муборак боде»-ро месароиданд ва рақсу бозиқунон мерафтанд. Ҳоло домодро тавассути мошинҳои нави замонавӣ ва бо гулҳои маҳсус оро додашуда мебаранд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 3. Ҷумъаев Р. Этнopoэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C040	ГУЛБАЗМ	Маҳфили шеърхонӣ, ки дар базми ҷашни арӯсӣ дар шакли мусобиқа, байни ҷавонписарону ҷавондуҳтарон барпо мегардад. Ҷавоне гул дар даст як байт ё порчай шеъриро дар васфи гул хонда, сипас гулро ба каси дилҳоҳаш месупорад. Ҳар иштирокӣ тавассути ҳондани шеъре ба нафари дилкаши хеш гул медиҳад ва он ҳам маҷбур аст, баромада ҷавоб бигӯяд ва ҳамчун маҳфили мукаммал дорoi оғозу анҷоми маҳсус мебошад.  Аз шаклҳои шеърӣ дар гулбазм рубой, тарона ва байт бештар истифода мегарданд. Маҳсусан, мазмунҳои лирикӣ дар қолиби рубой ва дубайтиҳо бештар ифода ёфтаанд.	2016	Вилояҳои Хатлон, Суғд, НТМ	Нимфаъол	1. Аминов А. Таҳлили баъзе ҳу-сусиятҳои анъанаи гулбазм // Ахбори АИ ҶТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2. Аминов А. Ҷой-гоҳи гулбазм дар контексти ҷашни арӯсии мардуми тоҷик. Д., 2018. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

C041	<b>ЧИҲОЗБАРӢ</b> <i>туқузбарӣ,</i> <i>сарупобарӣ</i>	Расмест, ки баъди пурра омода шудани амволи ҷашни арӯсӣ аз ҷониби домод, рӯзро муайян намуда, ба ҳонаи арӯс аз ҷониби волидайни домод ҷанд марду зан ҷиҳози арӯсро мебаранд. Дар ҳонаи арӯс ҷиҳозбиёronро меҳмондорӣ мекунанд. Дугонаҳои арӯс низ барои дидани сару либос ва ҷиҳози овардаи ҷониби домод меоянд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Зеҳниева Ф. Су- рудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C042	<b>ДАНДОН- БАРОРОН,</b> <i>мушакдандон</i>	Як навъ маросими оилавӣ, ки ба муносибати баромадани дандони аввалини кӯдак барпо мешавад. Модар бо кӯдак ба дари ҳафт ҳона рафта, кам-кам гандум, лӯбиё, нахӯд, биринҷ ва ғ. Металабад. Ӯ ҳангоми кӯдакро ба дари ҳамсояҳо бурдан чунин суруди «Мушак, мушиак, дандон бите»-ро аз забони кӯдак меҳонад. Модар аз биринҷу гандуми ҷамъшуда таоми гандумкӯча мепазад ва яккосагӣ ба ҳамсоягон тақсим мекунад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермуҳаммадов Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳисто- ни Зарафшон. – Д., 2012.
C043	<b>НАВПО- БУРОРОН,</b> <i>сарбандон,</i>	Яке аз расмҳои оилавӣ, ки баҳшида ба нахустин қадамгузориҳои кӯдак баргузор мегашт. Дар деҳоти водии Зарафшон агар касе аз қалонсолон бори нахуст қадамгузориҳои тифлро медид, зуд пеш аз қадамҳои кӯдак об пошида, мегуфт: «оби равон барин роҳ гардӣ». Дар Қаратоғ ин корро пиразани табаррук ичро мекард. Дар баъзе деҳаҳо ба зери қадами кӯдак пахта мепартофтанд, то ки роҳаш сафед	2016	Водии Ҳисор, Зарафшон, Рашт	Дар ҳола- ти аз- байнравӣ карор до- рад.	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва

		бошад. Дар баъзе рустоҳои водии Ҳисор вақте ки қӯдак нахустин қадамҳояшро гузошт, аз болои сарашибон мавиз ва ғулинг мечошиданд, ки ҳозирин онҳоро чида мегирифтанд.				тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.
C044	ШАБ-НИШИНӢ базм	Маросими асосии ҷашни арӯсӣ ба шумор меравад. Дар ин шаб ҳама наздикунӣ пайвандон ҷамъ омада дар рӯи ҳавлӣ ё саҳни кӯча бо иштироки мутрибон ва нишастани домоду арӯс сари таҳти орододашуда хурсандӣ менамоянд. Лаҳзаҳои дамгирии мутрибон хешовандони домоду арӯс рафиқу дугонаҳо онҳоро табриқу муборакбод менамоянд. Шабнишинӣ мутобиқи Қонун дар бораи танзими аньана ва ҷашну маросимҳо дар доираи вакт ва шумораи муайяни одамон идома мейёбад. Шабнишиниро баъзе оила дар тарабхонаҳо низ барпо менамоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷҷаҳ. – Д., 2005.
C045	ЧОДАРЗАНОН	Чодар танҳо дар хонадони арӯс ё домоде, ки нахустин бор хонадор мешаванд, наасб карда мешавад. Чодар як навъ сӯзаниест, ки дар матои сафед ё сурхи якранги дарозиаш аз 2,5 то 3 метр ва паҳнояш 1,5 то 2 метр дӯхта мешавад. Чодар дар як кунҷи арӯсхона часпонида мешавад, ки дар он ҷо арӯс ва 5-6 нафар дугонаву қадбонуҳои асосии арӯс ва хешонаш ҷой мегиранд. Чодар аввал якчанд рӯз пеш аз гусели арӯс дар хонаи онҳо часпонида шуда, баъди баровардани арӯс қанда мешавад. Ҳамон	2018	Саросари кишвар	Фаъол	2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷҷаҳ. – Д., 2005. 3. Чумъаев Р.

		чодарро пеш аз фаровардан дар хонаи домод аз нав насб менамоянд. Чодарро зани серфарзанди таҷрибадори якникоҳа мечаспонад.				Чашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C046	КИЛОҒУЗҒУЗ,	Килогузгуз, расми табрики наврӯзии бачагони Кӯҳистони Бадахшон. Дар айёми ҷашни Наврӯз бачаҳо ба боми хонаҳо баромада, дар нӯги аргамчин рӯймол ё сабадчаero баста, аз равзана поён мекунанд ва суруди маҳсусеро меҳонанд. Ба рӯймолчай онҳо соҳиби хона кулча, ё қанд ва ё ягон чизи дигар баста медиҳад. Дар оғоз аввал ҳар кас ба боми хонаи худ баромада, аз равзана аргамчину рӯймол мефурорад.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадахшон. Ҳоруғ, 2003. 2. Ҷамшедӣ П. Наврӯзи Бадахшони Тоҷикистон // Мардумгиёҳ. 1997. – № 1-2.
C047	ЧИЛЛАДОРӢ	Чилла давраи муайяnest, ки тибқи ойинҳои суннатӣ, иҷрои баъзе амалҳо маҳдуд ё мамнуъ мебошад. Тифли навзод то чилрӯза шуданаш чилла дорад ва волидайну наздиконаш ӯро аз таъсири ҳамагуна падидаҳои табиӣ ва рӯҳонӣ эҳтиёт мекунанд. Ҳуди модари навзод низ чилланок ҳисоб мешавад. Арӯсу домоди ҷавон то чил рӯзи пас аз никоҳ низ чилла доранд, танҳо намегарданд, танҳо намехобанд. Писарбачаи хатнашуда ҳам чилла дорад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	3. Мардонова А. Обычаи и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129. 4. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳисто-

						ни Зарафшон. – Д., 2012.
C048	ҲАШАР	Анъанаи кори дастаҷамъона, ки ҳангоми ичрои корҳои қалонҳаҷм истифода мегардад. Маъмулан соҳтани биноҳо, таъмири роҳу пулҳо, тоза кардани ҷӯю соҳилҳо, кишти зироатҳо, дарави ғалла ва монанди инҳо тавассути ҳашар ичро карда мешавад. Дар ҳашар мардҳои як кӯча, ё як деха ва ё дӯстону наздикион бидуни талаби музд баробар кор меқунанд. Ин шакли меҳнат 80ух ел мешавад: (1) ҳашар барои кори шахсӣ ва (2) ҳашар барои корҳои ҷамъиятӣ.	2014	Саросари қишвар	Фаъол	1. Ҳашар // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 120-123. 2. Муҳиддинов И. К вопросу о формах коллективного труда в кишлачной общине в Вахане и Ишқашиме // Памяти А.А. Семёнова / сб. Статей. – Д., 1980, 287-293.
C049	САЙРИ ГУЛИ ЛОЛА, <i>сайри лола</i>	Мутобики пажӯҳиши олимон, дар гузаштаи начандон дур, дар моҳҳои апрел-май, вақте ки лолаҳои мешукуфтанд, гурӯҳи ҷавонон ба қӯҳсор рафта, лолаҳои зиёде мечиданд, гулдастаҳо месохтанд. Фардои он рӯз ҳар кадом маҳалла дарахти сафедореро интихоб карда, мебуриданд, лолаҳоро дар ҳамаи	2020	Душанбе, Хӯҷанд, Исфара	Дар ҳоли эҳшавӣ қарор дорад	1. Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.

		<p>шохҳояш мебастанд, дар натиҷа дарахти пур аз лола ба вучуд меомад, ки онро ба идгоҳ меоварданд. Дар нӯги чӯбдастҳо лолаҳоро мебастанд, дар паси гӯш ва тоқиҳо дода меовехтанд. Дар майдон мусикинавозӣ, нақшонӣ, рақсу бозӣ ташкил мешуд, ошпазу нонпаз, канноду ҳалвогарон ва маҳсулоти пухтаи худро ба фурӯш мегузоштанд. Ҳамин тарик, то шом сайр давом мекард.</p> <p>Хушбахтона, дар шаҳрҳои Исфара ва Ҳуҷанд имрӯзҳо барои эҳёи сайри гули лолаи суннатӣ ҷаҳду талошҳо карда истодаанд.</p> <p>Дар Душанбе ва шаҳрҳои дигари кишвар низ баҳорон сайрҳои оммавии Гули Лола баргузор мешавад, ки бештар ҳарактери фароғатӣ ва тамошои гулҳоро дорад.</p>				<p>2. Пещерева Е.М. Некоторые дополнения к описанию праздника тюльпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963.</p> <p>3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашиҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии ниёгон. Д., 2011;</p>
C050	ХИРПИЧОР, <i>Xurpapӯdъ,</i> <i>Xurpačӯr,</i> <i>Граваш</i>	Мувофиқи ҳисоби “офтоб дар мард” Хирпичор баъди анҷоми чиллаи қалон, таҳминан 31 январ фаро мерасад. Хирпичор дар Бадаҳшон марҳилаи аввали ҷаши Наврӯз маҳсуб мешавад. Ба ақидаи мардум, дар ин рӯз офтоб аз пардаи сардӣ бурун меояд ва ҷон мегирад ва рӯз ба беҳӣ (нармӣ) рӯ меорад. Дар водии Бартанг, шаби пеш аз ҷаши дар сутунҳо ва ҷорхонаи хона бо орд гулпартой мекунанд. Фардои рӯзи дигар субҳи барвақт, замоне ки аз офтоб ҳанӯз набаромадааст, ҳешон, ҳамсаъҳои наздик ба табрики ҳам меоянд. Ҳар касе бо ҳуд дудонай қулча меорад. Дар пеши касе, ки аввалин шуда ба хона медарояд, беҳтарин ғизо	2020	ВМКБ	Фаъол	<p>1. Аламшоев Қ. Анъанаҳои ҷаши Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38.</p> <p>2. Аламшоев Қ. Фар-ҳангӣ шикор дар Помир. – Д., 2015.</p> <p>3. Шакармамадов, Н. Ойинҳои</p>

		<p>ва нуқлу наво мемонанд. Ҳамин тариқ то шаб ҳаққу ҳамсояҳо, авлодон, хешу ақрабо ба табрики ҳам ба хонаҳо мераванд ва шукрат аз он мекунанд, ки офтоб сар боло кард. Бегоҳ дар яке аз хонаҳо боҷ омода мекунанд. Ҳешовандон, ҳамсояҳои наздик ҷамъ омада бо ҳам ғизо тановул мекунанд, намозашонро адо мекунанд. Сипас ба ромишгарӣ ва рақсу бозӣ машғул шуда баъзан хушҳолиро то субҳ идома медиҳанд.</p> <p>Ҷашни Хирпичор дар Помир ҳамагӣ як шабонарӯз давом мекунад. Мардумон онро чун интиҳои чиллаи зимистон ва пайке аз баҳори мунтазира медонанд.</p>				наврӯзӣ дар Бадаҳшон. – Ҳоруг: 2011. 4. Юсуфбеков Ш., Шоинбеков А.. Шогуни Баҳор. – Д., 2019.
C051	ШАБИ ЯЛДО, <i>Ялдо,</i> <i>шаби чилла</i>	<p>Ялдо ҷашни қадимаи мардумони ориёист, ки ба муносибати зодрӯзи эзади рӯшноӣ – <i>Mehr</i> ё Митра баргузор мешуд. Мувофиқи тақвими эронӣ шаби 30-юми моҳи Озар (22-уми декабр) рӯзи таваллуди Мехр мебошад, зоро аз ҳамин вақт сар карда, рӯзҳо дарозтар ва тобиши офтоб бештар мегардад.</p> <p>Мардуми тоҷик дар гузашта дар шаби чилла, ки шаби дарозтарин буд, нишастҳо ташкил мекарданд. Аз нақли куҳансолон маълум аст, ки дар шаби чилла ё худ Ялдо. Ҳӯрдани тарбуз хеле савоб ва ба саломати судманд будааст. Онҳо аз кӯҳистон шоҳи арча оварда, дар хонаҳо ба сутун ё девор ҳалонида мегузоштанд. Аз ҳамир бозичаҳо карда, ба шохҳои он меовехтанд. Ин бозичаҳо бо</p>	2020	Душанбе, Истаравшан	Дар ҳоли эҳшавӣ қарор дорад	<p>1. Раҳимов, Д. Шаби Ялдо, шаби чилла ва Соли нави мелодӣ // Тоҷики- стон. – 2014. – №11- 12. – С.16-17.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Наврӯз, Мехргон ва ҷашнҳои дигари ниёғон. – Д., 2018.</p> <p>3. Аминов А. Чил- ланишинӣ ё шаби чилла дар ноҳияи Дарвоз // Фарҳангӣ ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. –</p>

		тутмавизу донаку чормағз омехта буданд. Ва танҳо пас аз ид онҳоро барои хӯрдан ба кӯда-кон медоданд. Таҷлили Ялдо дар солҳои охир дар байни гурӯҳҳои фарҳангӣ ва зиёйён эҳё шудааст, дар шаби дарозтарини сол шабнишиниҳо ташкил карда мешавад.				Д., 2020. – С. 141-148.
C052	КӮРБАЗМ, <i>қурбазм</i>	Яъне он як навъ базмest, ки дар доҳили тӯйҳо баргузор мешавад. Он пас аз ичрои расми сартарошони домод шурӯъ гардида, то ним ё як соат идома мейбад. Ҳамаи хешону наздиқон дар ин вақт ба майдон омада мерақсанд. Вожай қўрбазм аз “қур”- оташ ва базм гирифта шуда, хурсандие, ки дар атрофи қури оташ ё гулхан барпо мешавад, ифода мекунад. Кўрбазм қисми авчи маъракаи хурсандӣ аст.	2020	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Аминов А. Таҳқики ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
C053	САРИ СОЛ, <i>ошлишикунон,</i> <i>ошибараку</i> <i>ошибиёрак</i>	Дар шаҳри Хуҷанд дар рӯзи 7-уми март расми “Сарисолӣ” баргузор мекунанд. Бегоҳ дар хонаҳо, асосан, оши палав мепазанд ва ба хонаҳои ҳамсояҳо мефиристанд. Аз дигар хонаҳо ҳам ба табақи онҳо оши пухтаи худро андохта мефиристанд. Инро <i>ошлишикунон, ошибараку ошибиёрак</i> ҳам меноманд. Табақчай ошро бачаҳо мебаранд ва аз хонаҳо ба онҳо пул ё тухфае медиҳанд. Барои ҳамин ҳам бачаҳо талош мекунанд, ки ҳар чӣ бештар ба хонаҳои ҳамсоя ош баранд ва соҳиби пули бештар ё ширинию тухфаҳо гарданд. Фардои	2023	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Раҳимов И. Чустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Хуҷанд. – Д., 2020. 2. Раҳимӣ Д. Анъанаи Сарисолӣ ва истиқболи баҳор дар Хуҷанд // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, 3.

		он шом дар хонаҳо дастархон кушода мешавад, ҳамсояҳо ё дӯстон, хешу табор метавонанд ба меҳмонӣ оянд. Дар дастархони идона ҳалво, самбӯса, кулча, хонум ва ҳар гуна ширинию маҳсулоти нонӣ мегузоранд.				Холмуродов / Шумораи 11. – Д., 2021.
C054	ГУМШУДА	Расми марбут ба ҷашни арӯсӣ. Як рӯз қабл аз тӯй домоду арӯс баъди бақайдгирии сабти ҳолати асноди шаҳрвандӣ ба мавзеъе аз табиат мераванд. Дугонаҳои арӯс қаблан якчанд ҷиҳози арӯс: оина, шона, рӯймолча, рӯймол, зевар ва амсоли инҳоро, ки ҳачман хурданд, дар ҳар кучо – пушти ҳарсангҳову байни дарахтон пинҳон карда, дар охир арӯсро низ пинҳон мекунанд. Вазифаи домод дар ин маросим сурудҳонон як-як ҷиҳози арӯс ва худи арӯсро ёфтан аст. Домод суруди гумшударо ҳонда истода (рубоиҳои ҳалқиро ҳонда баъди як рубой нақароти гумшударо чанд маротиба замзама мекунад) ашёи марбут ба арӯсро аз паси сангӯ дарахтон ёфта ҷамъ карда гирифтан мегирад. Ҳамин тавр, маросими гумшуда баъди ёфт шудани арӯс ба охир мерасад.	2023	н. Деваштич	Фаъол	
C055	ТИРГОН, <i>обпоишон</i>	Яке аз ҷашнҳои мардумони эронитабор, аз ҷумла тоҷикон, ки ба эҳтироми об ва ойини обпошиӣ марбут аст. Тиргон ҷашни тобистона буда, дар аввалҳои моҳи июл (13 Тирмоҳ – 3-4 июл) баргузор мешавад. Мардум онро дар назди ҳавзу дарё, ҷашмаҳо ҷашн мегирифтанд. Бозмондаҳои Тиргони қадима имрӯзҳо	2023	Саросари кишвар	Дар ҳоли эҳшавӣ қарор дорад.	1. Раҳимӣ Д. Тиргон – ҷашни об. Д., 2018; 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои милӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. Д., 2010.

		инчунин дар шакли маросими Ашаглон, Сусхотун боқӣ мондаанд.			
--	--	--	--	--	--

#### БАХШИ 4. – ДОНИШ ВА ТАЧРИБАҲОИ МАРБУТ БА ТАБИАТ ВА КАЙҲОН (D000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи муҳтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
D001	ТАҚВИМИ ОФТОБ ДАР МАРД, <i>хурисоб,</i> <i>тақвими марди</i> <i>шикорӣ</i>	<p>Аз қадимулайём киштукор, ҷамъоварии ҳосилот, шикорбарой, дигар корҳои муҳим аз рӯйи ҳамин ҳисоби «офтоб дар мард» сурат мегирифт. Тибқи ҳисоби ин тақвим, офтоб дар ҳар як узви бадан якчанд рӯз меистад. Масалан, се рӯз дар камар, се рӯз дар зону, дар пою ноҳунҳо ва гайра. Мувофиқи тасаввуроти сокинони навоҳии мазкур соли нав замоне фаро мепрасад, ки офтоб ба нишонаи «дил» ворид шавад. Ин айём се рӯз давом карда, иди Соли нав ё Наврӯз барпо мегашт. Нуқтаи ахири ин тақвим ба макони худ расидани офтоб мебошад. Ва ба мақоми худ расидани офтоб дар Бадахшон маънои баробарии шабу рӯз, фаро расидани соли навро дошт.</p> <p>Тибқи ин тақвим ҳам соатнома мураттаб шудааст, ки ба рӯзҳои саъд ва наҳс ҷудо мешаванд.</p>	2020	ВМКБ	Фаъол	<p>1. Фиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Муҳаммад. – Ҳо- руғ: Мерос, 1995. – С. 70-73;</p> <p>2. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Сталина- бад, 1958. – Вып. II. – С.165-170;</p> <p>3. Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Ду- шанбе: Ирфон. – С. 112-123;</p> <p>4. Ш.Юсуфбеков, А.Шоинбеков. Шогуни Баҳор. – Душанбе: Эр-граф, 2019. – С.55.</p>

D002	МУЧАЛ, <i>mūlčar</i>	<p>Солшумории дигар, ки то кунун дар истифода мебошад, мучал ё мулчар ном дошта, Мучал ҷадвали дувоздаҳсолаест, ки ҳар соли он номи як ҷонварро фаро мегирад ва ба таври мусалсал пас аз ҳар дувоздаҳ сол такрор мешавад. Ном ва тартиби ҷойгиршавии ҷонварҳо чунин аст: муш, ғов (бақар), паланг, ҳарғӯш, наҳанг (моҳӣ), асп, гӯсфанд, ҳамдуна (маймун), мурғ, саг ва хук. Ин тақвим барои муайян кардани синну сол истифода мешавад, яъне шахс дар он соле, ки тибқи мучал қарор дорад, таваллуд шавад, солаш ҳамон ҷонвар ҳисоб мешавад. Мучал тақрибан дар асрҳои XI-XII az Ҷин ба қишварҳои Осиёи Миёна, az ҷумла ба фарҳанги тоҷикон роҳ ёфтааст.</p> <p>Мардуми тоҷик az рӯйи табиату ҳислати ҷонварон ҳосияти ҳар як соли мансуби ин солшумориро пешғӯй мекунанд. Масалан, дар соли Гӯсфанд ҳаво гарм меояд, ҷунки мизоҷи гӯсфанд гарм аст. Соли ғовро пурбаракат ва давраи фаровонӣ шумурдаанд ва ғайра.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д., 2004.</p> <p>3. Тақвимҳои анъанавии мардуми тоҷик // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.</p>
D003	МИЗОЧ- ШИНОСӢ, <i>tashxisi</i> <i>mizoch</i>	Яке аз бахшҳои тибби суннатӣ ташхиси мизоҷ мебошад. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзабот, растаний, ҷонварон ва маъданҳо дар тибби ҳалқии тоҷикон дорои мизоҷ мебошад. Мизоҷ, асосан, ҷор ғавъ мешавад. гарм, сард, тар ва ҳушк. Мизоҷҳо ба воситаи омезиши ҳусусиятҳои ҷор ӯнсури табиат: оташ, бод, об ва хок дар инсону ҳайвон ва дигар мавҷудот таркиб меёбанд. Дар тибби ҳалқӣ, ҷигунағии мизоҷи	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991.</p> <p>2. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990.</p> <p>3. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон /</p>

		инсонро аз рӯи гӯсти бадан, ранги пӯст, ранг ва шакли мӯйҳо ва дигар нишонаҳо низ муайян мекунанд.				мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D004	КИРМАК-ПАРВАРӢ, <i>киллақашиӣ</i>	Соҳае аз хочагидорӣ, ки аз замонҳои қадим байни тоҷикон маъмул буд. Кирмакро аз тухмаш тавлид кунонида, дар рафҳои маҳсус бо барги тут парвариш менамоянд. Дар муддати 30-35 рӯз кирмак ба шапалаки абрешим табдил ёфта, гирди худ пилла метанад. Пилларо аз шоҳаҳои тут ҷудо карда, нахи абрешимро аз он қашида, қалоба тайёр мекунанд ва дар бофтани матоъҳо истифода мебаранд.	2016	Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Ҳомидов И. Кирмакпарварӣ // Энсик-лопедияи хочагии қишлоқ. – Д., 1989. – Ч. 1. – С.415-416.</p> <p>2. Аминов А. Кирмакпарварӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 96-100.</p>
D005	МЕВА-ХУШКОНӢ, <i>мевақоқкуниӣ</i>	Хушконидани меваи тар барои истифодаи он дар фаслҳои сармо. Мардуми тоҷик дар фаслҳои тобистону тирамоҳ ба хушконидани меваҳои зардолу, олу, олуча, себ, шафттолу, нок, ангур ва гайра машғул мешаванд. Мевахушконӣ ба тарзҳои сояғӣ, офтобӣ ва сунъӣ амалӣ мешавад. Себу нокро реза карда меҳушконанд. Ангур, шафттолу, зардолу ва амсоли инҳоро буғ дода, хушк мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Мевахушконӣ // Энсиклопедияи хочагии қишлоқ. – Д., 1989, – Ч. 1. –С. 517-518.</p> <p>2. Холмуродов З. Ҷойгоҳи дараҳт ва меваи тут дар рӯзгори мардуми Рӯшон // Фарҳанги ғайри-моддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. – № 7. – С. 179-189.</p>
	ЗАНБӮР-	Як бахши фаъолияти мардум, ки ба парвариши занбӯри асал марбут аст. Занбӯрпарварон дар	2016	Саросари	Фаъол	1.Аминов А. Занбӯр-парварӣ //

D006	ПАРВАРӢ, <i>asalgirī</i>	лона – қуттиҳои маҳсус оилаҳои занбӯронро парвариш намуда, асал ва муми онро мегиранд. Қуттиҳо бештар дар навоҳии кӯҳистон, ҷойҳои сергулу алаф гузошта мешаванд. Занбӯрпарварӣ кори мушкилу нозук буда, аз қас донишу таҷрибаҳои зиёдеро тақозо дорад.		кишвар		Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. – Шумораи 4. – С.147-153. 2. Набиев М. Занбӯр-парварӣ // Энсикло-педияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ҷ. 2. –С. 453.
D007	ХИРМАН-КӮБӢ, <i>xirmankӯbon,</i> <i>галагов,</i> <i>χupnī</i>	Чараёни бо барзаговҳои корӣ кӯфтани ҳӯشاҳои гандум дар хирман. Хирманкубӣ бо ду усул анҷом дода мешавад. Усули якум ба воситаи бастани чапар ба ҷуфти барзаговҳо сурат мегирад. Чапарро ба ғовҳо баста, онҳоро дар болои дарзаҳои гандум, то ҳурд-ҳурд шудани коҳ гирд мегардонанд. Усули дуюми хирманкӯбӣ “галагов” ном дорад. Дар хирманҷой 6-10 барзаговро бо аргамчини саҳт аз гарданашон ба яқдигар мебастанд ва онҳоро дар болои дарзаҳои гандум ҷарҳ мезанонанд.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Рахимов М. Земле-делие таджиков бассейна р. Хингу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
D008	МОҲИДОРӢ <i>moхигирī</i>	Яке аз шуғлҳои анъанавии мардуми тоҷик. Шикори моҳӣ аз дарёҳову ҷӯй ва обанбору кӯлҳо бо роҳу усулҳои гуногун анҷом дода мешавад. Моҳиҳоро бо асбобҳои маҳсус: шаст, тӯри дастӣ, ҷаҷ, сабад ва ба воситаи дастҳо	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д., Касбу ҳунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014. 2. Нурджанов Н.

		<p>шикор мекунанд. Инчунин усули обхушкунӣ низ маъмул аст. Оби ҷӯйҳоро аз болотар ба дигар самт баста, бо даст моҳӣ медоранд.</p> <p>Баъзеҳо дар ҳавлиҳо ва ҳавзҳои шахсӣ навъҳои гуногуни моҳӣ парвариш мекунанд.</p>				Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D009	НИҲОЛ-ПАЙВАНД-КУНӢ, <i>пайванд</i>	Ниҳоли дараҳтонро бо роҳҳои пайвандкунӣ, қаламча ва зери хок кардани донак зиёд мекунанд. Пайванд кардани ниҳолҳо яке аз усулҳои қадимаи афзоиши дараҳтони мевадор буда, навъҳои зерин дорад: нойчапайванд, қаламча-пайванд, кундапайванд, исканапайванд, барг-пайванд, пӯстпайванд ва ширпайванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.</p>
D010	ОБЁРИИ СУННАТӢ	Дар байни кишоварзон таҷрибаву малакаҳо оид ба ҷӯйканиӣ, обёрий, обтақсимкунӣ, дарғотсозӣ, нигаҳдории об дар ҳавзҳо, тоза нигоҳ доштани об мавҷуданд. Ҷеҳқонон ҳангоми об додани киштҳои пахта, гандум, анвои ғалладона, сабзавоту дараҳтон усулҳои хос ва донишҳои зиёди суннатиро ба кор мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингуу в дореволюционный период. Сталинабад, 1957.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.</p>

D011	ЧИЛЛА, <i>ҳисоби чилла,</i> <i>чиллашуморӣ</i>	<p>Яке аз тақвимҳои суннатии мардуми тоҷик, ки ба ҳисоби марҳилаи чилрӯза асос ёфта, аз даврони хеле қадим, бинобар таҳқики олимон, аз даврони ориёихо боқӣ мондааст. Имрӯзҳо тақвими мазкур қисман аз ҷониби мардуми қӯҳистон, маҳсусан, кишоварzon истифода мешаванд ва барои ифодаи ҳисоби моҳҳову фаслҳои сол ҳидмат меқунанд. Мувофиқи ин гоҳшуморӢ сол аз чиллаи қалони чилрӯza, аз rӯzi kӯtoҳtarin (21 dekabr) oғoz mешавad. Pas aз поён ёftani chillai қaloni chillai ҳurd faro merasid va on 20 rӯz давом meёft. Baъd aз anҷomi chillai ҳurd давraҳoi «ҳajdaҳi buzkush» (18-rӯza) va «duvоздaҳi қavgi rav» (12-rӯza) meomadand va dar farҷomи onҳo ҷashni Navrӯz faro merasid. Baъdan chilلاҳoi баҳor, tobiston va tiramoҳ faro merasand.</p> <p>ChilлашуморӢ дар konteksti rasmu oyinҳoi ҳalқӣ niz riоя mешавand, masalan, chilлаi tifli navzod, chilлаi navarӯson, chilладорӣ baroи shaҳsi favtiда, chilлaniшинӣ bo maқsadi ibodat va ғайra.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Холов М. Тақвим-ҳои кишоварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006.</p> <p>2. Рахимов М.Р. Исчисление времени у таджиков бассейна река Хингу в XIX – начале XX века // Сов. этнография. 1957. –№2. –С. 75.</p> <p>3. Рахимов М. Народный сельскохозяйственныи календарь и счет времени //Таджики Каратегина и Дарваза. Душанбе, Вып. 1, 1966;</p>
D012	ГИЁХ- ДАРМОНИЙ	Яке аз усулҳои суннатии табобати бемориҳои инсон, ки тавассути гулу барг, поя, реша, мева ва тухми растаниҳо сурат мегирад. Барои табобат бо гиёҳон табибони ҳалқӣ пеш аз ҳама мизоҷи растании давогӣ ва мизоҷи бемorro ба назар мегиранд. Аз гиёҳҳо маъҷун, нӯшоба,	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Зоҳидов X. Канзи шифо. – Д., 1991.</p> <p>2. Зоҳидов X. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990.</p> <p>3. Тибби ҳалқӣ //</p>

		малҳам, кулчадору, хамира, хока ва усора тайёр карда, ба bemoron тавсия медиҳанд.				Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D013	ЧЕНАКҲОИ ХАЛҚӢ	Метрологияи халқӣ, воҳидҳои андозакунии вазн, дарозӣ, ҳаҷм, моеъ, вақт, ҳарорат ва ғайра. Мардуми тоҷик барои ифодаи андоза аз замонҳои қадим воҳидҳои муайянери интихоб карда, дар рӯзгори худ то ба имрӯз истифода меқунанд. Масалан, гандумро бо тоқӣ, коса, халта ҳисоб меқунанд. Вазнро бо пуд, нимча, мисқол, дарозиро бо фарсанг ва қадам, моеъро бо қошуқ, пиёла, коса, сатил ва ғайра ҳисоб меқунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Каюмова X.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX - начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009.</p> <p>2. Холов М.Ш. О метрологии Куляба XIX - начала XX веков // Из истории древнего Куляба. – Душанбе, 2006. – С. 235-249.</p>
D014	ҲИНО-БАНДӢ,	Ҳинобандӣ яке аз воситаҳои анъанавии ороиши занону духтарони тоҷик мебошад. Онро дар охӯрак кӯфта, бо иловаи замч (зок) ё каме ғураи	2020	Вилоятҳои Суғду	Фаъол	<p>1. Носирова Л. Ҳинобандӣ // Донишномаи</p>

		<p>ангур ё зардолу, ё себ ба дастон ва кафи пойхову ангуштон гузошта, бо латта мебанданд. Ҳинои баста аз шаб то сахар меистад ва пагоҳӣ латтаро кушода, дасту пойхоро мешӯянд.</p> <p>Ҳиноро барои ороиш ва мустаҳкамгардонии мӯйи сар низ ба кор мебаранд. Он ба гайр аз ҷанбаи ороишӣ ҳусусияти шифоӣ ҳам дорад. Вобаста ба ҳинобандӣ байни мардум маросиме бо номи ҳинобандон маъмул буд, ки як рӯз пеш аз тӯйи арӯсӣ бо иштироки занону духтарони наздики арӯс сурат мегирифт.</p>		Хатлон, водии Ҳисор		фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С. 575.
D015	ЧАГОРА	<p>Чагора – анбори зимистона барои нигаҳдории картошка, сабзӣ, себ, бонкаҳои консерва ва ғ. Дарозияш 6-8 м, бараш 2-2,20 м ва умқаш 2.40-2.60 м мебошад. Баландии чагора аз сатҳи замин тақрибан 1 м ва ҳамин қадараш дар зери замин ҷойгир мешавад. Дараҷро аз тарафи муқобили қибла, дар шакли уреб мегузоранд.</p> <p>Чагорай одӣ, ба мисли ҷоҳи дарозрӯя дар замин дар чуқурии 1,5 м канда мешавад. Дар он картошкаро гӯр карда, аз болояш латтаю палос гузошта хок пур мекунанд. Ва дар вақти лозими кам-кам мегиранд. Дар баҳор барои тухмӣ мегиранд.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Анбор // Энсикло-педияи ҳоҷагии қишлоқ. – Д., 1989, – Ч. 1. – С. 38-39.</p>

D016	ДУДАНДОЗӢ, <i>дудкунӣ</i>	Дар фасли баҳор, замоне ки дараҳтон ғарқӣ дар гул мешаванд, якбора ҳаво сард мешавад ва ҳангоми саҳар муғчаҳои дараҳтони сабз, ки хеле нозук мебошанд, сармо мезанаду талаф меёбанд. Қабл аз дамиданӣ субҳ зери дараҳтон гулхани оташ меафрӯзанд ва фазои атрофи дараҳтонро бо дуди ғализ мепечонанд. Ҳамин дуди ғализ боис мешавад, ки фазои гармро дар байни шоҳҳову баргҳову муғчаҳо фароҳам созад ва гулҳоро (самари дараҳтонро) аз сармо задан ё ях бастан нигоҳ бидорад. Ба андешаи аксари дехқонон, беҳтарин навъи сӯзишворӣ, ки аз он дуди ғализ ҳосил мегардад, поруи чаҳорпоён (таппак) мебошад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Донишу таҷрибаҳои боғдории мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 95- 106.
D017	ДОРУСОЗӢ	Дору моддаест, ки барои муолиҷа ё пешгирии бемориҳо истифода мешавад. Онро аз гулу гиёҳҳо, маъданҳо ва маҳсулоти ҷонварон дар хона бо усулҳои ањанавӣ тайёр мекунанд. Масалан таҳияи қиёмҳо аз зирк, арча, хома, пудина ва нӯшобаҳо аз гулу гиёҳҳо мебошад. Баъзе доруҳоро аз маъданҳо, маҳсулоти ҷонварон, меваю сабзвавот омода месозанд. Табиати ҳар як инсон, меваю сабзвавот, растани, ҷонварон ва маъданҳо дар тибби ҳалқии тоҷикон дорои мизоҷ мебошад (ниг. <i>мизоҷ</i> ) ва ҳар як дору ҳам вобаста ба мизоҷи бемор таҳия ва дода мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131. 2. Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 3. Зоҳидов Ҳ. Хазинаи тибби қа- дим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ч.3. – С.326- 330.

D018	АЙЛОҚ, <i>ҳайҷо</i>	<p>Таҷрибаи дар фасли тобистон ба ҷароғоҳҳои кӯҳистон бурдани рамаву пода. Ба айлоқ рафтани ҷорводорон аз охирҳои моҳи май шурӯъ шуда, то моҳи сентябр идома меёбад. Мардуми ҷорводор рамаву подаро пеш-пеш намуда, асбобу ашёи лозимиро барои тобистонгузаронӣ ба асбу ҳарҳо, инчунин ба мошинҳо бор қарда, ба ҷароғоҳҳои муйяни кӯҳистон мебароянд. Дар айлоқ онҳо хонаҳои мувақаттӣ ё ҳаймаҳо месозанд. Мардҳо ба молбонӣ ва занҳо ба корҳои хона, ба таҳия ва заҳираи маҳсулоти шириӣ, аз ҷумла, равғани зард, қашк (қурут) машғул мешаванд.</p> <p>Инчунин ширкатҳои истеҳсолӣ ва фермаҳо молҳои ҳудро дар тобистон ба ҷароғоҳҳо мебаранд.</p>	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимӣ Ҷ. Таҷрибаҳои ҷӯпонӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Ҷ., 2018. – С. 101-104.</p> <p>2. Абдулвахидо в Р. Скотоводческие занятие таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Ҷ., 1988.</p>
D019	ГУЛПАР- ВАРӢ, <i>гулшинонӣ,</i> <i>ниҳолпарварӣ</i>	<p>Гулпарварӣ аз таҷрибаҳои суннатии мардуми тоҷик мебошад, ки бо донишҳои анъанавӣ ва табии оид ба гулу гиёҳҳо марбут аст. Тоҷикон аз қадимулайём дар бοғу гулистонҳо, назди ҳавлӣ, даруни хона дар тубакҳо гул парвариш менамуданд. Дар шароити имрӯза гулхонаҳо ё гармхонаҳои маҳсуси гулпарварӣ низ фаъолият мекунанд. Гулҳоро аслан бо ду роҳ – тухмӣ ва қаламча зиёд ва сабз мегардонад. Гул ҳамчун растани хушбӯю зебо барои ороиши дохири хонаҳо ва рӯи ҳавлиҳо ва гайра истифода мешаванд.</p>	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Гулпарварӣ // Энциклопедияи милии тоҷик. – Ҷ., 2016.-Ч, 4. – С.556.</p> <p>2. Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Ҷ., 1966.</p>

D020	КАБКПАР-ВАРӢ, <i>кабкбозӣ</i>	Кабкпарварӣ як шуғли маъмулии мардуми деҳот, махсусан, кӯҳистон буда, донишу таҷрибаҳои махсус дорад. Баъзе кабкдӯстон бо мақсади бозии кабкчанг ё барои садои хуши кабкҳо чӯчаи кабкҳоро аз кӯҳсор дастгир мекунанд ва ба парвариш ва афзоиши кабк машғул мешаванд. Ба кабкҳо мағзи писта, чормағз, бодом, мош, гандум, баъзе ҳашарот, масалан, малах, медиҳанд. Кабкҳоро дар қафасҳо ва хоначаҳои дастсоз нигоҳ медоранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдуллоев А Донишу таҷрибаҳои кабкпарварӣ ва кабкбозӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 104-108.
D021	ЗАРШӮЙӢ, <i>тиллошӯйӣ</i>	Бо тарики дастӣ чустуяӯ ва дарёftи тилло аз дарёҳо мебошад. Барои ин дарёе интихоб карда мешавад, ки аз назди конҳои тилло ҷорӣ мегардад. Ҷӯяндагон барои ба даст овардани тиллореза дастгоҳи худсоҳт (бутар) истифода менамоянд, ки ин афзор аз новаи оҳан, пораи матои зичбофташуда ва симтӯри оҳанин иборат мебошад. Реги зарраҳои тиллодорро ба он рехта, сипас мешӯянд, регрезаҳо аз симтӯр афтида, зарраҳои металҳо боқӣ мемонанд. Оҳану мисро бо ёрии оҳанрабо аз даруни регу тилло чудо менамоянд. Зарраҳои тиллоро дар даруни коса хушк карда, аз коса ба болои коғази гафс мерезанд ва бо усули пуф кардан реги онро аз тилло чудо мекунанд.	2020	Ховалинг (Шуғнов), водии Зарафшон, Панҷ	Нимфаъол	1. Абдулвоҳиж ов П. Донишу таҷрибаҳои заршӯйӣ дар Шуғнов // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
D022	ОРОИШИ СУННАТИИ БОНУВОН	Ороиши суннатии бонувон иборат аз донишу таҷрибаҳои истифодаи мавод ва усулҳои ороиши ҷашму абрувон, лабҳо, руҳсор, мӯй, ноҳунҳои даст. Дар раванди орори амалҳои	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бобомуродова М. Баёзи ҳусн. Д., 2012; 2. Бобомуродова

		ӯсмакашӣ, сурмакашӣ, нохунперойӣ, хинобандӣ ва ғайра истифода мешаванд.				М. Пажӯҳиши этнолингвистии вожагони ороиши занон. – Д., 2014 З. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. Д., 2006.
--	--	---	--	--	--	---

## БАХШИ 5. – КАСБУ ҲУНАРҲОИ СУННАТӢ (E000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи муҳтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
E001	АЛОЧА-БОФӢ	Алоча матои пахтагини рангоранг ва дорои нақшу нигори мураккабу реза мебошад. Нақши алоча аз рахҳои ҳаррангай кабуд, сабз, сиёҳ, сурҳ ва зард таркиб меёбад. Нақшҳои он «миттӣ», «мушку заъфар» ва «байрақ» ном доранд. Тори алочай дубанда 400 нах дошта, барааш тақрибан 40 см мебошад. Пудашро аз ресмони кабуд, сиёҳ ва баъзан сабз тайёр мекунанд. матои алоча барои дӯхтани ҷелаку камзӯл, дастархон, ҷилди кӯрпача ва ғайра истифода мешавад.	2014	Турсунзода, Шаҳринав Ҳисор, Хӯҷанд, Истарав- шан	Нимфаъол	1. Ершов Н.Н. Гис- карская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 10-12.
E002	ЧАКАНДӮЗӢ	Санъати чакандӯзӣ навъе аз тарзҳои дӯхтани гулҳо, нақшу нигор ва тасвирҳои рамznok бо риштаҳои ранга дар матои пахтагин мебошад.	2014	Вилояти Хатлон,	Фаъол	1. Майтдинова Г.М. Чакан в худо- жест-венной куль-

		<p>Одатан, гулдузии чакан дар курта, сӯзанӣ, болишт, ҷойпӯш, бардеворӣ, тоқӣ, гаҳворапӯш, камарбанд, рӯмол ва ғайра истифода мешавад. Ҳар нақши дар болои матоъ дӯхташуда ном додад, ҷунончи: қосагул, гули анор, барги бед, моҳу ситора, офтоб, абр ва монанди инҳо. Куртаи чакан маҳсус барои занҳову духтарон дӯхта мешавад. Дар ҷашинон расмӣ ва идҳои ҳалқӣ духтарон ҳатман куртаи чакан ба бар мекунанд. Соли 2018 номинатсияи «Чакан – ҳунари гулдӯзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО расман ворид гардид.</p>		Дарвоз, НТМ		<p>туре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006.</p> <p>2. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>Чакан // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурат-тиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 152-154.</p>
E003	ЗАРГАРӢ	<p>Як навъ ҳунари истеҳсоли маснуоти ороиши, ки тавассути он зару зевар, асбобу ашёи рӯзгор, либосу аслиҳаи ҷангӣ ва амсоли инҳо аз фулузот (тилло, нуқра, мис, биринҷӣ, оҳан ва ғ.), сангҳои қиматбаҳову арzonбаҳо (алмос, лаъл, ёқут, фирӯза, зумуррад, лочвард, ҷазъ, булури кӯҳӣ, ҷамаст, яшм, қаҳрабо, ақиқ ва ғ.), аз модаҳои органикӣ (устухони фил, садаф, марворид, чӯб) сохта мешавад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Умарова З. История исследований ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302.</p> <p>2. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p>

E004	ЗАРДҮЗЙ	Зардўзӣ навъҳои гуногун дорад. Ду навъи он: заминдўзӣ ва гулдўзӣ маъмул аст. Дар заминдўзӣ нақш тамоми сатҳи заминро фаро гирифта, дар он ҷои холӣ намемонад. Дар навъи гулдўзӣ бошад, нақш танҳо дар рӯи қолаб дӯхта мешавад. Зардўзон тарҳи наққошон ё худашон тайёркардаро аз коғаз бурида рӯи матоъ мечаспонанд ва аз рӯи он сӯзан мезананд. Баъд зарро рӯи нусха монда аз ду тараф баҳия медӯзанд. Бо ҳунари зардўзӣ ҷома, тоқӣ, камзӯл, кафш, болишт, ҷодар, рӯймолчай арӯсон, рӯйпӯши ҷойник ва ғайра ороиш дода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Зардўзӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурат-тиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 144-147.</p> <p>2. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёғон. 1999, – №4. – С.123-128.</p> <p>3. Зардўзӣ // ЭСТ. – Д., 1980. – Ч. 2.</p>
E005	КАНДАКОРӢ	Усули коркарди ҳунарии чӯб, санг, устухон, гач, гил ва ғ., ки бо роҳи кандану бурида гирифтани ҳосил мешавад. Кандакорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), истехсоли ашёву анҷоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад. Дар кандакорӣ, асосан, чубро (арча, чанор, тут, чормағз) ба кор бурда, аз онҳо ашёҳои рӯзгор (коса, табақ, кавш ва ғ.), шоҳсүтунҳову, раву болор, дару дарвозаҳои нақшин, панҷара ва амсоли ин месозанд. Ҳунари кандакорӣ дар ороиши ҷойхонаҳо, масҷидҳо, хонаҳои истиқоматӣ истифода мешавад. Ҳамчунин дар солҳои охир шакли қолабии (рехтани гаҷ) ин амал маъмул шудааст, ки барои ороиши биноҳо	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p> <p>2. Кандакорӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.201-204.</p> <p>3. Абдуллоев А. Пешаи кандакорӣ дар ноҳияи Айнӣ // Фарҳангӣ гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8.</p>

		ва хонаҳои истиқоматӣ истифода мебаранд.				– Д., 2019
E006	КУЛОЛӢ	<p>Кулолӣ яке аз қасбҳои суннатии маъруфи тоҷикон мебошад, ки ба коркард ва сохтани маҳсулоти гилий марбут аст. Барои сохтани маснуоти кулолӣ ҳок ва гили маҳсус лозим аст. Гилро аввал дар офтоб ҳушконида, бо қӯба мекӯбанд, сипас бо об онро шӯрида, лой тайёр мекунанд. Пешҳои ҷарҳ ё дастгоҳҳои обӣ ва пойӣ буданд. Ҳоло ҷарҳҳои барқӣ бештар истифода мешаванд. Баъзе кулолон бидуни ҷарҳ бо дастон зарфҳоро месозанд. Кулол маснуоти сохтаашро аввал меҳушконад ва сипас дар оташдони маҳсус мепазад. Баъд аз пухта ба сағол табдил ёфтани зарфҳо ё армуғонҳо онҳоро рангмоянӣ мекунанд.</p> <p>Кулолон аз гил ашёи рӯзгор: коса, табақ, қӯза, хум, ҳурма ва ф. истеҳсол мекунанд. Имрӯзҳо кулолон бештар ба сохтани пайкарчаҳо, армуғонҳо ва баъзе зарфҳои намоишӣ машғуланд.</p>	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	<p>1. Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. М.-Л., 1959.</p> <p>2. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984.</p> <p>3. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p>
E007	МИСГАРӢ	<p>Ҳунари аз мис сохтани асбоби рӯзгор, аслиҳа ва ашёи гуногун. Афзори мисгар, асосан, паргор, пӯлодқалам, қайроқ ва болға мебошад. Мисгарон чойҷӯш, офтоба, табақ, лаълий, дастшӯй, қӯза, қандоб, яхмос, чилим, шамъдон ва дигар ашёи мисӣ месозанд.</p> <p>Имрӯзҳо мисгарон ба истеҳсоли армуғонҳо, лавҳаҳои гуногуни намоишӣ машғул мебошад.</p>	2014	Истарав-шан, Ҳуҷанд, Душанбе	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад.	<p>1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276.</p> <p>2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p> <p>3. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои анъа-</p>

						навии точикон. – Д., 2014.
E008	НАМАДРЕЗЙ, намадмолӣ	Яке аз ҳунарҳои қадимаи мардумӣ, ки истеҳсоли он аз пашми гусфанд ва баъзан аз пашми буз сурат мегирад. Пеш аз рехтани намад, пашмро интихоб намуда онро мешӯянд, хушк мекунанд ва бо саваҷӯб мезананд. Намадрезон пашмро ба андозаи лозимӣ паҳн карда, ба болояш оби ҷӯш пошида, мемоланд. Баъд лӯлаи мазкурро ресмонпеч карда, ду кас аз ду тараф истода, ресмонпро ба навбат тарафи худ мекашанд. Чун пашм андаке саҳт шуд, онро 6-8 нафар бо панҷаву оринҷ мемоланд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Холмуродов З. Намадмолӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.118-123. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии точикон. – Д., 2014. 3. Мамадамонов X. Намадрезии пурнақшу нигори бонувони Помир // Фарҳанг ва ҳунар. 2009. – №3.
E009	САНДУҚ- СОЗӢ	Як навъ ҳунари қадимаи мардумист, ки аз ҷӯб соҳтани асбоби рӯзгор, қуттии калоне, ки дар он анҷоми рӯзгор, асбоби зиннат ва дигар ҷизҳои нодирро нигоҳ медоранд, дар бар мегирад. Тахтаҳои пеш, қафо ва зери сандуқро ба ҳам васл намуда, меҳкӯб мекунанд. Қисми пеши сандуқро тунука кашида, онро ба таври дилҳоҳ оро медиҳанд. Тунукаро бо мех зарб зада дар рӯи он нақши гул ё ягон нақши дигарро мепартоянд, сипас ба рӯяш ранг мемоланд. Барои бардоштани сандуқ ба ду паҳлӯи он ҳалқа мешиноанд.	2014	Вилояти Суғд, ш. Боҳтар, Водии Ҳисор	Фаъол	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. – Д., 2016. № 1. – С. 96-110. 2. Шарипов Н. Сандуқсозӣ // До- нишномаи фарҳан-

						ги мардуми точик. – Д., 2017. Ч. 2. С. 316-317.
E010	САРТАРОШӢ	Як навъ касби анъанавӣ, ки дар гузашта машғулияти мардона буд. Имрӯз занҳо низ ба ин ҳунар майл доранд. Олоти сартарошӣ: поку ё тег, қайчӣ, шона, тӯпак, локӣ, тасма барои тез кардани поку ва ғ. Дар гузашта, сартарош баробари тарошиданӣ мӯйсар, риш ва ба тартиб даровардани мӯйлаб, инчунин хатна, хунгирӣ, табобати баъзе касалиҳои асабро низ ба уҳда дошт. Аксари сартарошҳо шогирд доштанд. Баъди омӯхтани касб шогирд маросими розигии устодро мегузаронд ва пас аз он устои мустақил мешуд. Ҳоло сартарошон курсҳои маҳсусро хонда, соҳиби шаҳодатнома мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Сартарошӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С. 322. 3. Раҳимӣ Д. Пешаи сартарошӣ // Фарҳан-ги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. № 6. – С. 91-94
E011	ГУЛДӮЗӢ, кашидадӯзӣ, нақидӯзӣ	Навъи санъати ороиши амалии ҳалқии қадима буда, бо сӯзан ва ҷангакҳои маҳсуси гулдӯзӣ дар рӯи матоъҳои гуногун бо ресмонҳои паҳтагӣ, паshmӣ, абрешимӣ ва нахҳои заррину нуқрагӣ, инчунин бо сангҳои қиматбаҳо, шадаи майда, муҳраи реза, пулакчаҳои раҳшон, тангаҳо, марҷону марворидҳо дастӣ иҷро карда мешавад. Гулдӯзӣ, асосан, шуғли хонагӣ буда, барои ороиши сару либос, истиқоматгоҳ, ҷиҳози хона, ашёи шаҳсӣ ва дигар васоили зиндагӣ истифода мешавад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикий. – М., 1979. 2. Гулдӯзӣ // Мероси фарҳанги гайримод-дӣ дар Тоҷикистон. – Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152. 3. Сухарева О.А. Сузани. Среднеази-

						атская декоративная вышивка. Ташкент. 2013. – С.26.
E012	СОБУНПАЗӢ, <i>собунгарӣ</i>	Собунгарӣ пешаи суннатии тоҷикон мебошад, ки ба истеҳсоли собун асос ёфтааст. Дар гузашта мардуми кӯҳистон низ мувофиқи шароити худ собун мепухтанд ва дар рӯзгор истифода менамуданд. Собунро аз хокистари растаниҳо ва ҷарбуи ягон ҷонвар ё равғани зард, ё дурдаи равғани пахта тайёр мекарданد. Ҳоло собунҳои давой, мушкӣ ва армуғониро барье ҳунармандон дар шароити хона ба таври дастӣ тайёр мекунанд. Ба он ранг ва моддаҳои хушбӯйкунанда меандозанд.	2020	Душанбе	Дар ҳоли эҳшавӣ қарор до-рад.	1. Неменова Р.Л. Тад-жики Варзоба. Д., 1998; 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Таджики Каратегина и Дарваза. Душанбе, Вып. 1, 1966. 3. Раҳимов Д. Собунпазӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 342.
E013	ЧУРОББОФӢ	Ҳунари қадимаи мардуми кӯҳистон буда, тайёр кардани як навъ пойпӯши маъмулан пашмин мебошад. Ҷуробро аз қадимулайём тоҷикони кӯҳистон, аз ҷумла Помир, дар рӯзҳои тӯй, ид ба меҳмонон тухфа мекарданд, ки ин анъана то имрӯз давом дорад. Ҷуроб аз қисми соқ, пошна ва пошнача иборат аст. Онро ҳар боғанд мувофиқи завқу маҳораташ гулпартой мекунад. Ду навъи ҷуроб: мӯзачуроб (дароз) ва ҷуробак	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Ҳунарҳои шерозбофӣ ва ҷуроббофии мардуми Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримод-дии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Сатторова Г. Ҷуроб // ЭСТ. – Д.,

		(кӯтоҳ) маъмул аст. Ҳамчунин ду тарзи бофтани чуроб вучуд дорад: яксиха ва панҷсиха.				1988. – Ч. 8.– С.509. З Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E014	ТОҚИДҮЙ, <i>mӯппидӯй</i>	Каллапӯши миллии тоҷикон. Навъҳои гуногуни тоқӣ: чустӣ, чакан, ҷоргули ироқӣ, тақдӯзӣ ё ҷамангул, зардӯзӣ, юрма, пӯпакдор, тӯртӯппӣ, духоб, кабуд ва ғ. маъмул мебошанд. Дар ҷануби Тоҷикистон тоқии мудаввар ва гумбазшакл ва дар шимоли қишивар тоқии ҷоркунҷа маъмул аст. Матоъи тоқиҳои ноҳияҳои ҷануб аз қарбос, алоча, чити ранга, шоҳӣ, махмал, парча дӯхта мешаванд. Тоқиҳо шакли мардона, занона ва бачагонаро доранд.	2013	Саросари қишивар	Фаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Раҳимов Д. Тоқидӯй // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.158-163.
E015	ГАҲВОРА-СОЗӢ	Як навъи хунаре, ки аз ҷӯби бед, ҷормағз, зардолу ва тут гаҳвора месозанд. Одатан дарозии гаҳвора 1-1,5 м, бараш 35- 45 см ва баландиаш зиёда аз 50-60 см мешавад. Асоси гаҳвора аз (тир) даста ва таҳтаҷӯб иборат буда, поёнтари таҳтаҷӯбро барои тубак (сиба) сӯроҳ мекунанд. Даставу таҳтаҷӯб аз ду тараф бо ҷамбари нимдиора васл мешаванд. Барои муҳофизати сар ва пои қӯдак ба доҳили ҷамбар ба тарзи амудӣ ҷӯбакҳо мегузоранд. Даставу ҷамбарҳо ва қасабаи гаҳвораро наққошиву қандакорӣ мекунанд.	2014	Саросари қишивар	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2. Ҳолмуродов З. Гаҳворасозӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 90-94.
		Касби анъанавие, ки тавассути он аз гилмоя бо				1. Раҳматов Б.

E016	КОШИН-ПАЗЙ <i>кошингарӯ, кошинрезӯ, кошикорӯ</i>	минералҳо, оксидҳо ва дигар пайвастагиҳои ғайриорганикии омехташуда кошин истеҳсол мешавад. Барои мустаҳкам шудани гилмоя ба он мӯй, намакхон ҳамроҳ мекарданд. Гилмояи тайёрро ба қолабҳо мерехтанд, сипас онро дар хумдонҳои яктарафа ё дутарафа гузошта, дар ҳарорати хеле баланд мепухтанд. Баъд ба рӯи порчаҳои сафол сир медавониданд. Кошинҳои сирдорро 2-3 маротиба сир молида мепухтанд.	2014	Истаравшан	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад.	Коши-корӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ч. 1. – С. 478-480. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджи-ков конца XIX - XX вв., –Д., 2003.
E017	НАҚҚОШӢ, <i>наққакашӣ, қаламзанӣ</i>	Хунари оғаридани нақш, маҳсулӣ эҷоди ҳунармандони ҳалқӣ ва қасбӣ, яке аз навъҳои қадимаи санъати ороиши амалӣ. Наққошӣ таърихи қадима дошта, инкишофи ҳунарҳои меъморӣ, кӯлолӣ, мисгарӣ, заргарӣ, қолинбофӣ, гулдӯзӣ ба тараққиёти он мусоидат намудааст. Дар наққошии нусхаҳои гиреҳ (гиреҳи паргор, мадоҳил, ҷавак, секунҷа, мураббаъ, ситораҳо, чоркалид, чоркарта, қунгурӯа доира, морпеч, мавҷ, ...), ислимиӣ (қуштаноб, марғула, бодом, анор, гули ҳайрӣ, садбарг, лола, тоҷи ҳурӯс, нилуфар, ангур, анҷир...), катиба, акси ҷонварон (булбул, тутӯй, паланг, қабк...) маъмуланд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., –Д., 2003. 2. Муҳиддинов С., Рӯзиев М. Наққошӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардум. –Д., 2017. –Ч.2. – С. 37-47.
E018	ДУРЕДГАРӢ,	Соҳаи ҳунармандӣ, ки ҷузъҳои иморатсозӣ, афзорсозӣ ва соҳтани ҷиҳози рӯзгор (ҷевон, гаҳвора, созҳои мусиқӣ, сандуқ, ароба, зин,	2014	Саросари	Фаъол	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. –

	<i>чӯбкорӣ, наҷҷорӣ</i>	табақҳо, қошуқҳои чӯбӣ ва ғ.-ро дар бар мегирад. Маводи хоми наҷҷорӣ, асосан, чӯб ва ашёи ҷузъӣ-ширеш, шилм, меҳу меҳҷӯбҳо мебошад. Афзори наҷҷорӣ досранда, ҷафсронда, аспакранда, дарозранда, гулранда, новаронда, комаронда, арраҳои гуногуни исканаҳои ҳархела буда, сабти чунин навъи нақшҳо тавассути асбобҳои маҳсус-уштургардан, сунба, қалами ростак, паргор ва ғайра сурат мегирад.		кишвар		Д., 2014. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E019	<i>ЧАРМГАРӢ, пӯстгарӣ, даబбоғӣ, кемуҳтгарӣ</i>	Як навъ ҳунари тайёр кардани пӯст барои дұхтани мӯза, кафш, маҳсӣ, тасма, баъзе қисмҳои либос, ашёи рӯзгор. Чармгарӣ, аввалҳо дар байни бодиянишинҳо, дертар аҳолии муқими Осиёи Миёна маъмул шуд. Аввал пӯстро дар оби ширгарм тар намуда, ба он намак ва ҳамиртурш меомезанд ва муддате то ош хӯрдан нигоҳ медоранд. Баъд онро бо корд ва ё лос тоза меқунанд. Ҳоло бисёр ҷармгарон аз маводи химијавӣ истифода мебаранд.	2014	Саросари кишвар	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад.	1. Раҳимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. 599-601. 2. Наботов Н. Чармгарӣ // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. – Д., 1988. 3. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои ањанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E020	<i>Пӯстин- дӯзӣ</i>	Дӯхтани як навъ либоси зимистона, ки аз пӯсти барра, гусфанд, рӯбоҳ, хирс, гург, шағол, санҷоб ва дигар ҳайвонҳои ваҳшӣ дӯхта мешавад. Ду навъи пӯстин маъмул аст: абрадор ва беабра.	2014	Бадаҳшон, Хатлон, Суғд,	Нимфаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, –

		Пусти барраро барои остин, тахтапушт, тириз порча-порча бурида, аз беқасаб ва ё дигар матои зебо фаровез мекунанд. Пўстини беабра аз порчаҳои калон-калон буридашудаи пўсти серпаши гўсфанд тайёр карда мешавад.		водии Рашт		Д., 1970. 2. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Стилиабад, 1958.
E021	САБАДБОФӢ	Навъи ҳунари мардумии аз химча ва ё навдаҳои дараҳт бофтани асбоби рӯзгор, зарфи гуногун-шакл, ки барои гирифтани мева, сабзавот, нон ва ғайра истифода мебаранд. Сабадро аз навдаи бед, тут, биҳӣ, анор, ирғай ва ғ. мебофанд. Инчунин аз сим низ мебофанд. Сабад хелҳои гуногун дорад: сабади гирда, сабади дарозрӯя, харсабад, сабади нон, сабади дастадор, охурсабад, симсабад ва ғайра. Ҳоло сабадҳоро дар корхонаи маҳсус ва бо масолеҳи гуногун (хас, навда, сим, плостиқ, резин ва ғ. тайёр мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдуллоев А. Сабад (цамуг) ва истифодаи он // Фар-ҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 7. – Д., 2019. – С. 108-113. 2. Сабадбофӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурагат-тиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 210-212.
E022	НАДДОФӢ, <i>саваҷӯбзаниӣ,</i> <i>шада,</i> <i>наҳандагӣ</i>	Ҳунари пашм ва пахтаро бо чӯбҳои маҳсус зада, ғоз-ғоз кардан. Мардум бо саваҷӯбҳо пахтаи кӯрпа, курпача болин, либос ва ғ.-ро зада, нарм мекунанд. Саваҷӯбро аз навдаи душоҳаи дараҳти сахту қаиш (тут, сада, биҳӣ, ирғай ва ғ.) месозанд. Дар баъзе маҳалҳо 6-8 дона навдаро гирифта, ба андозаи 120-140 см (ғафсиаш 1,5 см) мебуранд ва онҳоро пўст канда хушк мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Наддофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.30-31. 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Таджи-

						ки Каратегина и Дарваза. – Д., 1966. Вып. 1.
E023	АТЛАСБОФӢ	Матои атлас дар дастгоҳҳои маҳсус ва корхонаҳои замонавӣ истеҳсол мешавад. Нусхаҳои анъанавии онро шоҳсабз, барги карам ва атласи сиёҳ меномиданд. Атласи абрешиимиро барои либосҳои занона ва нимабренишиашро барои абраи кӯрпаю кӯрпача ва ғайра истифода мебурданд. Раванди коркарди абрешим аз се марҳилаи асосӣ иборат буд: тайёр кардани қалоба ё ресмон, бофтан ва ороиши матоъ. Рангубор намудани қалоба ду зинаро дар бар мегирифт: ишқоркунӣ ва қабудгарӣ. Атласҳои машҳур бо номҳои «Баҳори Тоҷикистон», «Чавонӣ», «Тухфа», «Тӯёна», «Муҳаббат», «Дилором», «Тирукамон», «Хосиятхон» ва ғайра номгузорӣ шудаанд.	2014	Вилояти Суғд	Нимфаъол	<p>1. Хакимова Н. Атласы – Ҳуджанд // Фарҳанг ва хунар. 2005, – №4. – С.13-15.</p> <p>2. Хакимова Н. Абрөвые ткани таджиков XX столетия (история и технология) // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2010. – С.413-430.</p> <p>3. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С.123-128.</p>
E024	ҚАССОБӢ, молқушиӣ	Ҳунари суннатӣ ба забҳи чорпову парандагони гӯшташон аз нигоҳи шариат ҳалол марбут аст. Шахси қассоб бояд дар бораи соҳтори бадани ҷонварони забҳшаванд, мушаку ҷарбу, рагу пайванд ва устухони онҳо маълумот дошта бошад. Тарзи забҳи чорпо тартибу нозукиҳои	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p>

		худро дорад. Мувофиқи рисолаи қассобӣ шахси қассоб бояд ҳамаи дуову ниёишҳои суннатиро пеш ва ҳангоми амали забҳ бояд хонад.				
E025	АРМУФОН-СОЗӢ	Хунари сохтани армуғон, туҳфаҳои хурд барои сайёҳони хориҷию дохилӣ ва умуман барои ҳамаи хоҳишмандон. Армуғонҳо дар шаклҳои пайкарчаҳои одамону ҷонварон, гулӯ гулдонҳо, дараҳтон, тасвири манзараҳо, таҷассуми ашёи рӯзгор ва ғайра сохта мешаванд. Армуғонҳоро аз гил, гач, металҳои гуногун, матоъҳо, намадпора, муҳраҳо, пахта, ресмонҳо ва ширешу рангҳо тайёр мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Вазъи кунуни касбу хунарҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 23-36.
E026	ҚАМЧИН-СОЗӢ, қамчинбоғӣ	Хунари сохтани қамчин – тозиёна барои рондани аспҳо. Қамчин афзорест, ки асосан барои рондани асп истифода мешавад. Вале дар баъзе сарчашмаҳо қамчинро барои рондани ҳар, гов, уштур ва дигар ҷонварҳои хонагӣ низ ишора намудаанд. Номи дигари қамчин <i>тозиёна</i> буда, дар забони мардум ҳеле кам истифода бурда мешавад. Қисмати болоии қамчинро аз аз пӯсти буз, рӯда, пӯсти гов, зех ва дастачӯби онро аз дараҳтоҳои тавалғу, туг, ҳерғай (ирғай), заранг ва дигар дараҳтон месозанд, ки саҳту боқувват ҳастанд.	2018	Вилоятҳои Суғд ва Ҳатлон	Фаъол	1. Абдуллоев А. Қамчинбоғӣ – яке аз хунарҳои анъанавии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2018. – С. 107-113.
E027	ҲАККОҚӢ,	Хунари қадимӣ, ки ба тарошидан, навиштани қалимаву матн ва тасвири расмҳо дар рӯйи санг марбут аст. Сангнавишта ё катибаҳо бештар дар	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҳаккокӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. –

	<i>сангтароои</i>	гүристонҳо, чойҳои зиёрат, қалъаву ёдгориҳои бостонӣ гузошта мешаванд. Имрӯзҳо баъзе қатибаҳо дар боғу роҳравҳо бо матнҳои хотиравӣ ва байтҳо низ гузошта мешаванд. Ҳаккокӣ ё сангнависӣ бо асбобҳои маҳсуси нӯгтез дар сангҳои мармар, базалт ва ғайра анҷом дода мешавад. Бо ҳунари ҳаккокӣ устухон (масалан дастаи корд), шиша ва филиз низ ороиш дода мешавад. Ба чойҳои қандакоришудаи сангу филизҳо зарҳалу рангҳо мемоланд.				Ч. 2. – С. 562.
E028	РАФИДА-ДҮЗӢ	Рафида яке аз афзорҳои рӯзгори тоҷикон буда, барои дар танӯр бастани нон истифода бурда мешавад. Рафидаро дар бештари навоҳии кишвар шаклан як намуд омода месозанд. Аввал хори маҳсусро аз рустании мушхор чида, ба мисли доирашакл болои ҳам гузошта, пас аз он паҳта ё паҳми гӯсфандро аз болояш мегузоранд. Сипас матои нисбатан ғафтарро ба андози ҳамон доираи рафида пора карда, медӯзанд. Баъд аз он рӯкашаки рафидаро қашид, онро мағзӣ, даста ва мувофиқи завқ аз риштаҳои гуногун гулдузии нафис омода менамоянд. Рафидаҳои қуроқдӯзӣ ҳам маъмул мебошанд. Рафидаҳо вобаста ба ҳаҷми нону кулча калону хурд мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рафида // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ч. 2. – С. 254. 2. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96.
E029	БОҒБОНӢ,	Боғдорӣ як соҳаи кишоварзии суннатӣ, ки ба парвариши дараҳтони мевадор марбут аст. Дар				1. Рахимов М. Садоводство //

	<i>богдорӣ</i>	<p>байни тоҷикон мағҳуми «бог»-ро ба се маънӣ шарҳ додан мумкин аст: а) боғи даруни ҳавлӣ. б) боғи дар паҳлӯи ҳавлӣ қарордошта, ки бо девор ё шигадевор ихота шудааст. в) боғи аз хонаву ҳавлӣ дуртгар, ки тобистон соҳибони боғҳо ба он ҷо мераванд ва дар хонаву қозаҳо муваққатан истиқомат карда, ба нигоҳубини боғ ва полиз машғул мешаванд.</p> <p>Боғдорҳо ба парвариши навъҳои гуногуни мева, аз ҷумла, ангур, анор, анор, нок, себ, биҳӣ, мурӯд, гелос, олуча (олуболу), олу, зардолу, шафтолу, тут, чормағз, бодом, ва ғайра машғул мешаванд. Ҳар яке аз ин меваҳо боз навъу намудҳои худро дошта, нигоҳубини маҳсусро талаб менамоянд.</p>	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.</p> <p>3. Раҳимов Д., Шарипов Н. Боғдорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.134-138.</p>
E030	<i>МАЙКАШӢ, шаробкашӣ</i>	Хунари аз ангур тайёр намудани май (мусаллас) аст. Ангурро аввал бо даст, баъд бо по мушт ва сум мезананд, то обаш ҷудо шавад. Оби чудошударо полида, ба зарфи шишагӣ мегиранд, ба он се дона қанди сафед партофта, даҳонашро бо сарпӯши миёнаш найҷадор маҳкам карда, нӯғи найҷаро ба шишаи обдор мемонанд. Ҳарду зарфро то тамоман ҷӯшидани шарбат дар ҷойи ҳарораташ мӯътадил мегузоранд. Ҳамин ки шарбат аз ҷӯшиш монд, онро полуда, ба шиша-	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Нимфаъол	<p>1. Аҳмадов Т. Майкашӣ // ЭСТ. – Д., 1983. – Ч. 4. – С.139.</p> <p>2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.</p>

		ҳо гирифта, даҳонашро маҳкам карда дар ҷои салқин мегузоранд ва истеъмол мекунанд.				
E031	РЕСАНДАГӢ <i>дукресӣ, ресмонресӣ, урчуқресӣ</i>	Як навъи ресидани ришта аз пахта ва пашм тавассути асбоби чӯбӣ ва ё филизӣ, ки дук ном дорад. Ду шакли дук маълум аст: дастӣ ва ҷархӣ. Дуки дастӣ навъҳои гуногун дорад: ҷавррезӣ, чилик, орчуқ, ҷалак ва ғайра. Ҷараёни дукаре-сиро интиҳоби пашм ва ё пахта, шустан, хушк кардан ва нарм кардани он ташкил медиҳад. Пашм ва ё риштаро дар шакли қалоба омода намуда, бо ангуштон нахи маҳин мебоғанд ва тавассути дук онро ба ҷарҳа (гардиш) дароварда, ресмон (ришта) ҳосил мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Ершов Н.Н. Тка-чество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966. 2. Раҳмонӣ Р. Дук // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 350.
E032	САНГКОРӢ, <i>сангнигорӣ, сангчинӣ</i>	Навъи ҳунарест, ки дар соҳаи бинокорӣ исти-фода мешавад. Сангкорӣ аз болоиҳам ҷидани сангҳо, соруҷрезӣ (омехтаи оҳаку ҳокистар), ин-ҷунин аз соҳтани чӯбдасту ҳавозаҳои бинокорӣ, ба ҷои кор қашонда тайёр кардани масолеҳ иборат аст. Тавассути сангчинӣ баъзе нақшу ни-горҳоро низ дар деворҳо ва фарши ҳавлию қӯчаҳо тасвир мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тешаев А. Санг-корӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ҷ. 6., – С.537-538.
E033	ГУЛБАНДӢ, <i>гулбаст, бандона</i>	Санъати гулпартой дар матои пахтагини суф ва карбос. Нахуст ба он ҷойхое, ки гул партофта мешавад, қатраҳои ранги зард, сурх ё сабзро ме-ҷаконанд. Вақте ки ранг хушк шуд бо риштаи сафед нуқтаҳои рангшударо ба мисли ангушт саҳт мебанданд. Баъд аз баста шудани нақши	2014	Қӯлоб, Рашт	Нимфаъол	1. Азизӣ Ф. Гулбаст // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик – Ҷ. 1. – Д., 2015. 2. Широкова З.А.

		гулҳо матоъро дар деги рангдор мечӯшонанд. Тавассути санъати гулбандӣ нақшҳои гули гирд, коса, ситора, моҳтоб, офтоб, чоркунча, баргак ва ғайра дар матоъ тасвир карда мешаванд.				Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E034	ЧИТГАРӢ	Санъати нақшгузории матоъи чит, карбос ва сүф тавассути қолибҳо. Матоъро пас ҷӯшонидан ва оҳар додан ба болои намади харак паҳн карда, аввал нақшҳои сиёҳи онро бо қолибҳо мекӯбанд. Пас аз нақши сиёҳ гузоштан, читро меовезанд, то ки ранги он хушк шавад. Коргари дигар бо ранги сурх нақши гулҳоро наасб кунад. Матои орододашударо дар оби тоза обгардон намуда меҳушконанд. Сипас чити нақшдорро ранги сурх пошида, ба деги рангобаш ҷӯшида-истода меандозанд ва чанд соат мечӯшонанд. Вақте ки матоъ ранги сурхи мунаққашро мегирад, онро аз дег берун оварда меҳушкониданд.	2014	Истаравшан	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад.	<p>1. Рахимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>2. Қодиров Ф. Читгарони Истаравшан // Фарҳанг ва ҳунар. 2007. – №1.</p> <p>3. Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. – Д., 1974.</p>

E035	АБРБАНДӢ	Абрбандӣ як навъ санъати гулпартой дар матоъҳо мебошад, ки бо танидани абрешим ва ресмон дар нахҳои тор сурат мегирад. Дастигоҳи абрбандӣ аз ду ҷӯбчай дарозиаш 1-метрӣ ва ду ҷуфт мехи ҷӯбини дарозиаш 1-1,2 м, ки дар фосилаи 3-3,5 м аз ҳам ба фарш қӯфта шудаанд, иборат мебошад. Дар вақти гулрезӣ ҷойҳои нақши гулҳоро бо ресмон мепечонанд, то ки ранг нарасад. Санъати абрбандӣ дар ороиши матоъҳои атлас, адрес, шоҳӣ ва қисман алача ба кор меравад.	2016	Хучанд, Бохтар, Истарав- шан	Фаъол	<p>1. Раҳимӣ Д. Адрасбофию абрбандӣ дар шаҳри Бохтар // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб. Д. Раҳимӣ / №5. Д., 2017. -С.73-75.</p> <p>2. Турсунов Н. Абрбандӣ // ЭСТ.- Д., 1978. – Ҷ 1. – С.24.</p> <p>3. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p>
E036	АДРАСБОФӢ	Бофтани навъе аз матои маҳаллӣ, ки аз нахҳои абрешимӣ ва пахтагин бофта мешавад. Пуди адрес аз се ресмонаи борики сафед ё ранга иборат мебошад. Андозаи бари адресҳо маъмулан се хел мешаванд: оддӣ ("одмиёна") – 40 см, сербар ("олчинбар") – 70 см ва камбар ("якбара") – 26 см. Барои гулпартой адресро абрбандӣ мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.7.</p> <p>2. Майтдинова Г.М. Традиции художес-твенного ткачества таджиков. Мероси ниёғон. 1999. – №4. – С. 123-128.</p>
E037	БОЛИШТ- ДӮЗӢ,	Болиштдӯзӣ низ як навъи ҳунари бонувони кишвар маҳсуб мешавад. Болиштҳо аз нигоҳи шакл ду хел мешаванд: лӯлаболишт ва таксарӣ.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳан-</p>

	<i>таксаридӯзӣ</i>	Таксариҳо дорои нақшу нигор буда, калону хурд мешаванд. Таксарӣ ё болишти калон ҳаҷман 120x40 см буда, дар он гули калон ва баргу шоҳаҳои гул гулдӯзӣ мешавад. Болишти хурд такрибан 50x40 см буда, низ бо чор гули хурд ва баргҳои майдо-майдо оро дода мешавад. Болиштҳо бо усулҳои гулдӯзӣ, зардӯзӣ, қуроқдӯзӣ, саҷоқдӯзӣ, йирмадӯзӣ, попурӣ ва г. ороиш меёбанд.				ги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96. 2. Раҳматов Б. Болишт // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.155.
E038	<b>АЪЧУБА-СОЗӢ,</b> <i>ҳуҷтаксозӣ</i>	Аъчубасозӣ як баҳши ҳунари кулолӣ аст, ки ба соҳтани бозичаҳои гилий ва сафолӣ марбут аст. Усто аз гил аъчубаҳои гуногун ба сурати одамчаҳо, аспу саг, гову буз, аждаҳо ва инҷунин ҳуштак, шамъдону гулдон ва ғайра соҳта, дар ҷойи соя меҳушконад. Сипас дар танӯри маҳсус бозичаҳоро дар оташи паст дар давоми як шабонарӯз мепазад. Баъди пухта, сард шудан бозичаҳоро аз танӯр берун оварда, сир медавонад ва рангубору ороиш медиҳад.	2016	Истаравшан, Турсунзода	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 27. 2. Раҳимов Д. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Ҷ. 1. – Д., 2015.
E039	<b>БЕҚАСАБ-БОФӢ</b>	Беқасаб матои нимабреними яқранг ё рах-рахи ранга буда, нахи тори беқасаб борику нахи пудаш гафс мешавад, ки он барьакси тори адрас мебошад. Тори онро аз абреними нағиси сабз, қабуд, зард, сурх, гулобӣ, қаҳваранг тайёр мекунанд. Тори беқасаб аз 12 то 18 банд иборат аст. Аз матои беқасаб ҷома, камзӯл, рӯймоли миёнбанд, кӯрпача ва ғайра дӯхта мешавад.	2016	Хучанд, Турсунзода	Нимфаъол	1. Турсунов Н. Беқасаб // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д. – Ҷ. 1. 2011. – С.475. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с.14-15.

E040	БУРЁБОФЙ	Бурёбофй як навъ хунари анъанавии мардумӣ мебошад. Бурё аз поячӯби шикастай най бофта мешавад. Поячӯби хушки найро бо найҷӯро баду парра чудо карда, онро бо кӯба мешикананд. Дар натиҷа пораҳои дарозрӯяи тунук ҳосил мешавад, ки онро ба тарзи панҷара мебоғанд. Андозаи бурё маъмулан 1 м ба 1,5 м, баъзан андаке калон ё хурдтар аз ин мешавад.	2016	Водии Ҳисор, вилоятҳои Суғд ва Хатлон	Фаъол	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.25. 2. Раҳимов Д. Бӯрё // Энсиклопедияи милии тоҷик. – Д., 2014. – Ч. 3. – С.336.
E041	ГИЛЕМ- БОФЙ	Гилем, маъмулан, дар дуқон ё дастгоҳҳои заминӣ бофта мешавад. Онро аз нахҳои паҳтагин, паҳмина ва баъзан абрешимӣ мебоғанд. Ду навъи гилем: гилеми патдор ва бепат истехсол карда мешавад. Гилемро, асосан, ба фарши хона меандозанд ва ба девор меовезанд. Хунармандон гилемро вобаста ба имконият аз 4 то 10 метр мебоғанд. Дуқони аслии гилембофй чӯбин буда, баландиаш 35-40 см ва паҳноияш 60-70 см мебошад. Дуқон аз аз ду тараф бо пояҳои дуқӯша ва як чӯби диаметраш 6-8 см, ки бо пояҳо наасб гардидааст, иборат мебошад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Аминов А. Хунарҳои гилем- бофию ҷомадӯзӣ // Фарҳангӣ ғайримод-дии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.62-73. 2. Рӯзиев, М., Раҷабов, А. Гилембофй // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.1. – С.217.
E042	ДАРАВШ- ДӮЗӢ, <i>йирмадӯзӣ,</i> <i>юрмадӯзӣ</i>	Усули нақшдӯзӣ дар матоъ, ки бо даравш иҷро мешавад. Ба матоъи паҳтагин нақши матлубро мекашанд ва матоъро ба ҷамбарақ бо ресмон гирд ба гирдаш дӯхта, маҳкам мекунанд. Сипас мисли дуқони зардӯзӣ гузошта, ё ба мисли даф сари зону гузошта, бо даравш риштаҳои	2016	Вилоятҳои Суғду Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Юрмадӯзӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.752.

		рангаро мутобиқи нақш аз ду тарафи матоъ гузаронида, гулдӯй мекунанд. Дарзи ба ин монандро бо мошина низ медӯзанд, ки онро <i>попурӣ</i> меноманд.				2. Искандарова М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E043	ДЕВОРГАРӢ, <i>деворзанӣ</i>	Девор қисме аз иморати истиқоматӣ буда, низ барои маҳкам кардани атрофи ҳавлӣ, боғу киштзор ба кор меравад. Деворҳо навъҳои поҳсадевор, сангdevор, кулӯхdevор, хиштdevор, синҷdevор, шигадевор, муҳрадор ва ғ. мешаванд. Деворҳо вобаста ба муҳити табиӣ аз лойӣ, санг, хишт ва ҷӯбу най соҳта мешаванд. Дар кори деворзанӣ 2-4 нафар иштиrok мекунанд: устои деворгар, ки поҳсаҳои деворро мезанд; шахси лойбур, ки ба буридану ба деворгар додани порчаи лой машғул аст ва инчунин як-ду нафар коргарони ёрирасон, ки лойро бо пойҳояшон зер мекунанд, об мепошанд ва гайра. Устои деворзан порчаҳои лойро аз лойбур гирифта, болои ҳам зер карда мегузорад ва паҳлӯҳои деворро бо панҷаҳояш ҳарошида, ҳамвор месозад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Аньанави деворгарӣ // Фарҳанги ғайримод-дии ҳалқи тоҷик /Мураттиб Д. Раҳимов. № 6. – Д., 2018. – С. 88-91. 2. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 3. Раҳимов Д. Девор-занӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С. 322-323.
E044	ДӮҒКАШӢ, <i>гуппизанӣ,</i> <i>маскакашӣ</i>	Раванди чудо кардани равғани маска аз ҷурғот. Равғани маска дар байни мардуми тоҷик бо дастгоҳҳои гуппӣ (куппӣ) ва ҷарҳдегу ҷархҷӯб истеҳсол мешавад. Шакли гуппӣ ба оҳури дарозрӯя монанд буда, баландиаш 1-1,2 м ва кутраш 30-40 см аст. Барои ҳосил кардани	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Дӯғкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С.360-362.

		равгани маска чурғотро ба гуппӣ рехта, гуппичӯро ба он андохта зуд-зуд ба болову поён ҳаракат медиҳанд. Усули дигари дӯғкашӣ дар натиҷаи ҷархзани чархҷӯб дар даруни ҷархдег катраҳои равгани маска ҷудо шуд ба рӯи дӯғоб мебарояд.				2. Ершов Н.Н. Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 2, 1970. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	КАФШДӮЗӢ, <i>pойафзолдӯзӣ</i>	Кафшдӯзии суннатӣ ба тарзи зерин сурат мегирифт. Ҷарми ҳамворро устои кафшдӯз андоза карда, бо газан мебурад. Сипас онро дар об тар карда тавассути анбӯр қашида, ба рӯи қолаб меҳчакорӣ мекунад. Дар натиҷа ҷарми дар қолаб буда шакли <i>пойафзоли нимтайёро</i> мегирад. Бо воситаи ҷӯби найқашиӣ ҷойи даркориро най қашида, бо даравшу ришта медӯзад. Ба он аз ҷӯб пошна тарошида, дар рӯи кунда монда мечаспонад. Дар рӯи пошна муми сиёҳ мемоланд, то ки пошна ҷило пайдо кунад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Рахимӣ Д. Хунарҳои кафшдӯзӣ ва мӯзандӯзӣ дар Норак // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик /Мураттиб Д. Раҳимов. № 6. – Д., 2018. 2. Раҳимов Д. Қасбу хунарҳои ањанавии тоҷикон. – Д., 2014. –С. 25 3. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.

E046	КАРНАЙ-СОЗЙ	Карнайсозй навъе аз хунари анъанавии мардуми точик буд, ба касби мисгарӣ тааллуқ дорад. Карнай сози мусиқии нафасиест, ки асосан, аз филизи биринчӣ ва баъзан аз мис сохта мешавад. Карнай аз қисмҳои зерин иборат аст: даҳана, торсак, нил, миёначо, каба, кубба ва чияки ороишӣ. Дарозии карнай 190-210 см, кутри лӯлаи он 3,3 см ва вазнаш тақрибан 1 кг мебошад. Карнайро дар тӯю маъракаҳо, ҷашнҳои расмию анъанавӣ ва идҳо менавозанд.	2016	Истаравшан	Ниёз ба хиҷзи фаврӣ дорад.	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон” – Д., 2014.– С. 33-41. 2. Карнайсозй // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. –Д., 2017. –С. 176-178.
E047	КОРДСОЗӢ, <i>кордгарӣ</i>	Раванди сохтани корд. Тахтапӯлодро дар оташи кура сурх карда, бо болға қӯфта, ба шакли тег медароранд. Тавассути обутобдиҳӣ зичии пӯлод саҳт мешавад. Теги ҳосилшударо нахуст дар ҷарҳи сангаш дағал, сипас дар санги маҳинтар, баъдан дар санги резинӣ (чармӣ) ва намадӣ (муйина) дошта, тунуктару ҳамвор мекунанд. Дастани кордро аз чӯб, устухон ва ё шоҳи ҳайвонот бурида, дар ҷарҳи ҷойҳои дағали онро ҳамвор намуда, мобайнашро барои гузаронидани дастани тега мувофиқ мегардонанд.	2016	Истаравшан, Хӯҷанд, Ҳисор	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Карагатаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 51-52.
E048	ҚАФАССОЗӢ	Қафас катакест, ки аз чӯб, химча, сим ва ресмон сохта шуда, барои нигоҳ доштани паррандагони ҳушхон: тӯтӣ, кабк, бедона, саъва ва ғайра истифода мешавад. Барои қисмати аввал навдаҳоро ба як андозаи муайян бурида, ба шакли нимдоира қад карда, бо банд мебанданд. Қисмати поёнии онро бошад, аз фанери тунукқабат омода карда, бо ҳамдигар пайваст	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 90-91. 2. Қафас //

		мекунанд. Ва дар бари он ду зарфи хурдакаке барои обу дон оvezон мекунанд.				Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8 ҏ. – С.294. 1988.
E049	ҚОЛИН-БОФӢ	Қолинҳо вобаста тарзи истеҳсол бофташуда, дӯхташуда ва гулдор мешаванд. Барои бофтани қолинҳо аз ресмонҳои пашмӣ, пахтагин, патдор ва нахи сунъӣ истифорда мебаранд. Бофтаи қолин аз якчанд қисм иборат аст: тор, пуд, печаки пахлӯй, тӯр, пӯпак ва тугун ё гирех. Пуд аз байни тор, аз қисми дарунӣ ва беруни он гузашта, бари қолинро ба ҳам пайваста, гирехҳои аз пашм бофтаро нигоҳ медорад. Чор навъи гирех маъмул аст: гирехи форсӣ, гирехи туркӣ, гирехи форсии ҷуфтӣ ва гирехи туркии ҷуфтӣ.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.</p> <p>2. Раҳимов Д. Қолинбоғӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Д., 2015. – Ҕ. 1.</p> <p>3. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 56-57.</p>
E050	ҚУРОҚДӮЗӢ, <i>порадӯзӣ,</i> <i>қурамадӯзӣ,</i> <i>малофадӯзӣ,</i> <i>таркдӯзӣ,</i> <i>гулбурӣ</i>	Навъе аз усули гулдӯзии матоъ. Ҷеварҳо пораҳои хурди газворро қат карда, паҳлуи ҳам мегузоранд, сипас аз болояш пораи дарозтарро ниҳода, бо мошина ё дастӣ медӯзанд. Ҳар як нақши қуроқ маънию рамзи маҳсус дорад. Гулдӯзии қуроқ барои ороиши кӯрпа, кӯрпача, болишт, дастурхон, ҷойнамоз, гахворапӯш, борҷогаҳ ва ғ. истифода мешавад. Ду намуди дӯхти қуроқ маълум аст: сехишта (турна) ва	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Носирова Л., Ниёзова М. Қуроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.113-118.</p> <p>2. Носирова Л.,</p>

		чорхишта. Он дар гузашта мазмунҳои асотирӣ ва эътиқодӣ дошта, барои муҳофизат аз ҷаҳми бад дӯхта мешуд.				Хунари куроқдӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 3. – С.148-155.
E051	ЛӻҲТАК-СОЗӢ, зочасозӣ, лӯфтаксозӣ	Лӯҳтаксозӣ ҳунари асосан бонувон мебошад. Лӯҳтаки оддитаринро аз ду чӯбча сохта, ба он порчаҳои хурди матоъҳоро ҳамчун курта мепечонанд. Ба ҷойи қалла ба он тугма ё танга мегузоранд ва аз болои он ба таври салиб ришта мепечонанд, ки дар натиҷа нақши ромбшакле дар рӯйи лӯҳтак ба вуҷуд меояд. Ба ҷойи мӯйи лӯҳтак ҷанд тор риштаи сиёҳ, ё аз пашми ҷорпоён мечаспонанд. Лӯҳтакҳои нисбатан мураккаби бозингарро аз чӯб, ресмон, матоъ месоҳтанд, ки ду дасташ аз китф бо ресмон пайванд шуда буд. Ба лӯҳтакҳо куртаву пойҷома, рӯймол пӯшонида, ба гарданаш ҳамели муҳра меовезанд ва бо он бозиҳои гуногун мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Лӯҳтакҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113.</p> <p>2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков. М. – Л., 1957.</p> <p>3. Раҳимов Д. Бозичасозӣ // Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон – Д., 2014. – С.24-27.</p>
E052	ЧАҚДОН-СОЗӢ, дегдонсозӣ	Чакдон ҳамчун асбоби нонпазӣ дар рӯзгори ҳалқи тоҷик мавқеи муҳим доранд. Чак-донро бештар дар вилояти Ҳатлон ва водии Рашт истифода мебаранд. Сокинони ин манотик, ки	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Холмуродов З. Чакдонсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи</p>

		маъмулан нони тунук (чапотӣ) ва нони калон (гирдача) мепазанд, барои пухтани ин намуди нонҳо ҷақдон хеле мувоғиқ аст. Ҷақдон ду намуд мешавад: ҷақдони ҷуҳтак (росто, яъне барои рост истода пухтан) ва ҷақдони заминӣ. Ҷақдон аз лой соҳта мешавад ва бо сement аз дарун онро ҳамвор карда, бо санг суфта меқунанд.				тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.133-138. 2. Раҳимов Д. Танӯрсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 429-432.
E053	МИНЁТУР-НИГОРӢ, <i>миниатюра</i>	Миниатюранигорӣ санъати маҳсуси тасвирие мебошад, ки барои дастхатҳо, лавҳаҳои тасвири табиат, нигошиҳои графикӣ, портрет истифода карда мешавад. Бо усули миниатюра манзараҳои табиат, набарду муҳориба, лаҳзаҳои шикор, мулоқоти ошиқон, маросимҳо, базм ва г. тасвир мешаванд. Аввал дар рӯи когаз тарҳи миниатюро бо об мекашанд, баъди хушкидани об изи онро бо хати сурҳ ё сиёҳ аёntар меқунанд. Сипас ба варақ омехтаи оҳар ва сафедии тухм молида, баъди хушкидан онро бо булӯr ё ақиқи сӯхта сайқал медиҳанд.	2016	Душанбе, Хуҷанд	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1. Миниатюранигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 184-186. 2. Ашрафӣ М. Минётур // Энсиклопедияи советии тоҷик – Д., 1988. – Ҷ. 8. – С.397. 3. Пугаченкова Г.А., Галеркина О.И. Миниатюры Средней Азии. – М., 1979.

E054	МҮЗАДҮЙ, кухнадўзӣ	Раванди дӯхтани мӯзаҳои гуногун ва маҳсӣ. Устоҳои мӯзадӯз ҷармҳои табииро аз ҷармгарон қабул карда, дар он нақшҳои лозимиро мекашанд. Сипас бо газан – микrozи маҳsus ҷarмro буrida, dar қoliбҳo уstuvor karda, bo daравшу resmon medӯzand. Bo nomi mӯzadўzӣ kuҳnадўzonro niz nom mебarand, ki mӯzavu pojafzorҳoi farсадai marдумro medӯzand, ё ширeshu darbeh mekunand.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Раҳимов, Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.43-45. 2. Мӯзадўзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С.662-663.
E055	НАҶЛГАРӢ, наълкӯбӣ, наълзани	Наългарӣ хунарест, ки усто тавассути оҳанҳои маҳсус ба пойҳои асп ва баъзан ҳар наъл мечаспонад. Наъл низ аслан аз ҷониби устои оҳангар дар қолаби маҳсус сохта мешавад. Он шакли нимдаврато дошта аз ду тараф дори сетогӣ суроҳӣ мебошад. Мехҳои наъл ҳам аз ҷониби устоҳои наълсоз сохта мешавад. Дарозии меҳҳои наъл 4-6 см мешавад. Зоро аспҳо вобаста ба чусса метавонанд суми қалон ё майдатар дошта бошанд. Наъл барои мустаҳкам нигоҳ доштани суми асп насб карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Наълзани // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.67-68. 2. Наъл // Энсик- лопедияи советии тоҷик. – Д., 1984. – Ч.5, С. 122.
E056	ОСИЁББОНӢ	Осиёббонӣ қасби анъанавию меросӣ буда, осиёббон шахси натанҳо нигаҳбони осиёб, инчунин корманди дастгоҳи ордкуни мебошад. Мардум вобаста ба талаботи зиндагӣ ва дорӣ ғаллаҳои худро аз қабили гандум, ҷуворӣ, ҷав, ва гайра бурда, дар осиёб орд мекунанд. Осиёб ва осиёббон солҳои пеш қариб дар ҳамаи деҳаҳои қӯҳистон вучуд дошт. Дар замони муосир бо сабаби ордҳои воридотӣ талабот ба	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиёббонӣ дар Бадаҳшон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 2. – С.197-207.

		орди осиёб кам шудааст.				2. Раҳимов Д. Осиёб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 131-132.
E057	ОҲАНГАРӢ	Оҳангарӣ яке аз ҳунарҳои анъанавӣ буда, шахси бо он машғул бударо оҳангар мегӯянд. Дар ҳар устоҳона ҳадди ақал як усто ва 2-3 нафар шогирдон кор мекунанд. Устои калон бо анбӯр оҳанро дар оташ сурх мекунад ва ҳамроҳи яке аз ҳамкорон ё шогирдон онро дар болои сандон бо путку хоиск зада, ба шакли дилҳоҳ медароранд. Шогирди дигар банди саночи дамро мунтазам болову поён қашида, ба шуълаи ангишт бод медиҳад, то ки оташ беист забона занад. Оҳангар аз оҳан ашёи барои зиндагӣ лозимӣ: бел, каланд, табар, дос, болға, корд, гулмех, мех ва гайраро месозад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абуллоев А. Пешай оҳангарӣ дар Фарҳор // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.123-126. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 51- 54. 3. Холмуродов З. Оҳангарӣ дар ноҳияи Ҷ. Балхӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. № 5. – С.58-61.
E058	РАҒЗАБОФӢ	Ҳунари аз паҳми гӯсфанд бофтани матои дурӯшти рағза. Рағзабоғӣ дар байнӣ тоҷикони кӯҳистон ва қисман водиҳо, ки ба парвариши гӯсфандон шуғл доштанд, маъмул буд. Он асо-	2016	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Ершов Н.Н. Тка-

		сан, кори занҳо буда, бештар онҳо дар фасли зимистон ришта ресида, аз он дар дуқон матои рағза мебофтанд. Аз матои рағза одатан чакман, шалворҳои ғафси пашмин, пайтоба, линга, чоруқбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.				чество // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966. 3. Рахимов Д. Рағзабоғӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.231.
E059	РӮЙМОЛ-ДӮЗӢ	Ҳунари гулдӯзӣ кардани рӯймол, ки асосан барои мардон ва бачаҳо тайёр карда мешавад. Матои рӯймолро ҷеварҳо аз газворҳои гуногун интихоб карда, ба шакли квадрат мебуранд. Сипас марзҳои онро таҳ карда, бо даст ё мошина медӯзанд. Дар ҷор ғӯши рӯймол нақш кашида, бо риштаҳои ранга гулдӯзӣ мекунанд. Рӯймолро мардон аз болои ҷома, пираҳан ва гирди тоқӣ мебанданд. Инчунин рӯймоли мардона ҳамчун тухфа дар ҷашни арӯсию ҳатнасур тақдим карда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Рӯймолдӯзӣ // Фарҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.79-81. 2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX-XX вв.) / Составитель Хакимов Н. – Худжанд, 2004.

E060	СОЗ-ТАРОШЙ	Созтарошт хунари суннатии мардуми буда, дар саросари кишвар маъмул мебошад. Устоҳои созтарош одатан созҳоро аз чӯбҳои чормағз, зардолу, чинор, муруд, тут ва гайра тарошида, зехи онро аз рӯдай буз ё гӯсфанд тайёр мекунанд. Созҳои маъруфи тоҷикӣ: тор, танбӯр, дутор, рубоб, думбра, ғижак, даф, таблак, най ва гайра бо усули дастӣ соҳта мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Созҳои мусиқии тоҷик ва хунари созтарошӣ. Мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.</p> <p>2. Созтарошӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.197-201.</p>
E061	МӮЙБОФӢ	Мӯйбофӣ фарогири донишу таҷрибаҳои анъанавӣ оид ба ориши мӯй дар байни занони тоҷик, ки аз замонҳои қадим то ба имрӯз маъмул мебошад. Дар гузашта шахсони маҳсусе буданд, ки ин амалро иҷро мекарданд ва онҳоро <i>машшота</i> , <i>мӯйбоф</i> ё <i>мӯйтироф</i> мегуфтанд. Мӯйбофӣ мувоғики сину сол, либос, ҷашну маросимҳо, тӯй ва мактаб анҷом дода мешавад. Дар тӯли таъриҳ навъу усуљои мӯйбофӣ ба вучуд омадаанд: майдабофӣ, хомбофӣ, пухтабофӣ, занҷирбоф, нимбоф, кокулча, себоф, боғти якқабата, боғти дуқабата, боғти сеқабата, чилкокул ва гайра.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Ниёзова М. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 76-79.</p> <p>2. Мӯйбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118.</p> <p>3. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.</p>

E062	СУРНАЙ-СОЗЙ <i>мөхтәрсозы</i>	Сурнайро аз чүбхои дарахтони чинор, зардолуи талхак ва ширинак, тут ва муруд низ мессозанд. Аввал чүбро тарошида, монанди дастаи бел мекунанд, сипас дарунашро сүрох карда бо регкоғаз ҳамвор намуда, аз болояш монанди нүкта якчанд сүрох мекунанд. Чун шакли сурнайро гирифт, онро дар муддати 1 моҳ хушк мекунанд. Ҳамроҳи сурнай боз якчанд ҷузъиёти он аз қабили зерлаб, найбар, қолиб, мил сохта мешавад.	2016	Водии Хисор, Вилояти Суғд	Нимфаъол	1. Капранов В Сурнай // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 7. – Д., 1987. с.174. 2. Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари со-зтарошӣ. Мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.

E063	ТАНҮРСОЗӢ <i>tanursozӣ</i>	Танӯрро аз хокҳои маҳсус месозанд. Ҳангоми лой шӯридан барои мустаҳкам шудан ва накафидани девораи танӯр ба он каме пашми чорпо илова менамоянд. Яке аз амалҳои муҳими танӯрсозӣ зери по сум задани лой мебошад. Танӯр аз се қисм иборат аст: тахтаи аввал, тахтаи дуюм ва даҳана. Танӯрро барои хушк намудан дар ҷои офтобӣ гузошта, андаруни он дар замин каме ангиштро оташ медиҳанд, он бо алангаи паст ангишт ду шабонарӯз сӯхта, танӯрро аз дарун хушк менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ – Д., Холмуродов З. Танӯрсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.82-90.  2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E064	ТУНУКА-СОЗӢ <i>tunukaburi</i>	Яке аз бахшҳои пешаи оҳангарӣ, ки бо коркарда истеҳсоли маснуот аз варақаи тунуки оҳан ва дигар фулузот сарукор дорад. Навъҳои маҳсулоти тунукасозон рангоранг мебошад. Аз ҷумла, ғирболу парвезан (элак), белча, ширполо, обрез, қиф, хокистаргирак, оташгирак, бухорӣ, тута ё лулаҳои бухорӣ, дудмӯрӣ, новдон ва ғайра. Инчунин дар ороиши деворҳо, бомпӯш, нигасаи хона ва дигар қисмҳои бино аз ин ҳунар ба кор бурда мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сухарева, О.А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии // Занятия и быт народов Средней Азии. – Л., 1971. – Т. XCVII. 2. Раҳимов Д. Тунукасозӣ // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016.– Ҷ. 2. – С. 473.
E065	ХАТТОТИЙ <i>xattonavisiy</i>	Санъати ҳушнависӣ, ки дар китобати китобҳо бо хатти арабию форсӣ ба кор меравад. Хаттотиро бештар дар рӯи китобҳо, муқоваҳо,	2016	Душанбе, Хуҷанд, Ҳисор,	Дар ҳолати азбайнра-	1. Оқилов Э. Хаттотӣ // Энциклопедияи

		мусаввараҳо, овезаҳо истифода мебаранд. Дар санъати хаттотӣ навъҳои гуногуни хат, ба монанди насх, настаълиқ, райҳонӣ, сулс ва ғ. ба кор бурда мешаванд.		Истаравшан	вӣ қарор дорад.	советии тоҷик. – Д., 1987. – Ч. 7. – С. 619. 2. Бойматова М. Хаттотӣ – наунаи санъати ҳалқи тоҷик // Ахбори Осорхонаи таърихии вилояти Суғд. – №6. – С. 136-145.
E066	ЧОМАДӮЗӢ, <i>чапондӯзӣ</i>	Дӯхтани як навъ либоси болопӯш, ки аз матоъ ва пахта таҳия мешавад. Се навъи чома маъмул аст: мардона, занона ва бачагона. Матои абраю астарро баробар ҷен карда, дар як қолаби муайян мебуранд ва дар байнаш пахта монда медӯзанд ва баъди дӯхтан кӯк мезананд, то ки пахта мустаҳкам истад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова, Л. Чомадӯзӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 167. 2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 3. Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX-XX вв.). – Худжанд, 2004.

E067	<b>ШЕРОЗ-БОФӢ,</b> <i>чияқбоғӣ, зияқбоғӣ, зеҳбоғӣ</i>	Шерозбофӣ як навъи хунар, ки марбут ба бофандагӣ мебошад. Ба он одатан занҳо машгул мешаванд. Шерозро дар дастгоҳҳои оддии чӯбӣ аз риштаҳои сиёҳ, сурх, сабз, зард ва кабуд мебофонд. Шерозро барои ороиши гирди тоқӣ, пойҷома, пеши ҷомаву ҷелак ва камзул истифода мебаранд. Шерозҳо тангбар ва паҳнбар мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва чуроббофии мардуми Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E068	<b>ШИКАСТА-БАНДӢ</b>	Шикастабандӣ, як навъ усули табобати ҳалқии устухони шикаста ё аз ҷояш бечо шудаи одамон мебошад. Табибон бо ин усул устухонҳои дасту по, оринҷ, қабурға ва ангуштоно бо роҳи молиши додан ҷо ба ҷо карда, мебанданд. Барои шикастабандӣ гач, зардии тухм, қивоми зирк ва дигар давоҳоро истифода мешаванд. Ҳурдани мумиёро ҳангоми хоб ё субҳ бо дили бенажор 20 рӯз тавсия медиҳанд, зоро мумиёро мардумон чун пайвандгару ҷӯшонандай устухон медонанд	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шикастабандӣ // – Энциклопедияи советии тоҷик. –Д. 1988. –ч.8. –С.387. 2. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 129-134.
E069	<b>ҶУВОЗ-КАШӢ,</b> <i>равғанкашиӣ</i>	Равғанкашӣ – раванди аз загир, пунбадона, кунцид, ҷормагз, офтобпараст ва дигар донагиҳо бо роҳи фишор додан қашида гирифтани равған мебошад. Дар байни тоҷикон дастгоҳи ҷувозро тавассути асп, баъзан ҳар ё	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҷувоз // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1988 – Ч. 8. – Д., 1988. – С.501.

		барзагов ба кор медароранд. Дар баъзе чойҳо ҷувозҳои обӣ низ буданд ва ҳоло ҷувозҳои барқӣ истифода мешаванд. Ҷувози анъанавӣ аз қисмҳои зерин иборат мебошад: кунда, тир, борбардор, чамбарак, гарданӣ, охур ва ф. Кунчора ё бозмондаи загиру пунбадонаро, ки равғанаш гирифта шудааст, ба моли чорпо медиҳанд.				2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3. Раҳимов Д. Ҷувозкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.680-681.
E070	НОНПАР-СОЗӢ, <i>мухпарсозӣ</i>	Нонпар, нонпарак, ё муҳпар асбоби маъмуlest, ки бо он нонро пар мезананд. Нонпарро аз чубу сим ва меҳча месозанд. Дандонаҳои нонпар ба тарзи нақшҳои ислими ва ҳандасӣ насл шудаанд. Аз зуволаи хамир нон рост карда, ба рӯи он нонпар мезананд, то ки нон ҳангоми пухтан надамад ва рӯяш зебо бошад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик.– Д., 1985. – Ҷ. 5. – С. 223.
E071	ТАБАҚ-ТАРОШӢ	Яке аз ҳунарҳои суннатии тоҷикон, ки ба соҳтани табақ, кафлезу қошуқ ва дигар зарфҳои чӯбӣ марбут аст. Усто табақи тайёршударо дар дастгоҳи ҷарҳзананда тарошида, бо сухон соида, ҳамвор мекунад ва ба он равғани зазир мемолад ҷанд муддат дар он намак мегирад, то ки чӯбаш накафад. Барои табақтарошӣ бештар чӯбҳои ҷормағз, зардолу, чинор, зарбед истифода мешаванд. Дастгоҳҳои табақтарошӣ дар солҳои пеш дар болои ҷӯйи об соҳта	2016	Вилояти Ҳатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои ҳалқи тоҷик. – Д., 2014. – С.76-77. 2. Аминов А. Ҳунари табақтарошӣ дар шароити имрӯза // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи

		мешуданд ва тавассути ҷараёни об ҷархӣ он ба кор медакорад. Ҳоло ин корро муҳаррикҳои барқӣ иҷро мекунанд.				тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.75-80. 3. Ҳолмуродов З. Табактарошӣ дар ноҳияи Восеъ// Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 80-85.
E072	САНГИОСИЁ -ТАРОШӢ	Сангисиётарошӣ ҳунари қадимаи мардуми тоҷик мебошад. Барои интихоби санг осиёб устоҳо аз сангоб сангҳои кабуди донадор ё аз кӯҳҳо сангҳои маҳсусро ёфта оварда, ба шакли давраи диаметрашон 1,5-2 метр метарошанд. Баъдан миёнаи онҳоро сӯроҳ карда, болояшонро тарошида ҳамвор менамоянд. Сангҳоро дар осиёб настӣ карда, ҳар моҳ ё моҳе ду маротиба боз дандонаҳои соидашудаи сангҳоро тарошида, барчасти мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Дар ҳолати аз-байнравӣ қарор додрад.	1. Ҳолмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.96-110.
E073	ЗИНСОЗӢ, <i>зинтарошӣ</i>	Зинсозӣ ё зинтарошӣ як бахши чӯбкорӣ ба шумор меравад. Зин афзори ҳатмии асп мебошад, ки онро аз чӯби дарахтони беду сафедор месозанд, зеро онҳо сабуканд. Барои болопӯши зин аз пӯсти тари ғовистифода мекунанд. Тасмае, ки аз боло баста мешавад «забартанг» ва тасмаи поёниро «зертанг» меноманд. Кӯҳа ё қоши зин барои овехтани лиғом, тозиёна	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.

		ва ашёи дигар ба кор бурда мешавад. Қаптал нишаствоҳи зин буда, барои бароҳат нишастани савор хидмат мекунад. Ду навъи соҳтани зин маъмул аст: зини яклухт ва зини қолабӣ, ки аз қисмҳо иборат мебошад				
E074	ШОНАСОЗӢ, <i>шонатароӣ,</i> <i>шонагарӣ</i>	Навъе аз қасби анъанавии мардуми тоҷик. Ҷӯби чормагзро бурида, таҳтача месозанд ва онҳоро дар офтоб меҳушконанд. Таҳтачай хушкидаро бо тешай қалон ҳомтарош карда, сипас бо тешай ҳурд пухтатарош менамоянд. Бо арраи маҳсус – сарбӯр ду тарафи таҳтачаро баробар бурида, бо сӯҳон тегаҳои ҷойи данданаҳонро соида ҳамвор месозанд. Баъд аз ин амали дандонбарории маҳин ва амалҳои ороишӣ сурат мегиранд.	2016	Хӯҷанд, Истарав-шан	Фаъол	1. Раҳимов, Д. Шонасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 729.
E075	ХИШТРЕЗӢ, <i>хиштсозӣ</i>	Хиштҳои гили ду хел мешаванд: хишти пухта ва хишти ҳом. Аз ҳоки сафед ё ҳокҳои дигар гирифта, лой мешӯранд. Гили омода шударо ба қолиб андохта, ба шакли хишт рехта, дар ҷойи ҳамвору офтобрас хушк мекунанд. Баъди хушк шудан хиштҳоро дар танӯри маҳсус соатҳои дароз мепазанд. Ҳоло аз сement низ хишт мерезанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Хишт // ЭСТ. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 631. 2. Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.
E076	АНДОВА-ГАРӢ, <i>андовамолӣ,</i> <i>лойкорӣ,</i> <i>пардозгарӣ</i>	Андовагарӣ як навъ ҳунари мансуб ба қасби ҳонасозӣ мебошад. Пас аз омода гаштани қолаби ҳонаи лойӣ танаҳои девор, фарш ва болои боми онро бояд андова намоянд. Лойӣ андоваро аслан аз ҳоки сафед, коҳ ва об таёր менамоянд. Андовагарӣ кори мушкил буда, ҳар	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шарипов Н. Лойандова. // До- нишномаи фарҳан- ги мардуми тоҷик. – Д., – 2015. – Ҷ. 1. – С.540.

		<p>нафар аз уҳдаи ичрои он намебарояд. Андовара гар низ ба мисли дигар касбҳо устоҳои худро дорад. Инчунин ба тариқи ҳашар низ баъзеҳо ин амалро ичро менамоянд.</p> <p>Андова аслан барои мустаҳкам гардонидани деворҳо ва инчунин барои гарм нигоҳ доштани хонаҳо фаршу болои бомҳо истифода мешавад.</p>				<p>2. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.</p> <p>3. Давыдов А.С. Жилище // Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973.</p>
E077	ДОИРА-СОЗӢ	<p>Доира сози мусиқии зарбӣ ба шумор мера-вад. Он одатан, аз чӯби дараҳтони тут, чормағз, арча, писта ва зардолу, ки чӯбҳои саҳтанд, сохта мешавад. Доира аз ду қисми асосӣ – <i>салла</i> ва <i>пӯст</i> иборат аст. Салла аз панҷ пора чӯби камонакшакли болоӣ ва ҳамин миқдор чӯби поёни сохта мешавад. Диаметри саллаи доира 37-38 см мебошад.</p> <p>Дар чӯби саллаи доира барои симгузаронӣ 40 адад сӯроҳ мекунанд ва дар ин сӯроҳҳо сим гузаронида, 40-то ҳалқа ё силсила меовезанд. Баъд аз оне, ки саллаи доира омода шуд, навбат ба пӯсткашӣ мерасад. Пӯстро ба ҳалқаи доира кашида, дар офтоб мегузоранд, то ки он пурра хушк шавад. Ҳамин тарик, доира дар як ҳафта омода мешавад.</p>	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д. Соҳтани созҳои мусиқии суннатӣ // Фарҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90.</p> <p>2. Созҳои мусиқии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012</p> <p>3. Низомов, Х. Созшиносӣ. – Д., 2016.</p>

E078	КУРТАДӮЗӢ, <i>чеварӣ</i>	Куртадӯзӣ яке аз хунарҳои анъанавии тоҷикон буда, дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳури маймул аст. Тарзи тайёр кардани куртаи занона чунин аст: баъди андоза гирифта, матоъро пора кардан пеши куртаро бо таври дилҳоҳ оро дода, дар рӯи он нақшу нигор мекашанд. Доманҳои пешу қафоро бо ҳам васл намуда, баъдан остинро ҳамроҳ мекунанд. Баъзеҳо тавассути муҳраву пулакчаҳои дурахшон ва риштаҳои гуногун бо таври дилҳоҳ ороиш медиҳанд. Чеварҳои куртадӯз инчунин пойчомаву камзӯл ё қалтacha ва либосҳои кӯдакона низ медӯзанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Ниёзова М. Намунаи хунарҳои занонаи вилояти Суғд // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3., – Д., 2017. – С.44-55.
E079	КУНДАЛ <i>кундалнигорӣ,</i> <i>кундалкорӣ</i>	Кундал яке аз хунарҳои санъати наққоши мебошад, ки бо истифода аз гач, ширеш, рангҳо ва мӯқалам оғарида мешавад. Замини кундал, асосан, кабуд ё осмонӣ, баъзан зарандуд мешавад. Лавҳаҳои кундалро дар ороши иморатҳо, ҳам аз берун ва ҳам аз дарун истифода мебаранд.  Дар санъати зардӯзӣ низ усули кундалдӯзӣ истифода мешавад.	2018	Вилояти Суғд, Душанбе	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное иску- ство таджиков. – Д., 2003.
E080	КӮРПАДӮЗӢ	Хунари дӯхтани кӯрпа, кӯрпача (якандоз) ва баъзе лавозимоти бистари хоб. Инчунин бистари тифл барои гаҳвора. Хунармандони кӯрпадӯз аз матоъҳои гуногун, бештар аз матои пахтагин барои кӯрпаву кӯрпача дар аввал ан-	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги гайри- моддии халқи

		доза карда, чилд медӯзанд. Ҿилдро маъмулан бо мошина медӯзанд, дар замони пеш дастакӣ медӯхтанд. Сипас пахтаро ба андозаи кӯрпа чудо карда, пас аз савачӯбзаний ба он меандозанд. Чун пахта дар чилд чо ба чо шуд, аз болояш бо сӯзани калон ва риштаи сахту гафс лагандадӯзӣ ё қавиқ мекунанд. Кӯрпа барои хоб ва кӯрпача барои нишастан истифода мешавад. Кӯрпаву кӯрпачаҳо навъҳои маҳмалин, куроқӣ ва гулдӯзӣ мешаванд.				тоҷик. Шуморай 1. – Д., 2016.– С.79-96. 2. Кӯрпа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502.
E081	Чӯлдӯзӣ <i>tӯkumdӯzӣ, polondӯzӣ</i>	Чӯлдӯзӣ (туқумдӯзӣ) яке аз хунарҳои анъанавииест, ки дар байни мардуми деҳот маъмул мебошад. Чӯл барои савор шудан дар болои хар истифода мешавад ва онро асосан аз матоъи мустаҳкам медӯзанд. Дар таги чӯл аз ду пахӯл, болиштак пайваст мекунанд, ки барои дар пушти хар мондан мувоғиқ аст. Болиштакҳоро бошад, аз матоъи нармтар ва дар дарунаш пахта ё пашм монда омода мекунанд. Баъд онҳоро ба чӯл пайваста, бо риштаи мустаҳкам медӯзанд. Чӯл афзорест, ки на танҳо барои роҳати саворон, балки барои ҳимояи бадани хар низ ба кор бурда мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Абдуллоев А. Чӯлдӯзӣ // Фарҳанги гайри- моддии халқи тоҷик. Шуморай 3. – Д., 2017. – С.177-180.
E082	КЕШБОФӢ, <i>бофандагӣ, кашидабоғӣ</i>	Ин хунар ҳарчанд дар шакли нав рушд ёфтааст, аммо дар замони қадим намунаҳои он маъмул будаанд. Тоҷикон аз риштаҳои пашмини рангкардашуда, бо асбоби бофандагӣ симҳо чуроб, дастпӯшак, камзӯл, рӯймол, ҷемпер, қалтacha, пайпοқ, кулоҳ, гарданпеч ва гайра мебо-	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Умедаи Т. Чанд сухан роҷеъ ба хунарҳои бонувони ноҳияи Қубодиён // Фарҳанги

		<p>фанд. Дар замони қадим бо чойи сим бо сихчӯби анор мебофтаанд. Имрӯзҳо афзори бофтан – симҳо, даравшак ва риштаҳоро аз бозорҳо харидорӣ мекунанд. Илова ба тарзҳои суннатии бофттор хунармандон усулҳои бофтанро аз ин-тернету телевизион ва матбуот меомӯзанд.</p>				гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5.– Д., 2018. – С. 93-96. 2. Ниёзова М. Вазъи кунуни хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Ваҳш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 93-96.25-40.
E083	РАНГРЕЗӢ, <i>рангтайёр-кунӣ, саббоғӣ</i>	<p>Усулҳои тайёр кардани рангҳои табиӣ аз гулу гиёҳҳо, маъданҳо ва маҳсулоти ҳайвонот. Дар шароити имрӯза бо ворид шудани риштаву ма-тоъҳои рангаи корхонавӣ ба рангтайёркунии дастӣ эҳтиёҷ кам мондааст. Аммо ҳанӯз ҳам баъзе хунармандон, масалан, читгарон, қолин-бофон, чакандӯзҳо аз рангҳои табиӣ истифода мебаранд.</p> <p>Рангрезҳо аз нил, гиёҳи рӯян, испаноқ, пӯстлоҳ ва решай анор, хино, ранг тайёр мекарданд. Пас омода кардани рангҳо қалобаҳоро дар рангоба мечӯшониданд ва ранги дилҳоҳашонро ба даст меоварданд.</p>	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	<p>1. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.</p> <p>2. Иброҳимов М.Ф., Раджабова Д.К. Традиционные технологии приготовления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3(18). –С.</p>

						114-117.
E084	САЧОҚДҮЙ	Хунари гулдүзій кардани сачоқхой калон, барде-вөр, болишт ва дигар ашё. Ин усули гулдүзій бо риштахой ранга дар матоъхой маҳсуси катақдор истифода мешавад. Баъзе дўзандаҳо дар сачоқхой сафед нақши гулҳои сабдаргу лола, тасвири инсон, паррандагон ва баъзе матнҳоро медӯзанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Исоева – Юнусова Н. Гулдүзии точикӣ. – М., 1979. 3. Сухарева О.А. Сузани. Средне-азиатская декора-тивная вышивка. – Ташкент, 2013.
E085	ШИРЕШ-ТАЙЁРКУНӢ	Ширеш маҳлүлест, ки аз омезиш ва пухтану гудохтани баъзе маъданҳо, рустаниҳо ва маҳсулоти ҳайвонӣ ҳосил мешавад ва дар соҳтани маснуоти гуногун дар рӯзгор ба кор меравад. Ҳоло дар мағозаҳо ширешҳои кимиёвии гуногунвазифаи замонавиро мефурӯшанд, аммо дар гузашта ниёғони мо роҳу усулҳои муҳталифи таҳияи ширешҳоро доштанд.  Баъзе устоҳои чӯбкор ва тунукасоз барои пайваст кардани пораҳои чӯбу тунукаҳо аз растаниҳо, тухми мурғ, устухон ва суми гов ва баъзе маъданҳо ширеш тайёр мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Рахимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.
E086	ДАРВОЗА-СОЗӢ	Дарвоза иборат аз дарҳои калони дутабақа бу-да, барои маҳкам кардани ҳавлӣ ва боғу хота (хаёта) истифода мешавад. Дарвоза аз масолеҳи гуногун: чӯб, тунука, оҳан ва гайра соҳта мешавад. Он аз ду табака, як дари даромад, часпаку зулфин ва дастак иборат мебошад. Дар солҳои	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Муқимов Р. Дарвоза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.306-307.

		пеш дарвозаҳо, асосан, аз чӯбу тахтаҳо сохта мешуданд, баъзеяшон кандакорӣ ҳам буданд. Ҳоло дарвозаҳо бештар бо оҳану тунука сохта ва гулпартоӣ карда мешаванд. Дар ҳавлиҳо пайванд ба дарвоза инчунин дарвозаҳона ҳам месозанд.				2. Жилище // Материальная культура таджиков Верховьев Зеравшана. – Д., 1973.
E087	КАТСОЗӢ	Як навъ хунари марбут ба чӯбкорӣ. Катчиҳозест, ки андозааш 2Х2 метр ё аз ин калонтар буда, чор пой дорад ва барои нишастану хобидан истифода мешавад. Катҳои анъанавиро аз чӯб месозанд, кандакорӣ мекунанд ва барои ҷилодор шуданаш ба он лак мемоланд. Имрӯзҳо дар сохтани катҳои чӯбин, маҳсусан, дар кандакорӣ ва ороиши онҳо асбобҳои барқӣ низ истифода мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E088	БАНДБОФӢ, <i>ресмонбофӣ,</i> <i>арғамчинбофӣ</i>	Ресмонро аз нахҳои пахтагин, абрешимин, паҳми бузу гӯсфанд ва шутур бо роҳи тобидан тайёр мекунанд. Бандҳо аз ҷиҳати гафсӣ чанд намуд мешаванд: ресмон, таноб, пилта, банд, аргамчин. Қабл аз тофтани бандҳо баъзе хунармандон қалобаҳоро ранг мекунанд ва дар натиҷа ресмони ранга ҳосил мешавад. Як навъи ресмонро «банди гаҳвора» ё «дастбандак» меноманд, ки бари он 2-3 см мешавад. Навъи дигараш «банди ҷодар» мебошад, ки тасмашакл буда, нақшҳо дорад.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳангги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E089	РАССОМӢ, <i>нақҷошӣ</i>	Навъе аз санъати амалӣ, ки марбут ба оғаридани асарҳои бадеӣ аст. Рассомон тавассути қаламу рангҳо ва мӯқалам дар қоғаз, матоъ, тахта, девор ва филизот нақшу суратҳои муҳтак-	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д.,

		лифро тасвир мекунанд. Рассомҳо маъмулан расмҳои инсон, ҷонварон, гулу гиёҳҳо, табиат, хонаву кулли ашёву аҷсомро ба таври зинда мекашанд. Мусаввирони ҳалқӣ асосан расмҳои ҳайвоноту рустаний ва манзараҳоро дар девор, шифти хона ва дар танаи баъзе ашёҳо тасвир менамоянд.				2003. 2. Раҳматов Б. Рассомӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.
E090	ГАЧКОРӢ	Усули коркарди ҳунарии гач ва гил бо роҳи кандану буридан. Гачкорӣ дар меъморӣ (ороиши биноҳо), ҳайкаларошӣ, ороиши баъзе ашёву анҷоми рӯзгор ва ғ. истифода мешавад.  Ҳамчунин бо ҳунари гачкорӣ чойхонаҳо, масҷидҳо, коҳҳои фарҳанг, хонаҳои истиқоматӣ оро дода мешаванд. Дар солҳои охир шакли дар қолаб рехтани гач маъмул шудааст, ки барои ороиши биноҳо истифода мебаранд. Нақшҳое, ки дар гачкории тирезаву сутун, равзана ва сақф истифода мешаванд: мадоҳил, қаҷак, баргак, занцира, тасвири ҷонварон ва дигар нақшҳои ҳандасию ислими мебошанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E091	ҲАЙКАЛ-ТАРОШӢ	Як навъ санъати бадеӣ, ки ба оғаридани тандису муҷассамаҳо аз филиззот, гач, гилу чӯб ва санг марбут аст. Ба ҳайси масолех филизҳои алюминий, биринҷӣ, мис, чӯян, пӯлод. сангҳои мармар, хоро, регсанг, базалт ба кор мераванд. Дар гузашта тибқи ақоиди шаръӣ соҳтани ҳайкали инсон маъмул набуд. Дар замони шӯравӣ ҳайкалтарошии аврупойӣ тавассути	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Аминов А.

		фарҳанги русӣ ба мактаби ҳайкалтароши тоҷик таъсир пурсамар расонид. Ба ҷуз аз муҷассамасозони касбӣ инҷунин ҳайкалтарошони ҳаваскор дар байни мардум зиёданд, ки дар ороиши хонаҳо, боғҳо ва қӯдакистонҳо аз чӯбу масолеҳи дигар муҷассамаҳои хурд месозанд.				Ҳайкалтарошӣ дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 103-110.
E092	ЧАКМАН-ДҮЗӢ, <i>чакманбофӣ</i>	Чакман либоси болоии зимистонаи мардона буда, аз паҳми гӯсфанд омода карда мешавад. Ин навъи либос ба ҷома шабоҳат дошта, беастар мебошад ва каме қушоду дароз дӯхта мешавад. Чакман оби боронро намегузаронад ва дар фасли зимистон бениҳоят гарм мебошад. Тарзи омода намудани чакман чунин аст: паҳми гӯсфандро коркард намуда, ресмон мересанд ва онро ба дастгоҳи маҳусуси боғандагӣ наасб намуда, ба рағза бофтан шурӯъ менамоянд. Аз матои рағза чакман, шалворҳои гафси паҳмин, линга, пайтоба, чоруқбанд ва аргамчин тайёр мекарданд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.180-183. 2. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2. – С.231.
E093	ЧОРӮБ-БАНДӢ	Чорӯббандӣ ҳунари маъмулиест, ки дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ мавҷуд аст. Чорӯбҳо ду хел мешаванд: чорӯби хонарӯбӣ ва навъи чорӯби ҳавлирӯбӣ ё кӯчарӯбӣ, дар баъзе минтақаҳо онро чорӯбӣ низ мегӯянд. Барои тайёр кардани чорӯб аввал пояҳои ниҳоли расидаи чорӯбро ду-ду ё се-се поя чудо намуда, шохаҳояшро паҳн карда, бо сим ба тарзи сеҳалқагӣ мебанданд. Сипас дастаи чорӯб баста	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1 Холмуродов З., Абдуллоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-

		мешавад. Баъд аз тайёр шудани дастай чорӯб нӯгҳои зиёдатии онро бо табар ё корд бурида рост мекунанд. Инчунин баъзан барои бозоргир шудани чорӯб онро ранг мекунанд.				110.
E094	ҚАЛАМ-КАШӢ, қаламзаниӣ гулкашиӣ	Яке аз корҳои заҳматталаб дар омода намудани маҳсулоти гулдӯзӣ қаламзаниӣ ва ё тасвири нақшҳо барои ороиши риштаҳои ранга мебошад. Дар ҳар деҳаву маҳалла ва ноҳия бонувони гулдаст, ки маҳорати баланди рассомӣ доранд, ин амалро ичро мекунанд. Онҳо нақшҳоро дар болои сӯзаниӣ, таҳтпӯш, болишт, ҷодари арӯсӣ, куртаҳои гулдӯзӣ, парда ва гайра тасвир мекунанд ва ранги риштаҳоро худашон интихоб менамоянд. Ба доираи нақшу тасвирҳои бонувони қаламкаш нақшҳои офтоб, моҳтоб, ситора, гулҳои гуногун, маҳсусан, лола, баргакҳо, качак, мугча, давра, занчирак, мавчи об, ҳаттҳои оба, инчунин тасвири ҷонварон доҳил мешаванд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.</p> <p>2. Исоева – Юнусова, Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979.</p> <p>3. Рузиев, М. Декоративно–прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p>
E095	ПӽСТКАШӢ	Пӯсткашӣ як навъ ҳунари анъанавиест, ки ба соҳтану тармими созҳои мусиқии торӣ ва зарбӣ вобаста аст. Пӯсткашӣ дар тармими доира, даф, таблак, тор, рубоб, ғичак ба кор мераవад. Ба сифати ашёи хом аз пӯсти гӯсола, ки нисбат ба пӯсти молҳои хурд мустаҳкамтар аст, истифода мекунанд. Равиши кори пӯсткашӣ ҷунин аст: пӯстро аз равғану дигар гӯштпораҳо бо корд тоза карда, оҳак мепошанд ва мепечонанд. Дар	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012.</p> <p>2. Раҳимов Д. Соҳтани созҳои мусиқӣ // Фарҳанги</p>

		як ҳафта пүст аз пашм чудо мешавад. Онро гирифта, аввал тар карда, сипас ба чамбарак ё саллаи доира мекашанд. Баъзан аз ширешхо низ истифода мебаранд. Баъди пүстро кашидан аз дарун ҳалқаҳоро устувор мекунанд.				ғайримоддии халқи точик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90.
E096	МЕЪМОРӢ, хонасозӣ, иморатсозӣ	Меъморӣ, навъе аз хунарҳои анъанавӣ, ки ба лоиҳакашӣ, тарҳрезӣ ва соҳтмони бинову иншооти гуногун алоқаманд аст. Барои устои меъмор пеш аз ҳама донистани илмҳои ҳандаса ва физика зарур аст. Дар замони муосир меъмории суннатӣ бо илми архитектураи нав омехта шуда, тарҳҳои нави иморатҳои замонавиро эҷод карда истодаанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Муқимов Р., Шарипов Н. Меъморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.611-622. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E097	ПОПУРЗАӢ	Хунари бо мошина гулдӯзӣ кардани сӯзаниӣ, зардеворӣ, тахтпӯш, болишт, ҷодари арӯсӣ, парда, куртаву рӯймол ва ғайра. Ҳарчанд, ки дар раванди ин хунар мошинаҳои замонавии дӯзандагӣ ба кор мераванд, аммо санъати гулпартоӣ дар маҳсулот хеле ҷолиб ва тибқи суннатҳои гулдӯзӣ сурат мегирад. Кӯкҳои попурзаниӣ ба йирмадӯзӣ монанд мебошанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 25- 40. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари

						бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79- 96.
E097	ЧЕВОН- СОЗӢ, <i>мебелсозӣ</i>	Чевонсозӣ ба гурӯҳи хунарҳои чӯбкорӣ доҳил мешавад. Устоҳои ҷевонсоз аз солҳои пеш ба соҳтани ҷевонҳои хурду қалон машгул буданд. Ҷевонҷоро аз таҳтаву фанер, шиша, тунука бо меҳу ширеш месозанд ва бо рангҳои муҳталиф пардоз медиҳанд. Ҳоло дар раванди ҷевонсозӣ асбобҳои барқии ҷӯббурӣ истифода мешаванд. Тарҳу нақшай ҷевонҳо низ замонавӣ ва ба мисли ҷевонҳои корхонавӣ шудаанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З., Абдулоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96- 110. 2. Ершов Н.Н. Де- ревообделочный промышлен // Таджи- ки Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E098	СУРМА- ТАЙЁРКУНӢ, <i>сурманазӣ</i>	Сурма яке аз маҳсулоти ороишии занона буда, онро барои ба ҷашм молидан истифода мебаранд. Сурмаро бештар аз равғани ғов омода менамоянд. Тарзи омода намудани он чунин аст: равғани ғовро дар зарфи сирдор хунук мекунанд ва мобайни равғани хунукшуда пахтаро пилик намуда, мегузоранд. Сипас пилтаро оташ	2018	Саросари кишвар	Нимфаъол	1.Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Шарипов Н. Сурма // Донишномаи

		зада, дар болои он зарф боз косай дигари сирдорро пӯшонида мемонанд. Отashi афрӯхта, майда сӯхтан мегирад. Баъд аз сӯхта тамом шуданаш ҳамаи дудҳои чамъшударо бо қоғази саҳт тарошида, ба зарфи шишагӣ мегиранд.				фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 355-356.
E099	БАНДЗАНИЙ, чинибандзаний, қадоқгарӣ	Бандзаний ҳунари анъанавӣ буда, вазифаи устои бандзан таъмири асбобҳои гуногуни аз ҷӯб соҳташудаи рӯзгор аз қабили табақ, қошуқ, дастаи белу каланд ва ҳатто чойнику дег низ мебошад. Барои бандзаний усто аз тунука ва меҳи майда истифода мебарад. Асбобҳои зарурӣ дар ин кор болғаи одӣ, болғаи чубӣ ва анбӯр мебошанд. Ҷойи кафидаи табақ ё умуман ҳама гуна ашёи чубӣ бо миқдори муайяни тунука пӯшонида, канораҳои он бо меҳи майда зич кӯфта мешаванд. Аммо ҷумаки шикастай чойникро бо ширеш маҳкам мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Камфаъол	1. Холмуродов З., Абдулоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96- 110.
E100	ҚАННОДӢ, қандпазӣ	Қаннодӣ яке аз ҳунарҳои суннатии тоҷикон ба шумор меравад. Қаннодон ё қандпазон дар гузашта бо истифода аз шакару асал, шириниҳои ангурию тутӣ, меваҳои хушк ва гайра қандҳо тайёр менамуданд. Ҳоло маҳсулоти корхонавӣ барои истеҳсоли қанду шириниҳо бештар ба кор мераванд. Қаннодони тоҷик бештар набот, қандалот, парварда ва анвои ҳалво истеҳсол мекунанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 3. – Д., 2017. – С. 183-187. 2. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Ваҳш // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи

						точик. № 5. – Д., 2018.
E101	МАҲСИДҮЗӢ	Маҳсидӯзӣ хунари анъанавӣ буда, то ба имрӯз идома дорад. Масҳӣ пойафзори марбут ба фаслҳои сарди сол буда, навъҳои занонаву мардона дорад. Масхиро одатан аз болои пайтоба ё ҷӯробҳо бо кафш ё қалӯш мепӯшанд ва дар даруни хона бо масҳӣ мегарданд. Масҳӣ аз қисмҳои соқ, сарӣ, таг ва дастак иборат мебошад. Соқи масхиро аз ҷарми гӯсфанд ва қисмҳои сариву таги онро аз ҷарми ғов медӯзанд. Масҳӣ низ мисли кафшу мӯза дар қолибҳои ҷӯбин тайёр мешаванд, ки қолибҳои ҷапу рост аз ҳам фарқ доранд.	2018	Хучанд, Истаравшан	Нимфаъол	1. Пойафзордӯзӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165. 2. Раҳимов, Д. Қасбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 43-46.
E102	ШИҒБАНДӢ, шиғсозӣ, шиғбоғӣ	Шиғбандӣ хунари мардона буда, бо истифода аз навдаи тари дараҳтони сафедор, бед ё найҷӯб (қамиш) ва бандҳо бофта мешавад. Шиғро бештар дар дехот барои маҳкам намудани гирди ҳавлӣ, ҳаёта (ҳота), полез, ҳели гӯсфандон, барои маҳкам намудани гирди дараҳтони ҷавоне, ки берун аз ҳавлӣ шинонда мешавад, мебоғанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.322-323.
E103	ЧЕЛАКДӮЗӢ	Дӯхтани як навъи либоси суннатии болопӯши мардона мебошад, ки аз сатин, бекасаб ва тик дӯхта мешавад. Шаклан, ба ҷома монанд аст, аммо дар дарунаш пахта намегузоранд. Челак аз абраву астар иборат аст, баъзеҳо астар намегузоранд. Абраашро ба 6 қисм пора мекунанд.	2018	Суғду Ҳатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Носирова Л.

		Қисми болои байни паҳлӯҳои росту чапро рост бурида, ба зери бағал ду қулфаки мураббāшакл мечаспонанд. Ба ду нӯги гиребон аз риштаи пахтагӣ ё абрешимӣ камарча медӯзанд, ки дар сари сина воқеъ гашта, вазифаи тугмаро ичро мекунад. Гиребони ҷелакро бо бара什 яклухт монанди ҷома бурида мечаспонанд.				Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E104	ХОТАМКОРӢ, <i>хотамбандӣ</i>	Ҳунари аз дандони фил, устухони уштур, ва ё ҷӯб қандакорӣ ва нақшу нигор кардан; ороиши маснуоти гуногун ва девори иморатҳо бо тасвирот ва нақшу нигоре, ки аз порчаҳои мармар, хиштчаҳои сирдор, шиша, салаф, устухон, филиз, ҷӯб ва ғ. сохта шудааст. Амали хотамкорӣ аз қандани замина ба андозаю шакли хотам ва ба кома (ҷӯяқ)-и ҳосилшуда наасб кардани хотам бо ширеш, сирешим ва ғ. иборат аст. Дар хотамкорӣ, асосан, филизкӯбӣ (филиз бо филиз), интарсия (ҷӯб бо ҷӯб) ва санг бо дигар санг маъмул аст. Бо ин ҳунар ҷорҷӯбаҳо, дастаи корд, созҳои мусиқӣ, армуғон ва ғайра ороиш дода мешаванд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рузиев М. Декоративно прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., Д., 2003.
E105	ЧАМОЛАК- БОФӢ, <i>кокулбоғӣ</i>	Як навъ ҳунари занона мебошад, ки ба соҳтани афзори ороиши мӯйи духтарону бонувон марбут аст. Ҷамолак ва пӯпакҳояш аз риштаҳои абрешимиҳи сиёҳ бофта шуда, бо қуббаҳои нуқрагини сепоя оро дода мешавад. Ҷамолакҳоро барои духтарон ва арӯсон асосан аз риштаи пахтагин тайёр карда, онро бо	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ниёзова М. Суннатҳои мӯйбоғӣ дар Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 2. – Д., 2016. – С. 132-143. 2. Турсунова Т.

		мухраҳои гарди хазина зинат дода, бо абрешимҳои ранга пӯпакҳо тайёр карда, ороиш медиҳанд. Ҷамолак дар Бадаҳшон бо номи <i>печак</i> маъмул аст, ки танҳо бо ранги сурҳ омода карда мешавад. Ҷамолакро дар лаҳҷаи баъзе минтақаҳои Тоҷикистон ҷумолак, қокул, чичибог, қалбии низ ном мебаранд.				Суннати мӯйбофии мардуми тоҷик. // Номаи пажӯҳишгоҳ. – Д., 2006 – №13-14. 3. Носирова Л. Кокулбоғӣ // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. № 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E106	МУҲРА-КАШӢ, <i>муҳрабоғӣ</i>	Муҳракаши ҳунари нозуку мураккаб аст, ки зеҳну дидаи устувор ва сабру тоқат меҳоҳад. Асосан бонувон ба ҳунари муҳракаши машгуланд. Онҳо анвои ҳамели муҳраҳоро ҳам барои фурӯш ва ҳам барои намоишҳо омода месозанд. Анвои муҳраҳо: хафабанд, гарди хазина, чела – гарданбанд, дастпона, гӯшвор, дастбанд. Пешовезҳои калон бо муҳраҳои сершумор ва истифодаи 56 сӯзан таҳия мешавад. Хафабандҳо ва челаҳо бо 32 сӯзан ва риштаҳо муҳракаши мешаванд. Риштаҳо саҳт буда, аз сӯроҳии ҳар як муҳра аз 1 то 5 тори ришта мегузарарад. Муҳраҳоро арӯсон, ҷавондуҳтарон дар ҷашну маросимҳои хурсандӣ ба гардан меовезанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунарҳои бонувони шаҳрҳои Боҳтару Левакант // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С.21-26.
E107	ШИКОР, <i>шикорчигӣ</i>	Шуғл ва яке аз воситаҳои дарёфти гизо ва рӯзгузаронии мардум. Дар қӯҳистони кишвар ҷонварони гуногуни сайдшаванд: бузи қӯҳӣ, наҳчир, оҳу, хирс, сугур, рубоҳ, тург, заргӯш, саги обӣ, кабк, бедона ва ғайра зиндагӣ	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аламшоев Қ. Фарҳанги шикор дар Помир. – Д., 2015. 2. Раҳимов Д., Аламшоев Қ., Ша-

		мекунанд, ки шикорчиён онҳоро шикор намуда, маҳсулоти онҳо – гӯшт, тухм ва пӯсту равғанашонро гирифта, бо мақсадҳои мухталиф истифода мебаранд. Шикори гурӯҳиро шикори ҳалқия, ҳалқашикор ё қанаргашикор меноманд.					рипов Н. Шикор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 713-725.
E108	ЗАРҲАЛКОРӢ <i>тиллокорӣ,</i> <i>тазҳиб</i>	Тазҳиб – навъе аз санъати тасвирий аст, ки дар байни тоҷикон онро зарҳалкорӣ ва тиллокорӣ меноманд. Бо ин навъи рассомӣ девору сутунҳо, сақфи қасрҳо ва хонаҳо ороиш дода мешаванд. Масалан, дар Маҷмааи фарҳангӣ-фароғатии «Коҳи Наврӯз» толори бошукуӯҳи «Зарандӯд» яке аз қалонтарин толорҳо ба ҳисоб меравад, бо усули тиллокорӣ оро ёфтааст. Санъати тазҳиб инчунин дар гузашта дар миниатюранигорӣ ва ороиши китобҳои дастхат истифода мешуд. Маҳсусан, дар китоби муқаддаси Қуръон ҳошияҳоро бо гулҳои ислимиӣ ва зарҳалкорӣ зинат медоданд. Баъзан дар қундалнигорӣ ҳам аз усули тазҳиб истифода мешавад.	2022	Душанбе, Хӯҷанд, Истарав- шан	Фаъол	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Санъати мардумии Тоҷикистон (хунари анъанавӣ). – Д., 2011.	
E109	ПАНҶАРАСОЗӢ	Яке аз ҳунарҳои марбут ба коркарди металҳо. Панҷараҳоро аз сими ғафс, арматура, лӯлаҳо ва оҳанҳои гуногун тавассути кафшер кардан месозанд. Панҷараҳо ба ҳайси девор дар атрофи ҳавлий, қиштзорҳо, канори роҳҳо ва аз ду тарафи поймонакҳо сохта ва насб карда мешаванд. Дар тирезаву равзанҳо ва қисман дару дарвозаҳо ҳам аз панҷараҳо истифода бурда мешаванд. Устоҳои панҷарасоз панҷараҳоро бо нақшу нигорҳои ислимиӣ, ҳандасӣ ва баъзан бо тасвири	2022	Саросари кишвар	Фаъол	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.	

		чонварон ороиш медиҳанд.				
E110	ТОҚЧАКОРӢ, <i>тоқҷасозӣ</i>	Тоқчакорӣ ҳунари марбут ба гачкорӣ мебошад, ки дар соҳтани қисми даруни иморат, дар соҳтани тоқчаҳо ба кор меравад. Тоқча ба мисли тирезаи бешишай баста буда, дар он барои гузоштани косаву табақ, чойнику пиёла ва дигар ашё рафҳо сохта мешавад. Тоқчаро бо тахта дар танаи девор сохта, бо гач ороиш медиҳанд.	2022	Хуҷанд, Истаравшан	Фаъол	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E111	ОИНАБАНДӢ, <i>оинакорӣ</i>	Навъе аз ҳунари ороишӣ дар соҳаи меъморӣ. Устоҳо онро бештар дар оро додани деворҳо, сақф ва гоҳе сутунҳои даруни хона истифода мебаранд. Нахуст ойинаҳоро маъмулан чоркунҷа ва дар ҷойи даркорӣ ба андозаи матлуб бурида, омода месозанд. Пеш аз ойинчаҳоро часпонидан девору дигар ҷойҳоро гач мемоланд ва ҳанӯз гач саҳт нашуда ойинаҳоро ба болои гач наасб мекунанд. Пас аз ҳушк шудани гач ва устувор шудани ойинчаҳо бо латтаи намдор рӯйи ойинчаҳоро пок менамоянд. Намунаи беҳтарини ин ҳунар дар ороиши толори ойинакории Коҳи Наврӯзи шаҳри Душанбе ба назар мерасад.	2023	Душанбе, Хуҷанд, Истаравшан	Фаъол	Оинакорӣ // Энциклопедия советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.
E112	ОҲАКПАЗӢ	Оҳак моддаи истеҳсолшуда аз оҳаксанг мебошад, ки онро бо роҳи пухтан дар хумдон ба даст меоранд. Ҳар як хумдон 4-7 метр жарғӣ дошта, лӯлашакл дар замин канда шудаанд. Диаметри даҳони хумдон тақрибан 5 метр мебошад. Хумдонҳо дар якбараи баландӣ канда шуда, аз поён як дарича (ба қавли мардуми деҳа – дарбача) дорад. Дар таги хумдон аввал сӯзишворӣ – балонҳои кӯҳнаи мошинҳо ва ё	2023	н. Ҳурросон	Фаъол	Ҷанобилов М. Оҳаксанг // Энциклопедия советии тоҷик. – Д., Ҷ. 5. – С. 430.

		ихрочи чувозхонаҳоро мегузоранд ва аз болои он сангҳои сафеди оҳакиро мерезанд. Сӯзишвориро оташ мезананд ва он яқзайл сӯхтан мегирад. Дар натиҷаи гармии зиёд оҳангсангҳо кафида, мешукуфанд – яъне ба хокай сафед табдил мейбанд. Пас аз 5 шабурӯз оташро қатъ мекунанд ва як шабурӯзи дигар мунтазир мешаванд, то ки оҳакҳо сард шаванд. Оҳакҳо ҳосилшударо аз тариқи дарича ворид шуда, ба халтаҳо меандозанд.			
--	--	--	--	--	--

## БАХШИ 6. ХЎРОКҲОИ АНЪНАВӢ (F000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи муҳтасар	Соли сабт дар феҳрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзаи унсур	Адабиёт
F001	АТОЛА, <i>отала,</i> <i>атала</i>	<p>Таоми субҳонаи тоҷикон, ки аз орд, шир, об, равған намак тайёр мешавад. Атола таоми парҳезӣ, табобатӣ, осонҳазм аст. Атола навъҳои ба қанд, сафедак, ширӣ, равғаний, кочӣ, гӯштӣ ҷормағзӣ, зираотала, атолаи нахӯдӣ низ дорад. Дар бâъзе навоҳии кишвар оши буридаро низ <i>отала</i> меноманд.</p> <p>Атолаи гӯштин хӯроки субҳоҳӣ буда, аз гӯшти гов, орд, шир ва равғани зард тайёр карда мешавад. Онро бештар дар фасли зимистон ва моҳи шариғи Рамазон истеъмол мекунанд.</p> <p>Атолаи ба қандро аз орд, намак, равған, қандоб тайёр мекунанд. Ордро дар равған сурҳ</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Таомҳои ширӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225-227.</p> <p>2. Муҳаммадиев, Ҳ. Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч.1. –</p>

		намуда, баъдан маҳлули қандро бо каме намак ба орди сурхшуда кам-кам мерезанд.				C. 80.
F002	КАБОБ, <i>gӯштбирён,</i> <i>ҷаркӯб</i>	Аз маъмултарин хӯрокҳои тоҷикӣ буда, онро аз гӯшти гов, гӯсфанд ва ё буз тайёр мекунанд. Гӯштро пора карда намак пошида, ду-се соат дар ҷойи сард нигоҳ медоранд, сипас онро дар равғани дунба ё равғани растани бирён мекунанд. Дар бисёр ҳолатҳо ба он ҷарбу, дилу ҷигар ва гурдаи ҳайвонҳои мазкурро низ илова мекунанд. Ба он каме об, пиёз, помидор ва адвии-ёти бештар андохта, буғпаз мекунанд. Аз гӯшти барра низ кабоб мепазанд, ки онро барракабоб меноманд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ходжиев, В. Да- стархон. – Д., 1992.
F003	БАТ	Як навъ ҳалвоест, аз орд, талқони тут ва равғани зард таҳия мешавад. Баъзан ба он ша-кар низ илова мекунанд. Бат аз хӯришҳои идо-наи айёми фарорасии Наврӯз мебошад. Аз номи он гирифта, арафаи ҷашни Наврӯз дар баъзе навоҳии Бадаҳшон «Бат-айём» меноманд.	2016	Бадаҳшон	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Бат // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ч.4.
F004	БЕДОНА-	Бедонаро ба оби ҷӯш андохта, тоза карда,	2014	Саросари	Фаъол	1. Бедонака- боб //

	<b>БИРЁН, бедонакабоб, бедонашӯрбо</b>	шуста, андаруни намакоб 1-2 дақиқа нигоҳ медоранд, равғану лиму молида, зира ва мурч пошида, дар равғани доғ мепазанд. Ҳўроки серғизо, лаззатбахш аст. Аз гўшти бедона шӯрбо ҳам мепазанд (ниг шӯрбо).		кишвар		Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F005	<b>БАВУРСОҚ, буғурсоқ</b>	Бавурсоқ як навъи ҳўроки хамирии анъанавӣ буда, дар байни ҳалқҳои ҳамсоя низ маъруф аст. Онро қариб дар ҳама ноҳияҳои ҷумҳурӣ мепазанд, аммо номҳои гуногун дорад. Хамири онро чунин тайёр мекунанд: 1 литр ширро бо 1 пиёла равған, каме намак, ё мувофиқи табъ шакар омехта, пасон пиёзро майдо реза карда, ҳамроҳ менамоянд. Сипас ба он орд ва каме маҳлули ковоккунанда андохта, на саҳту на мулоим шўрида, дам медиҳанд, то хамир расад. Баъди расидани хамир зуволача гирифта, бо тирак рост карда, ба шакли чоркунча бурида, ба равғани тафсон меандозанд, баъди пухтанаш бавурсоқ ба табақҳо мекашанд. Дар баъзе ноҳияҳои кишвар бонувон бавурсоқро дар иду маросимҳояшон васеъ истифода мебаранд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р., Буғурсоқ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С.183-184.
F006	<b>ТУНУКЧАИ ДЕГӢ</b>	Тунукчай дегӣ ҳўроки қадими мардуми вилояти Суғд ба шумор меравад. Дар зарфи равғандор гўшт, пиёз, помидори майдо резакардашударо зирбонда, қариби омода шудани зербак каме намак пошида баъдан дар табақча гирифта мебардоранд. Сипас аз орд, об ва каме намак хамири тунукчай дегиро	2020	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва

		муътадил шўрида, муддате дам медиҳанд ва баъдан ба мисли зуволаи манту тунук карда, дар шакли чоркунча мебуранд. Дар деги тафсон каме равган молида, тагу рӯйи тунукчаро пухта, ба он каме қимай зирбонидашударо андохта ва хамири дигаррро ба болояш мегузоранд. Баъдан дар дег каме равган молида, паҳлуи зуволаи нопухтаро мепазанд.				Исфара // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F007	<b>БОИМЧОН-БИРЁН, бодинҷонбирён</b>	Боидинҷони расидаро шуста, реза карда, намак, орд, пошида, дар равған бирён мекунанд, бо пиёзи резаи тафдода қабат андар қабат мегузоранд, хамираи помидор ҳамроҳ карда мечӯшонанд. Тарзи дигари таҳияи он: дар деги равғандор бодинҷонро бо картошка, пиёз ва гӯшт реза карда, бирён мекунанд. Мувофиқи табъ мурҷ меандозанд. Аз боимҷон шўрбо ҳам мепазанд, ки он маъмулан бо фатири қад-қад дар табақи чӯбӣ истеъмол мешавад (ниг <i>шӯрбо</i> ).	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 105.
F008	<b>МОШТОР</b>	Пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, қаламбури булғориро хурд-хурд реза карда, дар равғани тафсон андохта, бирён мекунанд. Баъд аз зирбонидан каме зираворӣ, як кося мош ва об андохта мечӯшонанд. Мошро баробари об меандозанд, ки сабзвот пеш аз мош пухта об нашавад. То пухтани ҳӯрок зуволаи угورو аз об, намак, тухм ва орд омода карда, борик-	2020	Исфара	Фаъол	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара //

		борик бурида тайёр мекунанд. Ҳангоме ки маҳсулоти хўрок мепазад, зуволаи угроро андохта, 10-15 дақиқаи дигар мечӯшонанд. Ҳўроки мошторро дар коса бардошта, мувофиқи завқи истеъмолкунанда бо чакка ва кабудӣ тановул менамоянд.					Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 145.
F009	МУРАББО	Навъе аз ширинии анъанавӣ, ки аз меваҳо, сабзавот бо иловаи шакар дар оташи паст пухта мешавад. Маъмулан, мурабборо аз олуча, биҳӣ, зардолу, шафттолу, себ, нок, сабзӣ, гелос, анчир, марминҷон ва дигар меваҳою буттамеваҳо тайёр мекунанд. Тарзи бидуни ҷӯшонидану пухтани мураббо низ роиҷ аст. Масалан, мураббо аз барги гул ё марминҷонро бо иловаи шакар бидуни пухтан низ омода мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дас-тархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153.	
F010	СИРКО, <i>ғӯраоб</i>	Оби ангурро ҷабида, дар зарфҳо гирифта, болояшро бо дока пӯшонида, дар ҳавои мӯътадил мегузоранд. Оби ангур ба ҷӯш омада, бухораш мебарояд ва баъди ду ҳафта ором шуда, таҳшин мешавад. Онро полонида, дар шишаҳо мегиранд ва бо таомҳои серғизову равғанин истеъмол мекунанд. Сиркоро ба газаку ҳўришҳои гиёҳӣ низ ҳамроҳ мекунанд, ки хеле хушхӯр мешавад. Сирко барои ҳазм кардани таомҳо кумак мерасонад.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Сирко // ЭСТ. – Д., 1987. – Ч.7. – С.5. 2. Ғӯраоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 219.	
F011	СУМАНАК, <i>сумалак</i>	Як навъ ҳалвои рамзноки баҳорӣ, ки хосси Наврӯз буда, аз шираи майсаи гандум, равған ва орд пухта мешавад. Гандумро шуста, дар табақҳо месабзонанд. Сипас гандуми онро дар	2014	Вилоятҳои Суғду Ҳатлон, во-	Фаъол	1. Раҳимов, Д. Нигоҳе ба ҷаҳонҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон.	

		охӯрча кӯфта, шираашро мегиранд ва онро полонида, ба дег меандозанд. Маҳсулоти суманакро дар дег 8-10 соат мечӯшонанд ва бо кафир ё кафча кофта меистанд. Суманак навъҳои дегӣ, танӯрӣ, атолагӣ ва бирёй дорад.		диҳои Ҳисору Рашт		– Д., 2011. 2. Суманакпазӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мурат-тиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 87.
F012	ПАНИР, <i>paniri xonagi</i>	Маҳсулоти ҳӯрокиест, ки аз шир тайёр мешавад. Таркиби он аз сафедаву равған ва моддаҳои минерали ғанӣ буда, барои тандурустӣ судманд аст. Панирро аз шири ғов, гӯсфанд ва буз тайёр мекунанд. Ба шири пухташуда, панирмоя меандозанд ва мисли ҷурғот меҳобонанд, ки он баста мешавад. Аз ҳама бештар панир аз шири буз ноғеътар аст. Ҳоло панирро дар хонаҳо кам истеҳсол мекунанд, бештар навъҳои корхонай дар истеъмол аст.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, Лахш	Камфаъол	1. Раҳимӣ Д. Баъзе аз таомҳои мардуми ҷорвдор // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 150-154. 2. Панир // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	ЧАГАЛДАК, <i>suzma, қуйма,</i>	Як навъ аз ҳӯрокии ҳамирии анъанавии тоҷикон, ки ҳамираш аз орди гандум, тухм ва намакоб суст шӯрида мешавад. Пас аз таҳияи ҳамир ба он қабудиро решаш карда меандозанд ва дар равған бирён мекунанд. Он дар айёми иду маъракаҳо бештар таҳия мегардад.	2014	Вилояти Ҳатлон, водии Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Шарипов Н. Чагалдак // До-нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589. 2. Чагалдак // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар

							Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 222.
F014	ҲАЛВОИ ТАР	Яке аз ҳалвоҳои маъмули тоҷикист. Онро аз орди гандум, равғани зард ё дунба ва шакар мепазанд. Усули таҳияи он чунин мебошад: орди гандуми бехтаро то хурмоиранг шуданаш дар равған таф медиҳанд. Шарбати қандро алоҳида тайёр мекунанду ба болои орди бирён рехта, якзайл меомезанд. Пас аз 5-7 дақиқа ҳалвои тарро аз болои оташ гирифта, боз як бори дигар хуб меомезанд. Онро дар гармиаш ба табақчаҳои чуқур кашида, баъди хунук шуданаш ба шакли мураббаъ мебуранд. Ба рӯи ҳалвои тар барои хушхӯр шуданаш мағзи кӯфтаи писта, чормагз ё бодомро мепошанд.	2014	Водиҳои Ҳисору Рашт, вилояти Хатлон	Фаъол	1. Ҳалвои тар // Энсиклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224. 2. Раҳимов, – Д., Холмуродов, – 3. Ҳунари ҳалвогарии тоҷикон. // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 40-46. . .	
F015	КАЛЛАПОЧА	Ин навъи ҳӯрокро аз қалла, пойҳо ва шикамбаи буз, гӯсфанд ва гов тайёр мекунанд. Онҳоро тоза карда, шуста, реза карда, дар деги об якчанд соат мечӯшонанд. Ба деги он намак, пиёзу сабзичот низ ҳамроҳ мекунанд, то ки хушмаза шавад. Каллапочаро гармогарм ва низ сард карда, истеъмол мекунанд.  Маҳсулоти тайёршударо бо нахӯд, картошка, сабзӣ ва пиёз дар равған зирбонида, каме об меандозанд ва як навъ қабоб низ мепазанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҳоджиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Каллапоча // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 231.	
		Як намуди ҳӯроки суннатӣ. Дар деги равғандор					1. Ершов Н.,

F016	<b>ХОЧБИРЁН,</b> <i>қорчбирён,</i> <i>занбуруӯгбирён</i>	занбуруӯ (хоч), намак ва баъзе адвиёти хуштамъунандаро андохта, бирён мекунанд. Баъзе навъҳои занбуруӯро аввал дар об 10-15 дақиқа мечӯшонанд, сипас бирён мекунанд. Занбуруӯро ба тарзи дампаз, сихкабоб ва шӯрбогӣ низ таҳия мекунанд. Барои зимистон занбуруӯҳоро дар сиркову намак меҳобонанд, ё ре-за карда, меҳушконанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Занбуруӯ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 121-123.
F017	<b>ШӮЛАИ ҶАВАРИЙ,</b> <i>ҷаварӣ,</i> <i>ҷиварӣ,</i> <i>шулаи кӯча</i>	Шулаи ҷаварӣ дар маросимҳои шодиву нишот ҳамчун таоми сабуки саридастӣ пухта мешавад. Пиёзу сабзӣро хурд реза намуда, дар равғани дӯғ мезирбонанд. Баъдан ба қадри зарурӣ обрехта, тахминан 20-25 дақиқа мечӯшонанд. Баробари оби хунук андохтан ҷавариву мошро низ меандозанд. Дар оташи паст чи қадаре пухта шавад, ҳамон қадар хушмазза ва ширадор мешавад.	2020	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳангӣ гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 147.
F018	<b>МУРҒБИРЁН,</b> <i>мурғкабоб,</i> <i>тобагӣ,</i> <i>табака</i>	Яке аз хӯрокҳои маъруф. Қаблан гӯшти мурғро пора карда, бо сирко, сирпиёз, мурҷу зираворӣ омехта, дар зарфе рӯяшро пӯшонида, 5-7 соат меҳобонанд. Сипас онро дар равғани растани бирён мекунанд. Як навъи мурғбирёни машхурро тобагӣ (табака) меноманд, ки он дар равғани тоба пухта мешавад. Ба болои гӯшти мурғ оҳани	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Мурғкабоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. –

		вазнину ҳамворро мегузоранд, то ки ба мағзи гүшт равған даромада, нағз пазад.				C. 127. 3. Мурғбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 130.
F019	ЛӮБИЁБА, <i>лубиова</i>	Як навъе аз шӯрбо, ки маҳсус бо лӯбиёи сурх, гүшт ва пиёзу картошка пухта мешавад. Аввал дар дег равғанро омехта карда, гүшту пиёзро нағзакак бирён мекунанд. Баъдан картошкаро ҳалқа-ҳалқа реза карда ба дег меандозанд. На-мак илова карда, обро омехта мекунанд. Лӯбиёни қаблан сурхакро се-чор соат тар мекунанд. Таом як бор ҷӯшид ба он лӯбиёро ҳамроҳ мекунанд. Лӯбиёбаро дар табақ ё коса кашида, ба болояш қабудӣ мерезанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои ањанавии мар- думи водии Рашт // Фарҳанги ғай- римоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	ҒӮЛУНГОБ, <i>зардолуоб</i>	Ғӯлунгобро аз навъи қоқи зардолуи ширин ва нордон тайёр мекунанд. Зардолуқоқро бо оби ширгарм тоза шуста, ба зарф андохта болояш оби ҷӯш мерезанд, даҳони зарфро мепӯшонанд, аз шом то субҳ нигоҳ медоранд. Баъзан ба он меваҳои хушки дигар, мисли олуча, олуболу ва себи хушкро низ илова мекунанд. Он нӯшокии айёми наврӯзӣ буда, хусусияти шифой дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ғӯлингоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219. 2. Ғулингоб // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д.,

						Кличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.109.
F021	КАДУБИРЁН, <i>гӯшткаду</i>	<p>Навъе аз хӯроки маъруфи парҳезӣ. Аз каду, на- мак, пиёз ва равған тайёр карда мешавад. Баъзан ба он картошкаро реза карда, хамроҳ мекунанд. Масолеҳи мазкурро омода карда, дар равған бирён менамоянд ва ба табақ қашидা, ба боловъаш каме сабзичот ё пиёзи сафедро реза кар- да, мепошанд.</p> <p>Дар Бадахшон онро гӯшткаду меноманд, ки он аз гӯшту каду пухта мешавад. Гӯштро бо каду дар равған бирён мекунанд. Баъд аз нагзакак таф додан ба миқдори муайян об мерезанд. Сипас 15 дақиқа дам мепартоянд, ки таом ҳалиму мулоим гардад.</p>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<ol style="list-style-type: none"> <li>1. Кадубирён // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128.</li> <li>2. Кадубирён // Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. - Д., 2016. – С. 109.</li> <li>3. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.</li> </ol>
F022	ТАПУН	<p>Як навъ кулчаи анъанавии мардуми қӯҳистон, ки онро “хӯроки чӯпонӣ” низ ном мебаранд. Чӯпонон ҳангоми дар айлоқ нигоҳубини чорво ин навъи нонро бештар мепазанд. Барои пухтани он тобаи маҳсусе истифода мешавад, ки сарпӯши он ба мисли зарфи қӯлчапазӣ буда, иловатан дар дегдонҳои чӯпонӣ нақши сарпушро низ иҷро менамояд. Барои омода кардани кулчаи тапун чунин маҳсулот лозим аст: саршир (қаймок), равғани маска, хамирмоя, шакар, каме равғани растаний ва ду</p>	2020	Қӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъол	<ol style="list-style-type: none"> <li>1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Қӯҳисто-ни Мастҷоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101</li> </ol>

		коса орд. Ҳамаи ин маҳсулотро омехта намуда, болои тобаи кулчапазӣ тунук менамоянд, сипас бо сарпӯш болояшро мепӯшонанд. Пас аз он дар дохили оташи боқимонда ва ё лахчаи танӯр онро мегузоранд. Вобаста ба ҳарорати гармӣ, баъд аз 15-20 дақиқа тобаро аз танӯр мегиранд, он ба худ ранги сурхаро мегирад. Маъмулан чӯпонҳо ба ҷои танур аз оташдонҳои маҳсусе, ки ё аз тобасангҳо ва ё дар паҳлуи ягон баландӣ сохта шудааст, истифода мебаранд.				
F023	КАБОБИ ТОКӢ	Аз ҷумлаи ғизои суннатӣ мебошад, ки масолеҳаш гӯшти кӯфтаи гӯсфанд ё ғов, навбарги ток, пиёз ва помидор буда, дар равғани растани пухта мешавад. Кабоби токиро дар оши палав низ меандозанд, ки онро палави токӣ меноманд. Баргҳои токро дар аввали баҳор дар бонкаҳо дар намаку сирко барои фасли зимистон низ меҳобонанд.	2014	Вилоятҳои Суғду Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Кабоби токӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F024	СИХКАБОБ, шашлик	Ҳӯроки маъруф, ки аз гӯшти ғов, гӯсфанд, буз, мурғ ва баъзан моҳӣ бо иловай баъзе сабзвот ва адвиёт дар гармии оташ пухта мешавад. Маҳсулотро қаблан дар сиркову зираворӣ хобонида, сипас ба сихҳо мегузаронанд ва дар лахчаи оташи ангишт, чӯби арча ва дигар гуна ҳезумҳо мепазанд. Сихкабоб навъҳои поропора, кӯбida, чигаркабоб, тахтача, лӯла ва чӯпонӣ дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Сихкабоб // Мероси фарҳанги ғайримодӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 230.

F025	ДАМЛАМА, <i>димлама</i>	Яке аз намудҳои хӯроки парҳезӣ, ки аз анвои сабзавот: карам, картошка, пиёз, сабзӣ, шалғам, каду, боимчон, сир, гашниҷу шибит ва думба, гӯшти равғанноки гов ё гӯсфанд дар оташи паст буғпаз мешавад. Ҳамаи масолеҳро калон-калон пора карда, дар дег қабат ба қабат меандозанд ва ба он намаку зираворӣ илова намуда, сарпӯши дегро мепӯшонанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Дамлама // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 119.
F026	ТАНӮРКАБОБ <i>кабоби танӯрӣ,</i> <i>тандуркабоб</i>	Кабобе, ки маъмулан аз гӯшти гӯсфанд, баъзан аз гӯшти гову буз ва мурғ дар танӯр пухта мешавад. Он дар танӯри заминӣ таҳия мегардад. Гӯштро қаблан мурҷу намак ва зираворӣ пошида, чанд соат дам медиҳанд. Ба танӯр барои хушбӯйӣ ва хуштаъмии кабоб ҳезуми бурс ё арҷа ва гиёҳҳои хӯшбӯй меандозанд. Сипас пораҳои нисбатан калони гӯштҳоро дар симу чангакҳо оvezон карда, даҳони танӯрро бо латтаи тар ва сарпӯш маҳкам менамоянд. Баъзан аз болои латта лой молида, танӯрро сарбаста месозанд, то ки гӯшт дар буғи танӯр пазад.	2014	Вилоятҳои Суғд, Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Кабоби танӯрӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.127. 2. Шарипов, Н. Танӯркабоб // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 429. Тандуркабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228.
F027	ОШИ ТУППА, <i>оталаи туппа,</i>	Навъе аз хӯроки тоҷикӣ, ки пораҳои ҳамири обпаз ва зирбаку сабзичот иборат аст. Ҳамири туппаро варақ-варақ бурида, ба оби дег андохта мечӯшонанд. Сипас ба табақҳо кашида, ба болояш зирбакро мерезанд. Зирбак аз	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Оши туппа // Донишномаи

	<i>tuppakashak</i>	картошка, гӯшту пиёз ва помидор иборат буда, онҳоро хурд реза намуда, дар равған бирён мекунанд. Ин таом бо сабзичот, чакка ва қаламфур истеъмол карда мешавад.					фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 160-161. 3. Хӯрокҳои ҳамирӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 219-223.
F028	<i>ӯмоч,</i> <i>oissi ӯмоч,</i> <i>омоч,</i> <i>амоч</i>	Навъе аз хӯроки қадимаи маросими тоҷикӣ. Он аз резаи ҳамири орди гандум, равған ва шир тайёр карда мешавад. Навъи ӯмочи ба қаду низ маъмул аст. Онро миёни мардум ҳангоми бемориҳои зуком, таваллуди фарзанд ва дар бъязе маҳалҳо дар маросими <i>мушикликушо</i> пухта, тановул мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Оши ӯмоч // Доnihномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 163-164. 2. Умоч // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 219.	
F029	<i>ТУШБЕРА,</i> <i>тушиберашӯрбо,</i> <i>барак</i>	Тарзи таҳияи тушбера ба манту монанд мебошад. Тафовут дар он аст, ки ҳамираш аз манту хурдтар ва маҳсулоти дарунаш низ камтар буда, шакли печонданаш фарқ мекунад. Ҳамири манту дар буғ, аммо тушбера дар даруни шӯрбо пухта мешавад. Зуволай тушбераро ба мисли ҳамири манту тунук намуда, бо корд ба шакли чоркунча мебуранд ва қимаи гӯшт, пиёз ва зиравориро ба дарунаш	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тушбера // Энсик-лопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 191. 2. Тушберашӯрбо // Доnihномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. –	

		гузошта, сараввал секунча ва баъдар аз ду гӯшакаш гирифта, ба ҳам мечаспонанд.					Ч.2. – С. 479. Тушбера // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 221.
F030	ОРДОБ, <i>ордбиrён,</i> <i>гардсӯz,</i> <i>ҳадир</i>	Ордоб ё ордбиrён xӯроки сабуки субҳона аст. Таркиби он аз орд, шир ва равған иборат мебошад. Тарзи омода карданаш чунин мебошад: дар деги оташаш муътадил ба микдори як пиёла равғани доғкардашуда андохта, ба он се қошуки калон орд илова намуда, то сурҳ шуданаш дар оташ пухта мешавад. Пас аз сурҳ шудани гард ба он оби хунук андохта гардашро шикаста ба ҷӯш меоваранд. Баъди ҷӯш омадани он шир илова намуда, боз ҷӯшонда мешавад. Ордобро бо равғанҳои пахта ва зазир омода меқунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шарипов, Н. Ордбиrён // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 129. 2. Ордбиrён // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 227.	
F031	УГРО, <i>оии бурида</i>	Таоми маъмулии тоҷик, аз хамири нафис буридашуда, об, гӯшт, пиёз, равған ва адвиёт таркиб мейбад. Хамири угро аз об, намак, орд ва як дона тухм шӯрида мешавад. Зуволай омодашударо 15-20 дақиқа дам медиҳанд. Баъдан хамирро бо тирақ тунук намуда дар болои таҳта бо корди маҳсуси ошбӯр ба мисли торҳои ришта мебуранд. Сипас хамири риштаро дар деги ҷӯшидаистода андохта, бо	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ҳоджиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кули-нарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.	

		қошуқи чӯбӣ барои дар дег начаспидани зуволаи буридашуда маҳин-маҳин кофтан мегиранд.				
F032	МАНТУ	Хӯроки маъмулии тоҷикон ва ҳалқҳои ҳамсоя, ки онро аз ҳамир, гӯшти реза, равғани дунба, намак ва зираворӣ тайёр мекунанд ва дар деги маҳсус дар буғ пухта мешавад. Манту вобаста ба маҳсулот гӯштӣ, қадугӣ, картошкагӣ, алафӣ, қарамӣ, пиёзӣ мешаванд. Мантуи тайёршударо бо чакка, мурҷу қаламфур, равғани растани ё маска истеъмол мекунанд. Навъи гулманту низ роиҷ аст, ки тарзи печонидани он андаке тафовут дорад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Манту // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 146-147. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Манту // Мероси фарҳангӣ гайримодӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 220-221.
F033	НОН, <i>гирдача,</i> <i>фатир,</i> <i>фатирхамир,</i> <i>чапотӣ,</i> <i>кулча</i>	Навъи асосии хӯроки тоҷикон ва ҳалқҳои дигари Осиёи Марказӣ. Ҳамири он аз орди гандум бо иловаи ҳамирмоя, намак, об тайёр шуда, нонҳоро дар танӯр ва тафдон мепазанд. Нонҳо хурду калон, ғафсу тунук, таркибан гандумӣ, ҷавӣ, арзани мешавад. Навъҳои кулча, чапотӣ, гирда, ширмол, фатир, ҷаззадор, ҷурғотӣ ва ғайра дорад. Нон дар фарҳангӣ мардуми тоҷик мақоми маҳсус дошта, як навъ гизои муқаддас ба ҳисоб меравад. Дар байни тоҷикон бисёр расму одат ва анъанаҳои марбут ба нон ва нонпазӣ роиҷанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Раҳимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. –

						C.83-89. 4. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.
F034	ШИРБИРИНЧ	Як намуди таоми миллии тоҷикӣ, ки аз шир, биринч, намак ва шакар тайёр карда мешавад. Ширбиринч аз ширу обу намак ва баъзан шакар омода мешавад. Дар дег об андохта, биринч ҳамроҳ мекунанд ва каме намак омехта мекунанд. Биринч, ки ба пухтан расид, ширро ҳамроҳ мекунанд. Як бори дигар нағз мечӯшад ва таом тайёр мешавад. Онро ба табақ қашида, бо равғани зард, маска ва ё загир ва мувофиқи табъ шакар пошида, истеъмол мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширбиринч // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225-226.
F035	Шӯрбо, резашӯрбо, хомашӯрбо, карамашӯрбо, нахӯдшӯрбо,	Шӯрбо маъмултарин таоми тоҷикӣ ба шумор меравад. Он аз гӯшт, равған, пиёз, нахӯд, сабзӣ, картошка, шалғам, помидор, каду ва лӯбиё ва гайра тайёр карда мешавад. Барои хуштаъм шудан ба он анвои зираворӣ меандозанд. Вобаста ба масолеҳи таркиби он навъҳои зиёди шӯрбо маъмул аст. Масалан, хомашӯрбо, карамашӯрбо, нахӯдшӯрбо, боимҷоншӯрбо, наскшӯрбо, кадушӯрбо, шалғамшӯрбо,	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н.

	<i>боимчоншӯрбо, наскишӯрбо, кадушӯрбо, шалгамшӯрбо, мургашӯрбо, думшишӯрбо, бедонашӯрбо</i>	мургшӯрбо, думшӯрбо, бедонашӯрбо ва гайра. Боимчоншӯрборо аз боимчон, равған, картошкаву пиёз, сабзӣ, нахӯду лӯбиё ва дигар адвиёт таҳия мешавад. Боимчоншӯрборо бештар дар табакҳо нон ё фатир реза карда, аз болояш мерезанд ва бо чаккаву сабзичот истеъмол менамоянд.				Шӯрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.741-744. 3. Шовалиева М. История кулинар- ной культуры тад- жикского народа. – Д., 2015.
F036	ШИРКАДУ	Таоми субҳонаи сабукҳазм, ки дар саросари кишвар маъруф аст. Таркиби он аз каду об, шир, намак иборат аст. Усули пухтани он чунин аст: аввал кадуро тоза карда, ба андозаи 5-6 см пора менамоянд. Онро дар об то пухтан мечӯшонанд ва сипас ба он қадри зарурӣ шир илова менамоянд. Сипас онро дубора муддати 20-25 дақиқа мечӯшонанд. Табиист, ки таъми каду ширин аст, аммо баъзан ба он шакар ё қанди сафед низ илова менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ширкаду // Энсиклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. 2. Ширкаду // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 226.
F037	ШИРИНӢ, <i>шиинӣ</i>	Навъе аз ширавориҳои суннатӣ. Онро аз шарбати ангур, тут, харбуза ва ё тарбуз тайёр мекунанд. Бо роҳи фишор додан, шарбати маҳсулотро гирифта, дар деги калон мечӯшонанд. Ба он барои хуб таҳшин шуданаш баъзеҳо хоки сафед меандозанд. Дар вақти ҷӯшидан мунтазам бо кафлез омехта меистанд. Баъд аз пухтани ширинӣ онро таҳшин карда,	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Ширинӣ // Энсиклопедияи

		меполонанд. Шириниро бештар дар фасли сармо истеъмол мекунанд. Он барои зуком, камхунӣ ва bemoriҳои сармоҳӯрӣ давои хуб мебошад.				мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 211. 3. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.
F038	ШИРРАВГАН, <i>shirruugan</i>	Таркиби ин таом аз шир, равғани зард ва ё дунбаи гӯсфанд иборат аст. Ширравган осонпаз буда, дар муддати тахминан 10 дақиқа тайёр мешавад. Аввал ширро пухта, дар табаки чубин мерезанд. Баъд нонро ба даруни шир реза карда, ширро то ба худ ҷабидани нон мекобанд. Нон, ки пурра ширро кашида, маҳину мулоим гардид, равғани зардро ба болои таом мерезанд. Ин таомро ба ғайр аз субҳона дар тӯи арӯсию домодӣ пешкаши домод мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ширрууган // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225. 2. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F039	ШИРЧОЙ	Таоми субҳонаи тоҷикон. Онро аз шир, об, намак, чой ва баъзе адвиёт тайёр мекунанд. Баъзан ба он пӯстлоҳи мевавӣ анор, барги бодом, пӯстлоҳи дарахти бед, район, пудинаи боғӣ ё гиёҳи дигари шифобаҳш илова мекунанд. Дар	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хӯроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фар-

		Бадахшон ба деги ширчой чормағзо кӯфта низ меандозанд. Пас аз омода шуданаш, ширчоро ба косаҳо қашида, ба он каме равғани зард, ё маска ва ё равғани думба меандозанд.					ҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52. 2. Ширчой // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 225.
F040	ШАВЛА, <i>shūla, shila</i>	Навъе аз таоми анъанавии тоҷикӣ. Аз равған, биринҷ, об, гӯшт, пиёз, лӯбиёғиҳо тайёр карда мешавад, ба он мувофиқи табъ гиёҳҳои хуштаъму шифобаҳш ҳамроҳ мекунанд. Шавла-ро бо чакка ва сабзичот тановул мекунанд. Навъҳои қадушула, шулабашири, шулаи бедоф низ маъмуланд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов Н. Шавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.689.	
F041	ШАКАРОБ	Навъе аз ҳӯроки миллии тоҷикӣ. Нон ё фатири гарми аз танӯр қандаро дар табақи чӯбин реза карда, болояш оби ҷӯш мерезанд, ба он сабзичот, помидор, бодиринг ва чакка ҳамроҳ карда, меомезанд. Баъзеҳо аз болояш равғани зағир ё пахта мерезанд ва бо қаламфур истеъмол мекунанд. Ҳӯроки сабуки парҳезии тобистона аст.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳмонӣ, Р. Шакароб // Донишномаи	

						фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.691.
F042	ЧАНГОЛӢ, <i>фатирмаска,</i>	Хӯроки суннатии тоҷикӣ, ки аз фатири гарм, маска ва бо тарзи омехтан тайёр карда мешавад. Фатирро аз танӯр канда, дар табақи чӯбин бо равғани маска ва ҳарбузai пухтаи ширин бо даст молиш медиҳанд. Он чуноне молиш дода мешавад, ки фатир равған ва ҳарбузаро ба худ ҷабида мегирад. Ин таоми хеле муқаввӣ аст, аз ин сабаб дар фасли зимистон ҳӯрдани ин таом бисёр муғифид аст. Баъзеҳо ба болояш ҷакка рехта ва баъзеи дигар ҳарбуза реза карда, истеъмол менамоянд.	2014	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Фатирмаска // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.507.
F043	ГАНДУМ- КӮЧА, <i>кашк,</i> <i>далда,</i> <i>гӯча,</i> <i>боҷ</i>	Аз ҷумлаи таомҳои қадимаи мардуми тоҷик мебошад, ки дар баҳор бештар мепазанд. Гандуми кӯфтaro бо нахӯд, лӯбиё, мош чӯшонида, ба он гӯшт ё каллапоча низ ҳамроҳ мекунанд. Ҳанғоми ба пухтан наздик омаданаш, пиёзи сафед ва гиёҳҳои шулхаву пудина ва баъзе адвиёт илова менамоянд. Гандумкӯча таоми хосси ҷашни Наврӯз ва фасли баҳор мебошад. Гандумкӯча бағайр аз таоми наврӯзӣ ва оши кӯча, яъне оши ҳайрия буданаш, инчунин ҳӯроки маросимҳои <i>сусҳотун</i> (ашаглон), <i>гулгардонӣ</i> ва чанде дигар низ мебошад.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Раҳимов, Д. Гандумкӯча // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 196-197. 3. Каримов, Ф. Национальная

						кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F044	САНБЎСА, <i>sambўsa,</i> <i>bichak</i>	Навъе аз хўроки нонии точикӣ, ки дар танӯр ё тафдон пухта мешавад. Санбўсаро бо гӯшту чарбу, дунба, пиёз, каду, карам, картошка ва алафҳои баҳорӣ тайёр мекунанд. Тарзи омода кардани санбўса чунин аст: аз орд, об, намак, чурғот, тухм зувола гирифта, муддате дам дода мешавад. Сипас аз зувола хамирварақ карда, ба болояш қўфтаи гӯшту пиёзу адвиётро гузошта, се гӯшаашро ба ҳам оварда, маҳкам менамоянд. Шакли санбўсаҳо секунча, чоркунча ва даврашакл мешавад. Санбўсаи дегӣ ва ё бирёй ҳам маъмул аст, ки онро бичак меноманд. Бичак навъҳои гӯштӣ, алафӣ ва картошкагӣ дорад	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбўса // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 303-308. 3. Самбўса // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 221.
F045	ЯЛАМА, <i>shawla,</i> <i>shula</i>	Намуди хўроки мардуми тоҷик, ки аз биринч, анвои ғалладона, картошка, пиёз, сабзӣ, гӯшт ва равған пухта мешавад. Нахуст мисли палав зирбаки онро омода карда, сипас ба дег обу биринчро меандозанд ва дар оташи паст мечӯшо-	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Неменова, Р. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Феҳристи миллии мероси

		нанд. Яламаи тайёрро бо чакка, сабзичот ва салат истеъмол мекунанд.					фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 114.
F046	МОШКИЧИРӢ <i>кичирӣ</i>	Навъе аз хӯроки донагии анъанавӣ буда, аз мош, биринҷ, гӯшт. об, намак, равған ва гиёҳҳои хушбӯй тайёр карда мешавад. Гӯштро реза карда, дар равған бо пиёз бирён мекунанд, ба он сабзии резашуда ва хамираи помидор ҳамроҳ менамоянд. Чун зирбак омода шуд, ба дег об, лӯбиё ва мошро андохта, як сар мечӯшонанд, баъдан биринчро илова карда, дар оташи паст мепазанд.	2014	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Кичирӣ // Энсик-лопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 135. 3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. – Д., 2011. – Ч.1.	
F047	ПАЛАВ <i>палов,</i> <i>оши палав,</i> <i>оши</i>	Оши палав шоҳи хӯрокҳои тоҷикист, аз биринҷ, гӯшт, равған, сабзӣ, пиёз, об тайёр карда мешавад, барои лаззатбахш шуданаш мурҷ, зира, сирпиёз, мавиз, нахӯд ҳамроҳ мекунанд. Палав намудҳои гуногун дорад: <i>палави баргитокӣ, соғӣ, оши кенҷа, оши девзира, оши заъфаронӣ, қимапалав, оши дампухт, оши куҳнадам, оши биҳигин, оши як ба як, оши ҳафтравған, иликпалав, халтапалов, оши</i>	2014	Саросари кишвар	Фаъол	1. Номинатсияи Оши палав / мураттиб, муаллифи пешгуф-тор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. 2. Шовалиева М.	

		<p><i>пӯстдунба, оши мавизӣ, оши сафед, оши зарҷуба, гелакпалав, кукупалав, палави лубиёдор, палави дона-дона, палави самарқандӣ, мургпалав, бедонапалав, кабкпалав ва ф.</i> Оши палав таоми асосии тӯю маъракаҳо, маросимҳо ва нишастҳои тоҷикон мебошад. Номинатсияи “Оши палав ҳамчун таоми анъанавӣ ва контекстҳои иҷтимоию фарҳангии он дар Ҷумҳурии Тоҷикистон” соли 2016 расман дар Феҳристи репрезентативии ЮНЕСКО сабт карда шудааст.</p>					История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Раҳимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннатии он // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 4. Раҳмонӣ, Р. Оши палови тоҷикӣ. – Д., 2015.
F048	ПИЁБА	<p>Пиёба навъе аз ҳӯроки қадима, буда, номи аслаш <i>пиёзоба</i> мебошад. Он ҳӯроки зудтайёр буда, аз пиёз, равған, намак ва об таҳия карда мешавад. Пиёзро ҳалқа-ҳалқа реза карда, дар равған мезирбонанд ва ба он об ҳамроҳ меқунанд. Ҳӯрок як муддат меҷӯшад ва омода мешавад. Онро ба косаҳо кашида, нон реза карда мегӯранд.</p>	2014	<p>Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон водии Хисор</p>	Нимфаъол	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.</p>	

F049	МАСТОБА	Хӯроки анъанавии тоҷикон, ки аз биринч, равған, пиёз, картошка, сабзӣ, гӯшт, обу намак, нахӯд, лӯбиё, зираворӣ ва гиёҳҳо таҳия мешавад. Нахуст дар дег гӯшту сабзавотро хурд реза карда, мезирбонанд. Сипас об андохта, як сар мечӯшонанд ва биринҷу донагиҳоро ба он илова менамоянд. Мастобаро бо чакка, сабзичоти ре-зашуда ва мувофиқи табъ бо мурҷу қаламфур тановул мекунанд.	2014	Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Мастоба // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 148.</p> <p>3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.</p> <p>4. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.</p>
F050	ЧОЛОБ	Хӯроки сабуки тобистона, ки аз чакка, об, на-мак, гашнич, бодиринг, помидор, қаламфур ва бальзе адвиёти дигар таҳия мешавад. Чаккаро об карда, ба он намак ва сабзавоти мазкурро реза карда меандозанд. Чолобро дар шакли сард он-ро истеъмол мекунанд.	2014	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Чолоб // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 25.</p> <p>2. Чолоб // Мероси фарҳанги</p>

							гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 236.
F051	ҲАЛВОЧАК	Як навъ шириń ё худ ҳӯроки субҳоҳӣ буда, онро аз тутмавиз ва ҷормағзи кӯфта тайёр мекунанд. Ҳалвочакро дар фасли зимиston ва моҳи шариғи Рамазон бисёр истифода мебаранд. Он мизоҷи гарм дошта, баданро гарм нигоҳ медорад.	2016	Вилояти Суғд	Фаъол	1. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.	
F052	ШИРШУЛА <i>шулабашир, ширишавла</i>	Ҳӯроки маъмулии субҳона ва сабукхӯру хушҳазм мебошад. Он аз биринҷ, об, намак ва шир тайёр карда мешавад. Ширро пухта, ба он биринҷро ба дег меандозанд, пас аз як сар ҷӯшиданаш ба он об, намак илова мекунанд ва дар оташи паст мепазанд. Дар вақти истеъмол ба болои коса як қошуқӣ равғани зард ҳамроҳ мекунанд. Баъзеҳо мувофиқи табъ ба он шакар илова намуда, тановул мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ширшула // Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 212. 2. Ширшавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С.725-726.	
F053	ҚУРУТ, <i>кашк,</i>	Анъанаи қурутмолӣ бештар дар минтаقاҳои қӯҳистони Тоҷикистон, он мавзеъҳое, ки мардум ба парвариши чорпо машғуланд, маъмул аст. Дар фасли гармо мардуми	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Қурутмолӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи	

	құрұтмолай	күхистон аз шир чакка тайёр мекунанд ва аз чакка курут сохта, барои зимистон захира менаоянд. Курут аз чакка ва намак тайёр карда мешавад ва баъзеҳо ба он каме гарди орд ва барои хушхӯр шуданаш, мурҷу қаламфур ва пудинаву райхони кӯфта илова мекунанд. Қурутро бештар барои таҳияи таоми қурутоб тайёр мекунанд.				точик. Шуморай 4. – Д., 2017. – С. 130-132. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F054	КАДУЛАФКА, <i>кадуҷӯшак</i>	Хӯроки саридастӣ, ки осонпаз ва осонҳазм мебошад. Таркиби он аз каду, пиёз, намак ва об иборат мебошад. Маҳсулоти мазкурро дар дег ҷӯшонида тайёр мекунанд. Кадулафкаро дар табак гирифта, ба болояш сабзичоти резашуда пошида, бо чакка меҳӯранд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F055	ШӮЛАИ ИСПАЛОҚ	Як навъи таоми сабуки баҳорӣ, ки аз гиёҳи испалоқ (исфаноч), об ва биринҷ таҳия мешавад. Нахуст биринҷро шуста, дар деги обаш ҷӯшон андохта, намак ҳамроҳ мекунанд. Сипас испалоқро шуста, реза карда, ба деги ҷӯшон меандозанд. Шулаи испалоқро бо чакка истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.
F056	ҚАЙМОҚЧА	Қаймоқча як навъ хӯроки нонӣ буда, маҳсус дар маросими гаҳворабандон пухта мешавад. Қаймоқчаро аз тухм, чурғот, равған, шакар ва орд омода мекунанд. Ба мисли кулча зуволаҳои	2020	н. Ҷаббор Расулов	Фаъол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми

		хурд-хурд гирифта, дар танӯр мепазанд. Хангоме ки дар оила маросими гаҳворабандон баргузор мегардад, ҳатман ба бачаҳои хурд нони қаймоқчаро тақсим карда медиҳанд.				Кӯҳисто-ни Мастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F057	РЕЗАШӮРБО	Навъе аз шӯрбо, ки дар он ҳамаи маҳсулот хурд реза карда мешаванд. Масалан, гӯшт, сабзӣ, пиёзу картошка ва ғайра. Инчунин анвои до-нагиҳо ва зираворӣ илова мегарданд.	2016	Вилояти Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F058	ОРЗУҚ, озуқ, бурсоқ	Як навъ хӯриши нонӣ, ки аз орду тухм, равған ва каме шакар пухта мешавад. Аз ин масолеҳ зувола карда, ба шакли чоркунча ё ромб бо корд мебуранд ва дар равған бирён мекунанд. Онро аз дег ба табақ бардошта, ба болояш кӯфтаи қанд ё шакар мепошанд. Орзуқ хӯриши хушхӯри идҳои суннатӣ ва ҷашни арӯсӣ ба шумор меравад.	2016	Вилоятҳои Ҳатлон, Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Орзуқ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F059	НАХӮД- ШӮРАК, нахӯдҷӯшак,	Як намуди хӯроки саридастӣ, ки аз нахӯд тайёр мешавад. Нахӯдро шуста, дар деги об намак андохта, дар оташ паст мечӯшонанд. Пас аз он ки пухт ба табақ кашида, ба болояш нугул (пиёзи сафеду гашничи резашуда) мепошанд. Навъи	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шарипов Н. Нахӯдшӯрак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –

	<i>гармак</i>	дигари нахӯдшурак бо шӯрбоча пухта мешавад.					Д., 2015. – Ч. 1. – С. 64.
F060	ТУНУК, <i>нони тунук,</i>	Тунук як навъ нон ё худ фатири равганини тӯёнаи мардумӣ буда, аз орд, об, намак, 4-5 дона тухм ва равған мепазанд. Он дар ҳамаи фаслҳои сол истеъмол карда мешавад. Дар тӯйҳо ҳамчун анъана тунукро зиёда аз 10 дона пухта, бо нону кулча ба хонаи арӯс ҳатман мебаранд.	2016	Вилояти Суғд, водиҳои Ҳисор, Зарафшон	Фаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳангӣ гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Ҷапотӣ ё тунуки // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 214-215.	
F061	ҚАТЛАМА, <i>қатмал,</i> <i>қалама,</i>	Қатлама як навъ фатири равғанин буда, зуволаи он аз орд, об, намак, равған 2-3 дона тухм тайёр карда мешавад. Қатламаро мисли фатир шакл дода, дар деги равған бирён мекунанд. Дар тӯйҳо ва маросимҳои азодорӣ ҳатман қаламаро рӯйи дастарҳон мегузоранд. Дар маросими арӯсбарон дар дастарҳони хешони арӯс	2016	Вилоятҳои Ҳатлон, Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1 Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳангӣ	

	<i>фатири дегӣ</i>	низ қалама дода мешавад.					гайримоддии халки тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Қалама // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 216.
F062	НИШАЛЛО, <i>нишолло,</i> <i>нишавло</i>	Як намуди ширавории суннатии тоҷикист. Онро чунин тайёр мекунанд: дар зарфи сирнок шакару обро ҷӯшонида қиём мепазанд. Решаи бех – як навъ гиёҳро шуста, реза карда, дар об мечӯшонанд. Сипас оби ҷӯшидаро сард намуда, бо дока меполонанд ба деги мисӣ ё зарфи сирноки дигар меандозанд. Ба он сафедии тухмо илова карда, бо чилҷӯб ё ҷорӯби маҳсус лат мезанд, ки он кафқ мекунад. Ба кафки ҳосилшуда кам-кам қиёми шакарро мерезанд ва латзаниро давом медиҳанд. Нишалло ширавории зиннатдехи тӯю маъракаҳо ва дастархони рамазонӣ мебошад.	2016	Вилоятҳои Суғд, Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	1. Шарипов Н. Нишолло // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.76-77. 2. Шириниҳои анъанавӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 239-241.	
F063	ЛАХЧАК	Хамири буридашуда ё лахчакро дар оби намақдор ҷӯшонида, ба он равған мемоланд. Гӯшту пиёз, помидор, картошка, қаламфури ширинро бирён карда, зирбак мекунанд. Тухмо дар тобаи дигар бирён карда мегиранд. Лахчакро дар табақ қашида, ба болояш зирбак ва тухмо мегузоранд.	2016	Хучанд, Душанбе	Фаъол	1. Лахчак // Энсиклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. – Д.,	

						2016. – С. 118.
F064	ТАЛҚОН, <i>tumtisst,</i> <i>tumtus</i>	Як навъ хўриши хушк, ки аз кўфтаи тутмавиз, донаки зардолу, чормагз, нони хушк ва баъзан гандумбирён тайёр карда мешавад. Онро дар шароити хона дар охӯрак (угӯрак), дастос ва тавассути сангҳои маҳсус таҳия месозанд. Миқдори зиёди талқонро дар осиёб тайёр мекунанд. Баъзеҳо ба ҷойи тутмавиз ба он шакар ҳамроҳ мекунанд. Талқонро бо шир омехта, мисли ҳалво низ истеъмол мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пиша // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳматов, Б. Талқон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F065	ФАТИР, <i>fatiiri ravganiй,</i> <i>fatiiri ҷаззадор,</i> <i>fatiiri қат-қат,</i> <i>fatiiri варақӣ,</i> <i>fatiiri кӯрак</i>	Як намуди нон, ки зуволааш аз орд, об, намак, равғани ҷазза таҳия мешавад. Фатири бидуни равғани ҷазза ҳам маъмул аст. Баъзеҳо ба фатир пиёзу гашниҳ ҳамроҳ мекунанд. Фатири варақинро барои таҳияи қурутоб ва шакароб низ истифода мебаранд. Онро инчунин ба табаки ҷӯбини шӯрбо низ реза карда, тановул мекунанд. Фатирро дар табаки боиҷоншӯрбо, лӯби-ёшӯрбо ва дигар анвои шӯрбо низ реза карда, тановул мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пиша // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 3. Шарипов, Н. Фатир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. –

							Ч.2. – С. 506-507.
F066	САНГРЕЗА	<p>Сангреза як навъи таоми шабеҳи оши угро буда, аммо аз он фарқ дорад. Масолеҳи таркиби ин таом аз картошка, пиёз, сабзӣ, гӯшт ва равған иборат аст. Дар дег равғанро мувофиқи маҳсулоти таом меандозанд. Ҳамаи ин маҳсулотро мукааб реза карда, дар равған бирён мекунанд. То сурх шудани зирбак онро мекобанд, то таги дег начаспад.</p> <p>Аз орду обу намак ҳамир мешӯранд ва онро зувола гирифта, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Сипас онро тунук карда, чоркунча мебуранд. Чоркунҷаи хурд, ки мисли сангреза мешавад, аз ҳамин сабаб онро «сангреза» ном мебаранд. Дар дег об гирифта мечӯшонанд, зуволаҳои резакардаро меандозанд ва як бор нағз мечӯшонанд, зувола мепазад. Сипас ҳӯрокро ба табақ қашида, зирбаки пухташударо ба болояш мерезанд. Кабудиҳои тару тозаро шуста маҳин реза мекунанд ва ба болои таом мепошанд.</p>	2020	Қўҳистони Мастҷоҳ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Сангреза ва ҳалвои сари шир // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 129-131.	
F067	САЛЛА, <i>қоқак</i>	Як навъи ҳӯриши нонӣ, ки хушхӯр буда, одатан дар субҳона ё баъди таом бо чой истеъмол мекунанд. Барои пухтани салла орд тухм, шир, равғани зард, каме намак, сода, қанди қӯфта ва равғани пахта истифода бурда мешавад. Аввал ҳамир карда, зувола мегиранд ва онро варақ-варақ карда, ба ҳам пайваста, дар равғани дог бирён мекунанд. Салларо дар идҳо ва тӯю	2016	Вилоятҳои Хатлону Суғд, водии Хисор	Фаъол	<p>1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Шарипов, Н. Салла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. –</p>	

		маъракаҳо бисёр мепазанд.				Ч.2. – С. 297.
F068	ШИШБАШИР, упка	<p>Як навъи таоми маҳаллӣ, ки аз шуши гӯсфанд, буз ва дар баъзе чойҳо аз шуши гов ва шир пухта мешавад. Онро чорводорон ва онҳое, ки дар айлоқанд бисёр истифода мебаранд. Инчунин барои меҳмони иззатманд ва дар тӯйҳо низ омода мекунанд.</p> <p>Тарзи тайёр кардани ин таом чунин аст: шуши чорпои солимро шуста, тоза карда, аз сӯрохии хекиртаки он бо чойник шир мерезанд. Шир ба шуш пурра чойгир мешавад. Баъзехо шушро ба муддати якшабонарӯз дар шир тар карда мегузоранд. Пагоҳӣ шушро гирифта, дар оби ба ҷӯш омада, тақрибан 6-7 соат мечӯшонанд. Баъд аз пухтан онро гирифта, дар рӯйи тахтacha реза мекунанд ва дар зарф мегузоранд.</p>	2016	Ашт, Лаҳш, Мурғоб	Фаъол	<p>1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. № 1. – Д., 2016. – С. 55- 69.</p> <p>2. Феҳристи милии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.</p>
F069	НОРИН	Таоми анъанавии мардумӣ буда, аз гӯшти гӯсфанд, пиёз, сабзӣ, равған, орд ва обу намак пухта мешавад. Хӯроки тайёршуда бо гашниҷу шибит ва чакка ороиш дода мешавад. Норин хӯроки серғизо ҳисоб мегардад.	2016	Вилояти Суғд	Нимфаъол	<p>1. Феҳристи милии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.</p>

							119.
F070	ХОМШЎРБО	Яке аз таомҳои миллии тоҷикӣ, ки дар ҷашну маъракаҳо, маросимҳои азодорӣ ва ошхонаву тарабхонаҳо пухта мешавад. Онро аз гӯшти равғандори ғов ё гӯсфанд бо иловаи сабзӣ, картошка, пиёз, шалгам ва адвиёти хуштаъмкунанд, ба мисли зираву зелол мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Шарипов Н. Хомшўрбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.535-536. 3. Анвои шўрбо // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 235.	
F071	ФЕЛАКШЎР-БО, <i>гелак,</i> <i>оши гелак</i>	Шўрбое, ки бо пиёз, картошка ва сабзӣ инчунин гелакҳои гӯштӣ пухта мешавад. Фелакҳоро аз гӯшти қӯбida ва намаку орд таҳия мекунанд. Фелакро дар шўрбои ҷӯшида, ҳамроҳ бо зиравориҳо андохта, дар оташи паст мепазанд. Таоми тайёршударо бо гашничу шибит ва чакка истеммол мекунанд.	2016	Водии Ҳисор, Вилояти Суғд	Фаъол	1. Ершов Н., Пи-ща // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ /	

						мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F072	ҲАЛВОИ ШИРИЙ	Як намуди ҳалво буда, аз шир, шакар бо мағзи бодом ё зардолу тайёр мекунанд. Тахминан 3 литр ширро бо 1 кг шакар омехта, то зард шудани маҳлул мечӯшонанд. Сипас мағзи бодом ё зардолуро ба он омехта, то саҳт шудани ҳалво ҷӯшониданро давом медиҳанд. Ҳалвои тайёр-шударо дар рӯи лаълӣ гирифта, бо корд ме-буранд.	2016	Шахритӯс, Рашт, Дарвоз	Фаъол	<p>1. Ершов Н., Пи-ща // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фар-ҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.</p>
F073	АТОЛАИ НАШОИСТА	Яке аз таомҳои анъанавӣ барои субҳона буда, аз шир ва нашоиста тайёр мешавад. Нашоистаро аз шираи гандуми таршуда омода мекунанд. Барои тайёр кардани нашоиста дар айёми тобистон гандумро тар намуда, дар ӯғурак кӯфта, шираи онро дар болои дока нозукона дар ҷои соя меҳушкониданд ва пас аз он дар ҳалтаи аз сони сафед ё дар зарфи шишагӣ	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Ершов Н., Пи-ща // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш., Ниёзова М.</p>

		(банка) омодашууда барои захираи зимистон мегузоштанд.  Атолаи наошиста чунин пухта мешавад: дар дег дар оташи муътадил ду коса шир, чор қошуқ нашоистаро омехта, то ба ҷӯш омадан мекобанд. Баъди нағз ҷӯшидан атолаи наошиста тайёр мешавад.				Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фар-ҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F074	ДҖЛМА, голубсӣ	Яке аз таомҳои маъмули тоҷикӣ. ДҖлмаро бо қаламфури булгорӣ ва ё баргҳои қарам таҳия мекунанд. Даруни қамфури булгориро тоза карда, аз гӯшту пиёзи реза ва биринчи таршуда, маҳсуле тайёр карда, ба даруни он мегузоранд. Сипас қаламфурҳоро дар шӯрбои муқаррарӣ меандозанд. Дар дулмаи қарамӣ омехтаи гӯшту биринҷро ба варақи қарам, ки қаблан дар об ҷӯшонида шудааст, мепечонанд ва ба деги шӯрбо меандозанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Дулма // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 12. 3. Каримов Ф. ДҖлма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч.1. – С.363-365.
F075	ДАНГИЧА	Як намуди таоми баҳорӣ, ки бо гандуми кӯфта, гиёҳҳои тару тоза ва гӯшту ишкамбай моли чорпо пухта мешавад. Гандуми кӯфтаро бо нахӯд, лӯбиё, мош ҷӯшонда, ба он гӯшт, забони ғов ё каллапоча низ ҳамроҳ мекунанд. Ҳангоми ба пухтан наздик омаданаш, пиёзи сафед ва шулхаву пудина ва ғайра илова менамоянд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги. – Д.,

						2016. – С. 120.
F076	КОЧӢ	Як намуди таоми анъанавӣ буда, аз орд, об, намак ва равған пухта мешавад. Дар дег 2 литр обро бо намак ҷӯшонида, 1 литри онро дар алоҳидагӣ мегиранд. Ба 1 литри дар дег буда, ордро ҳамроҳ карда, мекобанд. 1 литри берун гирифташударо, оҳиста-оҳиста мерезанд. То тайёр шудани таом дегро бо кафлези чӯбин мекобанд. Баъд аз тайёр шудан равғани зардро ба болояш мерезанд.	2016	Вилояти Хатлон вилояти Бадахшон, ноҳияи Рашт	Фаъол	1. Кочӣ // Энсиклопедияи советии тоҷик ч.3. – Д., 1981. – С.496. 2. Ершов Н., Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F077	КАРТОШКА-БИРЁН	Ҳӯроки маъруф ва саридастӣ, ки аз картошкай резашуда, равған, намак, гӯшт ё тухм ба тарзи бирён кардан ва буғ партофтан таҳия мешавад. Онро ба табақ қашида, ба болояш сабзичоти резашударо мепошанд ва бо салати помидорӣ меҳӯранд. Картошкабирён навъҳои қоқак, буғпаз ва обдор дорад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F078	ТУХМБАШИР	Чунин таомест, ки аз шир, тухм, шакар, равғани гӯсфанд омода мекунанд. Дар дег ширро андохта, тухмро латзада, бо шакар омехта, ба даруни деги шир меандозанд ва то ҷӯш омаданаш мекобанд. Баъди як сар ҷӯшидан таом тайёр мешавад. Онро дар лаъли гирифта, ба болояш равғани гӯсфандро мерезанд. Ин таом ҳам хусусияти табобатӣ дорад ва ҳам баданро дар	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии

		фасли сармо гарм нигоҳ медорад.				халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F079	ДҮФРҮҒАН	Хўроки нисфирӯзии маҳаллӣ буда аз дӯғ ё оби қурут, равғани зард (маска) ва гашничу шибит тайёр мекунанд. Аввал 5-6 қуутро об карда, каме намак мепошанд, 1 нонро реза карда, нутулро яъне кашниз, пиёзи сабз, яъне кабудҳо ба болояш мепошанд. Баъдан равғани зардро гарм карда, ба болои нон мерезанд. Ин таомро бештар дар фасли зимистон истеъмол мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хўрокҳои суннатии точикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F080	ДАЛДАБА-ШИР	Таоми анъанавиест, ки аз гандум, лубиё, донагиҳо ва шир тайёр карда мешавад. Дар дег шир андохта, оташашро паст мекунанд, то ки оҳиста-оҳиста чӯшад. Гандумро тоза шуста, кӯфта, бо лубиё ва донагиҳо ба дег меандозанд. Баъдан намак ва зиравориҳоро ба маҳсулоти дег пошида, омехта мекунанд. Пас аз чӯшидани таом 2 литрро ширро ба дег мерезанд. Як бори дигар, ки дег ба чӯш омад, таом тайёр мешавад. Баъдан дар косаҳо гирифта, чаккаю сабзичот ҳамроҳ мекунанд.	2016	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хўрокҳои суннатии точикон // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F081	САВЗАКОВ	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода	2016	Вилояти	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М.

		мебаранд. Савзаковро аз пиёзи бехӣ, гашниҷи шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Дар табаки об нони гармро реза карда, каме намак, сабзичот ва пиёзро ба болояш мерезанд. Онро бо қаламфуру чакка истеъмол мекунанд.		Хатлон		Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯzai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F082	ХУЧОБ, хучов	Навъе аз хӯроки анъанавӣ буда, онро асосан дар зимистон омода мекунанд. Тарзи тайёр кардани ин хӯрок чунин аст: хучро дар об ҷӯшонида, ба он мағзи ҷорҷарӣ, пиёз, равған ва фатири гардмалро илова карда, мечӯшонанд.	2016	Вилояти Хатлон	Фаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯzai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F083	ОШИ МАРҔУМАК, гречканалав	Навъе аз таомҳои парҳезӣ, ки бо марҷумак (гречка) пухта мешавад. Дар дег нахуст аз пиёз, гӯшт, равған, помидор, картошка ва сабзӣ зирбак омода мекунанд, сипас ба он об андохта мечӯшонанд, ки шӯрбоча мешавад. Баъд аз як сар ҷӯшидан марҷумакро андохта то обро ба ҳуд қашиданаш мепазанд, чун обро ба ҳуд ҷабид, онро дам мепартоянд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Каримова Г. Аньои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F084	ҚАЗОНКАБОБ	Ин навъи хӯроки маъмулӣ буда, аз гӯшт, равғани зард ё растани, картошка ва намак омода карда мешавад. Аввал картошкаро пора накарда дар алоҳидагӣ, дар равған сурх мекунанд, сипас онро аз дег гирифта, гӯштро мезирбонанд. Пас аз пухтани гӯшт картошкагоро ба болояш чида дар оташи паст дам мепартоянд.	2018	Вилояти Суғд, ш. Душанбе	Фаъол	1. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.
F085	ТАРГАФА, <i>margarfa</i>	Таоми сабуки тобистона. Бештар ин навъи хӯрокро ҳангоми нонпазӣ тайёр менамоянд. Дар табаки чӯбӣ пиёзро майда реза карда, бо чӯби маҳсус (кутак) кубида, каме намак ва оби ҷӯшондаи каме хунуқшударо рехта омехта намуда, нони гарми аз танур қандашударо ба он гармогарм реза мекунанд. Баъзан вақт ба он кабудӣ ва чакка ҳамроҳ намуда тановул менамоянд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F086	ҚОРАКУЛЧА, <i>қарақот</i>	Як намуди ҳӯриши мевагӣ буда, онро дар фасли сармо истифода мебаранд. Қоракулчаро аз ме-ваи олучаи сурх тайёр мекунанд. Олучаи пухта, расидаро аз донакҳо ҷудо карда, дар дег андохта, бо оташи паст мечӯшонанд. Дар натиҷа оби олуча буҳор мешавад ва дар дег ғафсияш мемонад, ки ӯро дар лаълича гирифта дар офтобрӯя то саҳт шуданаш мемонанд. Баъди саҳт шуданаш шикаста меҳӯранд. Қоракулчаро аз харбуза ва зардолу ҳам тайёр мекунанд.	2016	Шаҳритӯс, Деваштич	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F087	<b>ОШИ ҄УГОРӢ</b>	Яке аз таомҳои маҳаллӣ буда, аз донаи ҷуворимакка, пиёз, помидор, картошка, равған, намак, зиравориҳо, сабзичот ва чакка тайёр мекунанд. Дар равгани тафсон пиёз, помидор, картошакаро бо намак мезирбонанд. Баъд аз зирбонидан об мерезанд. Об, ки ба ҷӯш ба омад, ҷувории шусташударо ҳамроҳ мекунанд. Сипас 15-20 дақиқа дам мепартоянд.	2016	Шаҳритӯс	Фаъол	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F088	<b>ҲАЛИСА,</b> <i>ҳалила,</i> <i>ҳалим</i>	Таоми суннатии баҳорӣ. Гандумро шуста, ба деги обдор андохта, якуним соат мечӯшонанд. Баъд гандумро гирифта, каме меҳушконанд ва аз гӯштқимакунак мегузаронанд. Дар деги дигар ба муддати 2-3 соат гӯштро дар об мепазанд, сипас гандуми резашуда ва пиёзро аз болои гӯшт меандозанд. Он 3-4 соат мечӯшад, дар ин вақт бо кафлез дегро кофта меистанд.	2016	Панҷакент, Шаҳринав, Ҳисор	Нимфаъол	1. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ч. 8. – С. 358. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F089	<b>ЯХНӢ,</b> <i>холодес</i>	Дар дег об, гӯшт, забон, почав а баъзан ишкамбаву рӯдаҳои тозашудаи гов ё гӯсфандро якҷоя бо пиёз ва баъзе навъҳои зираворӣ андохта, ба муддати дароз дар оташи паст мечӯшонанд. Баъд аз пухтан гӯшту маҳсулоти дигар қариб об мешаванд. Сипас маҳсули дегро табакӯ косаҳо рехта, дар ҷои сард мегузоранд. Он пас аз 8-10 соат ба шакли маҳсули нарму мулоим табдил	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пишҷа // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Яхнӣ // Энсиклопедияи муҳтас

		мейбад. Онро дар шакли сард истеъмол мекунанд.					сари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 215.
F090	КУЛЧАКАБОБ	Гӯштро реза карда, дар табаки чӯбин бо кафгир мекӯбанд ва ба он пиёзи хурд резашударо бо баязе намуди зираворӣ, масалан, мурч ё зира омехта, каме намак ҳамроҳ мекунанд. Аз таркиби ҳосилшуда кулчаҳои баробар ба даҳани пиёла сохта, онро ба танӯри тафсон часпонида, мепазанд. Дар баязе ҷойҳо ҷигари ғову молҳои хурдро реза карда, ба он зираворӣ омехта, ба танӯри тафсон мечаспонанд.	2016	Ҳисор, Файзобод, Рашт, Дарвоз	Нимфаъол	1. Ершов Н. Пиша // Таджики Карагатегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.	
F091	ШАҲЛУТ, <i>шоҳлут</i>	Як навъ ҳӯроки қадимаи тоҷикон. Шаҳлутро ҷунин мепазанд: дилу ҷигар, гурда, баъзан шушва гӯшту дунбаи гӯсфандро реза мекунанд, сипас қимаи тайёршудро ба ҷарбуи рӯйи ишкамбаи гӯсфанд печонида, бо ришта мебанданд. Дар дег каме об гирифта, пиёз, биринҷ, намак, мурч, зира ва қабудӣ илова карда, мепазанд. Шаҳлутро ҳам гармогарм ва ҳам хунук карда истеъмол мекунанд.	2016	Ҳисор, Шаҳринав,	Дар ҳоли азбайнравӣ қарор дорад.	1. Ҳомидҷонова, М. Шаҳлут // ЭСТ, Ҷ.8, 1988, с.119. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.	

F092	ҲАСИБ, <i>калбаса</i>	Навъе аз ҳӯриши гӯштиест, ки аз қадим дар байни тоҷикон маъмул будааст. Тарзи тайёр карданаш чунин аст: дилу ҷигар, гурда, шуш, забон ва гӯшту дунбаи гӯсфандро реза карда, ба он намак, мурҷу зира ва баъзан биринчи таркардашударо ҳамроҳ мекунанд. Махсули омодашударо ба рӯдай тозашудаи гӯсфанд ё ғов андохта, аз ду нӯгаш бо ришта мебанданд. Сипас ба деги обдор андохта, 1-2 соат дар оташи паст мечӯшонанд.	2016	Вилояти Суғд, Водии Ҳисор	Нимфаъол	<p>1. Ҳасиб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ч.8 – С. 374.</p> <p>2. Ҳасиби тоҷикӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.225.</p> <p>3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 125.</p>
F093	МОДЕЛ, <i>оталаи модел,</i> <i>моделоба</i>	Ҳӯроки мавсими буда, дар фасли баҳор аз <i>модел</i> – як навъи растани бо об, намак, орд ва ё биринҷ тайёр карда мешавад. Дар водии Рашту Дарвоз ба он орд ё туппаи буридаро ҳамроҳ менамоянд. Моделро тоза карда, реза мекунанд ва ба деги обаш дар ҷӯш меандозанд. Сипас ба он орд, ё туппа, ё биринҷро ҳамроҳ намуда, намак илова мекунанд. Дар вақти истеъмол аз чакка низ истифода мебаранд.	2016	Варзоб, Рашт, Дарвоз	Фаъол	<p>1. Ершов Н., Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.</p> <p>2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг.</p>

							– Д., 2016. – С. 125.
F094	БИРИНЧОБА	Таоми сабуки анъанавӣ, ки аз биринҷ, об, бех-пиёз, сабзӣ, помидор, сабзичот, намаку мурҷ тайёр карда мешавад. Нахуст биринчро дар оби чӯшон андохта, чӯшониданро идома медиҳанд. Сипас он хӯроки хушхӯр, сабук ва парҳезист. Пиёзу помидор ва сабзиро илова карда, мурҷу намак меандозанд.	2016	Вилояти Хатлон, водии Хисор	Фаъол		1. Лазерсон, И. Таджикская кухня. – М-СПб, 2005. – С.13. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 125.
F095	СИЁҲАЛАФ, <i>шулаи сеалаф</i>	Хӯроки анъанавии мавсими буда, дар фасли баҳор аз растании сиёҳалаф бо об, намак, орд ва ё биринҷ тайёр карда мешавад. Обро дар дег чӯшонида, аввал биринчро андохта, як сар мечӯшонанд, сипас сиёҳалафро тоза ва реза ме-кунанд ва ба дег меандозанд. Баъд аз муддате ҷӯшидан таом омода мегардад. Дар вакти ис-теъмол ба коса чакка ё ҷурғот меандозанд.	2016	Хатлон, Водии Хисор, Рашт	Фаъол		1. Сиёҳалаф // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / – Д., 2016. – С. 126.
F096	ҚУРУТОБ	Хӯроки суннатии мардуми кӯҳистон. Он аз фа-тири қат-қат, пиёз, оби қурут (дар баъзе маврид чакка) равған (зард ё загир) об, намак тайёр карда мешавад. Дар баъзе навоҳии ҷануби қиши-вар пиёзро ҳом реза карда, дар табақ ба болои	2016	Саросари кишвар	Фаъол		1. Ершов Н., Пи-ша // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-

		<p>фатири резашуда мегузоранд, сипас аз болояш равғани тасфонро мерезанд.</p> <p>Дар водии Ҳисор пиёзро дар равған бирён карда, ҳар дуро ба болои оби қурут ё дӯғоби табақ мерезанд. Дар ноҳияи Маастҷоҳ қурутоби косагӣ маъмул мебошад, ки ба он гӯштро бо пиёз бирён карда, меандозанд.</p>					257. 2. Курутоб // Энсиклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F097	ГАНДУМ-БИРЁН	Навъе аз ҳӯриши хушки анъанавӣ буда, аз гандум, нахӯд, донаи каду, кунцид ва баъзан мағзи донаки зардолу тайёр карда мешавад. Гандумбирён хоси ҷашни маросимҳо мебошад. Баъзан онро қӯфта, ба талқони хуштаъму серғизо табдил дода, тановул мекунанд.	2016	Вилояти Ҳатлон, водиҳои Ҳисору Рашт	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2.	
F098	КАРАМ-ШҮРБО, <i>бори</i>	Аз таомҳои маъмулии тоҷикӣ аст. Карамшӯро аз карам, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, равған, об, намак ва қаламбури булғорӣ тайёр карда мешавад. Баъди пухтан ба он лаблабуи сурҳи қаблан ҷӯшонидашудро аз турбтарошак гузаронида, илова мекунанд, ки ранги кармашӯроборо сурҳ ва онро хуштаъм мегардонад.	2016	Вилояти Суғд, Ҳатлон, Водии Ҳисор	Фаъол	1 Карамшӯро // Энсиклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 213.	

F099	ҚАЙЛА, қавурма	Ин навъи хӯрок аз гӯшти гов ё гусфанд, равган ва намак тайёр карда мешавад. Қайларо дар шакли гарм ва сард меҳӯранд. Онро қаблан тайёр карда, барои фасли зимистон ва моҳи Рамазон захира мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F100	ЛАГМОН, лагман	Ин навъи хӯрокро аз ҳамири буридаи маҳсус, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, помидор, сирпиёз, об, намак ва дигар маводҳои хушбӯйкунанда омода мекунанд. Гӯшту сабзавотро ба шакли мукааб реза менамоянд. Ба дег аввал шӯрбои онро тайёр карда, зуволаро ба мисли угро, аммо андаке ғафстар бурида, ба дег меандозанд. лагмони тайёршударо ба табақҳо кашида, бо кабудӣ ва чакка оро медиҳанд. Баъзан обашро бештар карда, ба косаҳо низ мекашанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Лагмон // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2. Лагмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.539.
F101	ЛӮЛАКАБОБ	Ин навъи хӯрок аз қимай гӯшт омода карда мешавад. Ҳар кас бо таъбу завқи худ ба қима қӯфтаи нони хушк ва ё картошка бо иловаи зирвориҳо илова мекунад. Аз қимай ҳосилшуда бо даст лӯлачаҳо месозанд ва онҳоро дар шӯрбочаи дег ё дар тафdon мепазанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Лӯлакабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 229.
F102	МАКАРОН- ПАЛОВ,	Ин навъи хӯрок нисбатан нав буда, дар замони шӯравӣ ба фарҳанги хӯрокпазии тоҷикон роҳ ёфтааст. Макаронпалов аз макарон, гӯшт, картошка, сабзӣ, пиёз, об, намак ва равған омода	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. –

	<i>макарони</i>	карда мешавад. Сабзиро ба мисли сабзии палав реза мекунанд. Аввал зирбак, сипас шӯрбоча мепазанд ва баъдан макарон илова карда мешавад. Макаронпалавро бо сабзичот, салат ва чакка хӯрдан мумкин аст.					Вып.2. – С.225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 127.
F103	<b>МАКАРОН-ШӮРБО</b>	Аз навъи нисбатан нави таомҳои тоҷикӣ аст. Макароншӯрбо аз макарон, гӯшт, пиёз, сабзӣ, картошка, шалғам помидор, об, намак ва анвои зираворӣ тайёр карда мешавад. Онро дар шакли шӯрбо омода мекунанд. Макаронҳо шаклан гуногун мешаванд, аммо номи онҳо ба истиснои «лапшашӯрбо», ки аз спагетти тайёр мешавад, дигар ҳамаро <i>макароншӯрбо</i> меноманд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.	
F104	<b>ОЛЕВА</b>	Яке аз таомҳои сабуки маҳаллӣ буда, онро дар фаслҳои баҳору тобистон бештар истифода мебаранд. Олеваро аз равған, пиёзи бехӣ, гашниҷу шибит, намак ва об тайёр мекунанд. Онро бо қаламфуру чакка истеъмол мкунанд.	2018	Водии Ҳисор	Нимфаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.	
F105	<b>МОШОБА, моибириинҷ</b>	Таоми сабуки анъанавии тоҷикон. Дар водии Рашт онро аз мош, карам, лаблабу ва равған ё ҷазза бо роҳи ҷӯшонидан тайёр мекунанд. Дар даҳсолаҳои охир ба он картошка илова	2016	Водиҳои Ҳисору Рашт	Нимфаъол	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д.,	

		менамоянд. Дар водии Ҳисор мошоба бо обу мошу гӯшт, намак ва пиёз пухта мешавад. Мошбиринҷ равғаний ва ширӣ мешавад.				1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Каримов Ф. Мошоба // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. –Д., 2016. – С. 649.
F106	ПИЁЗДОФАК, <i>пиёзбирён,</i> <i>пиёзсӯзак</i>	Ин намуди хӯрокро, асосан, дар фасли зимистон субҳоҳон истеъмол мекунанд. Пиёзи сурҳо ҳалқа-ҳалқа реза карда, дар равғани загир бирён карда, каме намак мепошанд. Баъзан пиёзи одиро дар равғани растаний ё равғани зард низ мепазанд. Инчунин пиёзбирёнро ҳамчун хӯриш ба дигар таъомҳо ҳамроҳ тановул мекунанд. Он хӯроки гарммизоч буда, барои рафъи зуком, сармоҳӯрӣ ва иллати рӯдаҳо даво аст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Пиёзбирён // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 128.
F107	ТАРҲАВЛО, <i>оталаи сурхак</i>	Як намуди хӯроки субҳона буда, аз орд, равған, намак, об ва ширинӣ омода карда мешавад. Баъди сурҳ кардани орд ба он ширинии бо об омехташударо ҳамроҳ мекунанд ва каме мечӯшонанд. Ҳангоми набудани ширинӣ баъзан вақт аз шакар низ истифода мекунанд. Ин намуди хӯрокро дар маросимҳои азодорӣ бисёр	2016	Вилояти Ҳатлон, Водии Ҳисор	Фаъол	1. Ершов Н., Пиша // Таджики Ка-ратегина и Дарва-за. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи

		мепазанд.				миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.128.
F108	ЧИГАРКАБОБ <i>чигарбирён</i>	Ин навъи ҳӯрок бештар дар иду маъракаҳо пухта мешавад. Барои омода кардани ин ҳӯрок чигари тозаи гов ё гӯсфандро бо намак дар равған сурх карда, ба дег каме пиёз, мурҷ, қаламфури ширин ва об омехта менамоянд ва сарпӯши дегро пӯшида, дам медиҳанд. Баъзан ба он дунбаи гӯсфандро низ илова мекунанд. Навъи дигари чигаркабоб дар сихҳо кашида шуда, рӯйи оташ пухта мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чигарбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229. 2. Чигаркабоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128.
F109	НОНПАЛАВ	Навъе аз таоми маъмулӣ, бо истифодаи нонпораҳои дастархон, ё нонҳои хушкшуда тайёр мешавад. Дар равгани дег гӯшту пиёз, картошка ва сабзиро андохта, бирён мекунанд ва каме об меандозанд. Сипас нонпораҳоро ба болои маҳсулоти пухташудаи дег мегузоранд ва сарпӯши дегро ниҳода, буғ медиҳанд. Ба болои нонпалави омода чакка ва гашничи резашударо ҳамроҳ мекунанд.	2016	Водии Ҳисор	Фаъол	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.

F110	КҮЗАКАБОБ, <i>kӯzašyūrbo</i>	Дар даруни кӯза ё хурмачаи сафолӣ гӯши равғандори ғов ё гӯшту дунбаи гӯсфанд, об, пиёз, картошка ва сабзиро реза карда, меандозанд. Барои хуштаъмӣ ба он олучаи туршак, мурҷу зира ҳамроҳ мекунанд. Сипас кӯзаро ба болои лаҳчай оташи танӯр ё оташдон мегузоранд ва даҳони танӯрро мепӯшонанд. Дар давоми 2-3 соат кӯзакабоб омода мешавад. Имрӯзҳо шакли дигари бо номи “суп-пити” дар ошхонаҳои шаҳру навоҳии кишвар маъмул гаштааст.	2016	Суғд, Хатлон, Водии Ҳисор	Фаъол	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримодӣ / мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.
F111	ТАҲ- ҚАЙМОҚӢ	Як навъ нони равғани буда, ба қаламаи <i>дегӣ</i> монандӣ дорад. Дар доҳили зуволаи таҳқаймоқӣ орд, об, намак лозим аст. Ҳамири онро шӯрида, муддати 15-20 дақиқа дам дода, бо тирак тунук карда мешавад. Баъд аз тунук намудан қаймоқ ва маскаи хонагиро якҷоя карда, ба рӯяш молида, зуволаро қат ва гирдак ба шакли нон карда, боз дам медиҳанд. Сипас зуволаро тунук карда, бо корд ба чор ё шаш қисм тақсим мекунанд. Баъдан зуволаи буриدارо ба деги равғандори додкардашуда андохта, то ранги сурхчатоб гирифтанаш паҳлу ба паҳлу гардонда мепазанд.	2018	Вилояти Хатлон	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Ваҳш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F112	БИПУРИЙ	Ҳамири бипуриро аз тухм, орд, об ва намак омода мегардад. Зуволаи мазкурро шӯрида, пас аз муддате ба мисли зуволаи манту тунук намуда, ба шакли ҳамирварақи чоркунча (чор тарафаш 10 см) бо корд бурида мешавад. Дар	2018	Боҳтар	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии

		дохили хамирварақ қимаи гӯшт, пиёзи майдакардашуда бо иловаи адвиёт ва намак гузошта, хамирварақи дигариро аз болояш гузошта, бо ангуштон маҳкам намуда, дар равғани растаний доғкардашудаи оташаш муътадил мепазанд. Пас аз ранги зарҷатоб гирифтан онро дар табақча мегиранд ва мувофиқи табъи истеъмолқунанда бо чакка тановул карда мешавад.				Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F113	ЮПҚАЧА	Яке аз маҳсулотҳои нонии хонагӣ буда, дар фасли баҳор пухта мешавад. Зуволаи юпқачаро мисли зуволаи хамири манту тунук намуда, бо корд дар шакли чоркуча бурида мешавад. Дар маркази зуволаи бурида аз ҳар гуна алафҳои баҳорӣ аз ҷумла ҷағ-ҷағ, пудина дар шакли хурд-хурд резакарда мегузоранд. Чоркунҷаи дигарро аз болояш гузошта гирдогирдашро бо ангушт зер намуда, маҳкам менамоянд. Пас аз он дар тоба каме равғани растаний рехта (молида), аввал як тараф ва баъдан дигар тарафашро гардонда, мепазанд.	2018	Боҳтар	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F114	САНБӮСАИ МОШӢ	Зуволаи санбӯсаи моширо ба мисли дигар санбӯсаҳо омода менамоянд. Мошро шуста, дар зарфи ҳӯрокпазӣ то пухтанаш дар оташи муътадил мечӯшонанд. Дар тоба пиёзро майда реза намуда, дар равған бирён карда мегиранд. Моши чӯшонидашуда ва пиёзи зирбонидашударо якҷо намуда, каме намак ва	2018	Қубодиён	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии

		адвиётро якчоя карда, қимаи санбӯсаро омода месозанд. Зуволаро тунук карда, дар шакли чоркунча мебуранд ва қимаро гузашта, аз болояш хамирварақи дигарро монда маҳкам менамоянд. Баъдан тобаро тафсонда, дар он каме равган молида, санбӯсаро пахлу ба пахлу гардонда мепазанд.				халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F115	КУНДА-ШҮРБО	Дар деги калон об, каллаву почай тозакардашуда аз гов, гӯсфанд ё буз, намак ва адвиёт андохта, дар оташи паст (кундаалов) пухта мешавад. Дар зарфи алоҳида шикамбай гов ё гӯсфандро дар дохилаш маҳсулоти маҳсуси омодакардашударо аз қабили гӯшти қима, пиёзи резашуда, намак, адвиёт гузашта, ба шакли чоркунча гирди шикамбаро бо ресмон дӯхта ба деги каллаву почай ҷӯшидашуда андохта, пас аз пухтани он шикамбай дӯхташуда аз ресмон чудо намуда ба табақ кашида мешавад.	2018	Вахш	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳангӣ гайримоддии халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F116	ФАЛМИНДӢ, <i>ғалмунӣ</i>	Таоми қадимаи тоҷикӣ мебошад, ки дар давраи пухтани харбуза бештар таҳия мешавад. Харбузai калонро ду тақсим намуда, бо қошуқ дилаи онро гирифта, дар деги оташи муътадил то сурх шуданаш мекобанд ва як навъ мураббои харбузагӣ омода мегардад. Сипас дар деги чудогона гардсӯз ё ордоб омода карда мешавад. Сипас мураббои омодашударо ба гардсӯз якчоя карда, як маротибаи дигар мечӯшонанд. Пас аз ҷӯшидан ба мисли атолаи сафедак омода мегардад.	2018	Қубодиён	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳангӣ гайримоддии халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F117	МОЛИДА	Молида як навъ хӯроки ноние мебошад, ки дар бা�ъзе маросими хонаводагӣ пухта мешавад. Дохили оби ҷӯшидаистода равғани зард ва шакарро андохта, дубора онро мечӯшонанд. Пас аз каме ҷӯшидан нонро майда реза карда бо онҳо якҷоя меқунанд. Махсулоти ҳосилшударо аз оташдон гирифта, мисли ҳамир омехта меқунанд ва бо кафи дастон лундаи майдача сохта ба мисли орзук дар табақ мегузоранд. Чун онро бо кафи дастон молида, лунда меқунанд, ин таом номи “молида”-ро гирифтааст.	2018	Қубодиён	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F118	ХОНУМА	Хонума як навъ хӯроки ҳамири буда, ба мисли зуволаи манту омода карда мешавад. Яъне аз об, орд ва намак зувола гирифта ба мисли ҳамири манту тунук кардан лозим аст. Баъдан дар зуволаи тунукнамуда равған молида, ба рӯяш ба пуррагӣ қимаи аз гӯшту пиёз ва адвиётҳо омодашударо меандозанд. Фарқияти хонума аз манту дар он аст, ки зуволаи онро ба мисли манту набурида ҳамон хел яклухт мепечонанд ва болои лаълии мантупазӣ гузошта, дар буғи об мепазанд. Пас аз пухтан онро бо корд бурида, мувофиқи табъ бо чаккаву мурҷ тановул менамояд.	2018	Вилоятҳои Суғду Ҳатлон, водии Ҳисор,	Фаъол	1. Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F119	РУБИЧ, ревиҷ, руиҷ	Рубич як навъ хӯроки субҳона буда, бештар дар фасли зимистон барои гарм нигоҳ доштани бадан омода мегардад. Онро барои модарони таваллудкарда низ тавсия медиҳанд. Рубич аз қаймоқ ва равғани (маска) хонагӣ, орд, об ва шакар омода мегардад. Дар деги оташаш	2018	Боҳтар, Муъминобод	Нимфаъол	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги

		<p>муътадил қаймоқ ва маскаи хонагиро об карда, ба дохилаш каме орд андохта, то сурх шуданаш бо кафигири чӯбин мекобанд. Баъди сурх гардидани гард ба қандобро илова мекунанд. Баъди як маротиба ба ҷӯш омадан таом тайёр мешавад.</p> <p>Навъи дигари онро аз равғани гӯсфанд, орд ва намакоб мепазанд. Баъди гарм шудани равғани гӯсфанд орду намакро омехта мекунанд. То пухтанаш онро мекобанд.</p>				гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F120	ЧАК-ЧАК	Чак-чак як навъ ҳалвои нонӣ буда, бештар дар ҷашну маросимҳо пухта мешавад. Барои омода кардани микдори муайяни чак-чак 4 дона тухм, каме намак ва 500 гр ордро якҷоя намуда, ҳамирашро нисбатан саҳт мешӯранд. Баъдан бо тирак зуволаро дар оштаҳта тунук намуда, дар шаклҳои ҷоркунҷаи хурд-хурд мебуранд. Сипас ҳамирпораҳоро дар равғани догкардашуда андохта, то зарди тиллоранг шуданаш мепазанд. Ба чак-чаки пухташуда шири қиёмкардашуда ва кӯфтаи ҷормағзро омехта карда, дар табақчаҳо мебардоранд. Баъзеҳо қандоб, шираи наботи ҷӯшонида ва ё асалро ҳамроҳ менамоянд.	2018	Вилоятҳои Суғду Ҳатлон, водии Ҳисор	Фаъол	<p>1. Чак-чак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2.</p> <p>2. Шовалиева М. История кули- нарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p>
F121	ХУРӮСҚАНД, <i>xuruzak,</i> <i>себқанд</i>	Навъе аз ширинии маъмул, ки асосан барои бачагон тайёр мекунанд. Хурӯсқанд аз қиёми шакар пухта мешавад ва ба он ҷавҳари лимӯ, ранги қаннодӣ меандозанд. Қиёми тайёршударо ба қолибҳои алюминӣ, ки ба шакли хурӯс, моҳӣ, ситорача ва ғайра мебошанд, мерезанд ва аз поёни он ҷӯбчаеро ҳамчун даста мегузоранд.	2020	Вилояти Суғд, водии Ҳисор, вилояти Ҳатлон	Фаъол	<p>1. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.</p>

		<p>Пас хунук шудан қиём шакли муайянро мегирад ва саҳт мешавад. Навъи дигари он себқанд мебошад, ки он низ дар қолиби маҳсуси себ рехта мешавад. Барои он себи на қалону на ҳурдро интихоб мекунанд.</p> <p>Хурӯсқанд ва анвои онро бештар дар рӯзҳои идҳои динӣ ва ҷашнҳои миллӣ тайёр карда, ба бозор мебароранд.</p>				
F122	ШИМА, <i>оши буридаи дастӣ</i>	<p>Барои пухтани шима аз орди гандум, тухм, намакоб ҳамир шӯрида, зувола мегиранд. Зуволаро бо тирак молида, дароз мекунанд ва ҳамири ришта-ришта ҳосил мешавад. Ҳамирҳои угромонандро дар об мечӯшонанд ва дар табақ мекашанд ва аз болояш зирбак мерезанд. Зирбак аз гӯшт, картошка, сабзӣ, пиёз ва равған омода карда, мешавад. Ба болои таом зирбак, чакка ва қабудиҳоро реза карда, илова мекунанд.</p>	2020	Водии Ҳисор, вилояти Хатлон	Фаъол	<p>1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959.</p> <p>2. Шима // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5.</p>
F123	ШАКАРОБИ ЧОРМАГЗӢ	<p>Шакароби чормагзӣ ҳӯроки серғизо буда, онро бештар дар фасли зимистон тановул мекунанд. Ин ҳӯрок аз обу равғану намак ва чормагз омода мегардад. Тарзи таҳияш чунин мебошад: дар табаки чӯбин об гирифта, каме намак ҳамроҳ мекунанд. Сипас нонро ба даруни табақ реза мекунанд то ҳаде, ки об нонро ҷабида гирад. Аз болояш равғани гармро рехта, мағзи чормагзро ба он илова менамоянд. Ҳоло баъзеҳо ба ин таом қабудиҳо ва баъзан чакка низ ҳамроҳ карда истеъмол мекунанд.</p>	2018	Ноҳияҳои Ҷалолидди ни Балхӣ ва Ҷайхун	Нимфаъол	<p>1. Бердиева Ш. Таомҳои ањанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.</p>

F124	ГҮШТФАТИР	Гүштфатир як навъ нонест, ки дар таркибаш гүшт дорад. Аз орду обу намак хамир карда, онро низ муддате дам медиҳанд. Гүштро хурдхурд чоркунча реза карда, бирён мекунан. Хамирро зувола гирифта, тунук мекунанд ва гүшти бирёно ба болои зувола мемонанд. Зуволай дуюмро тунук карда, ба болои нони гүшти меузоранд ва бо ангуштон гирди нонро бо ҳам пайваст мекунанд. Ҳамин тавр нонро ба тафдон гузашта мепазанд.	2018	Нохияҳои Чалолидди ни Балхӣ ва Ҷайхӯн	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъанавии мардумии нохияҳои Ҕ. Балхӣ ва Ҷайхӯн // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F125	ГУНГИНА	Гунгина як навъ таоми анаъавии тоҷикӣ буда, аз донаҳои гандуми сафеднамо ва пиёзу сабзӣ пухта мешавад. Гандумро дар алоҳидагӣ бирён карда гирифта, каме хунук мекунанд. Баъдан дар дег об рехта, гандуми тафдодаро меандозанд ва муддати 4-5 соат мечушад. Сипас пиёзро реза карда ба он ҳамроҳ мекунанд. Баъд аз ним соат сабзиро чоркунча реза карда, меандозанд ва то пухтан мечӯшонанд. Баъд аз ҷӯшидани гандумоба алафҳои шифобаҳш аз қабили эшиим, ҳулбӯ, лосак ва амсоли инҳоро бо об тоза шуста, реза карда дар дег меандозанд. Боз муддати 1 соат мечӯшад ва таом ба пуррагӣ тайёр мешавад.	2018	Мастҷоҳ	Нимфаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119-128.
F126	ФАРБЕЧ, <i>фарбеч</i>	Фарбечро низ мисли дигар таомҳои донагӣ аз гандуми одӣ тайёр мекунанд, аммо дар ин таом танҳо пиёз бо гандум истифода шуда, гиёҳҳои баҳорӣ, сабзичот ва чакка низ илова карда мешавад. Фарбеч бештар дар фасли баҳор пухта	2018	Мастҷоҳ, Қӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги

		мешавад.				гайримоддии халқи точик. Шумораи З. – Д., 2017.– С.119-128.
F127	НОНИ БАҲАЛВО	Нони баҳалво нонест ки дар тӯю маъракаҳои мардум, ё барои меҳмонон пухта мешавад. Сараввал аз равғани зард, орд ва шир ҳалво тайёр мекунанд. Равғани зардро гарм карда, мувоғики завқ ордро бирён мекунанд. Пас аз пурра бирён кардан ширро рехта, ба муддати 10 дақиқа мечӯшонанд. Аз орд, об, намак ва хамиртурш (дрожа) хамири нонро мешӯранд. Баъди расидани хамир онро рост карда, дар як қисмаш ҳалворо тунук карда мегузоранд. Бо қисми дигар болои онро мепӯшонанд. Онро дар дег равган рехта, пушту рӯй мепазанд.	2018	Мастҷоҳ, Қӯҳистони Мастҷоҳ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи З. – Д., 2017.– С.119-128.
F128	ЧАЛПАК, <i>мунукча</i>	Чалпакро дар ҳамаи тӯю маъракаҳо мепазанд. Зуволаи онро аз орду обу намак ва каме хамиртурш (дрожа) хамир шӯрида, муддати 10 дақиқа дам медиҳанд. Баъд аз дам додан дар дег равганро додгарда, зуволаҳоро мепазанд.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии Мастҷоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи З. – Д., 2017.– С.119-128.
F129	ФАТИРШИРА	Фатиршира яке аз ҳӯрокҳои маҳаллӣ буда, онро бештар барои беморони камқувват новобаста аз фасли сол бо гиёҳҳои табиъии хушку тар омода месозанд. Сараввал зувола шӯрида, муддате дам медиҳанд. Дар тоба равганро додг намуда,	2018	Ховалинг	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Қўлоб //

		ба он пиёзро бирён мекунанд. Сипас хамирро бо даст мулоим намуда, ба деги обаш чӯшидаистода андохта, бо кафгири чӯбин то об шудани хамир лат мезананд. Баъдан гиёхҳои табиӣ (газандакаҳак, гашнич, пудина) ва шир илова намуда, боз мечӯшонанд. Дар ҳолати набудани шир ва ё мувофиқи табъ баъзан дуғро истифода мебаранд.				Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.157-164.
F130	ҲАЛВОИ ШИРУ ШАКАР	Таркиби ин ҳалво шир, шакар ва равгани зард иборат мебошад. Сараввал ширро пухта, сипас дар дохилаш шакарро то ғафс шудани шир, барои дар дег начаспиданаш лат мезананд. Баъд аз тайёр шудани ҳалво дегро аз оташдон гирифта, каме хунук намуда, равгани зардро дар дарунаш меандозанд ва то якҷоя шуданаш меомезанд. Баъди омехта шудан ҳалвои ширу шакарро дар табақча бардошта баробар бо корд мебуранд.	2018	Ховалинг, водии Рашт	Нимфаъол	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	ҒУБАЙ	Як навъи таом аз нони боқило, ҷурғот ва равгани зард тайёр карда мешавад. Дар табақ ҷурғотро гирифта, нонро реза мекунанд. Каме каф мезананд, то ки нон ва ҷурғот омехта шавад. Равгани зардро гарм карда, аз болои нону ҷурғот мерезанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F132	FAB3AMAFA3	Таоми зимистонаи мардуми Бадахшон буда, аз нон чормағз ва пиёзи бехӣ тайёр карда мешавад. Чормағзи кӯфта ва нони таркардашударо бо ҳам лат зада, дар табаки чӯбин омехта мекунанд. Бадан пиёзи бехиро реза карда, ба болои таом мепошанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F133	АЙРОН	Навъе аз нӯшокиҳои ҷорводорон, онро аз ширӣ асп, уштур, буз ва гӯсфанд тайёр мекунанд. Шири хомро бо ширмоя туршонида, дар машк аз як то се шабонарӯз нигоҳ медоранд. Айрон нӯшокии серғизо, ташнашикан, шифобаҳаш аст, дар таркибаш равған, қанд ва ғ. дорад. Онро маҳсусан дар айлоқ бештар истеҳсол ва истеъмол мекунанд.	2018	Лаҳш, Мурғоб	Фаъол	1.Faфуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. 2. Айрон // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. – Д., 2015. – С. 76.
F134	НОШ-ХУХПА	Як навъи таоми Бадахшонӣ буда, асосан аз зардолу ва орду об тайёр карда мешавад. Дар дег се ё ҷорӯро зардолуро мечӯшонанд. Дар алоҳидагӣ ордро бо об дар коса маҳлул месозанд. Сипас ин косаи маҳлулро ба дег мерезанд. Як бори дигар мечӯшад ва тайёр мешавад, онро дар табаки чӯбин мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д.,

						2016. – С. 186-196.
F135	ҚАМОЧ-ТАРЙ, <i>чикаи, тарим</i>	Аз нони танурӣ бо равғани зард тайёр карда мешавад. Нонро дар табақи калон реза карда, равғани зардро гарм карда, ба табақ мерезанд. Бо кафи даст нонро молиш медиҳанд. Чунон молиш дода мешавад, ки аз биринҷ калонтар қамочак мешавад. Қамочтарӣ дар навбати худ таоми тӯёна низ мебошад. Қамочтариро дар хонаи шах дар дастурхони арӯс мегузоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	ХОМНИГУЛ	Чормағзо ё донаи зардолуро то орд шудан дар оҳӯрак мекӯбанд. Дар дег обро андохта, орди зардолу ё чормағзо меандозанд ва он то баромадани равғанаш мечӯшад. Дар табақ нонро реза карда, маҳлулро ба болояш мерезанд. Иловатан пиёзи бехиро реза карда, табакро ороиш медиҳанд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	ХОЧ-ХАРВО	Донаи зардолуро орд карда, дар об то баромадани равғанаш мечӯшонанд. Як пиёла ордро дар як литр об маҳлул карда, ба дег мерезанд. Таомро мекобанд, то начаспад. Каме намак ҳамроҳ мекунанд. Як бор нағзакак ҷӯшид, таом мепазад ва онро дар табақ мебардоранд.	2018	Бадахшон	Фаъол	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д.,

						2016. – С. 186-196.
F138	ЧАПОТӢ, <i>нони тунук</i>	Як навъи нон, ки ҳаҷмаш тунук ва қутраш 70-80 см мешавад. Ҳамири чапотӣ аз орди гандум бо иловаи ҳамирмоя, намак, об тайёр шуда, нонҳоро асосан дар танӯр ва ҷақдон мепазанд. Дар идҳои суннатӣ ва бисёر тӯю маъракаҳои мардумӣ нони чапотӣ пухта, рӯйи дастархон гузошта мешавад.	2018	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>2. Раҳимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.</p> <p>3. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.</p>
F139	ТУХМБИРЁН, <i>тухмбирён бо орд, хогина</i>	Тухмбирёне, ки бо орд, пиёз, гӯшт, шир ва қабудиҳо дар равған пухта мешавад. Нахуст дар косае, мувофиқи даркорӣ тухмҳоро шикаста, зардию сафедияшро бо қошуқ лат мезананд. Ба он каме шир, намак ва сода илова карда, камкам ордро рехтан мегиранд ва латзани давом медиҳанд. Бояд орд дар моеъ ҳал шуда, шакли атоларо гирад. Сипас гӯшту пиёз ва қабудиро	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>3. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959.</p> <p>2. Хогина // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –</p>

		майда реза карда, ба он ҳамроҳ мекунанд. Маҳсули таёргударо дар тобаи равғандор камкам рехта, мепазанд. Ин таом ҳам дар субҳона ва ҳам ноштову шом истеъмол мешавад.				Д., 2019. – Ч.4.
F140	ТАНИРА	<p>Танира як навъ ғизои қурутмонанд мебошад, ки аз магзи нони хушк, чакка, нахӯд, лӯбиё ва баъзе адвиёт таҳия мешавад. Онро чунин тайёр мекунанд: нони хушкро нимкӯфта, магз карда, нахӯдро ҷӯшонида хушк намуда, онро низ мекӯбанд. Гӯштро ба пораҳои хурд реза намуда, бирён карда мегиранд ва ҳамаи инҳоро ба чаккаи саҳт омехта, каме намаку қаламфур андохта, мисли қурут шакл дода, меҳушконанд. Баъзан ба он аз растаниҳои маҳаллии шадагулак, мулқак, райхон, пудина, шибит ва пиёзи резакардашуда меандозанд.</p> <p>Танираро дар фасли зимистон дар косаи оби ҷӯш андохта, як навъ таоми саридастӣ тайёр мекунанд. Онро инчунин ширкорчиён, дехқонон ва мусофирион бо худ мегиранд.</p> <p>Онро дар шакли хушк низ истеъмол кардан мумкин аст. Аз он дар фасли зимистон оталаи ба танира низ омода менамоянд.</p>	2020	Дарвоз	Фаъол	<p>1. Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.</p> <p>2. Раҳимов Д. Танира // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2. – С. 427.</p>
F141	ТОРДУНА	Он як навъ таоми субҳоҳии мардуми баъзе дехоти водии Зарафшон ба шумор меравад. Тарзи таҳияи он чунин аст, нахуст аз равғани зард, ҳамиртурш (дрож) ва намаку орд ҳамири тордунаро мешӯранд. Баъдан онро тунук карда <i>шӯрак</i> мегузоранд. <i>Шӯрак</i> – маҳсулоти равғанин буда, аз саршир тайёр	2020	Айнӣ	Фаъол	<p>1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик.</p>

		карда мешавад. Ширро полонида, дар чойи сард мегузоранд. Болои шир ҳатман қаймоқ мегирад, яъне саршири омода мегардад. Равганро гарм карда, як адад бирён мекунанд. Як тарафи тордуна, ки пухт тарафи дигарашро бирён мекунанд ва он ба чалпак монанд мешавад.				Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F142	БОҚИЛА-ЧҮШАК	Боқилачүшак як навъ таоми маъмулии мардуми нохияи Айнӣ ба шумор рафта, дар фасли баҳор зиёдтар омода мекунанд. Онҳо то пухта расидани боқилои нав, аз ҳосили боқилои як сол пеш қок карда гирифта мондаашон истифода мекунанд. Боқилачүшакро аз донаи боқило ва зирбак омода мекунанд. Аз картошка, сабзӣ, пиёз, помидор, қаламфури булғорӣ ва равган зирбак омода мекунанд. Ба дег об андохта боқилоро низ омехта мекунанд. Боқило пеш аз он ки ба таом омехта гардад якшабонарӯз дар оби ширгарм тар карда мешавад. Чунки боқило аслан донаи саҳт буда, дер мепазад.	2020	Айнӣ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми нохияи Айнӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F143	ФАРМИЧ	Фармиҷ таоми маҳаллии мардуми тоҷик ба шумор рафта, дар фасли зимистон зиёдтар пухта мешавад. Гандумро намнок карда, дар ӯғурак мекӯбанд. Сипас онро аз пӯстлоҳ тоза карда, дар оби ширгарм тар мекунанд. Гандуми кӯфташуда обро ба худ мекашад ва ба ин васила тез мепазад. Таоми мазкур бо зирбак омода	2020	Айнӣ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми нохияи Айнӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик.

		карда мешавад. Зирбакро аз сабзавоти тару тоза тайёр меңнанд. Кartoшкаву сабзӣ ва пиёзро ба шакли мукааб реза карда омехта меңнанд. Сипас, об меандозанд ва таом, ки як сар ҷӯшид, гандумро ба он омехта меңнанд.					Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F144	ҲАФТДОРӮЯ	Ҳафтдорӯяро дар қатори таом буданаш дору низ мешуморанд. Он аслан таоми мавсимие мебошад, ки барои бемориҳои сармоҳӯрда ва занони навтаваллудкарда омода мегардад. Дар тайёр намуданаш ҳафт намуд маҳсулот аз қабили тухм, зарҷӯба, анҷир, набот, асал, равғани зард (аз маскаи хонагӣ) ва шир лозим аст. Ҳамаи он маҳсулоти номбаршударо дар дохили шир якҷо намуда, то қиём гаштанаш бо қошуқ дар оташи паст мечӯшонанд. Моеъи он нисбат ба атолаи муқаррарӣ тунуктар мешавад. Чуноне зикр шуд ин таом маҳз ҳамчун доруворӣ ва дар вақтҳои зарурӣ омода мегардад. Аммо қариб дар ҳама хонадони мардуми ноҳияи Дарвоз маҳсулоти он барои рӯзҳои даркорӣ захира карда мешавад.	2020	Дарвоз	Фаъол	1. Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.	
F145	ОШИ ТУРУШ, <i>oishi turuшиi қайладор</i>	Барои тайёр кардани оши туруш, об, биринҷ, гӯшти қимашуда, пиёз, мурҷ, намак, зира, шалғам, картошкa, чакка ва алафҳои хушбӯйкунанда лозим аст. Пиёзро майда реза карда бо гӯшти кӯфта, мурҷ, зира, намак омехта, аз онҳо гелак месозанд. Ба дег ба миқдори лозимӣ об рехта, зераш оташ меафрӯзанд. Сипас як пиёла биринҷро ба оби	2020	Панҷакент	Фаъол	1. Аттоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 122-124.	

		дег ҳамроҳ карда, мечӯшонанд. Пас аз он шалғам ва картошкаро дар шакли хеле хурди мукааб реза карда ба болои биринҷ мерезанд. Баъд аз пухтани биринҷ, шалғам ва картошка, гелакҳоро болои маҳсулот андохта сарпӯши дегро то пухтани маҳсулотҳо мепӯшанд. Баъд аз пухтани ҳамаи маҳсулот чаккаро бо об омехта карда болои он мерезанд. Пас аз пухтани таом онро ба косаҳо мекашанд ва аз болои он кабудии резакардаро пошида, таомро зинат медиҳанд.				
F146	НАБОТ, <i>nabotpazī</i>	Як навъ ширинии кристалмонанди анъанавӣ, ки рангаш зардча ё сафедтоб аст. Наботпазӣ дар байни тоҷикон аз асрҳои миёна маълум аст. Наботро аз шакар, об ва тухм бо роҳи ҷӯшонида, шарбат кардан мепазанд. Ҳангоми таҳия ду навъи набот ҳосил мегардад: наботи дандонадор, яъне риштапайванд ва наботи тагидегӣ.	2020	Вилоятҳои Суғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Муҳаммадӣ Ҳ. Набот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 3-4. 2. Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. Д., 1998;
F147	ОСКГИР	Оскгир як навъ таоми субҳона ба шумор рафта, бештар ҳангоми фасли зимистон ва бемории зуком омода карда мешавад. Ин таом ҳӯроки маҳсуси мардуми Кӯҳистони Маҷҷӯҳ ба шумор меравад. Таоми мазкур аз донагии хушкнамудаи фасли тобистон тайёр мегардад. Тарзи омода кардани оскгир чунин аст: дегро дар болои оташдон тасфонида, каме равған мемоланд. Донаи хушккардаи зардолу ё ҷорҷарӣ даруни	2020	Кӯҳистони Маҷҷӯҳ	Фаъол	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Маҷҷӯҳ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик.

		он таф (бирён) медиҳанд. Баъдан донаҳои бирёнкардашударо дар уғурак ё санги далда кӯфта пӯсташро чудо намуда, то равган бароварданаш як маротибаи дигар мекӯбанд. Тути хушк (тутмавиз) ба ҳамин монанд омода менамоянд. Дар охир ҳарду донағии кӯфтаро дар як зарф омехта мекунанд. ӯ				Шумораи 9. – Д., 2020.
F148	НУГУЛ	<p>Ин навъи таомро бештар дар фасли зимистон мепазанд. Донаи бодом, зардолу ва пистаро кӯфта, ҳамаашонро омехта мекунанд. Баъдан дар деги болои оташдон ба мисли гарди орд таф дода, каме бирён менамоянд. Барои таом шуданаш ба он об рехта, ба монанди отала онро мепазанд. Ҳангоми пухта расиданаш ба косаҳо мекашанд. Ин ҳӯрокро бештар барои бемориҳои сармоҳӯрда низ истифода мебаранд.</p> <p>Бо номи нугул дар баъзе навоҳии водии Рашт ва вилояти Хатлон пиёзи сафеду гашничи резашударо меноманд, дар баъзе ҷойҳо адвиёт ё кӯftai баъзе қабудиҳоро низ нугул мегӯянд.</p>	2020	Дарвоз	Фаъол	<p>1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Маастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.</p>
F149	ТУТПИСТИ ЧУРҒОТ, <i>tptisst</i>	Навъе аз таомҳои баҳории ин маҳал ба шумор меравад, ки маҳсулоти асосии он аз ҷурғот ва тути хушки кӯфта иборат мебошад. Тутро ҳангоми пухтанаш хушк намуда, бо <i>далясанг</i> куфта, ба мисли орд менамоянд. Сипас орди тутро боз дар ҷои соя меҳушконанд. Пас аз он дар вақти муайян дар табақ тутпистро андохта, дар мобайнаш ҷурғот рехта истеъмол намоянд.	2020	Дарвоз	Фаъол	<p>1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Маастҷоҳ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик.</p>

						Шумораи 9. – Д., 2020.
F150	ҲАРИР, <i>ҳарира</i>	Он хӯроки маҳаллӣ буда, аз орд, равған, об, пиёз, гӯшт ва дунбаи гӯсфанд омода мешавад. Вобаста ба маҳсулоти дохили он мизоҷи ҳарир гарм буда, дар фасли зимистон, хусусан иқлими сарди кӯҳистон фоиданок аст. Дар деги қалон (дар тӯйҳо) аввал равғанро рехта, додг мекунанд. Сипас дар равған пиёзро каме бирён мекунанд, баъди пиёз дунбаро андохта мезирбонанд, баъди тиллой шудани дунба гӯштро илова мекунанд ва пасон ордро. Орд, ки каме сурхча шуд, ба он оби ҷӯшомадаро мерезанду дар охир намакро илова мекунанд. Ҳарирро муддати 10-15 дақиқа кофта, сипас оташи таги дегро берун мекашанд. Ин хӯрок одатан хӯроки зимистона буда, бештар дар тӯйҳо омода мегардад.	2023	Навоҳии водии Зарафшон	Фаъол	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F151	СУРҲӢ	Таоми сурхӣ аз орд, равғани зариру пахта, об пиёз, дунбаи гӯсфанд, гӯшт ва намак омода мешавад. Ордро ба равғани тафсони зағир меандозанд ва то сурхи чигарӣ шуданаш хуб таф медиҳанд. Дар деги дувум равғани пахтаро додг мекунанд, аввал пиёз баъд дунбаро меандозанд. Сипас гӯштро бо намак илова карда мезирбонанд ва ба он орди бирёншударо андохта, каме об иловар мекунанд. Ва то ҷуш омадани об мекобанд. Сурхӣ бояд аз ордоб каме гафтар ва аз атола каме тунуктар бошад.	2023	Н. Айнӣ	Фаъол	1. Бердиева Ш. Хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Арҷанг, 2020.

## БАХШИ 7. – ВАРЗИШИ СУННАТӢ ВА БОЗИҲОИ БАЧАГОНА (G000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариши	Вазъи имрӯзани унсур	Адабиёт
G001	АРГУНЧАК, <i>алвонҷ, бод,</i> <i>бодпеч, ҳой,</i> <i>ҳайбод, ҳойбозӣ,</i> <i>ҳаючак, ҳулҷак,</i> <i>вулҷак</i>	Як навъ бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар баҳору тобистон, маҳсусан, дар ҷашни Наврӯз, бозида мешавад. Арғунҷак аз аргамчине, ки ду нуғи он ба шоҳи дараҳт ё ба болоҷӯбе баста шудааст ва нишастгоҳ иборат мебошад. Духтарон бо навбат ба аргунҷак нишаста, дар ҳаво ба пешу қафо алвонҷ меҳӯранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. Ҳоруг, 2003. 2. Раҳимов Д. Арғунҷакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 54-55.
G002	АРӮСБОЗӢ, <i>арӯсбиёрак</i>	Як навъ бозии маъмули духтаракони хурдсол, ки дар бог ё ҳавлӣ баргузор мегардад. Яке аз духтараконро ҳамчун «арӯс» интихоб карда, ба ӯ либосҳои тоза мепӯшонанд ва ба сараш рӯймоли калон меандозанд. Ду-се нафари дигар нақши меҳмононро бозӣ мекунанд, ки як-як ба арӯсхона медароянд. Яке аз духтарон дойира менавозад ва дигарон бонавбат аз ҷой хеста мераксанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Нурҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Арӯсбозӣ // Донишномаи фарҳанги

						мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 62.
G003	АСПАКБОЗӢ, <i>aspakrak,</i> <i>aspak</i>	Бозии халқии бачагонаи точик, ки дар байни бачаҳои хурдсол ва миёнсол гузаронида мешавад. Барои бозӣ чӯбҳои дарозиашон 1-1,2 метраро ҳамчун «асп» интихоб мекунанд ва ба қисмати болоии он ресмонеро ба мисли лаҷоми асп мебанданд. Иштирокчиёни бозӣ дар майдони кушод ё роҳи холӣ, дар хатти ибтидо паҳлӯи ҳам меистанд. Бо фармони довар бачаҳо ба асп савор шуда, ба сӯйи марра метозанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати точикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимов Д. Аспирак // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 72.
G004	БАЙТБАРАК	Бозӣ ё мусобиқаи шеърдонист, ки байни наврасону ҷавонон ва шеърдӯстон баргузор мегардад. Яке аз ҳозирин байте ё пораи шеъреро қироат мекунад. Ҳарифи ӯ ҷавобан ба матни ӯ байте меҳонад, ки ҳарфи аввали он ба ҳарфи охирини шеъри ҳарифаш якхела мебошад. Боз бозигари якум дар ҷавоб ба байти шахси дувум байтеро меҳонад. Ҳамин тавр, бозӣ давом ёфта, касе голиб меояд, ки шеъраш бечавоб монад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Айнӣ С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С.

						99.
G005	БАҚАБОЗӢ, қурбоқабозӣ, сангпартояк	Ду нафар бачаҳо яктогӣ санг ё устухони ҳайвонро, ки онро “баққа” меномиданд, дар даст мегиранд. Яке аз бозингарон сангро дар замин ба пеш ҳаво медиҳад. Бозингари дуюмӣ бояд бо санги худ санги ҳарифашро нишон гирифта занад. Агар санги ҳарифашро зада тавонад, пас бозингари якум ўро ба пушташ “савор” карда, то ба ҷое, ки сангҳо бархӯрдаанд, мебарад.	2016	Рашту Дарвоз	Фаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. “Бақабозӣ” // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 100.
G006	БАЛАНДИ- БАРОЯК	Бачагон гирди ҳам омада, як нафарро аз байни ҳуд барои дастгир кардани бачаҳо интихоб мекунанд. Бачаҳо бо садо додани амри бозӣ ба ҳар тараф давида, ҳар яке ба болои баландие мебарояд. Баландӣ бояд аз замин ҳадди ақал як ваҷаб баланд бошад. Агар касе ягон ҷойи баланд наёftа, дар рӯйи замин истода бошад, шахси дастгиркунанда зуд омада, ўро бо даст медорад.	2016	Ҳисор, Ашт	Фаъол	1. Раҳимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.
G007	БАНДПАРАК	Бозии ҳалқии бачагонаи тоҷик, ки дар байни духтарбачаҳои аз 7 то 13 сола ичро мешавад. Барои бози банд ё арғамчини 2-3 метра лозим аст. Бандҳои сунъии корхонавӣ низ истифода мешаванд. Бандпарақ якнафарӣ бонавбат ва ё сенафарӣ бозида мешавад. Ду нафар аз ду тараф	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Баландпарақ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 101.

		бандро болову поён тоб медиҳанд ва бозгари севум аз болои он мечаҳад. Ҳар як ҷаҳиданро бозигарон ҳисоб меқунанд ва марраи муайян низ дооранд.				2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Нурҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G008	БАНДКАШӢ	Яке аз бозиҳои варзиши бачагонаи тоҷик, ки маъмулан дар ҷашни Наврӯз ва иду маърракаҳои мардумӣ барпо мешавад. Мусобиқаи бандкашӣ дар майдонҷаи ҳамвор ташкил шуда, барои он аргамчини ғафси дарозиаш 8-10 м истифода мешавад. Иштирокчиён 4-6 нафарӣ ба ду даста ҷудо шуда, аз ду тарафи ҳат дар майдон ҷойгир мешаванд. Қадом дастае, ки ҳарифонро қашида аз ҳат гузаронад, голиб дониста мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 104.
G009	БОДПАРАК-БОЗӢ, <i>бодбарак,</i> <i>лалакбозӣ,</i> <i>лалакпаронӣ</i>	Навъе аз бозиҳои бачагон ва ҷавонон, ки аз замонҳои қадим маъмул буд. Бодбаракро аз когази саҳти 45x65 см, парахаҳои чӯби дарозшакл, ришта ва навори аз матоъ буридашуда месозанд. Онро ҳангоми вазидани боди мусоид парвоз медиҳанд. Яке аз бачагон бодбаракро ба болои сараш бардошта меистад, дигаре нуғи риштаро ба даст гирифта, ба муқобили вазиши бод медавад. Ҳамин ки бодбарак 100-200 м боло баромад, дигар ҳочат ба давидан нест, он дар осмон мавҷзанон бозӣ карда меистад.	2016	Вилояти Суғд, водиии Ҳисор	Фаъол	1. Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256. 2. Раҳмонӣ Р. Бодпарак // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 144-145. 3. Муродов О.

						Бодбарак // ЭСТ. – Ч. 1. Душанбе: 1978. - С.471
G010	«БЕДОНА ПАРИД», «будана принг», “par-par”	Бозигарон ба ҳамдигар зич ба сурати давра менишинанд. Онҳо пойҳояшонро ба маркази давра дароз намуда, менишинанд. Яке аз ба-чаҳои калонсолттар номи парранда ё дигар чон-варонро бонавбат номбар мекунад (мас., бедона парид, зоф парид...) ва дар яке аз онҳо дасти ро-сти худро зуд боло мебардорад. Дигар бозига-рон ба ўтақлид карда зуд дасти росташонро бо-ло бардоранд. Ҳар касе дер кард, ё ба пушт ге-лон шуд, мағлуб ҳисоб мешавад.	2016	Рашт, Дарвоз, водиҳои Ҳисору Зарафшон	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 121. 2. “Бедона парид” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 260.
G011	БУЧУЛБОЗӢ, <i>сақабозӣ</i>	Бозии маъруф, ки бо бучул – қисме аз устухони пойи гӯсфанд ё буз аст, бозида мешавад. Баъди ба замин партофта шудани бучулҳо бозингарон бучули ҳарифонро ба нишон гирифта, мезананд. Шахси мағлуб ё бучули худро ба голиб медиҳад ва ё ўро ба пушташ савор карда, як масофаи қӯтоҳро тай мезанад. Тарзҳои ғуногуни бучулбозӣ маъмуланд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 182-183. 2. Бучулбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д.

						2017. – С. 273.
G012	ВАЧАБПАРАК, <i>ҳамваҷаб</i>	Бозии ваҷабпарак дар майдончаҳо, заминҳои ҳамвор, толори варзиш ва гайра гузаронида мешавад. Бачагон ду нафарро ҳамчун ёвар интихоб мекунанд. Онҳо дар масофаи муайян ба замин рӯбарӯ нишаста, пойҳои худро каме мекушоянд ва кафи пойҳояшонро ба кафи яқдигар ҷафс карда мерасонанд. Бачагони дигар бо навбат давида омада, аз болои пойҳои ёварон ба дарозӣ мечаҳанд.	2016	Хучанд, Истарав-шан, Исфара, Конибодом, водии Зарафшон	Нимфаъол	<p>1. Амонов Р. Қиссаи диёри чашмасор. – Д., 1995. – С.194.</p> <p>2. Раҳимов Д. Ваҷабпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 193-194.</p> <p>3. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.</p>
G013	ГАЧАБОЗӢ, <i>каҷабозӣ,</i> <i>кечабозӣ</i>	Иштирокчиёни гачабозӣ паҳлӯи ҳам гирд истода, як нафарро сардор интихоб мекунанд. Барои ин бозӣ сангча ё тукмае лозим мешавад, ки онро "гача" меноманд. Сардор дар байни ҳалқаи бозигарон истода, гачаро ба дasti як аз бачаҳо медиҳад. Ҳама дастҳоро бо шумурдани «Як!», «Ду!» аввал ба паҳлу, сипас ба пушти худ бурда, пинҳон мекунанд. Сардор гачаро ҷустуҷӯ мекунад ва онро аз дasti қадом бачае, ки ёбад, навбати кофтан ба ӯ мегузараид. Гачабозиро дар зимистон дар атрофи сандалӣ низ бозӣ мекарданд.	2016	Водиҳои Зарафшон, Ҳисор	Нимфаъол	<p>1. Айнӣ С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009.</p> <p>2. Раҳимов Д. Гачабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 208.</p>

G014	ГУРГБОЗӢ, <i>gurgakbозӣ,</i> даҳмардабозӣ, <i>galaбозӣ,</i>	Сардори бачаҳо як нафарро дар нақши гург қарор дода, ду нафари дигарро – саг ва бοқимондаҳоро – гӯсфанд таъйин мекард. Гӯсфандон ба ҳамдигар чафс нишаста, гоҳ-гоҳ баос мезаданд. «Сагҳо» аккос зада, ба ҷустуҷӯи қути ҳуд баромада ҳар сӯй мераванд. Ҳамин вақт «гург» пайдо шуда, гӯсфандонро як-як бурдан мегирад. Ҷӯпон бедор шуда, гургро таъқиб мекунад ва бо чӯб ўро мезанад. Сагҳо низ ба гург дармеафтанд.	2016	Рашт, Дарвоз, Тавилдара, Яғноб, Ванҷ, Ишкошим, Ваҳон	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Гургбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 261. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G015	БУЗКАШӢ, <i>човандозӣ,</i>	Мусобиқаи ҳалқии саворӣ, ки дар рӯзҳои ҷаҳони Наврӯз, тӯйҳои мардум ва идҳои дигар барпо мегардад. Бузкашӣ дар майдон, доманаи қӯҳ, рӯдхонаҳо баргузор шуда, дар он ҷаҳони саворӣ мекунад, ки бузро аз байни издиҳом берун оварда, ба марра расонад. Паҳлавонони дигар ба ӯ монеъ шуда, аспашро бо тозиёна мезананд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Холмуродов З. Бозии савории бузкашӣ ҳамчун унсури мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Паёмномаи фарҳанг. –2018. – №2. – С. 35-41. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.

G016	ТОҚЙ ҒҮРМАЙДА	Тоқй – ғүр – майда як навъ аз бозии маъмулии кўдакону наврасони халқи тоҷик, ки он маъмулан дар айёми баҳор ташкил мешавад. Яке аз бозингарон дар дасти худ тоқие дорад ва бо ишора ва шумори се гуфтани довар зуд тоқиро ба боло ҳавола медиҳад. Ҳангоме ки бозингар тоқиро ба сӯи осмон ҳавола кард дар ҳамон лаҳза як нафар аз миёни иштирокчиён чусту чолокона тоқиро аз осмон медорад. Дигар иштирокдорони бозӣ дар ин ҳол зуд ба ҳар тараф пароканда мешаванд. Бозингари тоқиро ба даст оварда бошад, ба сӯи бозингарони гурезон тоқиро партоб мекунад. Агар тоқй ба тани ягон нафар аз бозингарон нарасад, боз онро аз замин мегираду такроран ҷониби бозингарон ҳавола медиҳад. Ҳамин, ки тоқй ба тани яке аз бачаҳо расид, он нафар мағлуби бозӣ дониста мешавад ва дар навбати баъдӣ ўдар бозӣ довар ҳисоб мешавад.	2020	Варзоб	Фаъол	1. Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ- иҷтимоӣ. 2019, №3.
G017	ОПЕНАБОЗӢ, яклингабозӣ	Опенабозӣ ба яклингабозӣ монанд буда, онро духтарону писарон наврас дар фаслҳои баҳор ва тирамоҳ ташкил мекунанд. Шарти бозӣ чунин аст: бачаҳо пойҳояшонро бо ҳам наздик карда, қафои пойҳои худро ба замин мегузоранд ва як нафарро барои идома додани бозӣ ҳамчун гӯяндаи матни бозӣ аз миёни худ интихоб мекунанд, ки чунин мисраҳоро меҳонад:  Опена, опена,	2020	Душанбе	Фаъол	1. Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ- иҷтимоӣ. 2019, №3.

		<p>Кӣ бо бозӣ мена? Андар кашу мандаркаш, Пойи чапу роста каш!</p> <p>Ҳангоме ки гӯянда мисраи охири шеърро тамом мекунад, дарҳол бачаҳо як пойи худро аз замин бардошта, ба ҳар сӯ пароканда мешаванд. То он даме, ки яке аз бозингарон пойи худро ба замин нагузорад, бозӣ давом меёбад.</p>				
G018	БОБО, РИШТА- ҚАЙЧӢ, <i>riista қайchī</i>	<p>Бозии “Бобо, ришта, қайчӣ”-ро духтарон ва писарони наврас ҳам якҷоя ва ҳам дар алоҳидагӣ миёни худ ташкил мекунанд. Иштирокчиён нахуст як нафар бозингарро аз байни худ интихоб мекунанд, ки ў дар бозӣ нақши боборо ичро мекунад. Дигарон нақши набераҳои боборо мебозанд. Набераҳо ба бобо наздик мешаванд ва чунин намудор мекунанд, ки гӯё аз риши бобо кашида истода бошанд. Онҳо аз риши бобо дошта, калимаи ришта – ришта – риштаро то ба ҷои дилҳоҳ расидан такрор мекунанд. Ҳамин ки набераҳо аз назди бобо дуртар мераванд, ду ангушти худро ба қайчӣ монанд намуда “қайчӣ” гуфта, мегурезанд. Бобо то дастгир кардани яке аз набераҳо сур карданро идома медиҳад. Вақте ки бобо яке аз набераҳоро дастгир мекунад, нафари ба даст афтода дар навбати дигар нақши боборо ичро мекунад.</p>	2020	Душанбе	Фаъол	<p>1. Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ- иҷтимоӣ. 2019, №3.</p>
		Чавгони пиёда, аз қадимтарин навъҳои варзиши				1. Турсунов Н.

G019	ЧАВГОНИ ПИЁДА, <i>чавгонбозӣ,</i> <i>гӯйбозӣ</i>	точикон мебошад. Барои бозӣ ба ҳар як бозигар чавгон ва барои ҳама як агад гӯй – тӯби маҳсус лозим аст. Тибқи қоидай он дастаҳо ба ду гурӯҳи шашнафарӣ тақсим шуда, дарвозаи худро доранд ва кӯшиш меқунанд, ки гӯйро бо чавгон зада, вориди дарвозаи ҳариф намоянд. Ҳоло дастаҳои қасбии чавгонбозони пиёда низ фаъолият меқунанд.	2016	Бадахшон, Қӯлоб, Хӯҷанд, Душанбе	Нимфаъол	Чавгонбозӣ, – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G020	КОРДЧАБОЗӢ, <i>кордбозӣ</i>	Як навъ бозиест, ки бачагони нисбатан қалонсол ва ё ҷавонон бозӣ менамоянд. Бозӣ аслан бо корди маъмулии ошбурий дар замини мулоим ё сабзадор сурат мегирад. Ҷавонписарон дар болои сабза гирд нишаста бо навбат кордро ба замин мепартоянд. Агар нӯги корд ба замин дарояд, он гоҳ бозигар корд ба тарзи дигар меартояд. Агар ба замин нахалад, навбат ба дигар қас мегузарад. Кордро бачаҳо бо кафи даст, ангуштон, оринҷ, дастҳоро мушт карда ва китфу бозу ба замин мепартоянд. Ин бозӣ қадима буда, ба гурӯҳи машқҳои паҳлавонӣ дохил мешуд.	2020	Душанбе	Фаъол	Кордбозӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 471-472.
G021	ГӮШМОЛАК, <i>гӯшикашак,</i> <i>гӯшталобак</i>	Як навъ бозии ҳалқии бачагонаи тоҷик, ки онро бештар дар ҷаҳонҳои арӯсиву ҳатнасур ва Наврӯз барпо меқунанд. Шаҳси қалонсоле дар латтапорае як-ду танга ё тугма ва ё ягон ашёи хурдро мебандад ва онро ба дурӣ ҳаво дода, ҳудаш пинҳон мешавад. Ҳар бозигаре, ки бастаи	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Гӯшмолак // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. –

		тангаро ёфта, ба ў оварда супорад, сохиби тухфаи пулӣ ё молӣ мешавад. Вақте ки як нафар латтаро ёфта, ба сӯйи шахси калонсол давад, дигарҳо ба ў монеъ шуда, намегузоранд, ки комёб шавад.				Д., 2015. – Ч.1. – С. 274-275.
G022	ДОНАКБОЗӢ, <i>дӯлбозӣ,</i> <i>кандакбозӣ,</i> <i>харакбозӣ,</i>	Бачагон дар замин охурчае мекананд, ки умқаш 5-6 см ва қутраш 10-15 см мебоша ва он «дӯл» меноманд. Ашёи ин бозӣ чор адад донаки зардолу ё чорто сангчай ба андозаи ҳамин донакҳо мебошад. Дар масофаи 1,5 метр аз дӯл дурттар хатте мекашанд ва аз паси он хат истода, бо навбат ҳар чор сангчаро ба дӯл мепартоянд. Агар 1 донак ё сангча ба дӯл афтад, партобкунданаи он «хар» номида мешавад, яъне нақши ҳарро бозӣ мекунад. Агар 2 донак ба дӯл ворид шавад – «асп» 3 донак – «вазир» ва 4 донак «шоҳ» мешаванд. То вақте ки бозигари панҷум донакҳоро партоб мекунад, вазир ба «хар»-у шоҳ ба болои «асп» савор мешаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Донакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 339-340. 2. Донакбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ЗОФОБУ	Се-чор нафар бозигар гирд истода, ҳар ду дастро мушт карда, ба байн дароз мекунанд. Сипас сардор таронаи «Зофобу»-ро меҳонад ва дигарон муштҳоро болои ҳам мисли тири ҷувоз дар мобайн тоб додан мегиранд. Вақте ки сардор мисраи охирро хонда, «торгина бикуч» гуфт, шахсе, ки дасташ аз ҳама боло аст, зуд дасташро қафо мекашад. Агар гӯянда «таҳгина бикуч» гӯяд, бозигари дасташ дар поён буда, зуд дасташро мекашад. Охирин дасте, ки дар байн	2016	Муъмино- бод	Дар ҳоли аз байн рафтан қарор дорад.	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик.

		танҳо монд, шахси мағлуб ҳисоб мешавад.				Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.
G024	АСП-ДАВОНӢ, <i>pойга</i>	Як навъ мусобиқаи гурӯҳии анънавӣ, ки дар иду ҷашнҳои миллӣ ва расмӣ созмон дода мешавад. Мусобиқа дар майдонҳои қалони деҳот, варзишгоҳҳо ва майдонҳои маҳсус сурат мегирад. Аспдавонӣ дар масофаи муайян гузаронида шуда, онро доварон назорат мекунанд. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун дода мешаванд, ки онҳоро кумитаҳои маҳаллаҳо, ҷамоати деҳот, ҳумуати шаҳру ноҳияҳо ва шахсони саҳоватманд омода мекунанд.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 219-279. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни ҳалқи тоҷик. Д., 2011; 3. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикий. Д., 1983.
G025	ГУШТИН, <i>гуштӣ, қушиӣ, гуштингирӣ</i>	Яке аз навъҳои варзишии машҳури миллӣ, ки таърихи қадима дорад. Дар гузашта мусобиқаҳои гӯштингириро дар ҷашнҳои арӯсию ҳатнасур, Наврӯз, идҳои сунатӣ, ҳурсандиҳои оммавӣ ва сайрҳои баҳорӣ дар майдонҳои васеъ бо иштироки паҳлавонони зиёд аз гӯшаву канори шаҳру вилоят барпо менамуданд. Имрӯзҳо низ гӯштингирӣ бо ҷӯшу ҳурӯш идома дорад. Ба ғолибон тухфаҳои гуногун, ба монанди моли чорпо, ашёи рӯзгор: аз яҳдону телевизор сар карда, то чойнику пиёла ва ғайра тақдим мекунанд. Дар мусобиқаҳои қалони ҷумҳурияйӣ ба паҳлавонони ғолиб	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни ҳалқи тоҷик. Д., 2011; 2. Суярқулов Т. Турсунов Н. Спорти ҳалқи тоҷик. Д., 1963; 3. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикий. Д., 1983. 4. Раҳимов Д.,

		мошинҳои сабукрав тухфа медиҳанд. Паҳлавонон дар гӯштингирии анъанавӣ усулу шеваҳои гуногуно истифода мебаранд. Аз он чумла, тарзҳои “дастпеч”, “сурун”, “тоб”, “қоқӣ”, “попеч”, “дӯк”, “ҳаллук”, “чиландозӣ”, “попечак”, “дастпеч”, “сари севҷӣ” ва ғайра маъмул мебошад.				Шарипов Н. Гӯштингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 275-279.
G026	ГАВКАШАК	Дар ин бозӣ ду нафар иштирок мекунанд. Бачаҳо дар замин рӯй ба рӯйи ҳам нишаста, ҷӯби тақрибан яқметараро гирифта, амудӣ ҳар ду саҳт дошта меистанд. Бо фармони довар ё шахси севум ҳар қадоми онҳо ба сӯйи худ мекашанд. Касе ки ҷӯбро саҳттар қашад ва ҳарифшро аз ҷояш ҳезонад, голиб ҳисоб меёбад. Бозии гавкашакро айёми Наврӯз ҳамчун қуввасанҷӣ ҷавонон низ барпо мекунанд.	2020	Рӯшон, водии Бартанг	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Бозиҳои анъанавии бачагони Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.
G027	ЧӮБЧАБОЗӢ	Дар ин бозӣ аз ҷор бештари шумораи бозигарон иштирок мекунанд. Ин бозӣ мисли баландибарояк аст. Бачаҳо дар даст яқчанд ҷӯбчай 20-30 см ё таҳтачае ба ҳамин дарозӣ мегиранд. Як нафар аз бачаҳо «рӯбанда» интихоб мешавад, ки дигаронро бояд дастгир кунад. Бачаҳои дигар бояд пояшон ба замин нарасанд, дар таги пойҳо ҷӯбчаҳо ё таҳтачаро гузошта, болои он мебароянд. Вақте ки рӯбанда ба бачаҳо наздик шуд, онҳо қӯшиш мекунанд, ки болои ҷӯбчаҳо, таҳтача бошанд ва пояшон	2020	Мастҷоҳ	Фаъол	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.

		дар замин нарасанд. Кадом бозигаре, ки ҳадди ақалл як поящ дар замин бошад, бачаи рӯбанда ўро дастгир мекунад ва дар даври навбатӣ он бозигар вазифаи рӯбандаро ичро мекунад.				
G028	КАШКАШАК	Он мисли бозии бандкашак аст, аммо бе аргам-чин бозида мешавад. Равиши бозии кашкашак чунин аст: писарону духтарони 7-12 сола, баъзан наврасони 14-15 сола дар майдонча ҷамъ шуда, дар замин ҳатте мекашанд ва ба ду дастаи ба-робар тақсим мешаванд. Ду бозигар аз ду гурӯҳ аз ду тарафи назди ҳат истода, дастони яқдигар-ро дошта меистанд. Дигарон аз қафои онҳо қа-тор мешаванд ва камари шахси дар пеш исто-даашонро медоранд. Бо фармони довар ё муал-лим онҳо ба бозӣ шурӯъ мекунанд. Дастан го-либ ҳамонест, ки қатори ҳарифонро қашида, аз ҳат ба сӯйи худ гузаронад.	2020	Деваштич	Фаъол	1. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳангӣ ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22. 2. Раҳимов Д. Тасвири чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳангӣ ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G029	КАМОНВА҆РӢ, <i>камонбозӣ,</i> <i>тирандозӣ,</i>	Як навъ бозии ҳарбӣ ва варзиши қадимаи ҳалқи тоҷик. Мусобиқаи камонварӣ барои намоиш додани маҳорати худ дар ҷаҳонҳои Наврӯзу Меҳрғон, тӯйҳои арӯсию ҳатнасур ва мавридҳои дигар дар майдону боғҳо баргузор мешавад. Камонварӣ намудҳои пиёда ва савора дорад. Усули савора ҳангоми давидан асп ба нишон тир заданро <i>сараспа</i> меномиданд.  Бачаҳо низ ба тақлиди қалонсолон камонгулакҳо сохта, бо ҷӯбу санг тирандозӣ мекунанд.	2016	Саросари кишвар	Ниёз ба ҳифзи фаврӣ дорад	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни ҳалқи тоҷик. – Д., 2011. 2. Раҳимов Д. Камонварӣ // Донишномаи

						фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 431-433.
G030	КИТФЧАНГ, <i>хурӯсчанг</i>	Бозӣ дар майдонча, боғча ва ё ягон чойи ҳамвор гузаронида мешавад. Дар замин доираи диаметраш 2 метра кашида мешавад. Бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим шуда, ҳама рӯ ба рӯи доира аз ду тараф дар майдон саф мекашанд. Аз ҳар даста як нафарӣ ба даруни доира меоянд. Ҳар дуи ин бозигарон дар як пой истода, пойи дигарашонро бардошта меистанд ва дастхоро ба пушт мегузоранд ва яқдигарро бо китф тела дода, аз доира мебароранд ва ё қӯшиш мекунанд, ки ҳариф пойи дуюмашро ҳам ба замин гузорад.	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол  1. Раҳимов Д. Кифтчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 466. 2. Раҳимов Д. Бозиҳои варзишии наврӯзӣ // Соҳибкор, №1 (3), 2015. с.21-22.	
G031	ҚАЛЪА- ГИРАК, <i>калла-зехт</i>	Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон аз сангҳо "қалъа"-е сохта, сардорҳо наздикии он меистоданд. Дастанаҳо дурттар аз қалъа чой мегирифтанд. Бо фармони сардорҳо бозигарон ба қалъа ҳамла меоварданд. Задухӯрди шӯхиомез дар байни бачаҳо сурат мегирифт. Дар муҳориба танҳо бо пойҳо зарба задан мумкин буд. Бозӣ бо ғалабаи он дастае ба анҷом мерасид, ки қалъаро ба даст овардааст.	2016	Бадаҳшон, Рашту Дарвоз	Нимфаъол  1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Раҳимов Д. Қалъагиррак // Донишномаи фарҳанги	

						мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 518.
G032	ҚОЛБОЗӢ, <i>шалоқак,</i> <i>тангелиц-бехт,</i> <i>чизнибозӣ</i>	Бозии анъанавии духтарон, ки бештар дар фаслҳои гарм дар майдонча ва роҳравҳо барпо мешавад. Шумораи бозигарон аз 2 то 8 нафар буда метавонанд. Барои бозӣ ҳар қадом духтарон якторӣ сангҳои гирду ҳамвор мегиранд, ки он “қол“ ё “лап“ ном дорад. Дар замини ҳамвор қатакчаҳо мекашанд ва бо навбат хоначаҳоро якпоя ҷаҳида мегузаранд. . Хоначаро ба чор қатаки хурдтар чудо мекунанд ва ба онҳо бо тартиб рақам мегузоранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 3, 1976. 3. Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 527-528.
G033	ЛАНКАБОЗӢ, <i>сурббозӣ,</i> <i>парбозӣ</i>	Ланкабозӣ дар асри XIX тавассути ўйғурҳо аз Ҷин ба фарҳанги мардумони Осиёи Марказӣ, аз ҷумла тоҷикон, роҳ ёфтааст. Тибқи андешаи баъзе муҳаққиқон, номи афзори ин бозӣ – «ланга» аз қалимаи тоҷикии «ланг» – ҷӯлоқ ва ё аз «линг» - пой гирифта шудааст. Ланка аз пораҷаи пӯсти пашмдори буз ва пораи сурби гирдашакл сохта мешавад. Ланкабозӣ ба таври гурӯҳӣ ё дунафарӣ сурат мегиранд. Бачаҳо шумораи муайянеро марра қарор дода, ба бозӣ	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958. 2. Раҳимов Д. Ланкабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. –

		шурӯъ мекунанд. Агар дар вақти бозӣ ланка ба замин афтад, навбати бозӣ ба бозигари дигар мегузарад.				C. 542-543.
G034	ЛАПАРБОЗӢ	Бачаҳо ба ду даста тақсим шуда, ҳар кадом «клапар» – санги гирди ҳамворро интихоб мекунанд. Лапарҳоро бо навбат аз масофаи муайян ба сӯйи санги нишона, ки онро «чилғиз» меноманд, ҳаво медиҳанд. Бозигари голиб – оне, ки сангаш ба чилғиз наздиктар афтида аст, лапарҳои дигаронро бо санг зада, дар охир чилғизро ҳамин тавр зада, дурттар меандозад. Сипас бо кафи по ҳисоб мекунанд, ки чилғиз ба кадом масофа дурттар афтидааст. Ҳамин тарик, миқдори кафи пойхоро шумурда, то марраи муайян мерасанд. Ҳар бозигаре, ки ба ҳисоби марра пештар расид, иштирокчии бохтаро аз дастаи ҳариф «хар» карда, ба болояш савор мешавад.	2016	Зарафшон, Рашт, Бадахшон	Фаъол	1. Андреев М.С., Половцов А.А. Материалы по этнографии иранских племен Средней Азии. Санкт-Петербург, 1911. 2. Раҳимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.
G035	ОББОЗӢ	Аз шуғлҳои тобистонаи бачагон. Дар фасли тобистон бачаҳо дар ҳавзҳо, ҷӯйборҳо ва кӯлу дарёҳо оббозӣ карда, ҷандин намуди бозиҳоро ташкил менамоянд. Масалан, мусобиқаи шиноварӣ, яъне ки кӣ пештар ба марра мерасад. Инчунин бачаҳо дар даруни об ва соҳили атрофи кӯл ё дарёча бозии сурсуракон ташкил мекунанд. Дар солҳои охир тӯбозӣ дар об низ маъмул шудааст.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 3. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. – Ҷ.9.
		Онро писарону духтарони аз 6-7 сола то ба				1. Раҳимов Д.

G036	МУРГОБИ-ШИКОРЧЙ, заличак, чонгирак, миёнравак, свечабозй	наврасони 15-16 сола бозӣ мекунанд. Барои бозии мурғобишикорҷӣ тӯби ҳаҷмаш хурд ё миёна лозим аст. Аз ҳар ду тарафи майдонча дар фосилаи 8-10 метр ҳатҳои марзӣ мекашанд ва бозингарони дастай аввал – “шикорчиҳо” паси он ҳатҳо ҷой мегиранд. Ба мобайни майдон иштирокчиёни дастай дуюм – “мурғобиҳо” мэдароянд. Агар тӯб ба яке аз “мурғобиҳо” расад, онгоҳ ӯ аз бозӣ берун мешавад. Агар яке аз бозингарони даруни майдон тӯбро аз ҳаво дошта гирад, пас он даста соҳиби як ҷони дигар мешавад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	Мурғобишикорҷӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 656. 2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона бахше аз мероси фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.
G037	НАЙЗА-АНДОЗӢ, найзазаниӣ, найзабозӣ, найзапартой	Яке аз намудҳои ҳарбӣ ва варзиши бостонии тоҷикон. Найзаро дар гузашта ҳам пиёда ва ҳам савора ба кор мебурданд. Дарозии найза 1,5-2 м буда, онро аз шохҳои рост ва саҳти дараҳтон месоҳтанд ва ба нуғи он тегаи оҳанинро наасб менамуданд. Найза инҷунин яке аз олоти широр ба шумор мерафт. Маҳорати баланди паҳлавони найзаандоз дар он зоҳир мешуд, ки ҷонварро дар широр ва ё душманро дар майдони ҷанг бо як зарба афканад. Баъзе найзаандозони моҳир найзаро аз масофаи 60 м ба нишон мерасониданд. Найзаро инҷунин савори асп, дар рӯйи он	2016	Саросари кишвар	Ниёз ба хифзи фаврӣ дорад	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинобод. 1953. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Раҳимов Д. Найзапартой // Донишномаи фарҳанги

		<p>хаму рост шуда, лаъбу хунарҳо намуда, ҳаво мэдоданд.</p> <p>Найзабозӣ яке аз намудҳои мусобиқаи варзишӣ дар ҷашнҳои арӯсӣ, ҳатнасур ва иди Наврӯз буд. Бачагон имрӯзҳо аз ҷ芟‌బ найза сохта, аз масофаи муайян ба сӯйи нишонаҳо партоб мекунанд.</p>				мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 34-35
G038	НАРДБОЗӢ	<p>Яке аз навъҳои варзиши фикрии миллӣ, ки таърихи тӯлонӣ дорад. Нард дар болои таҳтаи маҳсуси дутабака бо муҳраҳо бозида мешавад. Дар канори ҳар як табаки таҳта 6-тогӣ хоначаҳо барои гардиши муҳраҳо сохта шудааст. Дар нардбозӣ ду бозингар аз ду тараф бозӣ мекунад, ки ҳар қадом 15-тогӣ муҳра доранд. Барои хол гирифтан ва ё миқдори қадами муҳраҳо ду муҳраи мукааби холдор истифода мешавад. Муҳрачаҳои мукаабро рӯйи таҳта партофта, мувоғиқи ҳоли гирифтаашон як муҳрасо аз хонаи якум гирифта, ба хоначаҳои баъдӣ ҳисоб карда мегузаронанд. Ҳамин тариқ, қадом бозигаре, ки пештар муҳраҳояшро аз майдони ҳариф гузаронад, голиб дониста мешавад.</p>	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Нардбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.272-273.</p> <p>2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикий. – Д., 1983.</p>
G039	ПАЛАК-БАРАК, <i>талгираку</i> <i>чалгирак,</i>	<p>Бачагон дар майдончае ҷамъ омада, ба ду гурӯҳ тақсим мешуданд. Аз мобайни майдонча ҳатте мекашиданд ва ду канори майдонро марра қарор медоданд. Як гӯшаи майдон “пал” номиданда мешуд ва гӯшаи дигараш “чал”. Шарти бозӣ чунин буд, ки бозинагарони дастai “чал” бояд аз ҷони ҳариф ҳалос ҳӯрда, ба гӯшаи “пал” раванд. Дар ҷавоб бозигарони гурӯҳи “пал”</p>	2016	Ашт, Рашт, Дарвоз	Нимфаъол	<p>1. Палабарак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.263.</p> <p>2. Раҳимов Д.</p>

		кӯшиш мекарданд, ки онҳоро бо пойҳояшон за-да, нагузоранд, ки ба марраашон расанд.				Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 185-186.
G040	ПАНЧСАНГ, <i>ҳафтсанг,</i> <i>ҷамбулбозӣ,</i> <i>ҷамбет</i>	Дар майдонча 10-12 нафар духтарон ба ду гурӯҳ тақсим мешаванд. Онҳо дар замин як росткунҷа мекашанд ва аз ҷор қунҷи даруни он боз якторӣ хоначаҳо мекашанд, 5 ё 7 адад сангҳои дар мобайни росткунҷа болои ҳам мегузоранд. Дастай якум аз масофаи муайян сангҳоро ба нишон гирифта бо тӯб мезанад. Бозигарони дастай якум байд аз ин ки бо тӯб сангҳоро афтонданд, кӯшиш мекунанд, ки омада сангҳоро дар росткунҷа аз нав болои ҳам чинанд. Даар ин вақт бозигарони дастай дуюм тӯбро дошта, бозигарони дастай аввалро таъқиб карда, намегузоранд, ки ба росткунҷа наздиқ шаванд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Панчсанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 190-191.
G041	ПИЁДА- КАШАК	Як навъ мусобиқаи ҷавонон, ки дар ҷашиҳои Наврӯз, арӯсӣ, ҳатнасур ё ба муносибати таваллуди писар созмон дода мешуд. Даар ин бозӣ 40-50 нафар иштирок мекарданд. Соҳиби маърака 3-4 метр матоъи саҳтро ба мобайни иштирокчиён ҳаво медод. Ҕавонон ба дастаҳо тақсим шуда, кӯшиш мекарданд, матоъро ба пуррагӣ ба даст оранд ва тухфаи асосӣ – бузро соҳиб шаванд.	2016	Кӯлоб, Фарм, Дарвоз	Дар ҳоли аз байнравӣ қарор дорад.	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. –

						C. 210.
G042	ПОДШОХ-БОЗӢ, <i>почтобозӣ,</i> <i>дузду қозӣ,</i>	Дар бозӣ 4 нафар иштирок мекунанд. Онҳо қуттии гӯгиридро гирифта, бо навбат рӯйи фарш ё замини ҳамвор мепартоянд. Агар қуттии гӯгирид ба шакли амудӣ рост истад, онро “подшоҳ”, ба тарзи уфуқӣ рост истад – “вазир”, рӯ ба боло – “сӯфӣ” ва ниҳоят агар рӯ ба фарш афтад, он “дузд” ҳисоб мешуд. Баъд аз як дафъаи партофтани гӯгирид вазифаҳо муайян мешуданд. “Сӯфӣ” “дузд”-ро дошта, ба назди “подшоҳ” мебурд ва арз мекард, ки “шоҳам, аз фалон ҷо дуздро дастгир кардем, чи кор кунем?”. “Подшоҳ” ба “вазир” супориш медод, ки “дузд”-ро якчанд дурра ё шаппотӣ занад.	2016	Вилояти Сугд, Водии Ҳисор, Рашт, Дарвоз	Фаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 214.
G043	ПОЙГА, <i>давидан</i>	Пойга мусобиқаи анъанавии ҳалқӣ мебошад, ки аз қадим дар ҷашиҳои Наврӯзу Меҳрғон, тӯйҳои арӯсию ҳатнасур ташкил мешавад. Масофаи пойга аз 500 м сар карда, то 5-6 км мешуд. Сардорҳо ҷараёни мусобиқаро назорат мекарданд. Иштирокчиёне, ки аз ҳама пештар ба марра мерасиданд, сазовори тухфаҳо мегаштанд. Тарзи саворапойгах низ маъмул аст.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои милӣ ҳамчун тамаддуни ҳалқи тоҷик. – Д., 2011.
G044	РУСТ-	Бачаҳо аз байни худ як нафарро барои ҷашимбандӣ интихоб мекунанд. Шаҳси	2016	Саросари	Фаъол	1. Шермуҳаммадов

	<b>ШАВАКОН,</b> <i>рустшавонак,</i> <i>туктукбозӣ,</i> <i>баҷошавак</i>	интихобшуда рӯй ба девор ё дарахте карда, ҷашмонашро бо дастонаш пӯшонида, то адади муайян мешуморад ва мепурсад: «ҳуп, тут пухт, ҷав расид?». Дигарон зуд ба ҷойҳои назарнорас пинҳон мешаванд. Писарбачаи ҷӯянда ҷашмонашро боз карда мегӯяд: «Рафтам ба кофтан, илочи ёфтан» ва ба ҷустуҷӯи бозигарони пинҳоншуда меравад. Ҷӯянда ҳар киро, ки дар аввал пайдо кард, дар пайти навбатӣ ҳамон қас ҷашмашро мебандад.		кишвар		Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 2. Нурҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Раҳимов Д. Рустшавакон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 268-269.
G045	<b>САНГЧИЛИК-БОЗӢ,</b> <i>сангчил,</i> <i>сангчабозӣ,</i> <i>панҷабозӣ</i>	Онро якчанд нафар духтарони аз 6 то 15-сола дар ҳавливу боғча, баъзан дар хонаҳо бозӣ мекунанд. Барои бозӣ 5 адад сангчаҳои гирди андозаашон баробари дӯлона лозим аст. Бозигарон дар замин, ё дар рӯйи гилем ё фарши хона нишаста, бо дастонашон сангчаҳоро болову поён партофта, ғоҳе аз замин мечинанд ва ғоҳе ангуштонашонро дарвоза карда, сангчаҳоро аз он дарун меандозанд. Сангчиликбозӣ аз 6 давр иборат буда, номи давраҳо чунинанд: <i>каппа</i> , <i>қулфак</i> , <i>арӯс</i> , <i>қайҷӣ</i> , <i>борон</i> , <i>барф</i> ва <i>жсола</i> .	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Сангчиликбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 315-316. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.

G046	САФЕДОР-СИЁХХОР, <i>сафеддорбозӣ, ахтаракон,</i>	Иштироккунандагон ба ду даста чудо шуда, дар масофаи 10-15 м рӯ ба рӯи ҳам қарор мегиранд ва аъзои ҳар гурӯҳ дasti ҳамдигарро дошта, заницираеро ба вучуд меоранд. Бозигарони гурӯхи якум бо як овоз мегӯянд: “Сафедор, сиёххор, аз мо ба шумо кӣ даркор?”. Бачаҳои дастай дувум як нафарро аз дастай онҳо интихоб менамоянд. Шахси интихобшуда кӯшиш меқунад, ки давида, дастҳои ба ҳам пайванди бозигарони ҳарифро бурида гузарад. Агар гузашта тавонад, яке аз бозигарони дасташ сардодаро гирифта, ба гурӯхи худ меорад. Агар аз занцира гузашта натавонад, он гоҳ ҳуди таслим шуда, дар гурӯхи ҳариф мемонад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Сафедор-сиёххор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 326. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G047	СУРСУРАКОН <i>пешкунакон</i>	Яке аз бозихои анъанавии маъмулу машхури бачагони тоҷик, ки бештар дар фаслҳои гарми сол дар майдончаву боғча, баъзан дар қӯчаҳо барпо мегардад. Як нафарро барои сур кардан интихоб менамоянд. Агар ў дар вақти сур кардан якеро ба даст гирад, он бозигар навбати суркуниро мегирад. Бозии С. вобаста ба маҳаллу минтаҳаҳо навъҳо ва унсурҳои гуногун дорад. Баъзан бачаҳо дараҳт, симҷӯб, дарвоза, ё ягон ҷисми дигарро пайка (пайгах) қарор медиҳанд ва шахси суркунанда вазифадор мешавад, ки онро посбонӣ кунад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

G048	ТУТИ КАЛ, <i>tali tali</i>	Хамаи бачагон дар шакли давра нишаста, пойҳои худро ба пеш дароз менамоянд. Як нафар, ки ташкилкунандай бозӣ аст, матни таронаи «Тали тал»-ро хонда, ангушти ишорати-ашро ба болои пойи ҳар як иштирокӣ расонида, гузаштан мегирад. Тарона дар болои пойи касе, ки ба охир расид, ўпойшро ба қафо кашида аз бозӣ мебарояд. Шахси охир танҳо монда ҳамчун мағлуб ҳисоб ёфта, барои дигарон аз амалҳои шеърхонӣ, сурудхонӣ, масҳарабозӣ, тақлидкорӣ ва ё раксидан якеро иҷро менамояд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). – Т. XVII. М. – Л., 1957.</p> <p>3. Раҳимов Д. Тути кал // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 476-477.</p>
G049	ГУРБАБОЗӢ	Як навъ бозии анъанавии духтарон. Дар майдони кушод 7-12 нафар духтарон ҷамъ омада, ба таври нимдоира қатор меистанд. Як нафар нақши «гурба»-ро иҷро мекунад. «Гурба» дар рӯ ба рӯйи духтарон истода, бо онҳо муколама мекунад: Гурба: мияв-мияв. Духтарон: чи хел ранг? Гурба: сурҳ (ё номи ягон рангро мегӯяд). Дар ҳамин вақт гурба ба сӯйи духтарон медавад. Духтарон ба ҳар тараф мегуренанд, то ки ҳар чи зудтар ранги интихобкардаи	2016	Деваштич	Нимфаъол	<p>1. Раҳимов Д. Гурбабозӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик – Ч. 1, Душанбе, 2015. – С. 261.</p>

		гурбаро, ёфта ба он даст расонанд. Кадом дутаре, ки он рангро наёбад, ё ба он даст расонида натавонад, гурба ўро дастгир мекунад. Шахси дастгиршуда дар навбати дигар «гурба» мешавад.				
G050	«КӢ ЧАЛЛОД?»  «Ким ҷаллод?», Подшобозӣ	Бачаҳо чор адад ҳадраҳои рости алафи ачириқро қанда, онҳоро душоҳа, сесоҳа, ҷоршоҳа ва панҷшоҳа мекарданд. Алафи душоҳа – “дузд”, сесоҳа – “ҷаллод”, ҷоршоҳа – “вазир” ва панҷшоҳа – “подшоҳ” ном доштанд. Сардор алафҳоро ба дасташ вожгун медошт, то ки шохҳояшон натобаду танҳо думчаҳояшон намоён бошад. Сардор мепурсид: «КӢ ҷаллод?» ва бачаҳо якторӣ мегирифтанд. Қасе, ки алафи панҷшоҳаро гирифта бошад, «подшоҳ», ҷоршоҳа – «вазир», сесоҳа – «ҷаллод» ва ба қасе ки алафи душоҳа омад, «дузд» мешуд. Сипас вазир ба подшоҳ арз мекард, ки дуздеро дастгир кардам, чӣ ҷазо диҳам? Подшоҳ фармон медод, ки фалон ҷазо. Масалан, як шапалоқ зан, ё маро пуштат савор карда, то фалон ҷой бар. Баъзан фармонҳое ба мисли якто рақс кун, ё суруд хон, ҳам мегуфтанд. Баъди ичрои фармон бозӣ боз аз нав оғоз мешуд	2016	Вилояти Сүғд, водии Ҳисор	Фаъол	1. Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳше аз мероси фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.
G051	ХАРГӮШАК- БОЗӢ	Яке аз бозиҳои бачагони хурдсол. Бачаҳо даст ба дasti ҳам гирифта давра меистанд ва аз миёни худ як нафарро барои нақши харгӯшакро бозидан интихоб мекунанд. Дигарон дар атрофи ӯ ҷархзанон чунин мисраъҳоро меконанд:  Харгӯшакҷон харгӯшак,	2016	Вилояти Сүғд	Нимфаъол	1. Раҳимов Д. Харгӯшбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 2, Душанбе,

		<p>Чаро ту касал шудй? Кани аз چоят бихез, Дасту рўятро бишўй.</p> <p>Ба ойнача нигоҳ кун. Мўйҳоятро шона кун Аз мобайни бачаҳо Як касро интихоб кун.</p> <p>Вақте, ки шеърро меҳонанд, “харгӯшак” рақс карда, аз рӯи мазмуни ҳар як мисраи шеър ҳаракатҳои ҷолиб менамояд. Ҳангоми ба поён расидани мисраи охири шеър харгӯшак нафаре аз иштирокчиёнро интихоб мекунад. Бозингари интихобшуда дар навбати дигар нақши харгӯшакро мебозад. Бозӣ ҳамин тавр идома мейбад.</p>				2017. –С. 520.
G052	ОФТОБ-МАҲТОБ, <i>сандуқча-қуттича</i>	Яке аз бозиҳои анъанавии бачагони минтақаи Кӯлоб. Шарҳи бозӣ чунин аст: ду нафар пушт ба пушт истода, дасташонро аз байни дастони ҳамдигар мегузаронанд. Сипас бонавбат яке ҳам шуда, дувумиро ба пушташ мебардорад, боз қоматро рост карда, дувумй якумиро ба пушташ мебардорад. Ҳамин тарз, ҳар бори ба пушт бардоштани рафиқ яке “офтоб” ва дигарӣ “маҳтоб” мегӯянд. Ин бозӣ барои ба кор даровардани мушакҳо ва умуман, тандурустии бачагон манфиати калон дорад.	2018	Кӯлоб	Нимфаъол	1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.

G053	ХАРКАШАК, <i>xarbuз,</i> <i>xarbuзkaшak,</i> <i>бузихарӣ</i>	Яке аз бозиҳои маъруфи бачагон, ки ба тақлиди мусобиқаи бузкашӣ баргузор мешуд. Он бештар дар фасли зимистон, дар маъракаҳои хурди оилавӣ барпо мегашт. Бачаҳо дар ягон майдони васеъ ҳарсавор ҷамъ омада, ягон чизеро, масалан, ҷома ё пӯстакро ба миён мепартофтанд ва ба он дармеафтоданд. Ҳар касе, ки пӯстакро аз байн гирифта, ба марра расонад, ғолиб ба шумор мерафт. Ба ғолибон аз ҷониби соҳиби маърака рӯймолак, тоқӣ, собун ва монанди инҳо тухфа дода мешуд.	2016	Қўлоб, Балчувон, Ховалинг, Дарвоз, Рашт, Тавилдара	Нимфаъол	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2 Раҳимов Д. Ҳаркашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 521-522.
G054	ТУХМБОЗӢ, <i>tuhmchanг</i>	Яке аз бозиҳои машҳури анъанавии бачагон, ки дар идҳои Наврӯз, Қурбон ва Фитр бо тухми пухтаи мурғ бозида мешавад. Бачаҳо тухмҳоро нӯг ба нӯг мезананд, тухми қадоме, ки тухми дигареро шикаст, он тухми шикастаро моли худ мекунад. Дар охир тухми яке аз бачаҳо пирӯз шуда, ҳамаи тухмҳои дигаронро ба шикаст мерасонад. Шахси ғолиб тухмҳои бурдаашро боз бо дӯstonу рафиқонаш тақсим карда, бо ҳам меҳӯранд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.274-275.
G055	ХУРӮСЧАНГ	Навъе аз бозии маъмули бачагону ҷавонони дехот, ки дар шакли намоишӣ ва мусобиқавӣ дар ҷашинои Наврӯз, сайрҳои баҳорӣ ва баъзе маъракаҳои ҳалқӣ баргузор мегардад. Мусобиқаи хурӯсчанг дар майдонҳои кӯшод мегузарад. Ду нафар довталаб хурӯсхои худро дар майдон сар медиҳанд. Хурӯсхо ба яқдигар	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. Ҳоруг, 2003. 2. Раҳимов Д.

		бархӯрда, ба қафаси синаашон якдигарро мезананд. Ҳамон хурӯсе мағлуб шуморида мешавад, ки рӯ ба турез ниҳад. Соҳиби хурӯси ғолиб бо мукофот табрик карда мешавад.				Хурусчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 547-548.
G056	ҲАВЗАК-ҲАВЗАК	Як навъ бозист, ки онро қалонсолон бо мақсади хушҳол кардан бо кӯдакони хурдсол мебозанд. Дар хона падар, модар, модаркалон ё яке аз аъзои оила кафи дасти кӯдаки 1-2соларо боз намуда, ангушти ишоратиашро дар кафи кӯдак чарх занонида, таронаи «Ҳавзак»-ро меҳонад ва ангуштакони ўро ба кафаш як-як қат кардан мегирад. «Ҳавзак, ҳавзак, гирдакош сабзак. Ору биёд, об хӯрад, Оху биёд, об хӯрад..». Чун навбат ба ангушти хурдӣ расид, падар номи кӯдакро гирифта, бо овози баландтар: «Эй ба ин майдаҳак шӯрбо нарасид» - гӯён дасташро ба ҳаво бардошта, «Ҳӯ-лӯ-лӯ, барги каду», «Ҳӯ-лӯ-лӯ, барги каду» – гӯён ҳамин ибороро се бор такрор мекунад. Кӯдак аз ин ҳолат завқ бурда меҳандад.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Андреев М.С. Вещие сны, несколько примет и детская игра “Сорока-ворона” среди некоторых народов, главным образом Средней Азии // Известия главного среднеазиатского музея. Ташкент, 1923. 2. Шермуҳаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G057	ЧАВГОНБОЗӢ <i>zӯйбозӣ</i>	Навъе аз варзиши қадими тоҷикон, ки дар майдон савори асп баргузор мегардад. Бозигарон ба ду даста тақсим шуда, дар майдон кӯшиш мекунанд, ки бо ҷавгон гӯйро ба дарвозаи дастаи ҳариф ворид кунанд. Ҷавгонбозӣ дар гузаштаи начандон дур дар ҷаҳонҳои арӯсӣ, ҳатнасур, иди Наврӯз ва Мехргон ташкил мешуд. Мусобиқаҳо дар байни	2016	Бадаҳшон, Хучанд, Кӯлоб	Нимфаъол	1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982. 2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Сафаров Ш. Бозихои миллий

		дастаҳо аз деҳаҳои ҳамсоя низ сурат мегирифт. Шакли чавгони пиёда ё чавгони рӯйи чаман низ маъмул аст.				ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011. 4. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.
G058	ЧИЛИКБОЗӢ, <i>чиликдангал,</i> <i>чилик-пилик,</i> <i>чилақбозӣ,</i> <i>лиқакбозӣ,</i> <i>чиликқаҳрӣ,</i> <i>чилақу лоф,</i> <i>алаку момокӣ,</i> <i>акколбозӣ</i>	Барои бозӣ ду ҷӯб, яке 30-40 см (ченҷӯб) ва дигарӣ қӯтоҳтар 15-20 см лозим аст. Дар замини ҳамвор давраи диаметраш 1,5-2 метра мекашанд. Бозингари якум ё дастай якум дар дохилӣ давра истода, ҷӯбчаро бо ҷӯби калон ба масофаи дур мезанад. Аз он ҷое, ки ҷӯбча афтод, ҳарифон ҷӯбчаро гирифта, ба даруни давра ҳаво медиҳанд. Бозингари даруни давра саъӣ мекунанд, ки бо ҷӯби калон зада ҷӯбчаро аз хатти давра дур кунад. Ба қадди ҷӯби калонӣ масофаи аз хатти давра то ҷойи афтидаи ҷӯбчаро ҳисоб мекунанд. Агар ҳарифон ҷӯбчаро тавонистанд, ки ба давруни давра партоянд, он гоҳ ҷойҳо иваз мешаванд. Қасе, ки холҳои бештар гирифта, аз марра гузашт, ғолиб дониста мешавад. Ғолибон мағлубонро бо як тарзи “зу-у-у” гуфта, бо давонидан ҷазо медиҳанд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чиликбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 256-258. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G059	ЧАШМ- БАНДАҚ,	Дар бозӣ 6-10 нафар писарону духтарони аз 7 то 15-сола ширкат мекунанд. Ҷашмони он шахси интихобшударо бо рӯймол ё порае матоъ мебанданд, ки ў бачаҳоро дида натавонад. Сипас	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Ҷашмбандак // Дошишномаи фарҳанги

	<i>чаимпӯшакон</i>	бозӣ оғоз мегардад, бачаи ҷашмбаста ба дастгир кардани дигарон сар мекунад. Бозигарон дар атрофи ӯ ҷарҳи зада, ҳар хел шӯхӣ мекунанд, овоз бароварда, аз наздик омадани ҳуд ба ӯ ҳабар медиҳанд. Ҳамин ки ӯ яке аз бозигаронро дастгир кард, ҷашмонашро мекушоянд ва ҷашмони шахси дастгиршударо бо рӯймол мебанданд.				мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621. 2. Шермуҳаммадов Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G060	<b>ЧИСТОН-БУЛБУЛОН,</b> <i>Mурӯ, муррии кӯ?</i>	Яке аз бозихои шифоҳии бачагону наврасон. Иштирокчиён ба ду даста ҷудо шуда, бозигарони дастаҳо ба якдигар машварат мекунанд, аъзои ҳонаводай яке аз ҳамсояҳо ё дехаро дар назар гирифта, суоле матраҳ менамоянд. Сипас аз дастаи ҳариф мепурсанд: «Чистон, булбулон, ҳонаи кист?». Ҳарифон мепурсанд: «Чанд марду чанд зан?». Дастаи якум микдори марду занҳои ҳамон оилаи матлубро мегӯянд, масалан, «Се марду чор зан». Дастаи ҳариф ҳонаи мувоғиҳи шумораҳоро мечӯяд. Агар ёфта тавонанд, як ҳол гирифта, навбати бозӣ ба онҳо мегузарад. Вале агар наёбанд, таслим шуда мегӯянд: «Шаҳрамонро додем» ё «Дехаамонро додем».	2016	Саросари кишвар	Нимфаъол	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Сӯфиев А. Чис- тонҳои ҳалқии тоҷикӣ. – Д., 1972. 4. Шермуҳамма- дов Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G061	<b>ЧОРМАҒЗ-БОЗӢ,</b>	Бозии маъмулу машҳури бачагон, ки бештар дар фасли тирамоҳ, дар айёми пухтани чормағз ва пас аз он баргузор мешавад. Онро писарони аз 7 то 18-сола, баъзан ҷавонони қалонтар низ	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Чормагзбозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон /

	<i>чўмоқбозӣ</i>	бозӣ мекунанд. Навъҳои гуногуни чормағзбозӣ вучуд дорад, масалан, “куббабозӣ”, “чорпай”, “зангул” ва ғ. Тибқи қоидаҳои бозӣ, шахсони ғолиб чормағзҳои бозигари мағлубро аз худ мекунанд.				мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 265-266. 2. Раҳимов Д. Чормағзбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 649-650.
G062	<b>ЧИГАР-</b> <b>ЧИГАР,</b> <i>Бобо-бобо</i>	<p>Писарону духтарон дар майдонча ба шакли нимдавра истода, дастони яқдигарро медоранд. Дар пеши ин қатори бозигарон сармир меистад ва бо бачаҳо суолу ҷавоб мекунад: Чигар, чигар! Бачаҳо: Ҷони чигар. Сармир: Дилсӯҳтаям! Бачаҳо: Биё, гузар. Сармир: Ба дарвозаи кӣ? Бачаҳо: Ба дарвозаи Суҳроб (ё номи ягон бозигари дигарро мегиранд). Сармир: Ба овози чӣ? Бачаҳо: Ба овози карнай (доира, дутор, ё ягон сози мусиқии дигар).</p> <p>Сармир дастхоро ба даҳон карнайвор монда, садои карнайро тақлид карда, дигарон дастони ҳамдигарро дошта, занҷирвор аз таги дasti Суҳроб мегузаранд ва бозигари пеш аз Суҳроб ҷойгирифта дастонаш дар пеши барааш баста мешавад. Ҳамин тариқ то ба охирин бозигар ҳама аз зери дастони шахсони номбаршуда мегузаранд.</p>	2016	Ашт, Хучанд, Водиҳои Ҳисор, Зарафшон	Фаъол	<p>1. Раҳимов Д., Чигар-чиғар // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.669-670.</p> <p>2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.</p>

G063	ШОҲМОТ-БОЗӢ, <i>шатранҷбозӣ</i>	Навъи бозӣ ва варзиши зеҳни мардуми тоҷик. Номи қадимии он шатранҷбозӣ аст. Онро дунафарӣ бозӣ мекунанд. Дар рӯйи таҳта ҳар кадом бозигар 16-тогӣ муҳра дорад, ки тибқи қоидаҳои ин бозӣ онҳоро ба пеш ҳаракат медиҳад ва муҳраҳои ҳарифро зада, аз бозӣ ҳориҷ мекунад. Танҳо шоҳро задан мумкин нест, онро “мот” мекунанд. Номи муҳраҳо чунинанд: шоҳ, фарzin, фил, асп, рух, дон.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикий. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	ЯКЛИНГА	Иштироккунандагон ба ду даста чудо мешуданд. Бозигарони дастаи якум аз як гӯшаи майдон ба тарафи дигари он якпоя ҷаҳида, роҳ тай менамуданд. Бозигарони дастаи ҳариф низ ба ҳамин тарз якпоя бачаҳои гурӯҳи якумро таъқиб мекарданд. Ба ҳар як даванда як нафар бозигари дастаи ҳариф вобаста шуда буд. Агар таъқибкунанда бо пой ба ягон ҷои даванда расонад, навбати бозӣ ба дастаи дувум мегузашт. Дар охир ғолибон ба пушти бозигарони мағлуб савор мешуданд ва онҳо ғолибонро дар гирди майдон ҷарҳ мезанониданд.	2016	Рашт, Тоҷикобод, Дарвоз	Нимфаъол	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G065	АСКАРБОЗӢ, <i>милтиқбозӣ,</i> <i>тарақ-тарақ,</i> <i>камонбозӣ</i>	Бачаҳо ба ду гурӯҳ тақсим шуда, дар даст ба ҷои силоҳ ҷӯбораҳои қаҷ ба мисли тапончаву туфанг мегиранд. Як гурӯҳ ҷашмонашонро мепӯшанд. Гурӯҳи дигар дар хонаву паси девор, болои дараҳтон, пушти гулу буттаҳо, пастхамиҳо ва дигар ҷоиҳо пинҳон мешаванд ва	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Р. Амонов Навбаҳори ҷашмасор. – Д., 1976.

		баробари ба чустучӯ баромадани гурӯхи ҷашмпӯшида, кӯшиш мекунанд, ки пештар аз ҳариф пақ-пақ гӯён, ба сӯйи онҳо «тир» андозанд.				
G066	РАБОТБОЗӢ, <i>хоначабозӣ,</i> <i>каппабозӣ</i>	Бозии муқаррарии бачагони тоҷик. Бачаҳо дар майдончаҳо аз хоку лой деворе месозанд ва аз як самти он дари даромад боз менамоянд. Байни онро тоза карда, об зада, мерӯбанд. Сипас ба даруни он «Ҳавлича» даромада менишастанд ва бо бозичаҳои гуногун машгули бозӣ мешуданд ё бозиҳои меҳмондорӣ, тӯйбозӣ, духтурбозӣ ва гайраро ташкил мекарданд.	2016	Саросари кишвар	Фаъол	1. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 228.
G067	ФАЛАХМОН- БОЗӢ, <i>рагаткабозӣ,</i> <i>кашакбозӣ</i>	Фалаҳмон олати сангандозӣ, ки дар широр ва нигаҳбонии зироатҳо аз парандагон истифода мешавад. Онро бачаҳо ҳамчун василаи бозӣ низ ба кор мебаранд. Фалаҳмон аз ду ресмони абрешимӣ ё пахтагини дарозиашон 70-90 см ва ҷарм ё латтаи саҳти маҳсусе барои санггузорӣ соҳта мешавад. Ду нӯги ресмонҳо ба ҷарм пайваст шуда, ду тарафи дигарашон озод мебошанд. Дар яке аз нӯгҳои озоди он барои ба нарангушт андохтан ҳалқае месозанд. Ба мобайни ҷарм санги баробари ҷормагз ё қалонтарро гузошта, ҳалқаро ба нарангушт меандозанд ва нӯги дигари ресмонро низ бо ангуштон дошта, фалаҳмонро гирди сар ҷарҳ мезанонанд ва ба шасти нӯги ресмонро сар медиҳанд. Санг ба масофаи то 100-120 м партоб мешавад.	2020	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимов Д. Фалаҳмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 501.

		Навъи дигари олати сангандозӣ аз чӯби дугӯша, резин ва чарм барои санггузорӣ сохта мешавад, ки онро бо калимаи русӣ рагатка (рогатка) меноманд.				
G068	ҒҮРҒУРБОЗӢ ғрбозӣ	Ин бозӣ аслан дар фасли зимистон гузаронида мешавад. Дар ин бози як гурӯҳ наврасон ҷамъ омада, дар ибтидо як давра дар болои барф мекашанд. Сипас якеро аз байнашон интихоб мекунанд. Ӯ тоқии худро аз сараш гирифта дар дохили давра мегузорад ва дар атрофаш тоб мехӯрад ва тоқиашро ҳимоя мекунад, то касе онро зада аз давра берун накунад. Агар тоқиро бо поящон зада, аз давра берун кунанд, он гоҳ соҳиби тоқӣ талош мекунад, ки тоқиашро аз пеши пои онҳо гирифта, бо тоқӣ яке аз онҳоро бизанад. Агар соҳиби тоқӣ тоқиашро бигирад, дигарон зуд ба тарафи давра мегурезанд ва ба давра даромада, ғр-ғр-ғр мегӯянд. Агар соҳиби тоқӣ дар ин ҳол касеро бо тоқии худ зада натавонад, боз аз сари нав тоқиашро ба мобайни давра мегузорад. Агар касеро занад, пас навбати бозӣ ба Ӯ мегузарад.	2020	Дарвоз	Фаъол	2. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G069	КУЧИКУЧ	Ба ин бозӣ бештар хурдсолон дар дохили хона машғул мешаванд. Бачаҳо дар байни хона нишаста, дастони ҳамдигарро якеро болои дигар гузошта, аз байнашон як нафар ин шеъро	2020	Дарвоз	Фаъол	1. Саидов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарвоз // Фарҳанги

		<p>мехонад:</p> <p>Кучи куч, Кучмони куч. Аз таҳ хабар. Аз боло ҳуч.</p> <p>Сипас кадоме, ки дасташ аз ҳама боло аст, дасташро мегирад. Боз ў ин шеъро мехонад ва дар мисрай охир “аз таҳ ҳуч” мегӯяд. Ин дафъа дasti касе аз поён аст, дасташро мегирад. Ҳамин хел ба навбат ин ду шеърро мехонанд. Дасти касе, ки охирон монд, ў сарашро ба замин мемонад ва рӯяшро мепӯшонад. Бозингарони дигар, ки дар гирди ў мисли ҳалқа нишастаанд, ба тахтапушти ў бо ангушт мезананд. Ў сарашро бардошта, шахси якуми ангуштзадаро бояд ёбад ва ба тарафаш ишора кунад агар иштибоҳ кунад, аз сари нав сарашро дар замин мегузорад. Вале агар ёбад, он шахс дар навбати дигар “хоб меқунад”.</p>				ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G070	ТУГМАБОЗӢ	<p>Ин бозӣ дар фаслҳои баҳору тобистон бештар ташкил мешавад. Дар он ду нафар бозингар, ки соҳиби якчанд тугама доранд, бозӣ карда дигарон тамошо меқунанд. Онҳо аввал як тугмагӣ бароварда, ба навбат ҳаво медиҳанд. Аз кадоме “чик” ё парӯ зад, тугмаашро хоб меқунад ва аз кадоме “пик”, яъне рӯболо афтад, тугмаи ҳарифро зад мезанад. Агар ў тугмаи ҳарифро бо тугмаи худ зада чаппа карда тавонад, пас соҳиби тугмаи рақиб мешавад ва</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	Раҳимов Д. Тугмабозӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 472.

		агар натавонад, пас тугмаи худро хоб мекунад ва ҳариф мезанад. Ҳамин хел бозӣ то ба анҷом расидани тугмаҳои яке аз бозигарон идома мекунад.				
G071	ГӮГИРДБОЗӢ, <i>почубозӣ</i>	Бозии бачагону наврасон ва гоҳе ҷавонон бо қуттии гӯгирд. Ин бозӣ бештар дар фасли зимистон ташкил мешавад. Ашёи бозӣ қуттии нави гӯгирд буд. Бозигарон бонавбат қуттии гӯгирдро ба фарши ҳамвори хона, ё болои лаълии калон мепартоянд. Шарти бозӣ ин буд, ки қуттии гӯгирд агар амудӣ истад, бозигар соҳиби ду хол, агар ба тарзи уфуқӣ истад, соҳиби як хол мешуд ва агар қуттӣ ба пушт ё парӯ афтад, хол намегирифт.	2023	Вилояти Суғд, НТМ	Фаъол	Раҳимӣ Д. Гӯгирдбозӣ // Донишномаи фарҳангии мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 501.
G072	ЛАПАКБОЗӢ, <i>лапарбозӣ</i>	Навъе аз бозии суннатии бачагон, ки дар баъзе ноҳияҳои водии Рашт роиҷ мебошад. Ин бозӣ дар майдонча барпо шуда, ашёи бозӣ “лапак” – сангчаҳои ҳамворӣ баробари зардолу мебошад. Бачаҳо дар замин давра қашида, дар байнаш ҳар бозигар якторӣ ё дутогӣ лапак мегузоранд. Сипас бозигарон аз масофаи муайян бо навбат бо санге лапакҳоро ба нишон гирифта, мезананд. Кадом лапаке, ки аз давра берун шуд, бозигари нишонзан онро моли худ мекунад. Ҳамин тавр, то тамом шудани лапакҳо бозӣ идома мейёбад. Пас аз зада баровардани лапаки охирин аз давра, бозӣ аз нав шурӯъ мегардад.	2023	н. Айнӣ, Рашт, ВМҚБ	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Шарҳи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. –Душанбе: Арҷанг, 2018. – С. 175-186.

## БАХШИ 8. – МУҲИТҲОИ ФАРҲАНГӢ (Н000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи мухтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
H001	ЧОЙХОНА	<p>Чойхона ҳамчун макони истироҳату фароғат аз охири асри XIX дар Осиёи Миёна маъмул шуда, то ба имрӯз ин суннат идома додад. Дар ҳар деҳаи ноҳияҳои Рашт, Тоҷикобод ва Лаҳш чойхона ё марказҳои фарҳангӣ-фароғатӣ фаъолият мекунанд, ки муассисаҳои ҷамъияти буда, макони гузаронидани тӯю маъракаҳо ва ҷойи ҷамъомаду фароғати мардон мебошанд. Дар ин марказҳо асосан дар фасли сармо, сар карда, аз тирамоҳ то фасли баҳор, дар вақте ки аз корҳои деҳқонӣ фориғ мешаванд, ҳар бегоҳ мардҳо пас аз хондани намози шом ва хуфтан ҷамъ мешаванд.</p> <p>Дар марказҳои мавсуф радио ва телевизор, ки ба антенай моҳворагӣ пайваст мебошад, баландгӯяк, маҷаллаву рӯзномаҳо, шашкаву шоҳмот, нардбозӣ ва дигар васоили саргармӣ мавҷуданд.</p> <p>Дар навоҳии вилояти Суғд дар чойхонаҳо рӯзона, бо навбат дӯстону ҳамсолон ҷамъ шуда, нишаст ташкил мекунанд. Суҳбатҳои фарҳангӣ, латифагӯйӣ, асқиягӯйӣ ва гайра</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳанги фароғатӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, муаллифи пешгуфткор ва хулоса Д. Раҳимов / Шумораи 6. – Душанбе: Арҷанг, 2018. – С. 115-119.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Чойхона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррир Н.Амиршоҳӣ. Ҷ.2.– Душанбе: СИЭМТ, 2017. –</p>

		ташкил мешавад.				C. 638-639.
H002	<b>ХОНАИ СУННАТИИ ПОМИРӢ,</b> <i>чид, чуд, чад, куд, хун, хон, ҷойдориҳона, катоҳона, ванҷиҳона, лангар, хонаи урфии помирӣ</i>	<p>Чид истиқоматгоҳи суннатии мардуми минтақаи Бадахшон буда, марбут ба он донишҳо, боварҳо, таҷрибаҳо ва анъанаҳои зиёде эҷод шудаанд, ки дар ҳаёти ҳаррӯзai иҷтимоиву фарҳангӣ ва иқтисодии мардуми маҳаллӣ нақши бузург доранд.</p> <p>Фарҳанги чидсози амалу анъанаҳои гуногунро дар бар мегирад, он аз дараҳтишинонӣ ба хотири дар оянда пӯшондани боми хона, интиҳоби ҷой барои хонасозӣ, интиҳоби хокдон барои гилкорӣ ва андова, пайдо кардани санги девор, интиҳоби устои хонасоз, анҷоми бисере аз маросими марбут ба биносозии хона монанди “билодҷӣнг” (гузоштани санги пойдевор), ки аз даъвати шаҳсияти рӯҳонӣ барои дуо, забҳи гӯсфанд дар рӯи санги аввали пойдевор, партофтани танга ва донҳои гандум ба бунёдгоҳ иборат аст.</p> <p>Чид, ки масоҳати хурдтарини он 7x7м –ро ташкил медиҳад, барои гузарондани маросимҳои гуногун: тӯю сур, азову мотам, маҷлису маҳфилҳои гуногун хеле роҳат аст. Дар дохили Чид ҳар кас ва ҳар чиз ҷои худро дорад. Ҷой ва ҷоғаҳи сардори хона, зану шавҳар, бачаҳо, мақоми занҳо, афроди солҳӯрда, шаҳсияти рӯҳонӣ, китоб, асбоби</p>	2020	ВМКБ	Фаъол	1. Шоҳхуморов А. Памир страна ариев. – Душанбе: Дониш, 1997. 2. Васильцов К.С. «Олами сағир»: к вопросу о символике традиционного памирского жилища // Традиция в условиях перемен. Москва: Наука, 2007. 3. Мамадназаров М.Х. Видоизменение Горно-Бадахшанского жилища в зависимости от его места нахождения // Памироведение, Вып. 2. – Душанбе, 1985. – С. 175-182. 4. Некушоева Ш. Концепт «дом» в языковой картине мира шугнанцев. – Душанбе: УЦА, 2020. 5. Маҳмадлоиқов Г. Хонаи помирӣ

		<p>музиқӣ, оташдон, нон, кабку боша, гӯсолачаҳо ва барраву бузғолаҳо муайян аст ва ҳама чиз бо тартиби худ даруни хона меистад. Дар Чид ҳар сутун, ҳар як васса ва тирҷӯб таърих, ривоят ва вазифаи худро дорад ва ин донишҳо то кунун дар байни мардум нигоҳ дошта шудаанд.</p> <p>Нақши Чид ба хусус дар гузарондани ҷашињҳои мардумӣ ба монанди Наврӯзи Бузург, Иди Қурбон, Иди Меҳргон (ҳосилот), Хирпичор ва ғайра ҳеле муҳим аст.</p>				маҳсули давраи то ислом // Бадахшони советӣ. – №44. – 22 февраля 1987.
H003	ЗИЁРАТГОҲ, <i>мазор,</i> <i>қадамҷо,</i> <i>остон</i>	<p>Дар ҷумҳурии мо як қатор мазору мавзеъҳои таъриҳӣ мавҷуданд, ки ҳанӯз аз давраҳои густариши дини мубини ислом ва ҳатто қабл аз он миёни мардум ҳамчун зиёратгоҳ қабул гардидаанд. Чунин мавзеъҳо дар саросари қишвар, маҳсусан дар ноҳияҳои дурдасту кӯҳӣ ҷой гирифтаанд, ки қарib ҳар рӯз шумораи зиёди мардум ба зиёрат ва қисман тамошо ба онҷо мераванд. Яке аз сабабҳои ба зиёратгоҳи ҳаводорону ихлосмандон табдил ёфтани чунин мавзеъҳо мавҷуд будани ривоятҳои гуногуни фолклорӣ ва динӣ дар бораи онҳо мебошад. Яъне аз қадим дар бораи чунин мавзеъҳо ривоят ва ё қиссаҳое оғаридаанд, ки қисман ҳусусияти муқаддасӣ ва ё тарбиявию ахлоқиро гирифтаанд.</p> <p>Дар назди зиёратгоҳҳо ҷойхонаву ошхона,</p>	2020	Саросари қишвар	Фаъол	<p>1. Шакармамадов Н., Фолклори Помир / оstonҳо. – Ч.4. – Душанбе: Дониш, 2015.</p> <p>2. Аминов А. Зиёратгоҳи Султон Увайси Қаранӣ // Фарҳангӣ гайри-моддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. –2017. – С.138-147.</p> <p>1. Камол X. Мазорҳои</p>

		<p>чойҳои фароғатӣ мавҷуданд, ки мардуми зиёраткунанда омада, худашон таом мепазанд, хайр мекунанд, истеъмол менамоянд. Дар баъзе чунин хонаҳои фароғатии зиёратгоҳҳои вилояти Суғд нишастҳои “тапхӯрӣ” низ барпо мешаванд.</p> <p>Зиёратгоҳҳо макони иҷрои расму ойинҳои суннатӣ, гирдиҳамоии дӯстон, суҳбатҳои фарҳангӣ ва панду ахлоқӣ, ривояту нақлҳои фолклорӣ, пухтупази таомҳои миллӣ мебошанд.</p>				<p>шимоли Тоҷикистон. – Д., 2005.</p> <p>2. Камол Ҳ. Ҷаҳордаҳ мазор. – Д., 2001.</p> <p>2. Ҳолмуродов З. Зиёратгоҳи Лангар-ота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳангӣ гайри-моддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2019. № 8. – С. 125-129.</p>
H004	МАРКАЗҲОИ ҲУНАРМАНДӢ	<p>Марказҳои ҳунармандӣ ҷойҳои мувофиқтарин барои иҷро, интиқол ва рушди баъзе унсурҳои фарҳангӣ ғайриммодӣ мебошанд. Дар аксари шаҳру навоҳӣ, ҷамоати деҳот ва шаҳракҳо марказҳои ҳунармандӣ фаъолият доранд, ки дар он ҷойҳо касбу ҳунарҳои суннатӣ, баъзе намунаҳои санъати иҷроӣ, фолклор, пухтупаз ва табодули донишу таҷрибаҳо вобаста ба табиат сурат мегиранд. Бештари марказҳои ҳунармандӣ дар назди шуъбаҳои кор бо занон ва оила, фарҳанг, шуғли аҳолӣ таъсис ёфтаанд ва ба марказҳои мазкур, асосан, занону духтарони ҳунарманд ва онҳое, ки бекор мебошанд, фаро</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Ҳолмуродов З. Вазъи кунунии касбу ҳунарҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳангӣ гайри-моддии ҳалқи тоҷик. Шумораи З. – Д., 2017. – С. 23-36.</p> <p>2. Ниёзова М. Вазъи кунунии ҳунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳангӣ</p>

		гирифтаанд.				ғайримоддии халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 25-40.
H005	КОХИ ФАРҲАНГ, <i>қасри фарҳанг,</i> <i>хонаҳои фарҳанг</i>	<p>Коҳҳо ва хонаҳои фарҳанге, ки дар шаҳру вилоятҳои кишвар фаъолият доранд, фарогири унсурҳои гуногуни мероси фарҳангии ғайримоддӣ, аз ҷумла, санъати тасвирӣ, сарояндагӣ, рақс, драма, ҳунарҳои дастӣ ва гайра мебошанд. Дар ин қасрҳои фарҳанг натанҳо унсурҳои фарҳангии ғайримоддӣ ичро мешаванд, балки низ ба насли ҷавон омӯзонида мешаванд. Дар ин ҷо ба ҷашнҳои миллӣ ва фестивалу намоишҳои ҳунарҳои халқӣ, озмунҳои эҷодиёти бадеии халқ тайёригу тамринҳо гузаронида мешаванд. Дар назди коҳҳои фарҳанг дастаҳои мусикӣ, рақсӣ ва навозандагии қасбӣ ва ҷавонон фаъолият мекунанд, ки дар рушди санъати тоҷик саҳм мегузоранд.</p> <p>Намунаи беҳтарини коҳи фарҳанг дар шаҳри Душанбе «Коҳи Наврӯз» мебошад, ки дар соҳтмони он тақрибан 10 навъи ҳунар: гаҷкорӣ, ойинабандӣ, наққошӣ, кундал, кандалкорӣ, сангтарошӣ, чӯбкорӣ, сангчинӣ ва</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Коҳи беназир // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иттилоотӣ. – 2016. – №4. – С. 36-43.</p> <p>2. Ҳасанзода С. Бе-назир. Дар ситоиши "Коҳи Наврӯз" // Ҷумҳурият. – 2020. – №: 92. – 14 май.</p> <p>3. Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Ҷумҳурият. – №:</p>

		<p>ғайра истифода шудаанд.</p> <p>Дар солҳои соҳтмони «Коҳи Наврӯз» дар ин ҷо 70 нафар ҳунарманд бо шогирдон кор мекарданд, алҳол шумораи шогирдони онҳо ба 3-4 ҳазор расидаанд. Яъне ороиши коҳи мазқур сабаб шудааст, ки ҳам ин ҳунарҳо рушд кунанд ва ҳам шогирдони ҷавон ба он ҷалб шаванд.</p> <p>Чунин коҳҳои фарҳангӣ дар ноҳияи Данғара бо номҳои «Хуррамшашр», дар ш. Истаравшан – «Фарҳангсарои ориёй», дар ш. Хуҷанд «Қасри Арбоб», дар ш. Боҳтар коҳи «Ватан» фаъолият карда, дар рушду густариши мероси фарҳангии ғайримоддӣ сахмгузор мебошанд.</p>				222-223. – 2019. – 26 ноябр.
H006	<b>ОШХОНАИ ТАОМҲОИ МИЛЛӢ,</b>  <i>қурутобхона, ошхонаи суннатӣ</i>	<p>Ошхонаҳои таомҳои миллӣ натанҳо макони пухтузази хӯрокҳои суннатӣ мебошанд, инчунин онҳо мавзеъҳои иҷрою интиқоли донишу таҷрибаҳои пазандагӣ, тибби мардумӣ, санъат, қасбу ҳунар ва асарҳои фолклорӣ низ ҳастанд. Аксари ошхонаҳо бо ҳунарҳои гаҷкорӣ, наққошӣ, кандалкорӣ, сангчинӣ, бурёбоғӣ ва ғайра оро ёфта, ба рушди ҳунарҳои мазқур мусоидат менамоянд. Дар ин ҷойҳо мусикиҳои анъанавӣ садо медиҳанд, ба деворҳо матоъҳои атласу адрес, сӯзанию зарdevorӣ ва гулдӯзиҳои гуногун овехта шудаанд. Имрӯзҳо навъҳои дигари ошхона бо номҳои қурутобхона ва мантухона низ таъсис ёфтаанд.</p>	2020	Саросари кишвар	Фаъол	<p>1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Қӯлоб // Фарҳангӣ ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Рахимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.</p>

H007	УСТОХОНА	Корхонаи истеҳсолӣ, ки дар он ҳунарманд танҳо ё ҳамроҳи фарзадон ва ёшогирдонаш фаъолият менамояд. Дар гузашта ҳамаи ҳунармандон устохонаи худро доштанд. Аз ҷумла, устохонаҳои оҳангарӣ, заргарӣ, дурдгарӣ, пойафзордӯзӣ, ҳарротӣ ва ғайра. Маъмулан, аксари устохонаҳо дар ҳавлии худи усто ҷойгир буданд. Аз тарафи давлат низ устохонаҳо сохта шудаанд, ки дар онҳо гурӯҳи ҳунармандон якҷо кор мекунанд. Устохонаҳо дар мактбаҳои миёна низ фаъолият доранд, ки дар он ҷо ба талабагони мактаб касбу ҳунар меомӯзанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р. Устохона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.
------	----------	--	------	-----------------	-------	---

#### БАҲШИ 9. – ТАДБИРҲОИ БОСАМАР БАРОИ ҲИФЗИ МЕРОСИ ФАРҲАНГИ ҒАЙРИМОДДӢ (I000)

№ Р/Т	Номи унсур ва истилоҳоти дигари роиҷ	Тавсифи муҳтасар	Соли сабт дар фехрист	Маҳалли густариш	Вазъи имрӯзai унсур	Адабиёт
I001	ФЕСТИВАЛ-ОЗМУНИ ҶУМҲУРИЯВИИ ЭҶОДИЁТИ ҲАЛҚ «АНДАЛЕБ»	Фестивал-озмуни ҷумҳуриявии эҷодиёти ҳалқ «Андалеб» тибқи Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз соли 1996 шурӯъ шуд. Фестивал-озмуни мазкурро Вазорати фарҳанги Ҷумҳурии Тоҷикистон баргузор мекунад, ки барои рушд, таблиғ ва эҳёи суннатҳои мардумӣ нақши арзанда дорад. Ҳадаф аз баргузор намудани ин фестивал-озмун рушди фаъолияти дастаҳои ҳунарӣ, дарёftи чеҳраҳои нави санъаткор, ҷалби мардум ба фарҳангу	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.1. – Д., 2015. – С. 45-48. 2. Раҳимӣ Д. Бурду бохти

		хунар, баланд бардоштани нақши ансамблу гурӯҳҳои эҷодӣ дар раванди тарбияи ҷавонону наврасон, эҳсоси ватандӯстию фарҳангпарварӣ, зебоипарастию эҷодкории онҳо, рушду тарғиби ҳунарҳои бадеии ҳалқӣ, танзими анъана ва расму ойинҳои миллию мардумӣ ва дастгирии шахсони эҷодкору соҳибистеъдод мебошад. Он дар солҳои 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023 баргузор шудааст.				“Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.
I002	УСУЛИ ТАЪЛИМИ СУННАТИИ «УСТОД – ШОГИРД»,  мактаби “устод-шогирд”.	Усули анъанавии “устод-шогирд” аз даврони қадим байни тоҷикон маъмул мебошад. Бо ин шеваи таълими суннатӣ санъаткорон, ҳунармандон ва шахсони ботаҷрибаи соҳаҳои гуногун ба насли нав дар давоми моҳҳо, ҳатто баъзан аз як сол зиёдтар донишу таҷрибаҳои суннатии марбут ба қасбу ҳунарашро меомӯзонанд.  1 апрели соли 2017 бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Барномаи давлатии рушди санъати Шашмақому Фалак ва мактаби суннатии «устод-шогирд» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2017-2021» қабул гардид, ки он баҳри ривоҷу равнақи Шашмақом ва Фалак шароити мусоид муҳайё намуд. Мактаби суннатии «устод-шогирд» якчанд паҳлӯҳоро дар бар мегирад. Дар гузашта сабтҳое, ки имрӯз барои ҳама	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Рустамов Д. Особенности традиционной системы ученичества («Устод-шогирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX -XXI вв. // Ученые записки Худжандского гос. Ун-та им. Б. Гафурова. 2011. №3. 2. Азизи Ф.А. Институт устод-шогирд и его роль в традиционной профессиональ-

		дастрасанд, мавҷуд набуданд ва ҳамин мусиқии суннатии тоҷик тавассути устоду шогирд аз насл ба насл омӯзонида мешуд. Имрӯз ҳам ин мактаб рушд карда истодааст, ки он шогирдонро бо тамоми нозукиҳои ин мусиқӣ, аз ҷумла вазни арӯз, шеър, сохтору оҳангҳои мусиқии суннатӣ ва авҷҳову дигар унсурҳо боҳабар менамояд.				ной музыке стран мусульманского востока // Музыковедение. 2008. № 5. – С. 55-61.
I003	АНСАМБЛҲОИ ФОЛКЛОРИ-ЭТНОГРАФӢ	Дар кишвар ансамблҳои фолклорӣ-этнографии «Ганчина» дар ш. Душанбе, «Қаратоғ» дар ш. Турсунзода, «Бибиён» дар ш. Хуҷанд, «Фалак» дар ш. Кӯлоб, «Марворид» дар ш. Панҷакент, «Хоҳаракон» дар ш. Коњибодом, «Хутал» дар ш. Боҳтар, «Насими Дарвоз» дар н. Дарвоз, «Чашма» дар н. Восеъ, «Нақш» дар н. Маҷтоҳ, «Пайванд» дар н. Ҷаббор Расулов ва ҷанде дигар фаъолият менамоянд, ки барои ҳифзу рушди фарҳанги миллӣ саҳми зиёд доранд. Ансамблҳои мазкур, асосан ба фолклор ва фарҳанги мардуми тоҷик такя карда, барномаву репертуари иҷроии худро тартиб додаанд. Дар репертуари онҳо сурудҳои лирикӣ, маросимӣ, майшӣ, идона ё ҷашнӣ, ҳаҷвӣ, рубоисароӣ; ҳамчунин рақсҳои анъанавӣ, намоиши лаҳзаҳои тӯйи арӯсӣ ва дигар ҷашну маросимҳо, либосҳои миллӣ ва суннатҳои дигар ҷой гирифтаанд.	2023	Саросари кишвар	Фаъол	1. Раҳимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилавӣ василаи пешбарандаи фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / № 10. – Д., 2020. 2. Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.

**MINISTRY OF CULTURE OF THE REPUBLIC OF TAJIKISTAN**  
**Research Institute of Culture and Information**

**NATIONAL INVENTORY LIST OF INTANGIBLE CULTURAL HERITAGE**

***Compiler***

*Dilshod Rahimi*

*Candidate of philological sciences*

***Responsible editor***

*Aminov Abdusattoh*

*Candidate of philological sciences*

***Editorial board***

*M. Murodi - Doctor of philological sciences, F. Ulmasov - Doctor of Art Studies, Sh. Kamilzoda - Candidate of Pedagogical sciences, Tabarov M. - Candidate of historical sciences, M. Juraev - Candidate of philological sciences, Mirzoeva Sh. - Candidate of philological sciences, K. Alamshoev - Candidate of historical sciences, G. Karimova - Candidate of philological sciences, L. Nosirova, Z. Kholmurodov.*

*Dushanbe*

*Istedod*

*2023*

## INTRODUCTION

In recent years, the field of intangible culture has developed in the Republic of Tajikistan. In particular, with the support and initiatives of the Leader of the Nation, the President of the Republic of Tajikistan, Mister Emomali Rahmon, the cultural heritage of Tajiks was preserved and expanded, and its best examples were presented at the local, regional and international levels. At the 18th Meeting of the Intergovernmental Committee for the Protection of the Intangible Cultural Heritage of UNESCO (Kasane, Botswana, December 2023), the nomination files of 3 elements of intangible culture from the Republic of Tajikistan (2 of them multinational) was discussed and officially inscribed into the Representative List of the Intangible Cultural Heritage of Humanity. These are "Traditional knowledge and skills of production of the atlas and adres fabrics", which was submitted as a national nomination file; multinational nominations: "Sadeh/Sada celebration" (jointly with IR Iran) and Art of illumination: Təzhib/Tazhib/Zarhalkori/Tezhip/Naqqoshlik (jointly with the countries of IR Iran, Azerbaijan, Turkey, Uzbekistan). Currently, 10 elements of intangible cultural heritage were inscribed by the Republic of Tajikistan in this list, these are nominations are "Shashmaqom music" (year of registration 2008, together with the Republic of Uzbekistan), "Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan" (2016 ), the multinational nomination "Navruz" (2016) by 12 countries (Afghanistan, Iraq, Kyrgyzstan, Kazakhstan, Azerbaijan, Pakistan, Tajikistan, Turkey, Turkmenistan, Uzbekistan, Iran and India), "Chakan, embroidery art in the Republic of Tajikistan" (2018), traditional music "Falak" (2021), "Sericulture and traditional production of silk for weaving" (2022, jointly from the republics of Tajikistan, Iran, Afghanistan, Uzbekistan, Azerbaijan, Turkey, Turkmenistan) and "Telling tradition of Nasreddin Hodja/ Molla Nesreddin/ Molla Ependi/ Apendi/ Afendi Kozhanasyr Anecdotes" (2022, jointly from the republics of Tajikistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Azerbaijan, Turkey, Turkmenistan) and three other new nominations, which we explained above.

The term "intangible cultural heritage" means a part of traditional culture, which is also called spiritual culture. Elements of intangible culture, unlike material culture (castle, madrasa, mosque, tower, ancient buildings, etc.) are movable, i.e. transferable, mobile, from one individual to another, from one performer to a group of people, from one generation to another.

In August 17, 2010, the Republic of Tajikistan had ratified the UNESCO Convention on the Safeguarding of Intangible Cultural Heritage. Many countries, including Tajikistan, have prepared their national inventories according to the instructions of the 2003 Convention (Part 3, Article 12). One of the criteria of nomination documents for submission to the lists of UNESCO is including that element in the national inventory list. In the Republic of Tajikistan, the first version of the "National Inventory of Intangible Cultural Heritage of the Tajik People" (hereinafter - the Inventory) was compiled in 2013, which included 48 elements. One of the requirements of the Convention regarding the inventories, is that the Inventory must be regularly updated. In 2014, a more extensive version of it was prepared by cultural experts,

ethnologists and other specialists of the Research Institute of Culture and Information (RICI) in collaboration with representatives of communities, groups and individual ICH bearers. It included 286 elements of the intangible culture of the people of Tajikistan. Two years later (2016), the national Inventory was again updated and improved, which consisted of 515 elements of Tajik intangible culture. In 2018, for the fourth time, the Inventory was revised and updated, for example, the elements that were the same in content and were recorded under two names were removed from it after the study, new elements were added to the Inventory, the total number of which reached 533 elements. In the revision of 2020, the number of elements of the Inventory, based on new materials and inventories, increased to 538. Also, some of the elements that are no longer active were removed from the Inventory and replaced by new inventoried elements. The improvement was made on the basis of the inventory materials collected during ethnographic fieldworks of RICI employees. On behalf of the Public Organization "Pamir Mountains" with the head of K. Alamshoev several elements were inventoried and presented to the experts of the Research Institute of Culture and Information for inclusion, which were also included in the Inventory after review. In the 2020 update, a new section was added to the Inventory, based on the experience of other countries, which is called "Cultural Spaces" and includes people's socio-cultural knowledge and experience in this or that environment and is the basis for the development of certain elements of the ICH.

Previously, the Inventory was updated every two years. From 2023, in accordance with the needs and requests of scientists in the field, the Scientific Council of the Research Institute of Culture and Information decided to renew it once every three years. In the next update, a new section titled "Knowledge and best practices for the safeguarding of ICH" was added to the Inventory. In the Republic of Tajikistan, there are various measures and activities aimed at safeguarding and continuing the activities of intangible cultural heritage. For example, the Television festival-competition of people's art "Andaleb" from 1996 until today plays a worthy role in preserving, reviving and improving the elements of people's culture. According to the regulations of "Andaleb", the activities of artists start at the local level - village communities and districts, then continue at the regional level and finally at the national level.

Since 2014, specialists from the Research Institute of Culture and Information, the National Academy of Sciences of Tajikistan, public organizations ("Pamir Mountains", Center for Creative Development, "Ravshan", "Dehai mo"), community members and some individual craftsmen have been involved in updating the Inventory. The Inventory List was discussed first at the meeting of the working group, then at the meeting of the Scientific Council of the Research Institute of Culture and Information with the participation of scientists, culture office staff, representatives of various professions and crafts, and some comments and suggestions were taken into account.

The improved list of intangible cultural heritage consists of the following sections:

Section 1. Oral tradition – A000 (29 elements).

Section 2. Performing arts – B000 (106 elements).

Section 3. Celebrations, ceremonies and customs – C000 (55 elements).

Section 4. Knowledge and experiences related to nature and space – D000 (22 elements).

Section 5. Traditional crafts and crafts - E000 (112 elements).

Section 6. Traditional foods – F000 (151 elements).

Section 7. Traditional sports and children's games - G000 (72 elements).

Section 8. Cultural environments - H000 (6 elements).

Section 9. Good Safeguarding Practices - I003. (3 elements)

Each element of intangible culture in the Inventory is numbered according to its section, for example, the Folktale number is "A001". Next, the name of the element (with its synonyms) is mentioned, and a brief description of the element is given. After that, the year of entry of the element into the Inventory is noted. Then the place of expansion, in which districts, regions and cities the desired element is popular are mentioned. In the fifth column of the Inventory, the current state of the cultural element is indicated, in which state it is: active, semi-active, in a state of disrepair, etc. Finally, in the seventh column, printed sources related to the indicated element are presented. A brief description of the elements listed in the third column was compiled on the basis of information collected from ethnographic and art history expeditions. Also, the compilers for comparisons have used folkloristic and ethnographic works and encyclopedias such as "Tajik National Encyclopedia", "Cultural Knowledge of Tajik People" and others in the explanation of some elements. After the last update, the Inventory contains **556** elements of intangible culture from the territory of the Republic of Tajikistan.

The materials of the sections in previous and current editions and improvements were collected and developed by the following specialists: "Oral tradition" section - D. Rahimi; "Performing art" - N. Klicheva, J. Obidpour, A. Zubaydov, A. Aminov; "Celebrations and customs" - A. Aminov, Z. Kholmurodov, D. Rahimi; "Knowledge and experiences related to nature and space" - D. Rahimi, A. Aminov; "Folk crafts" - Z. Kholmurodov, L. Nosirova, F. Kadyrov, M. Muradov, D. Rahimi; "Traditional foods" - Sh. Berdieva, D. Rahimi, M. Niyazova, G. Karimova; "Traditional sports and children's games" - D. Rahimi; "Cultural environments" - D. Rahimi, Alamshoev Q. and "Knowledge and best practices for protection of MFG" - D. Rahimi, Z. Kholmurodov and A. Abdulloev.

It should be said that many elements of the intangible culture of the Tajik people have not been fully or sufficiently studied. We hope that in the future, in the process of documenting and updating, more examples of the intangible culture of the Tajik people will be studied by researchers and will be inscribed on the National Inventory.

The revised Inventory will help to safeguard intangible cultural heritage within the country, inventory of elements, scientific research, preparation of nominations for submission to UNESCO lists, promotion and expansion of cultural elements and strengthening of national identity.

## CHAPTER 1. – ORAL TRADITION (A000)

<b>Inventory number</b>	<b>Name of element (including local terms)</b>	<b>Brief description</b>	<b>Data of approval</b>	<b>Geographical location</b>	<b>Contemporary situation of the element</b>	<b>Published sources</b>
A001	AFSĀNA, afsānahai “Hazāru yak shab”	Folktale, the epic folklore text. There are mainly three kinds of Tajik folktales: magic or fairy tales, folktales about animals or fables, and novelistic folktales.  Since ancient times, the Tajik people still continues to tell tales from the cycle of “One Thousand and one Nights”.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Очерки эчодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насрӣ шифоҳӣ. – Д., 1999. 3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
A002	ALLA, <i>lalayik</i>	Lullaby, cradle songs, which are created by mothers, grandmothers and other family members for babies.	2013	All over the country	Viable	1. Алла, чонам, аллаё / маҷмӯаи фолклорӣ / мураттибон Б. Шермуҳаммадиён, Д.Обидзода. – Д., 1993.
A003	ASHULA, <i>tarona</i>	A small folk poetry form consisted from 4 lines. Many <i>ashulas</i> are sung with melodies.	2014	Sughd province	Partly active	1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик. – Д., 1968. 2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти

						даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.
A004	BAYT	Two-line small poetry form. Also it has popularity in written literature.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Амонов Р. Лирикаи халқии тоҷик. – Д., 1968.</p> <p>2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.</p>
A005	BULBULIK	Three-line small poetry form. It is performed in the mountainous areas by women.	2014	Vakhan valley	Viable	<p>1. Стеблин-Каменский И. М. Фольклор Вахана // Фолклор и этнография. – Л., 1970.</p> <p>2. Пахалина Т.Н. Образцы вахансской народной поэзии // Проблемы восточного стихосложения. – М., 1973.</p>
A006	CHISTĀN	Riddle, a folklore genre, which consists of poetical question.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972.</p> <p>2. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.</p> <p>3. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-</p>

						кии халқи точик. – Д., 1980.
A007	DARGILIK	A kind of folk poetry. It is consisted of two lines and is performed by women.	2014	Shughnan, Rushan	Viable	<p>1. Даргилик / мураттибон: Н. Шакармамадов, Х. Курбонов. – Д., 1987.</p> <p>2. Шакармамадов Н. Даргилик – жанри маҳсуси фолклор. – Д., 1993.</p>
A008	RUBĀI, <i>dubayti</i>	Ruboi – distich – a poetry form that is consisted of four lines. <i>Rubois</i> are created about love, social problems and etc.	2013	All over the country	Viable	<p>1. Амонов Р. Лирикаи халқии точик. – Д., 1968.</p> <p>2. Амонов Р. Рубои-ёти халқӣ ва рамзҳои бадеӣ. – Д., 1987.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори точик. – Д., 2009.</p>
A009	DUĀ	Text of prayer, which has different kinds and forms. Prayers are spelled before the starting works, before going to a trip, after having meal and etc.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Хусусиятҳои бадеии дуоҳои тоҷикӣ // Чинори пургул. – Д., 2008.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. – Д.,</p>

						2004. 3. Қаххор Р. Дуо гунаи фолклорӣ аст // Мардумгиёҳ, 1995-1996, №1-2.
A010	YĀDDĀSHT, <i>khātira, naql</i>	Memoirs, folk stories, narrative. Personal stories.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Афсона ва жанрҳои дигари насри шифоҳӣ. – Д., 1999.
A011	ZARBŌLMASAL, <i>matal, masal</i>	Proverb, a small folklore form.	2014	All over the country	Viable	1. Тилавов Б. Поэтика таджикских народных пословиц и поговорок. – Д., 1967. 2. Асрорӣ В., Амонов Р., Эҷодиёти даҳана-кии ҳалқи тоҷик. – Д., 1980.
A012	QASAM, <i>savgand</i>	Oath, a kind of belief in sacred words.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Қасам ва нафрин дар забони тоҷикӣ // Номаи Пажӯҳишгоҳ. 2005, №7. – С. 195-199. 2. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мар-

						думи точик. – Д., 2004.
A013	QISSA, <i>rivāyat</i>	Folk legends about heroes and religious figures.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Раҳмонӣ Р., Қисса, қиссагӯй ва қиссаҳонӣ. – Ҳуҷанд, 2008. – С.193-212.</p> <p>2. Шарифов Ҳ., Қисса // ЭСТ. – Ҷ. 8. – С.303.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
A014	LATIFA, <i>naqli Afandi, anikdot</i>	Anecdote, jokes, small epical form.	2013	All over the country	Viable	<p>1. Маҳдиев С. Проблемаи жанри латифа. – Д., 1977.</p> <p>2. Куллиёти фолклори тоҷик (Латифаҳо) // мураттибон Ҷ.Рабиев, Д.Обидов, И. Левин. – Д., 2007. – Ҷ. 2.</p> <p>3. Асрорӣ В. Жанрҳои хурди фолклори тоҷик. – Д., 1990.</p>
A015	MAYDA,	A kind of folksong performed	2014	Khatlon prov-	Under danger of	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти

	<i>maydo</i>	during agricultural works.		ince, Zarafshan and Rasht valleys	disappearance	даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963. 2. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
A016	MARSIYA, <i>nola, sugvori,</i> <i>navha</i>	Eulogy, a kind of folksongs performed in funeral rites.	2014	All over the country	Partly active	1. Умарова Ш. Нигоҳе ба сурудҳои таърихии тоҷикон // Масъалаҳои фолклори кишварҳои форсизабон – Д., 1998. – С.143-155.
A017	MUAMMĀ, <i>mas'ala, chiston</i>	Riddle, puzzle, folk story-question.	2014	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Левин И.Г. Басни и сказки о животных (Введение) // Свод Таджикского фольклора. Том 1. – Д., 2007. – С. 9-75.
A018	SHUMORAK	Traditional oral texts, in some cases poetry pieces which are used in the beginning of children games for dividing players in to two teams.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Шуморак // Дошиносмаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ч.1. – Д., 2015. 2. Шермуҳаммадов

						Б. Назми халқии бачагонаи точик. Душанбе, 1973.
A019	PAND, <i>nasihat, andarz</i>	Exhortation, ethical texts, which have special short forms and are told by elders.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Фолклори точик. – Д., 2009.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми точик. – Д., 2008.</p>
A020	RIVĀYAT, <i>naql</i>	Short folk legend, a kind of narrative.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Обидов Д. Андешаҳо перомуни ривоятҳои тоҷикӣ // Фолклор, адабиёт, забон. – Д., 2004.</p> <p>2. Раҳимов Д. Ривоят ҳамчун жанри наасри шифоҳӣ // Чинори пургул. – Д., 2008.</p>
A021	SALĀMNĀMA	A kind of folksong which is performed during weddings.	2014	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Viable	<p>1. Зеҳниева Ф. Сурӯдҳои маросимии тӯи тоҷикон. – Д., 1978.</p> <p>2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д.,</p>

						2001.
A022	ASKIYA	Folklore genre that take place between two-three or more participants in the form of humoristic dialogue. Tellers address to each other with anecdotes, jokes, and metaphorical expression in special settings.	2016	Sughd province, Zarafshan valley, Hisar, Shahrinaw	Partly active	<p>1. Маҳдиев С., Асқия // Садои Шарқ, 1968, №7.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Асқия // Энциклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2011. – Ҷ.1. – С.598-599.</p>
A023	SHE'RI KHALQI, <i>ashula, hofizi,</i> <i>surud, tarona,</i> <i>kuchaboghi</i>	Folksong, different forms of poetries are sung with melodies.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968.</p> <p>2. Асрорӣ В., Амонов Р. Эҷодиёти даҳанакии халқи тоҷик. – Д., 1980.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
A024	TEZGUYAK	Tongue twister, difficult pronounced texts.	2014	All over the country		<p>1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
A025	USTURA <i>mif</i>	Myth, sacred text, narrative. In modern time myths continue in the forms of legends and sacred narratives.	2014	All over the country	Partly active	<p>1. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гуфтории мардуми тоҷик. –</p>

						Д., 2008.
A026	QOFIYAZANI	A kind of oral contest which will be held between friends in the form of finding rhythms in answer to partner's rhythm.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Қоғиябозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 532.
A027	TA'BIRHO <i>iborahoi rekhta</i>	Phrazeological expressions, which are created during the past centuries.	2020	All over the country	Viable	1. Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозираи тоҷик. – Дуашнбе: Дониш. – Ҷ.1 – 1963, –Ҷ.2 – 1967,
A028	TA'BIRI KHOB-HO	Dream interpretation. One of the types of oral traditions. The interpretation of dreams has been created by both individual dreamers and the masses of people over the centuries and millennia. For example, "if you dream that your clothes are dirty, you will become rich". "If you see a donkey in a dream, you will be satisfied."	2023	All over the country	Viable	1.Рахимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гӯфории мардуми тоҷик. – Д., 2008.
A029	SHUGUN, <i>bovar, aqida</i>	Omen. One of the small types of oral tradition, which mainly consists of a complex sentence, in which fortunetelling is explained by a sign. For example, "if a rooster crows at night,	2023	All over the country	Viable	4. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. Д., 2004;

		<p>it has a bad character." Or "if the child steals the house, the guest will come." The text of the omens consists of two parts, in the first part of the text a sign is mentioned, and in the second part the consequence of that sign, i.e., an explanation of the omen, is explained. The condition of objects and plants, behavior of animals, natural phenomena, behavior and biophysiological condition of a person serve as signs.</p>				<p>5. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p> <p>6. Раҳмонӣ Р. Эҷодиёти гӯфории мардуми тоҷик. – Д., 2008.</p>
--	--	--	--	--	--	---

## CHAPTER 2. – PERFORMANCE ART (B000)

<b>Inventory number</b>	<b>Name of element (including local terms)</b>	<b>Brief description</b>	<b>Data of approval</b>	<b>Geographical location</b>	<b>Contemporary situation of the element</b>	<b>Published sources</b>
B001	ARGHISHTI ZANAKI, «Bozi bo mukomi zanaki»	“Woman dance”, a kind of comic folk dance, performed by men.	2014	Kulob	Partly active	1.Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B002	ARGHISHTI MARDAKIN «mardinabozি»	“Man dance”, a kind of comic folk dance, performed by women.	2014	Kulob	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144. 2.Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.11.
B003	ARGHISHTI MASKHARA-BOZI	Imitative dance of other's behaviors and deeds.	2014	Kulob, Rasht, Panjakent, Istaravshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.144.

B004	ARGHISHTI OSHPAZI	Woman or man dance in which is imitated actions of cooking.	2014	Kulob, Rasht	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.106. 2.
B005	ASPAKBOZI, <i>aspaksuvori</i>	Folk dance with artificial horse made from wood and colored fabrics.	2014	Hisar valley, Badakhshan, Sughd province	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.84-98. 2. Қиличева Н. Аспакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С.69-71.
B006	«BOBOPIRAK», «Pirak», «Prakbazzay», «Pirakbozi»	Dramatic comic dance of an old man and a young woman.	2014	Badakhshan, Kulob	Partly active	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2 – С.157-159.
B007	BOZII KALON	Holiday dance accompanied with <i>doira</i> (a percussion instrument) melody.	2014	Sughd province	Viable	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикис-тана. – Д., 2014. – С.223.

B008	BOGHBON, <i>Dukhtari boghbon</i>	«Boghbon» (“Gardener”) is man dance and woman variant of this dance is named “Dukhtari boghbon” (“Gardener’s daughter”). This dance imitates gardener or his daughter’s actions.	2014	Kulob	Partly active	1. Қличева Н. Савту навои Андалеб // Фарҳанг ва ҳунар – Д.. - 2008. - № 3. - С. 17-18.
B009	GULBUTTA <i>Gulbegimjon</i>	A kind of woman dance performed with folksong “Gulbutta”.	2014	Vanj, Yazgulam, Rushan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.154.
B010	DASHNOBODI	A kind of dance performed by men and women with melody of <i>doira</i> .	2014	Hisar valley	Viable	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикис-тана. – Д., 1979. – С.30. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.72.
B011	DILAK DANCE	Group dance of men playing in <i>doira</i> .	2014	Badakhshan	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.153-154. 2. Клычева Н. Танцевальное искусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии ҳали

						точик. Шумораи 2. – Д., 2016.– С. 54-118
B012	DORBOZI	Rope-walking, a kind of circus and artistic show. Band of rope-walkers consisted of 7-8 performers, musician, and comics.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.19. 2. Рахимов Д. Дорбозӣ // Илм ва ҳаёт. – 2014. – №6. – С.15-16.
B013	ZANGBOZI	“Bell-dance”, – a kind of woman dance accompanied with playing <i>doira</i> and singing songs. Dancers tie small bells to their hands and foot.	2014	Soghd province, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.182-200. .
B014	YURMONBOZI	“Gopher-dance”, – a kind of man dance imitating gopher actions.	2014	Hisar	Need for urgent safeguarding	1. Культура Гиссарской долины в контексте региональных цивилизаций. – Д., 2015. – С. 713-715. 2. Юрмонбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д.

						Рахимов. – Д., 2017. – С. 50-52.
B015	GŪRGHULI, <i>Gurughli</i>	Traditional heroic epic poems. It is consisted of various poems and dedicated to the defense of native-land and heroic actions.	2013	Khatlon province, Rasht valley	Need for urgent safeguarding	<p>1. Гуругли. Таджикский народный эпос. Предисл. и перевод И. – С. Брагинского. – М., 1987.</p> <p>2. Рахимов Д. Чанд сухан оид ба ҳамосаи қаҳрамонии “Гӯрғулӣ” // Осор: маҷмӯаи илмии ПИТФИ / мураттиб Ш. Комилзода. – Д., 2016. – Ч. 3. – С.359-425.</p>
B016	RAQS BO KORD, <i>kordbozi</i>	A kind of man dance with knife.	2014	Badakhshan, Sughd province, Hisar valley	Partly active	<p>1. Кордбозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 56-57.</p> <p>2. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д.,</p>

						2004. – С.129.
B017	KOCHBAZAY, <i>raqsi shikam</i>	Humorous “Stomach dance”, performed by two men.	2014	Rushan	Partly active	<p>1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37-38.</p> <p>2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.148-150.</p>
B018	KOSHUKBOZI <i>Cheb-bazay</i> <i>Cheb-raqqosi</i>	Dance with spoons performed mainly by women. Performer following musical rhythm hits spoons.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.101-106, 142-143.</p> <p>2. Қошукбозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 44-46.</p>
B019	DUTORNAVOZI <i>dumbranavozi</i>	Dutor is a traditional musical string instrument. Tajik people have many melodies of some of which accompanied with folksongs.	2018	Sughd, Khatlon, Rasht and Hisar provinces	Viable	<p>3. Қурбонов К. Савти дутор. – Д., 1993.</p> <p>4. Қурбонов К.</p>

						Рози дутор. – Д., 2003.
B020	MUNOJOT	Classical dance that is played with similar to <i>Shashmakam</i> melodies. This dance consists of three parts and is danced by men and women.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.128.</p> <p>2. Қиличева Н. Муночот // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 653-654</p>
B021	«ОНО, YAKKA»	A kind of man dance that is played in holidays, weddings and other settings. Other men stay in circle and with applause say «oho, уакка», «uha, уакка».	2014	Sughd province	Partly active	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.135-136.</p>
B022	POYAMAL <i>charkhd-ed</i>	Funeral dance which is performed in funeral day mostly by women.	2014	Badakhshan	Partly active	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.107-115.</p> <p>2. Пойамал // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 38-40.</p>

B023	RAQSI UQOB, <i>uqobboz, uqobba-zay, kargasbozi</i>	Dance of Eagle. A kind of ancient Tajik dance. It is more popular in Badakhshan mountainous regions, and its varieties were known in other mountainous regions of Tajikistan, for example, Sangvor, under the name "Kargasbozi". The brief content of this dance is as follows: an eagle sees a carcass while flying, and an arrow descends to the ground and greedily lifts it into the air. During the flight, he tries to swallow a piece of the carcass, but it falls to the ground. The eagle descends again, eats the carcass completely, and then happily continues its flight. This simple scene is performed by an artist. The artist wears a leather mask upside down and performs the action of an eagle with full skill.	2023	Rushan dis-trict	Needs for urgent safeguarding	2. Нурчонов Н. Уқоббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. Ҷ.2. – С. 488-490. 2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004.
B024	RAQS BO DU-TOR	Dance with musical instrument – <i>dutor</i> is performed by men and women.	2014	Khatlon prov-ince	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.

B025	RAQS BO KUZA	Women dance is performed with jug. Dancers imitate bringing water in their jugs.	2014	Badakhshan (Rushan, Shughnan) Rasht valley	Viable	<p>1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.8.</p> <p>2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.141.</p> <p>3. Рақс бо қӯза // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 36-38.</p>
B026	RAQS BO NAY	Dance with musical instrument – <i>nay</i> is performed by women.	2014	Badakhshan	Partly active	<p>1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.7.</p> <p>2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.</p> <p>3. Найбозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д.</p>

						Раҳимов. – Д., 2017. – С. 42-44.
B027	RAQSI RUYMOL	Women dance is performed with headscarf. Dancer imitates sewing headscarf.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128.</p> <p>2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.</p> <p>3. Рақси “Рӯймол” // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 57.</p>
B028	RAQS BO CHIGHIAK	Men dance is performed with musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	Badakhshan	Partly active	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.135.</p> <p>2. Рақс бо ғижак // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д.,</p>

						2017. – С. 40-42.
B029	RAQSI CHOYNIK	Tea-pot dance, which is performed with teapot and tea-cups by man or by a woman.	2018	Khujand, Devashtich, Isfara	Partly active	<p>1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.10.</p> <p>2. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.139.</p>
B030	RAQSI ANGUSHT- PONA	This dance is performed with thimble. Dancer while dancing puts four thimbles in his/her fingers and beats on the metallic plate.	2014	Konibodom, Qubodiyon	Viable	<p>1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси точик. – Д., 2004. – С.142.</p> <p>2. Раҳимӣ Д. Рақс бо ангуштпона // Фарҳанги ғайримоддии халқӣ тоҷик / мураттиб Д. Раҳимӣ. – Д., 2018. –С. 42-46.</p>
B031	TABLAKNAVOZI	Knowledge and skills of playing in a percussion instrument – <i>tablak</i> , which is performed by men and sometimes by women. There are	2020	Khatlon and Sughd prov- inces Rasht, Hisar valley	Partly active	<p>1. Таблак // Обидпур, Ҷ. Луғатномаи таф- сирии мусиқӣ. Душанбе: Ар-</p>

		many styles and rhythms of the playing in <i>tablak</i> .				жанг. –2019. – 480 с. – С.377. 2. Таблак // Энциклопедияи адабиёт ва санъати тоҷик. Ч.3.– Душанбе.– 2004. – С.152.
B032	RAQSI OSTIN	Sleeve dance, which is performed in weddings and other settings by women.	2014	Kulob, Zarafshan valley, Istaravshan	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.20-25. 3. Рақси остин // Мероси фарҳанги ғайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 46-48.
B033	RAQSI UFAR	Lyric <i>ufar</i> dance is performed in two parts with special rhythm and song.	2014	All over the country	Viable	1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д.,

						2004. – С.128. 2. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикис-тана. – Д., 1979. – С.10.
B034	SOQINOMA	Classical lyric woman dance.	2014	Sughd prov- ince, Shahrinav, Tursunzoda	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.176-178.
B035	TABAQBOZI <i>taghorabozi</i>	Man dance with a big wood plate.	2014	Sughd and Khatlon prov- inces, Hisar valley	Viable	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.151.
B036	CHAPAKBOZI <i>chapak-chapak</i>	Woman dance clapping with palms.	2014	Istaravshan, Deavshtrich, Hisar valley	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.127.
B037	CHUBBOZI <i>kaltakbozi</i>	Man dance with sticks. One or two dancers imitate stick struggle.	2014	Badakhshan, Khatlon prov- ince	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.128. 2. Ҷӯббоҳӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д.

						Раҳимов. – Д., 2017. – С. 52-54.
B038	«JUM JAHE»	A kind of man dance which is performed by group of men.	2014	Hisar valley, Panjakent	Viable	<p>1. Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.138.</p> <p>2. Сурудҳои ҳалқии тоҷикӣ / мураттиб ва ғанотагирандагӣ Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С. 68-70.</p> <p>3. “Ҷум ҷаҳе, ҷум ҷакала” // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Ҕ. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 55-56.</p>
B039	TEATRI LU-KHTAK, <i>zochabozī</i>	Traditional puppet theater and their repertoires.	2014	Dushanbe, Binston, Asht	Partly active	<p>4. Нурҷанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.</p> <p>5. Нурҷонов Н. Зочабозӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. Ҷ.</p>

						2., -Душанбе, 1980;
B040	YALLABOZI	Woman dance that is performed with <i>doira</i> melody.	2014	Istaravshan, Pamjakent, Dushanbe	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.155.
B041	GHIZHAK-NAVOZI	Skills of playing in musical instrument <i>ghizhak</i> (a kind of violin).	2014	All over the country	Viable	1. Гижак // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ч. 3, – Д., 2004. – С.406. 2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб X. Низомов. – Д., 2012.
B042	SURNAYNAVOZ I <i>mehtarnavozi</i>	Skills of playing in musical instrument <i>surnay</i> (a kind of oboe).	2014	All over the country	Viable	1. Сурнай // Энциклопедияи адабиёт ва санъат – Ч. 3, – Д., 2004. – С. 142. 2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб X. Низомов. – Д., 2012.

B043	LABCHAG-NAVOZI <i>chanqovuznavozi</i>	Skills of playing in the musical instrument <i>labchang</i> .	2013	All over the country	Partly active	<p>1. Раҳимов И. Чангқобуз // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.3, – Д., 2004. – С. 338.</p> <p>2. Созҳои миллии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.</p>
B044	NAYNAVOZI	Skills of playing in wind musical instrument <i>nay</i> (flute).	2013	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов И. Най // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.2, – Д., 1989. – С.418-419.</p> <p>2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.</p>
B045	RUBOBNAVOZI, <i>rabobnavozi</i>	Skills of playing in string musical instrument <i>rubab</i> .	2014	All over the country	Viable	<p>1. Раҳматов Б. Рубоб // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.3, – Д., 2004. – С.67-68.</p> <p>2. Низомӣ А. Таърихи мусиқии тоҷик. – Д., 2014.</p>

B046	QONUNNAVOZI <i>shohrudnavozi</i>	Skill of playing in string musical instrument <i>qonun</i> .	2014	Dushanbe, Khujand, Hisar	Partly active	1. Рахимов И. Қонун // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.3, – Д., 2004. – С.425-426.
B047	SHASHMAQOM, <i>maqomkhoni</i>	Musical genre consisting of cycle of poetries from Tajik-Persian literature and accompanied with traditional musical instruments.	2014	Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Низомӣ А. Таърихи мусикии тоҷик. – Д., 2014. 2. Низомов А. Таърих ва назарияи Шашмақом. – Д., 2005.
B048	CHANG-NAVOZI	Skills of playing in string musical instrument <i>chang</i> (like harp).	2014	All over the country	Partly active	1. Чанг // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.3, – Д., 2004. – С.336. 2. Низомӣ А. Таърихи мусикии тоҷик. – Д., 2014.
B049	ANVARCHA	Suggestive folksong and its melody, which is performed in celebrations and weddings by men.	2014	Panjakent	Partly active	1. Нурчонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.136-137.

B050	BADEHA	Traditional lyric or comic folksong that is performed by a man and a woman.	2013	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи точик. – Д., 1968. 2. Бадеҳаои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов, – Д., 1969.
B051	RAQSI BUZAK. <i>buzakbozi</i>	A kind of <i>dutar</i> (string musical instrument) performance, accompanying with special humoristic song. During playing his instrument the musician plays in a tool with puppet – goat as well.	2020	Dushanbe, Khovaling	Viable	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
B052	SHUYAK- SHUYAK	A kind of folksongs dedicated to the hair washing ritual, which takes place a day before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1. Чумъаев Р. Чашини арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Аминов А. Рамзҳо дар маросимҳои чашини арӯсӣ // Паённомаи фарҳанг. – 2017. – №2. – С. 50-56.
B053	BOGH DAROED,	Traditional lyric folksong that is	2014	Zarafshan		1. Фарҳанги мардуми диёри

	YANGAMO	performed mostly in weddings and other celebration.		valley, Sughd prov- ince		Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B054	GHARIBNOMA	Sad folksong about strangers.	2014	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Лирикаи халқи тоҷик. – Д., 1968.
B055	HIJRABAZM	A kind of musical party, which will be held following the wedding.	2014	Khatlon prov- ince	Partly active	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B056	GIZHDALLA	Wedding folksong performed by group of men.	2014	Zarafshan and Hisar val- leys	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Душанбе, 1991. 2. Аминов А. Таҳқиқи ҷанбаҳои мероси фарҳанги ҳайримоддӣ. – Душанбе: Арҷанг, 2019. – 304 с.
B057	YOR-YOR	Wedding folksong which is per- formed by group of women.	2014	Sughd prov- ince, Hisar valley	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маро- сими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.

						2. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва бандагиранда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
B058	«SUMBUL YOR MEZEBAD»	A traditional lyric folksong which is sang during the weddings.	2020	Norak	Need for urgent safeguarding	1. Намунаҳо аз фолклори Норак // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимӣ / Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 6-7.
B059	BAKH-SHIKHONI, <i>dostonkhoni</i>	The performance art of epical folk poems with string musical instrument <i>dutar</i> . It belongs to Uzbek people, which are living in the south of Tajikistan	2020	Khatlon province	Partly active	3. Короглы Х.Г. Взаимосвязь эпоса народов Средней Азии, Ирана и Азербайджана. – Москва: Наука, 1973.
B060	LAPAR	Traditional lyric duet performed by a man and a woman.	2014	All over the country	Partly active	1. Нурҷонов Н. Лапар // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ҷ.2, – Д., 1989. – С.89.

B061	MAVRIGI	A musical folk genre accompanied with dance and folksongs which has lyric contents.	2014	Hisar valley, Khujand, Panjakent	Viable	1. Нурчонов Н., Қобилова Б. Мавригӣ. – Д., 2008. 2. Тоҷикова З. Мавригихонӣ // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Ч.2. – Д., 1989. – С.122.
B062	MOHASANAM	A traditional folk song accompanied with dance.	2014	Mu'minabad	Viable	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва банд- тагираんだ Ч. Обидпур. – Д., 2018. – С.68-70.
B063	MAN DOGH	Traditional labor folksong performed during reaping wheat.	2014	Khatlon province	Under danger of disappearance	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007.
B064	MISKIN	Traditional classic music created similar to the <i>Shashmaqom</i> melodies and songs by folk singers and musician.	2014	Sughd province	Partly active	1. Низомов А. Мискин // Энциклопедияи адабиёт ва санъат.

						- Ч.2, - Д., 1989. – С.276.
B065	MASKHARA-BOZI	One of the traditional theater and folk circus. The group of clowns consisted of 4-5 people. They performed in celebrations, bazaars and holidays.	2014	All over the country	Partly active	1. Нурджанов Н. Тра-диционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.
B066	MOSHOBA	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B067	MURGHAK <i>Bale murghak</i>	Traditional comic folksong performed in different celebrations.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B068	NA'T-KHONI <i>nahtkhoni,</i> <i>naht</i>	Traditional folksongs with religious and ethical contents, which are performed in social gatherings.	2020	Hisar valley, Khatlon province	Viable	1. Раҳим А. Наътхонӣ: агар андак дар ғафлат монем... // Чумхурият, 4 ноября 2015, №280 (2278).

B069	NAQSH <i>naqshkhoni,</i> <i>La'le, lalola</i>	Folksong which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Khujand, Istaravshan, Isfara, Ayni, Konibodom	Viable	<p>1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.</p> <p>2. Низомов А. Жанры традиционной музыки // Таджикская музыка. – Д., 2003. – С.47.</p> <p>3. Тоҷикова З. «Нақш» // ЭАС. – Ч.2. – Д., 1989. – С.439.</p>
B070	SABZAK	Lyric folksong which is performed by man or woman in weddings and other celebrations.	2014	Khatlon prov- ince, Hisar valley	Viable	<p>1. Амонов Р. Лирикаи ҳалқи тоҷик. – Д., 1968.</p>
B071	SARTAROSHON	Folksong which is performed in the ritual <i>sartaroshon</i> (barberry ritual) by group of men in weddings and circumcision celebration.	2014	Khatlon prov- ince, Hisar valley	Viable	<p>1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963.</p> <p>2. Сурудҳои тӯи Помир / мураттиб Н. Шакармамадов. – Хоруғ., 1993.</p> <p>3. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д.,</p>

						1978.
B072	SEKINAK	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	Sughd province	Under danger of disappearance	1. Бадеҳаҳои халқӣ / тартибдиҳанда Ф. Муродов. – Д., 1969. – С.64.
B073	GULPARI	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province,	Partly active	1. Бадеҳаҳои халқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B074	DOIRANAVOZI, <i>dafzani</i>	Skills of playing in <i>doira</i> (a percussion instrument), which is performed by men and women. There are many styles and rhythms of the playing in <i>doira</i> . .	2018	All over the country	Viable	3. Низомов, X. Созшиносӣ. – Д., 2016. 4. Кароматов, Ф., Нурджанов, Н. Музикальное искусство Памира. – М., – Кн.1. – 1978.
B075	FALAK	Musical genre consisting of cycle of folksongs and accompanied with string musical instrument <i>dumbra</i> , <i>tablak</i> and <i>ghizhak</i> . It has vocal and instrumental parts. Falak divides into two forms: <i>kulabi falak</i> and <i>pamiri falak</i> .	2013	Khatlon province, Badakhshan, Rasht valley	Viable	1. Азизова Ф. Маком и фалак - как явление профессионального традиционного музыкального творчества таджиков., – Д.,

						2009. 2. Темурзода Ч. Фалак // Энциклопедия адабиёт ва санъат – Ч. 3. – Д., 2004. – С. 261.
B076	TUYONA	Wedding folksong with congratulation meanings. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	All over the country	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978.
B077	GULUMOY	Lyric folksong which is performed by a man and a woman.	2014	Hisar valley, Khatlon province	Partly active	1. Бадеҳаҳои ҳалқӣ / мураттиб Ф. Муродов. – Д., 1969.
B078	USHTURBACHA, <i>Ushturbacha mond dar balandi</i>	Traditional comic folksong accompanied with dance of camel baby which is performed by group of men in weddings and other celebrations.	2014	Hisar valley	Partly active	1. Фарҳанги мардуми диёри Турсунзода / мураттибон Р. Аҳмад, Д. Раҳимов. – Д., 2011.
B079	SHAH MUBO-RAK	Cycle of wedding folksong with congratulation content. This kind of songs accompanied with joyful melodies for dancing.	2014	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Зехниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии

						Хисор. – Д., 2001.
B080	SHOH-DUKHTAR	Lyric folksong which is performed as a duet by man and a woman in weddings and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1. Амонов Р. Лирикай халқи точик. – Д., 1968. – С.350-351.
B081	YALALI BOBO, YALALI	Traditional comic folksong accompanied with joyful melodies for dancing.	2016	Hisar valley	Under danger of disappearance	1. Низомӣ А. Таърихи мусикии точик. – Д., 2014.
B082	RAQSI MARDO-NA BO USULI DOIRA	Traditional rhythm of dance which is performed with <i>doira</i> (daf) in celebrations, weddings and holidays.	2016	Mu'minabad	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B083	NAGHORA-BAZM	A kind of traditional dance played by man and woman accompanied with melody of folk music instruments.	2016	Sughd province	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги гайримоддии халқи точик.

						Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B084	POLKAI KHUJANDI	Man dance played with melody of folk music instruments, especially with <i>doira</i> .	2016	Sughd province	Viable	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B085	RAQSI CHUPONI	Shepherd dance. Man dance is performed during the wedding, celebrations and traditional holidays. Dancer keeps a stick in his hand and imitates the actions of shepherd.	2016	Kulob	Viable	1. Клычева Н., Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки. – Д., 2014.- С.237. 2. Абдурахмонова Ш. Гулчини ракс. – Д., 2009. – С.160.
B086	TAYOKBOZI	A kind of man dance which is distributed in mountainous districts of the country. Dancer during his dancing uses a stick.	2016	Badakhshan. Khatlon province	Partly active	1. Абдурахмонова Ш. Гулчини ракс. – Д., 2009. – С.160. 2. Абдурахмонова

						Ш. Рақси марданаи тоҷикӣ ва сабабҳои таназзули он. // Паёмномаи фарҳанг. – 2000 – №3.
B087	TANAVOR, <i>tanavor</i>	Woman lyric dance performed with melody of <i>tanavor</i> in the celebrations and traditional holidays.	2016	Sughd province	Viable	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.12. 2. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B088	CHARKHI DU ZONY	Man traditional dance performed with <i>doira</i> melody. Dancer dances sitting in his knees and turns round in to left and right sides.	2016	Khatlon and Sughd provinces	Partly active	1. Проценко А.И. Танцевальное искусство Таджикистана. – Д., 1979. – С.13. 2. Клычева Н. Развитие танцевального

						искусства таджиков // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B089	CHORZARB	Chorzarb is a woman dance which is played with four <i>zarbs</i> (beat, tact) of <i>doira</i> . Four dancers in each beat come into scene one by one.	2016	Hisar, Shah-rinav, Tursunzoda	Viable	1. Клычева Н., Ка-закова З. История хореографическо-го искусства Та-джикистана: очер-ки. – Д., 2014.- С.162-163.
B090	QUMBOQ	Traditional woman single dance played with <i>doira</i> in the rhythm of 6/8.	2016	Kulob, Muminabad	Partly active	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B091	RAQSI MARDO-NA DAR NAVOI NAY	Man dance played with melody of folk music instruments, such <i>nay</i> and <i>doira</i> .	2016	Muminabad	Partly active	1. Клычева Н. Развитие танцевального искусства таджиков // Фарҳанги

						гайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.22-55.
B092	DOIRABAQM, <i>barobarak</i>	<i>Doira</i> melody played for dancing. In women gatherings two or three of them play <i>doira</i> and other women dance.	2016	Kulob valley	Viable	1. Кароматов Ф., Нурджанов Н. Музыкальное искусство Памира. – М., 1986. – Т.2. – С.37- 38.
B093	KABKI RAV	Dancing melody consisted of two parts. First part has lyric melody and the second part is more joyful and accompanies with dance.	2018	Khatlon province	Partly active	1.Клычева Н.,Казакова 3. История хореогра- фического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014.
B094	MADDOH, <i>maddokhoni,</i> <i>madhiyasaroi</i>	A kind of musical and literary performance, which is widespread among peoples of Badakhshan province. It is connected with religious meanings and performed usually in the funeral rites with local musical instruments.	2018	Badakhshan	Viable	1. Таваккалов X. Сухан аз боби мадхиясарой ва анъанаи он // Масъалаҳои по- миршиносӣ. Нашри 5. – Д., 2003. 2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми

						Бадахшон // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 39-54.
B095	KARNAY-NAVOZI, <i>karnaykashi</i>	Skills of playing in <i>karnay</i> (a traditional wind instrument), which is performed by men in weddings, national holidays and other celebrations.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Низомов, Ҳ. Созшиносӣ. – Д., 2016. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Ҷ. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 176-177.
B096	TORNAVOZI	Skills of playing in <i>tor</i> – a traditional string instrument. There are many traditional melodies and styles of <i>tor</i> playing.	2018	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Тор // Энциклопедияи адабиёт ва санъат. – Д., 2004. – Ч. 3. 2. Созҳои мусикии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.
B097	SALOM MOLEK	A traditional folksong with joyful melody, which is performed by group of singers.	2018	Roshtqal'a	Viable	1. Сурӯдҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва бандагиранда Ҷ.

						Обидпур. – Д., 2018. – С.105-106.
B098	AKRAMJON	A traditional lyruc folksong, which is performed by 3-4 singers in the celebration and social events.	2018	Badakhshan	Viable	1. Сурудҳои халқии тоҷикӣ / мураттиб ва бандагиронда Ҷ. Обидпур. – Д., 2018. – С.108-109.
B099	CHILIKAK	Traditional dance, which is performed with melodies of surnay and doira. Dancer plays some elements with her fingers.	2018	Hisar valley	Partly active	1.Клычева Н.,Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
B100	KALLA	Traditional humorous dance performed by men and women. A man puts on woman dresses plays the role of a bride. This dance is accompanied with playing <i>surnay</i> and <i>doira</i> .	2018	Hisar valley	Partly active	1.Клычева Н.,Казакова З. История хореографического искусства Таджикистана: очерки – Д., 2014. – С.223.
B101	HAJVNIGORI, <i>shirinkori</i>	Humoristic performance of jokes and folksongs. Humoristic actors perform that in the wedding, holidays, celebrations and social events.	2018	All over the country	Viable	1. Амонов Р. Очерки эҷодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963.

						2. Раҳмонӣ Р. Латифагӯйӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 545-546.
B102	VAKHANI MAN DANCE	This dance is performed accompanying with melodies of local musical instruments like rubab, soz, ghijjak and daf in the wedding parties and other social gatherings.	2020	Ishkashim	Viable	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное ис- кусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик / Мураттиб, Д. Раҳимов / Шумораи 2. – Д., 2016.
B103	RAHPO, <i>rapo</i>	A kind of traditional dance which is performed through small steps and moving feet. In this dance are used local musical instruments like rubab, setor and daf	2020	Badakhshan	Viable	1.Нурҷонов Н. Олами беканори рақси тоҷик. – Д., 2004. – С.143-144. 2. Клычева Н. Танцевальное ис- кусство Памира // Фарҳанги ғайримоддии

						халқи точик / Шумораи 2. – Д., 2016.
B104	TANBUR-NAVOZI	Tanbur is a kind of string musical instrument used mainly in playing Shashmakom and other classical melodies.	2020	Dushanbe, Sughd province, Hisar valley	Viable	1. Созҳои мусиқии точик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб X. Низомов. – Д., 2012. 2. Низомов, X. Созшиносӣ. – Д., 2016.
B105	KHUSABOZI	A kind of folk puppet show using big puppets 1-1,5 meters tall. Puppets' faces are similar to folktales images. Khusabozzi are used during the national festivals and celebrations.	2020	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002. 6. Раҳимов Д. Лӯҳтакҳо дар фарҳангӣ суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. №1 (33), 2016. –С. 107-113.
B106	ПИЁЛАБОЗӢ, <i>косабозӣ</i>	Performing art of playing a bowl or tea cup on the end of a stick. Player some times uses three cups or he puts water in them. This kind of art	2020	Istaravshan	Viable	1.Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т. 2. – Д., 2002.

		is used usually in the wedding celebration and holidays.				
--	--	--	--	--	--	--

### CHAPTER 3. – CELEBRATIONS, RITUALS AND SOCIAL PRACTICES (C000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
C001	ARUSBARON, <i>arusburoron</i>	Ritual of first time coming bride and her relatives and friends to the groom's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2014	All over the country	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C002	ARUSBINON, <i>ruybinon</i>	A woman ritual, related with wedding, in which relatives and neighbors come to meet new bride. In this ritual women playing in <i>doira</i> sing folksongs and dance.	2014	All over the country	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи тоҷикон, – Д., 1978. 2. Чумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Шарифова

						М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Мастҷоҳ. – Д., 2005.
C003	ARUSTALBON, <i>talbon, haftatalbon</i>	Ritual of visiting newly-weds to the house of bride's parents.	2014	All over the country	Viable	1. Кисляков Н.А. Семья и брак у таджиков, - М., 1959. – С. 112. 1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C004	NIKOH	Betrothal – Islamic marriage ritual. Usually it takes place 1-2days before the coming of bride to the groom house. The nikoh ritual will be led by a mullah in the presence of close relatives of both sides.	2018	All over the country	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Чумъаев Р. Чашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.

C005	IDI ARUSON, <i>idi peppacha</i>	Bride holiday, a celebration of brides, which takes place each year in the beginning of spring. New brides come together in special place called <i>teppacha</i> (top a hill) and celebrate the spring.	2018	Devashtich	Viable	<p>1. Носирова Л. Иди тепча // Чавонони Тоҷикистон. 20 марта 2013.</p> <p>2. Аминов А. Иди арӯсон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.133-137.</p>
C006	CHAROGH-RAVSHAN	<i>Charoghrvshan</i> means lightening candle. This ritual belongs to Ismailia followers of the Islam. In the second night after dying of some-one <i>chroghrvshan</i> will be organized. Khalifa – a religious man lights the traditional candle and reads the book of Charognoma.	2018	Badakhshaan	Viable	<p>1. Шоҳҷамолов М. Чарогравшан // Шуғнон. – Д., 2014. – С. 704.</p> <p>2. Аминов А. Маросимҳои дафну азодории мардуми Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 38-54.</p> <p>3. Раҳимов Д. Азодорӣ. // Донишномаи</p>

						фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.17.
C007	PARCHA-BURON, <i>chokburon,</i> <i>kurpaduzon</i>	Women ritual which is held before the wedding in bride parent's house. Relative and neighbor women come for sewing bride's dresses.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001. 2. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991.
C008	SAFEDIGIRON, <i>dahonbandon,</i> <i>rumoltiyon</i>	A ritual which is held before the wedding in bride parent's house, in which participate parents and 3-4 close relatives of groom and some relatives and neighbors of bride.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C009	FOTIHATUY, <i>nonshikanon.</i>	First feast ritual in the bride parent's house, in which participate parents and some close relatives and friends of groom. In this ritual will be decided the day of wedding and other related customs.	2014	All over the country	Viable	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Этнopoэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.

C010	RAVGHAN-REZON, <i>dastcharbon,</i> <i>ruybinon</i>	Women ritual for welcoming bride in groom's house.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Viable	Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Этнopoэтикаи ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C011	KHOSTGORI, <i>oqsaqoli,</i> <i>zavchigi,</i> <i>gaprasoni</i>	Ritual of asking permission for marriage. Beginning ritual of wedding ceremony, which will be held in bride parent's house.	2014	All over the country	Viable	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. – С.119. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гискарской долины. – Д., 2002.
C012	SABZIREZA-KUNON, <i>bekhirezakunon</i>	Ritual of preparing carrots for ceremony national dish <i>oshi palav</i> (pilaf). This ritual will be held in wedding and other celebrations.	2014	All over the country	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросим тӯи тоҷикон. – Д., 1978. 2. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гискарской долины. – Д., 2002.
C013	ORDBEZON, <i>surfakushoyon</i>	Women ritual dedicated to the preparing flour for baking breads. This rite is carried out before the weddings and	2014	All over the country	Viable	1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014. 2. Мардонова А.

		circumcision rite.				Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002.
C014	MASLIHAT-OISHI	Man gatherings in the groom parent's house, in which participate some close relatives and neighbors. In this ritual will be decided the day of wedding and other related issues.	2014	Sughd province, Hisar valley, Zarafshan valley	Viable	1. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми нохияи Маҷтоҳо. – Д., 2005, 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикон – Д., 2014.
C015	GULGARDONI, <i>boychechak</i>	Ritual of bringing first flowers from mountains in the beginning of spring, which is performed by boys and teenagers.	2014	Sughd, Khatlon province, Rasht, Zarafshan and Hisar valleys	Partly Active	1. Аҳмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C016	NAVRUZ, <i>Idi soli nav, Sari sol</i>	Navruz is an ancient and widespread holiday in Tajikistan and it marks the spring equinox, beginning of the solar year and New Year on the Iranian calendar as well as the calendars of several other nationalities. The Navruz traditionally celebrates the awakening of nature and starting of agricultural	2013	All over the country	Viable	1. Аҳмадов Р. Наврӯзи хуҷаста-пай. – Д., 2001. 2. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012.

		works. The Navruz passing centuries and millenniums brought to contemporary Tajik people and other nations the best ideals of the life such as good thoughts, good words, and good deeds. respect of the nature and humans. peace and friendship.				3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷаҳонҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011. 4. Номинатсияи Наврӯз / мураттиб, муаллифи пешгуфтор ва мақолаи умумӣ Д. Раҳимӣ. – Д., 2018.
C017	MEHRGON, <i>Idi hosilot</i>	Traditional old festival of Iranian people, which is celebrated in the autumn. Mehrgon is considered as the harvest holiday of agriculture workers, gardeners, farmers and etc.	2014	Sughd, Khatlon Hisar, Rasht and Zarafshan valleys	Partly Active	1. Раҳимов Д. Ҷашни Мехргон. Д., 2012. 2. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012. 3. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷаҳонҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011
C018	SADA	Winter holiday of the ancestors of Tajik, this was revived in the period of independence of Tajikistan. The January 30 is day of Sada celebration. Sada is holiday of fire and inviting the warm	2018	All over the country	Viable	1. Ҳазратқулов, М. Наврӯзи оламафрӯз ва дигар идҳои суннатии сол. – Д., 2012.

		days and spring.				2. Раҳимов Д. Сада – чашни азёдрафтаи ниёгон // Чинори пургул. – Д., 2008.
C019	SHIRNAVBAT, <i>pevaz, piyovoz</i>	Traditional habits of the mountainous Tajik related to sharing fresh milk. Usually, each day 6-8 women will orally negotiate by turn send certain liters milk to one of them.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов М. Животноводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1. – Д., 1966. 2. Абдулвахидов Р. Скотоводческие занятие таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
C020	MUSHKIL-KUSHO	Women ritual which will be held in Wednesday. This ritual dedicates to the Granny <i>Mushkilkusho</i> and asking help for resolving problems.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	1. Бибӣ Мушкилкушо / таҳияи А. Зокирӣ. – Хуҷанд, 2002. 2. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо хатти форсӣ).
C021	MEHMONDORI	Hospitality – a kind of social custom of visiting each other's houses as guest.	2014	All over the	Viable	1. Раҳматзод Б. Одоби меҳмондо-

		This custom has special social rules, etiquettes and procedures.		country		рии точикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2018. – №2. 2. Раҳимӣ И. Одам дар байни одамон ё ҳазору як қоидай одоб. – Д., 2007.
C022	CHIL	Funeral ritual which will be held in the house of dyed person after forty days of burying. People come and spell pryingings.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Мардонова А. Традиционные похоронно - поминальные обряды таджиков Гиссарской долины (конца XIX- начала XX) в.в. – Д., 1998,
C023	<i>SOLSHIKAN,</i> <i>sol, sari sol</i>	Family funeral ceremony. In some regions, people hold that after nine months, and in other regions after eleven months. This means that the family members of a died person come out of mourning.	2014	Sughd province, Khatlon province, Hisar valley	Viable	1.Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX в.в.). – Д., 1993.
C024	IDI RAMAZON <i>Idi Fitr</i>	Ramadan or Fitru holiday. Tajiks celebrate that with different cooking and	2014	All over the country	Viable	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар

		customs. Visit each other's houses.				фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C025	IDI QURBON <i>Id-ul-Adha</i>	Qurban holyday, sacrifice rituals of Muslims of the world. Tajiks celebrate that according to local customs.	2014	All over the country	Viable	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C026	IDGARDAK	Holiday walking, children visit houses of their street or village and congratulate people with muslim holidays Ramadan or Qurban.	2014	Khatlon, Hisar valley, Rasht	Viable	1. Аҳмад Р. Ҷойгоҳи маросим ва аъёди исломӣ дар фарҳанги мардуми тоҷик. – Техрон – Д., 2010 (бо ҳатти форсӣ). 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.
C027	KAMARBANDI,	A kind of ritual of passage, which is organized by craftsmen. Young	2020	Asht	Partly	3. Раҳимов И. Маросими «Камар-

	<i>kamarbandon, ar-vohi pir, fotihadehi</i>	craftsmen after passing the period of learning should organize this ritual and after that he as a master may continue his craft.			active	бандӣ»-и оҳангарони Ашт // Рушди илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ дар замони муосир: муаммо, ҳолат ва дурнамои инкишоф. – Хуҷанд, 2014. – С. 491-494.
C028	<i>GASHTAK gap, gapkhuri</i>	Social gathering that is carried mostly out by men. Usually 10-20 men come together once per week or per months to each other's house, will have feast and talk, sing songs, and tell jokes and stories.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	<p>1. Раҳимов Д. “Гаштак” ҳамчун ниҳоди иҷтимоии суннатии тоҷикон // Осор / маҷмӯаи илмии ПИТФИ. Шумораи 1. – Д., 2014. – С.9-34.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Гаштак // Донишномаи фарҳанги мардум. 2016. – Ҷ.1. – С. 211-212.</p>
C029	<i>ZIYORATI MAZOR</i>	Visiting sacred places and cemeteries with the healing and wishes purposes.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Камол X. Мазорҳои шимоли Тоҷикистон. – Д., 2005.</p> <p>2. Камол X. Ҷаҳордаҳ мазор. – Д., 2001.</p>

C030	BARFI	Ritual-game which will be performed in the first day of coming snow, in the late of autumn or beginning of winter.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar and Zarafshan valleys	Viable	<p>1. Аҳмад Р. Барғӣ // Мардумгиёҳ. 1993. №1.</p> <p>2. Аҳмадов Р., Фолклори маросим-ҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ. Д., 2007.</p> <p>3. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.</p>
C031	OSHI NAHOR	Invited feast dedicated to the wedding in the house of new-wed parent's. Guests will have traditional dish –pilaf.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.</p> <p>2. Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.</p>
C032	GAHVORA-BANDON	Ritual of first time placing a newborn baby to the cradle.	2014	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	<p>1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.</p> <p>2. Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни</p>

						точикони кӯҳисто-ни Зарафшон. – Д., 2012.
C033	DOMOD-SALOM <i>shahsalom</i>	Traditional custom of visit of groom for greetings three mornings after wedding to his father-in-low.	2014	Sughd, Hisar and Zarafshan valleys	Viable	<p>1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии точикон – Д., 2014.</p> <p>2. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи точикон. – Д., 1978.</p> <p>3. Свадьба // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p>
C034	DOMOD-TALBON <i>domodchighon, talbon</i>	Ritual of inviting groom to bride parent's house, in which will be held a feast.	2014	Sughd, Hisar Rasht and Zarafshan valleys	Viable	<p>1. Чумъаев Р. Чашни арӯсии точикон – Д., 2014.</p> <p>2. Зеҳниева Ф. Сурудҳои маросими тӯи точикон. – Д., 1978.</p> <p>3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.</p>
C035	ASHAGLON, <i>suskhotun, chilakhotun</i>	Ritual of requesting rain from sky, which is performed by women in unrein periods of spring.	2014	Kulob province, Hisar valley	Under danger of disappearance	1. Ашаглон // Мероси фарҳанги ғайримодӣ дар Тоҷикистон / мурратиб Д. Раҳимов.

						-Д., 2017. –С. 88-90.
C036	SAYRI KHAR-BUZA, <i>Idi kharbuza</i>	Melon festive, which is held in the August month during the spelling of Melon. In special field called <i>sayrgoh</i> in the middle of August month were gathered farmers, peasants, craftsmen, merchants and other people and organized the festival of Melon. Folk singers and musician joined them as well. During the Independence of Tajikistan this tradition was revived again.	2016	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	<p>1. Турсунов Н. Шахри офтобӣ. – Д., 1989.</p> <p>2. Раҳимов Д. Сай- ри харбуза // До- нишномаи фарҳан- ги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 294-295.</p>
C037	SALLABAN-DON	A traditional ritual which is performed during the circumcision celebration. <i>Salla</i> – turban was wrapped on the head of mother of celebrated boy. Another variant of this ritual taken place in the context of wedding. An oldest relative man wrapped the turban on the head of groom.	2016	Hisar, Zarafshan valleys	Under danger of disappearance	<p>1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007.</p> <p>2. Мардонова А. Традиционная сва- дьба таджиков гис- карской долины. – Д., 2002.</p> <p>3. Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маҷҷӯҳ. – Д., 2005.</p>

C038	CHORSHANBEI OKHIRON  <i>alavparak, chorshanbe-suri</i>	This ritual is hold in the last Wednesday of the year according to Iranian solar calendar. In the last Wednesday night before the Navruz some people light a bonfire in the cross-roads of the village and jump over it. During the jumping they spell like this: <i>Hei</i> fire, take my pale-face yellow color and instead give me yours healthy red one. Performing this ritual they believe that during the coming year they will be saved and healthy.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Ахмадов Р. Фолклори маросимҳои мавсимии тоҷикони Осиёи Марказӣ. – Д., 2007. 2. Раҳимов Д. Нигоҳе ба ҷаҳонҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии ниёғон. – Д., 2011.
C039	DOMODBARON,  <i>shahbari</i>	Ritual of first time coming groom and his relatives and friends to the bride's house, which is accompanied by playing joyful music, folksongs and dances.	2016	Hisar, Zarafshan valleys	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Этнopoэтикаи ҷаҳонҳои арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2008.
C040	GULBAZM	Literary part called as <i>gulbazm</i> (flower party) in the context of wedding concert. Young men and women holding a flower sing folk poems about flower or love and pass the flower to each other.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Таҳлили баъзе ҳусусиятҳои анъанаи гулбазм // Ахбори АИ ҶТ. 2009. – №2. – С. 180-184. 2. Раҳимов Д. Фолклори тоҷик. – Д., 2009.

C041	JIHOZBARI <i>tukuzbari,</i> <i>sarupobari</i>	A custom of bringing bride's dresses, furniture and other belongings to the bride's house, which are presents of groom. Following this action will be held a tableful.	2016	All over the country	Partly active	1. Зеҳниева Ф. Сурудҳои тӯи арӯсии тоҷикон. – Д., 1991. 2. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии тоҷикони водии Ҳисор. – Д., 2001.
C042	DANDON-BARORON, <i>mushakdandon</i>	A family celebration dedicated to appearance of the first tooth of a baby. Mother gathers seven kinds of grain and kooks the dish <i>gandumkucha</i> and gives to neighbors. This celebration has a folksong called “Mushak-dandon”.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Шермуҳаммадов Б. Назми ҳалқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар байни тоҷикони кӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.
C043	NAVPO-BURORON, <i>sarbandon,</i>	A family celebration dedicated to the first steps of a baby. An oldest woman puts some cotton under foot of the baby as the symbol of happiness. Mother dispensed sweetness to gathered children and guests.	2016	Hisar, Zarafshan, Rasht valleys	Under danger of disappearance	1. Мирзоев С. Суннатҳои маҳаллии мардуми Яғноб. – Д., 2007. 2. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 3. Ҷумъаев Р. Таваллуд ва тарбияи атфол дар

						байни точикони кӯҳистони Зарафшон. – Д., 2012.
C044	SHABNISHINI, <i>bazm</i>	This event dedicated to the wedding take place in the groom's house or in a restaurant. The band of musicians with singer will be invited. Invited people will have dinner and congratulate the groom and bride.	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маастчоҳ. – Д., 2005.
C045	CHODAR-ZANON	Chodar is a decorated curtain which should be hanged in the room of bride after marriage celebration up to 40 days. Applying the curtain has special local beliefs and acts.	2018	All over the country	Viable	1. Мардонова А. Традиционная свадьба таджиков гиссарской долины. – Д., 2002. 2.Шарифова М. Маросимҳои тӯи арӯсии мардуми ноҳияи Маастчоҳ. – Д., 2005. 3. Ҷумъаев Р. Ҷашни арӯсии точикон – Д., 2014.

C046	KILOGHUZ-GHUZ	Ritual of bringing spring news, which is performed by boys and teenagers. They visit the houses of the village and congratulate people with upcoming the new spring.	2018	Badakhshan	Viable	3. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. Ҳоруғ, 2003. 4. Ҷамшедӣ П. Наврӯзи Бадаҳшони Тоҷикистон // Мардумгиёҳ. 1997. – № 1-2.
C047	CHILLADORI	<i>Chilla</i> means forty days, this a special period in which should be follow some restrictions and rules after birth, after of marriage and after dying of a family member.	2018	All over the country	Viable	5. Мардонова А. Обычай и обряды детского цикла у таджиков верховьев Зеравшана в прошлом и настоящем // Советская этнография. – М., 1984. – №3. – С.120-129.
C048	HASHAR	Collective work of people of a street or village for doing bigger work, like cleaning channel, pool, cutting harvest, building bridge and house.	2014	All over the country	Viable	1. Ҳашар // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 120-123.

C049	SAYRI GULI LOLA, <i>sayri lola</i>	Festival of Lola (tulip), which is held in April-May in some cities and towns. Till to middle of last century people of the Isfara held this festival with all features. They decorated trees with tulips, performed special folksongs and organized competitions.	2020	Dushanbe, Khujand, Isfara	It is in the revival stage	1. Раҳимӣ Д. Эҳёи Сайри гули Лола дар Исфара // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. 2. Пещерева Е.М. Некоторые дополнения к описанию праздника тюльпана в Ферганской долине. В сб.: Иранский сборник. – М., 1963.
C050	KHIRPICHOR, <i>Khurpapud,</i> <i>Khurpachur,</i> <i>Gravash</i>	According to traditional folk calendars the Khirpichor ritual is celebrated in January 31. People celebrate it as the mark for passing coldness days of winter.	2020	Badakhshan	Viable	5. Аламшоев Қ. Анъанаҳои ҷашни Сада дар Помир Паёмномаи фарҳанг. №1, 2020. – С. 25-38. 6. Шакармамадов, Н. Ойинҳои наврӯзӣ дар Бадаҳшон. – Хоруғ: 2011.
C051	SHABI YALDO, <i>Yaldo,</i> <i>Shabi chilla</i>	Celebration of the longest night in the year or winter solstice in the December 22. People celebrate it during the longest night having special food, reading	2020	Dushanbe, Istaravshan	It is in the revival stage	4. Раҳимов, Д. Шаби Ялдо, шаби чилла ва Соли нави мелодӣ // Тоҷики-

		books and singing songs.				стон. – 2014. – №11-12. – С.16-17. 5. Аминов А. Чилланишинӣ ё шаби чилла дар нохияи Дарвоз // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 141-148.
C052	KURBAZM, <i>qurbazm</i>	A kind of party with music and dances, which are held during the wedding.	2020	Khatlon province	Viable	1. Аминов А. Таҳқики ҷанбаҳои мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Душанбе: Аржанг, 2019. – 304 с.
C053	SARI SOL, Oshalishkunon, oshbaraku oshbiyorak	In the city of Khujand, on the 7th of March, the ritual "Sarisoli" will be held. In the evening, they usually cook pilaf in their homes and send it to their neighbors' houses. From other houses, they also put their cooked food on their plates. The children carry the food plate and they are given money or gifts from the houses. That's why children try to take as much food as possible to neighboring houses and get more money or sweets and gifts. The next evening, dinner will be open in the houses, neighbors or friends, relatives can come to visit. On the festive table,	2023	Sughd re-gion	Viable	3. Раҳимов И. Ҷустуҷӯҳо дар фарҳанги мардуми Ҳуҷанд. – Д., 2020. 4. Раҳимӣ Д. Анъанаи Сарисолӣ ва истиқболи баҳор дар Ҳуҷанд // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, 3. Холмуродов / Шумораи 11. – Д., 2021.

		they put halwa, sambusa, kolcha, khanum and all kinds of sweets and bread products.				
C054	GUMSHUDA	This rite related to the wedding ceremony. One day before the wedding, the bride and groom, after registering the status of civil documents, go to a natural place. The bride's friends previously hide some of the bride's accessories: a mirror, a comb, a handkerchief, a handkerchief, jewelry, etc., which are small in size, everywhere - behind rocks and between trees, and finally they hide the bride as well. The task of the groom in this ceremony is to find the singers one by one, the bride's equipment and the bride herself. The bridegroom is singing the lost song (reading the folk songs and chanting the lost song several times after one song) he finds and collects the things related to the bride from behind the stones and trees. Thus, the lost ceremony ends after the bride is found.	2023	Devashtich district	Viable	
C055	TIRGON, <i>obposhon</i>	One of the festivals of Iranian people, including Tajiks, which is related to the respect of water and the ritual of sprinkling water. Tirgon is a summer	2023	Over the country	Revived	3. Раҳимй Д. Тиргон – чашни об. Д., 2018; 4. Раҳимов Д. Нигоҳе ба

		holiday and is held at the beginning of July 3-4. People celebrated it near ponds, rivers, and springs. Remnants of ancient Tirgon are also preserved today in the form of Ashaglon ceremony, Suskhotun.			чаинҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. Д., 2010.
--	--	--	--	--	--

## CHAPTER 4. – KNOWLEDGE AND PRACTICES CONCERNING NATURE AND THE UNIVERSE (D000)

<b>Inventory number</b>	<b>Name of element (including local terms)</b>	<b>Brief description</b>	<b>Data of approval</b>	<b>Geographical location</b>	<b>Contemporary situation of the element</b>	<b>Published sources</b>
D001	TAQVIMI OFTOB DAR MARD,	In the Tajik folk culture there are some local calendars which playing their functions came from the past till to present days alongside with official calendars. One of the popular Tajik folk calendars is Oftob dar mard (“Sun in man”), which is popular among people of Badakhshan.	2020	Badakhshan	Viable	1. Холов М. Тақвим-ҳои кишоварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006. 2. Фиёсуддин А. Нучум / бо таҳрир ва иловаҳои Ш. Муҳаммад. – Ҳоруғ: Мерос, 1995. – С. 70-73;
D002	MUCHAL, <i>muljar</i>	A traditional of folk calendar which is connected with Chinese astrological calendar. According to that a cycle of Muchal consists of 12 years, which are related to 12 animals. Tajik people have many beliefs and stories related to this calendar.	2020	All over the country	Viable	4. Аҳмадов Р. Фолклори маросим-ҳои мавсими тоҷикони Осиёи Марказӣ – Душанбе: Дониш, 2007. 5. Раҳимӣ Д. Шугун ва боварҳои мардуми тоҷик. –

						Д., 2004.
D003	MIZOJSHINOSI	The nature and essence of each man, animals, fruits, vegetables and other plants were defined in traditional folk medicine. There are mainly four <i>mizajs</i> : warm, cold, wet and dry. Mixed of them produced more complex natures.	2016	All over the country	Viable	1. Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991. 2. Зоҳидов Ҳ. Хазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 3. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131.
D004	KIRMAK-PARVARI, <i>pillakashi</i>	Growing silkworms for silk fabric. Extracting raw silk starts by cultivating the silkworms on mulberry leaves. Once the worms start pupating in their cocoons, these are dissolved in boiling water in order for individual long fibres to be extracted and fed into the spinning reel.	2016	Sughd and Khatlon provinces, Hisar valley	Viable	1. Ҳомидов И. Кирмак-парварӣ // Энсик-лопедияи хоҷагии қишлоқ. – Д., 1989. – Ҷ. 1. – С.415-416. 2. Аминов А. Кирмакпарварӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 96-100.

D005	MEVA-KHUSHKONI, <i>mevaqoqkuni</i>	Skills of drying fruits and vegetables for using them in other seasons. Fruits such apricot, grape, plum, cherry, peach and vegetables are dried in the sunny and shadow places with special methods.	2016	All over the country	Viable	1. Мевахушконӣ // Энсиклопедияи хоҷагии қишлоқ. – Д., 1989, – Ч. 1. –С. 517-518.
D006	ZANBUR-PARVARI, <i>asalgiri</i>	Beekeeping - agricultural sector, which is engaged in breeding of honey bees to produce honey, beeswax and other products.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Занбӯр-парварӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. – Шумораи 4. – С.147-153. 2. Набиев М. Занбӯр-парварӣ // Энсикло-педияи советии тоҷик. – Д., 1981, – Ч. 2. –С. 453.
D007	KHIRMAN-KUBI, <i>khirmankubon,</i> <i>galagov,</i> <i>huppi</i>	Traditional skills of threshing - one of the main agricultural operations. Branch chaff from the grain or seeds and fruits of the ears, cobs or panicles. Before the advent of harvesters threshing was carried out manually with flails in special fields or barnyard.	2016	All over the country	Partly active	1. Рахимов М. Земле-делие таджиков бассейна р. Хингу в дореволюционный период. – Сталинабад, 1957. 2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с

						древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
D008	MOHIDORI <i>mohigiri</i>	Traditional skills of fishing. Tajik people have several traditional methods of fishing with special tools such as net, basket, <i>chach</i> , fishing line and etc.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов Д., Касбу хунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014. 2. Нурджанов Н. Охота // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D009	NIHOL-PAYVANDKUNI <i>payvand</i>	Traditional skills of transplantation through implantation of branches of a needed tree to a stump of similar tree. There are several traditional methods of transplantation.	2016	All over the country	Viable	1. Рахимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D010	OBYORI SUNNATI	Traditional irrigation. Complex of irrigation activities such digging streams, cleaning channels, dividing rivers, pools.	2014	All over the country	Viable	1. Рахимов М. Земледелие таджиков бассейна р. Хингу в дореволюционный период. Стalinabad, 1957. 2. Эшонкулов У. История земле-

						дельческой культуры горного Согда. – Д., 2007.
D011	CHILLA, <i>hisobi chilla,</i> <i>chillashumori</i>	In the Tajik folk culture there are some local calendars which alongside with official calendars playing their functions came from the past till to present days. The Chilla means “Forty days”. According to this calendar a year starts in December 22 with first Chilla “month” named Chillai kalon.	2020	All over the country	Partly active	<p>1. Холов М. Тақвимҳои кишоварзии тоҷикони қӯҳистон. – Д., 2006.</p> <p>2. Рахимов М.Р. Исчисление времени у таджиков бассейна река Хингуя в XIX – начале XX века // Сов. Этнография. 1957. –№2. –С. 75.</p>
D012	GIYOH-DARMONI	Traditional skills of folk healing with herbs, flowers, roots, seeds and trunks. Folk healers prepare some traditional drugs for healing.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Зоҳидов Ҳ. Канзи шифо. – Д., 1991.</p> <p>2. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990.</p> <p>3. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017.</p>

						- С. 129-131.
D013	CHENAKHOI KHALQI	Folk metrology. Traditional knowledge and practice of measurements, methods and means to ensure their unity and ways to achieve the required accuracy.	2016	All over the country	Viable	3. Каюмова Х.А. Народная метрология и хронология таджиков Каратегина, Дарваза и Западного Памира XIX - начала XX вв. Автореф. дисс. канд. ист. наук., Худжанд, 2009.
D014	HINOBANDI	Henna is a kind of herb for decoration of hands, feet and hairs. There are several practices of applying hina. In the recent past Tajiks had a ritual of applying henna to hands and feet of brides before the wedding.	2020	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Хинобандӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С. 575.
D015	CHAFGORA	Chaghora is a special place, like anbar for fresh keeping potato, carrot, apple and other food during the winter period. Chaghora is made in ground, 1 meter inside of ground and 1 meter over ground.	2020	All over the country	Viable	1. Анбор // Энциклопедияи хочагии қишлоқ. – Д., 1989, – Ҷ. 1. – С. 38-39.

D016	DUDANDOZI	Knowledge and practices about protection of fruit trees through smoking in the beginning of winter. This method often is used by gardeners in mountainous areas.	2020	All over the country	Viable	1. Аминов А. Донишу таҷрибаҳои боғдории мардуми Рашт // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. – С. 95-106.
D017	DORUSOZI	Traditional pharmacology. For preparing medicaments people use minerals, plants, fruits and vegetables, animal parts and products like milk, butter, honey.	2016	All over the country	Viable	1. Тибби ҳалқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 129-131. 2. Зоҳидов Ҳ. Қанзи шифо. – Д., 1991. 3. Зоҳидов Ҳ. Ҳазинаи тибби қадим. – Д., 1990. 4. Нуралиев Ю. Дору // ЭСТ. – Д., 1980. – Ч.3. – С.326-330.
D018	AYLOQ <i>hayjo</i>	Practices of breeding ships and cows in the mountain places during the summer. Ships and cows' owner will spend the summer in the ayloq and prepare butter, dry cheeses and other milk food.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ Д. Таҷрибаҳои чӯпонӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Ш. 5. – Д.,

						2018. – С. 101-104. 2. Абдулвахидо в Р. Скотоводчес- кие занятие таджиков Кулябской области в конце XIX-XX веков. – Д., 1988.
D019	GULPARVARI,  <i>Gulshinoni,</i> <i>niholparvari</i>	Traditional knowledge and practices of the growing flowers and other decorative plants.	2018	All over the country	Viable	1. Гулпарварӣ // Энсиклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2016.-Ч, 4. – С.556. 2. Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.
D020	KABKPARVARI,  <i>kabkbozi</i>	Traditional knowledge and practices regarding breeding of partridges.	2020	All over the country	Viable	1. Абдуллоев А Донишу таҷрибаҳои кабкпарварӣ ва кабкбозӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 104- 108.

D021	ZARSHUYI, <i>tilloshuyi</i>	Zarshuyi means washing crumbs of gold with a handmade tool called as <i>butar</i> . People search golden crumbs from some rivers, which are placed close to a gold-mine.	2020	Khovaling (Shughnov) Zarafshan valley, Panj district	Partly active	1. Абдулвоҳидов П. Донишу таҷри- баҳои заршӯйӣ дар Шуғнов // Фарҳанги ғайри- моддии халқи тоҷик. Шумораи 10.-Д., 2020.
D022	TRADITIONAL MAKEUP OF WOMEN	Traditional makeup of women consists of knowledge and experience of using materials and methods of face makeup, decorating eyes and eyebrows, lips, cheeks, hair, nails. In the process of painting, polishing, polishing, nail trimming, hinobanding, etc. are used.	2023	All over the country	Viable	2. Бобомуродова М. Баёзи ҳусн. Д., 2012; 2. Бобомуродова М. Пажӯҳиши этнолингвистии вожагони ороиши занон. – Д., 2014 3. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. Д., 2006.

## CHAPTER 5. – TRADITIONAL CRAFTSMANSHIP (E000)

<b>Inventory number</b>	<b>Name of element (including local terms)</b>	<b>Brief description</b>	<b>Data of approval</b>	<b>Geographical location</b>	<b>Contemporary situation of the element</b>	<b>Published sources</b>
E001	ALOCHABOFI <i>zebak, farangi, abreshimi.</i>	Skills and knowledges of the weaving the traditional fabric <i>alocha</i> . It is designed with red, black, green, blue and other color threads.	2014	Tursunzoda, Shahrinav (Karatag), Hisar, Istaravshan, Khujand	Partly active	1. Ершов Н.Н. Гиссарская алача // Памяти А.А. Семёнова / сб. статей. – Д., 1980. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.с. 10-12.
E002	CHAKANDUZI	The art of <i>chakan</i> embroidery is a kind of sewing ornaments, image of flowers and symbolic drawings with colorful threads on cotton or silk fabrics. Usually with <i>chakan</i> embroidery masters sew women shirt, national cap, pillow, bedspread, headscarf, towel, curtain, coverlet for cradle, curtain for wall decoration and etc. In the <i>chakan</i> embroidery are used symbolic depictions and mythological images related to the nature and cosmos, which express people's wishes	2014	Khatlon province	Viable	1. Майдинова Г.М. Чакан в художественной культуре таджиков: преемственность и традиционализм // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2006. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои

		and hopes				анъанавии точикон. – Д., 2014.
E003	ZARDUZI	A kind of sewing ornaments on the fabrics with yellow-golden threads. Golden embroidered ornaments are used in the different dresses. Together with threads are applied jewelers, small precious stones, marbles and etc.	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar, Dushanbe	Viable	<p>1. Зардӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 144-147.</p> <p>2. Майтдинов а Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999, – №4. – С.123-128.</p> <p>3. Зардӯзӣ // ЭСТ. –Д., 1980. – Ч. 2</p>
E004	ZARGARI	Traditional jewelry. Jeweler masters produce adorning jeweler stuff with gold, silver, bronze, pearls and precious stones.	2014	Istaravshan, Karatag, Khujand Hisar, Du- shanbe	Viable	<p>1. Умарова З. История исследований ювелирного искусства таджиков // Очерки истории и теории культуры</p>

						тадж. народа. – Д., 2006. – С. 277-302. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E005	KANDAKORI	Wood-carving. Process of carving ornaments in the wood, stone, plaster, animal bone and etc. This craft is used more in the contrition of buildings and decoration of doors and windows.	2014	Sughd, Istaravhsan, Panjakent, Hisar,	Viable	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Кандакорӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С.201-204.
E006	KULOLI	Pottery, process of making pot, dish, jug, vessel, vase and other containers with special prepared clay.	2014	All over the country	Partly active	1. Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. М.-Л., 1959. 2. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 3. Раҳимов Д.

						Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E007	MISGARI	Copper working, process of making different stuff with copper.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	<p>1. Мисгарӣ // ЭАСТ. – Д., 1989. – С.275-276.</p> <p>2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p> <p>3. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>4. Мисгарӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 174-176.</p>
E008	NAMADREZI <i>namadmoli</i>	Craft of making felt carpet with wool of sheep and sometimes wool of goats. Felt makers decorate the felt carpets with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Partly active	<p>1. Холмуродов З. Намадмолӣ // Фарҳангӣ гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4.</p>

						<p>– С.118-123.</p> <p>2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>3. Мамадамонов X. Намадрезии пурнақшу ниғори бонувони Помир // Фарҳанг ва хунар. 2009. – №3.</p>
E009	SANDUQ-SOZI	Craft of making <i>sanduq</i> (box) with wood and covered with tin. Wood masters decorate boxes with traditional ornaments and different colors.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.96-110.</p> <p>2. Шарипов Н. Сандуқсозӣ // Дошишномаи фарҳанги мардумитоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С. 316-317.</p> <p>3. Сандуқ //</p>

						ЭСТ –Д, 1986. – Ч. 6,. – С.540-541.
E010	SARTAROSHI	Barberry, skills of shaving hairs and beards. Traditionally these skills passed from a generation to other generation by the master-student method.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>2. Сартарошӣ // Доғишномаи фарҳангӣ мардумитоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С. 322.</p>
E011	GULDUZI	Embroidery, needlepoint of ornaments with cotton, silk and wool threads on the fabrics. Each ornament has symbolic interpretation. <i>Gulduzi</i> needlework is used in decoration of costumes, curtains, covers and etc.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. –М., 1979.</p> <p>2. Гулдӯзӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 14147-152.</p> <p>3. Сухарева О.А. Сузани. Среднеазиатская декоративная</p>

						вышивка. Ташкент. 2013. – С.26.
E012	HALVOGARI, <i>halvopazi</i>	Making <i>halva</i> (sweetish wheat paste) with flour, sugar, oil and other ingredients. There different kinds of <i>halva</i> .	2014	Sughd province, Zarafshon and Hisar valleys	Partly active	<p>1. Раҳимов Д., Холмуродов З. Хунари халвогарии тоҷикон. // Паёмномаи фарҳанг. – 2015. – №3 (31). – С.40-46.</p> <p>2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>2. Шириниҳои анъанавӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д., 2017. – С. 239-241.</p>
E013	JUROBBOFI	Craft of sock making with colored wool threads. In Badakhshan province sock makers weave long sock up to knee with different ornaments.	2013	Badakhshan province	Viable	<p>1. Носирова Л. Хунарҳои шерозбофӣ ва чуроббофии мардуми Бадахшон // Фарҳанги</p>

						гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Сатторова Г. Ҷӯроб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ч. 8. – С.509. 3 Широкова З.А. Одежда // Таджики Карагина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E014	TOQIDUZI <i>tuppiduzi</i>	Craft of making embroidered skull-caps with different fabrics. There are different kinds of such traditional caps, like <i>toqii chakan</i> , <i>zarduzi</i> , <i>iroqi</i> , <i>chusti</i> and etc. Traditional caps are used by men, women, and children. Old men wear that under their turbans.	2013	All over the country	Viable	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Карагина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Раҳимов Д. Тоқидӯзӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.158-163.
E015	GAHVORASOZI	Craft of making traditional cradle with wood. Wood masters decorated cradles	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Та-

		with different symbolic ornaments.				джики Карагина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 2. Холмуродов З. Гахворасозӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.90-94.
E016	KOSHINPAZI <i>koshingari,</i> <i>koshinrezi</i>	Craft of making tiles with clay and other minerals.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	1. Раҳматов Б. Кошикорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ч. 1. – С. 478-480. 2. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.
E017	NAQQOSHI, <i>naqshkashi</i>	Skills of drawing and applying ornaments on fabrics, carpets, woods, metal, buildings and etc. There are many ornaments symbolizing	2014	All over the country	Partly active	1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца

		plants, animals, nature, and cosmos.				XIX - XX вв., – Д., 2003. 2. Муҳиддино в С., Рӯзиев М. Накқошӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. –Д., 2017. –Ч.2. – С. 37-47.
E018	DUREDGARI, <i>chubkori, najjori</i>	Carpentry, craft of working with wood. Carpenters with wood make cradle, box, dish, musical instruments, table and chairs, furniture, door, windows and etc.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. 2. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E019	CHARMGARI <i>dabboghi, pustgari</i>	Leather-making, craft of making leather with animal skins. It has special technology of production.	2014	Istaravshan, Khujand	Need for urgent safeguarding	1. Раҳимов Д. Чармгарӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. –Ч. 2. 599-601. 2. Наботов Н.

						Чармгарӣ // Энсиклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8. – Д., 1988. 3. Рахимов Ҕ. Касбу ҳунарҳои ањанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E020	PUSTINDUZI	Making fur jackets. Skills of sewing coats with leather of sheep, fox, bear, wolf and some other animals.	2014	Badakhshan, Sughd, Khatlon	Partly Active	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.
E021	SABADBOFI	Craft of making baskets and other containers with branches of trees and bushes.	2014	All over the country	Partly Active	1. Материальная культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 2. Сабадбофӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Ҕ. Рахимов. – Д.,

						2017. – С. 210-212. 3. Раҳмонӣ Р. Сабадбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардум. 2017. –Ч.2. – С. 279-281.
E022	NADDOFI <i>savachubzani, shada pahandagi</i>	Skills of preparing wools for weaving threads in the form of beating them with two sticks. Women also beat cotton for making blankets and pillows.	2014	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Наддофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2017. – Ч. 2. – С.30-31. 2. Ершов Н.Н. Домашние промыслы и ремесла // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1966. Вып. 1.
E023	ATLASBOFI	Handcraft of weaving <i>atlas</i> (ikat) with silk threads in the special machinery. Atlas has different ornaments and colors. Atlas fabric is used for making dresses, scarfs, skull-caps and other things.	2014	Khujand	Partly active	1. Ҳакимова Н. Атласы – Худжанда // Фарҳанг ва ҳунар. 2005, – №,4. – С.13-15. 2. Ҳакимова Н. Абрөвые ткани таджиков XX столетия (история и

						технология) // Очерки истории и теории культуры тадж. народа. – Д., 2010. – С.413-430. 3. Майтдинова Г.М. Традиции художественного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С.123-128.
E024	SAFOLREZI	Craft of molding bricks, tiles, shingles, and other things with clay and some minerals.	2014	Istaravshan	Partly active	1. Пещерева Е.М. Гончарное производство Средней Азии. – М.-Л., 1959. 2. Ершов Н.Н. Карагатаг и его ремесла. – Д., 1984.
E025	GURKANI, <i>Gurkovi, qabrkani</i>	The process and methods of digging graves. Among Tajik people since ancient times were used two kinds of graves: double-room and single-room grave.	2014	All over the country	Viable	1. Бабаева Н.С. Древние верования горных таджиков южного Таджикистана в похоронно-погребальной обрядности (конец XIX – начало XX

							в.в.). – Д., 1993. 2. Раҳимов Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E026	QAMCHINSOZI, <i>qamchinbofi</i>	Practices of making whip for riding horses and donkeys. <i>Qamchin</i> (whip) consists of two parts and is made from skin of cows, goat or camel.	2018	Sughd and Khatlon provinces	Viable	1. Абдуллоев А. Қамчинбофӣ – яке аз хунарҳои анъанавии тоҷикон Фарҳангӣ ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2018. – С. 107-113.	
E027	ANGUSHTARIN-SOZI <i>challasozi</i>	Skills of making rings with gold, silver and precious stones.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Шарипов Н. Ангуштарин // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С. 43-45.	
E028	RAFIDADUZI	<i>Rafida</i> is a tool for baking round breads in the traditional ovens. It is made from fabrics, cotton, and thorns of a plant called <i>mushkhor</i> . <i>Rafida</i> has different sizes and some of them are embroidered.	2018	All over the country	Viable	1. Рафида // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2. – С.254. 2. Носирова Л.	

						Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96.
E029	BOGHBONI, <i>boghdori</i>	Gardening is a popular branch of traditional agriculture in Tajikistan. The term <i>bāgh</i> (garden) among Tajiks has three meanings: a home garden inside one's own yard, a walled garden alongside the yard, and a garden far from the home and yard, where people go during summers to temporarily live and work. In these gardens, people grow fruit-bearing and shady trees as well as flowers and other crops. Tajikistan's environment and climate make it ideal to grow various fruits, such as apples, grapes, pomegranates, peaches, quinces, figs, pears, plums, apricots, cherries, sweet cherries, mulberries, walnuts, and almonds.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов М. Садоводство // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.1, – Д., 1966.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.</p> <p>3. Раҳимов Д., Шарипов Н. Боғдорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.134-138.</p> <p>4.</p>

E030	MAYKASHI, <i>sharobkashi</i>	Skills and traditional technology of preparing vine with grapes.	2014	Sughd province, Hisar valley	Partly active	<p>1. Аҳмадов Т. Майкашӣ // ЭСТ. – Д., 1983. – Ч. 4. – С.139.</p> <p>2. Киселёв Н.А., Винодельческие районы и вина Таджикистана. – М., 1967.</p>
E031	RESANDAGI <i>dukaresi, orchuq</i>	Skills of making threads with wool, silk and cotton in the special tool – <i>duk</i> (spindle).	2014	Sughd province, Zarafshan, Hisar valley Rasht	Partly active	<p>1. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Каратегина и Дарваза. Т.1. – Д., 1966.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Дук // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ч. 1. – С. 350.</p>
E032	SANG-KORI, <i>sangnigori, sangchini</i>	Skills of using stones in the construction of walls and buildings. A kind of decoration of buildings.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Тешаев А. Сангкорӣ // ЭСТ. – Д., 1986. – Ч. 6., – С.537-538.</p>
E033	GULBANDI <i>gulbast</i>	Skills of applying ornaments through coloring in fabrics.	2014	Kulob province, Rasht	Partly active	<p>1. Азизӣ Ф. Гулбаст // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ч. 1. – Д., 2015.</p> <p>2. Широкова З.А.</p>

						Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970.
E034	CHITGARI	Skills of applying ornaments through coloring and beating forms in fabrics. Decorated fabrics are used for dresses, table-cloth, curtain, bed cover and etc.	2014	Istaravshan	Need for urgent safeguarding	<p>1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.</p> <p>2. Қодиров Ф. Читгарони Истравшан // Фарҳанг ва ҳунар. 2007. – №1.</p> <p>3. Турсунов, Н. Из истории городского ремесла северного Таджикистана. – Д., 1974.</p>
E035	ABRBANDI	Traditional technology of the designing fabrics. Designer wraps some area of the threads and puts in paint for desired color. After certain time master takes out and opens the wrapped areas. This method is used in designing <i>adras</i> , <i>atlas</i> , <i>alocha</i> and <i>shahi</i> fabrics.	2016	Istaravshan, Khujand	Viable	<p>1. Ҳакимова Н. Матоъҳои “абра”-и тоҷик // Фарҳанг ва ҳунар. 2007. – №2. – С.35-37.</p> <p>2. Турсунов Н. Абрбандӣ // ЭСТ. – Д., 1978. – Ч 1. – С.24.</p> <p>3. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои</p>

						анъанавии точикон. – Д., 2014.
E036	ADRASBOFI	Weaving a local traditional fabric called as <i>adras</i> . This fabric is weaved with silk and cotton threads. <i>Adras</i> fabric is used for sewing women dresses, men's turban, blanket and etc.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии точикон. – Д., 2014. – С.7. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художес-твенного ткачества таджиков. Мероси ниёгон. 1999. – №4. – С. 123-128.
E037	BOLISHTDUZI, <i>tagsariduzi</i>	A kind of women handcraft. Bolisht means pillow. Women masters sew different kinds of embroidered pillows.	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги гайри- моддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.79-96. 2. Раҳматов Б. Бо- лишт // Донишномаи фарҳанги мардуми

						точик. – Д., 2016. – Ч. 2. – С.155.
E038	AJUBASOZI <i>hushtaksozi</i>	Making figures of fantastic dragon, animal toys and whistles with clay. <i>A'jubasozi</i> is a part of pottery. In the past people had some beliefs related to this figures.	2016	Istaravshan, Karatag	Partly active	1. Рахимов Д. Касбу хунархои анъанавии точикон. – Д., 2014. – С. 27. 2. Бозичасозӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми точик. – Д., 2015. – Ч. 1.
E039	BEQASAB- BOFI	Weaving a traditional fabric called as <i>beqasab</i> . This fabric is weaved with cotton threads. <i>Beqsab</i> fabric is used for sewing women dresses, men's <i>joma</i> , blanket and etc.	2016	Istaravshan, Khujand, Karatag	Partly active	1. Турсунов Н. Бекасаб // Энциклопедияи миллии точик. – Д. – Ч. 1. 2011. – С.475. 2. Майтдинова Г.М. Традиции художест-венного ткачества таджиков // Мероси ниёгон. 1999– №4. – С.123-128. 3. Рахимов Д. Касбу хунархои

						анъанавии точикон. – Д., 2014.с.14-15.
E040	BURYOBOFI	Traditional craft related to the weaving <i>buryo</i> – a kind of carpet with trunk of the plant <i>nay</i> ( <i>kamish</i> ).	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии точикон. – Д., 2014. – С.25. 2. Раҳимов Д. Бӯрё // Энсиклопедияи миллии тоҷик. – Д., 2014. – Ч. 3. – С.336.
E041	GILEMBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and some time with silk threads.	2016	Hisar valley, Sughd province Rasht	Partly active	1. Аминов А. Ҳунарҳои гилембофию ҷомадӯзӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.62-73. 2. Рӯзиев, М., Раҷабов, А. Гилембофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми

						точик. – Д., 2017. – Ч.1. – С.217.
E042	DARAVSHDUZI, <i>yirmadizi,</i> <i>yurmaduzi</i>	A traditional kind of embroidering the fabrics for sewing dresses, scarf, curtain and other articles. It is performed in tambourine with special tool <i>daravsh</i> (awl).	2016	Hisar valley, Sughd and Khatlon prov- ince	Partly active	1. Рахимов Д. Юрмадӯзӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.752. 2. Сухарева О.А. Сузани. Средне- азиатская деко- ративная вышивка. – Ташкент, 2013. – С.26. 3. Искандарова М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E043	DEVORGARI, <i>devorzani</i>	A famous fork craft of making walls with clay, stones, bricks, sticks and etc. But most popular method of making walls in rural areas is <i>pokhsadevor</i> (clay wall).	2016	All over the country	Viable	1. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Давыдов А.С. Жилище // Матери-альная

						культура таджиков верховьев Зеравшана. – Д., 1973. 3. Раҳимов Ҷ. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардумӣ тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С. 322-323.
E044	DUGHKASHI, <i>guppizani,</i> <i>maskashi</i>	Tradional methods and skills of producing butter. This action is performed with special tools called as <i>guppy</i> ( <i>kuppi</i> ) and <i>dughkashak</i> .	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Ҷ. Дӯғкашӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардумӣ тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С.360-362. 2. Ершов Н.Н. Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 2, 1970. 3. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
E045	KAFSHDUZI <i>poyafzorduzi</i>	Traditional craft of making shoes and boots. Master has different tools and forms for preparation of skin for shoes.	2016	All over the country	Partly active	1 Раҳимов Ҷ. Касбу хунарҳои ањанавии тоҷикон. – Д.,

						2014. –С. 25 2. Сухарева А. Бухара конца XIX – начало XX в (позднефеодалны й город и его население). – М., 1966. 3.Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E046	KARNAYSOZI	Traditional craft of making <i>karnay</i> – music wind instrument. Karnay is long about 2 m and is mad with copper and bronze.	2016	Istaravshan	Partly active	1. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон” – Д., 2014.– С. 33-41. 2. Карнайсозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон. –Д., 2017. –С. 176-178.
E047	KORDSOZI, <i>kordgari</i>	The craft of making knife. Masters use for making knives steel and for their handle thorn of cow, deer, and bones these animals.	2013	Istaravshan, Khujand, Hisar	Partly active	1. Ершов Н.Н. Каратаг и его ремесла. – Д., 1984. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии

						точикон. – Д., 2014.с. 51-52.
E048	QAFASSOZI	Skills of making birdcage with stick branches, thread, and wire. Birdcages are made for keeping partridge, parrot, canary and other birds.	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Раҳимӣ Д. Қафассозӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 90-91.</p> <p>2. Қафас // Энциклопедияи советии тоҷик – Ҷ. 8 Д. – С.294. 1988.</p>
E049	QOLINBOFI	Weaving simple carpets for everyday use. Carpets are weaved in special tool with wool, cotton and with silk threads. For coloring of carpets in some workshops use natural dyes	2016	Sughd prov-ince	Viable	<p>1. Рузиев М. Декоративно-прикладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., – Д., 2003.</p> <p>2. Раҳимов Д. Қолинбофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик.– Д., 2015. – Ҷ. 1.</p> <p>3. Раҳимов Д.</p>

						Касбу хунархой анъанавии точикон. – Д., 2014.с. 56-57.
E050	QUROQDUZI, <i>poraduzi,</i> <i>quramaduzi,</i> <i>tarkduzi,</i> <i>gulburi</i>	A traditional method of embroidering the fabrics with small parts of fabrics. Qurog embroidered fabric can be used for sewing dresses, tablecloth, blanket, scarf, curtain and other articles.	2016	All over the country	Viable	1. Носирова Л., Ниёзова М. Куроқдўзӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.113-118. 2. Носирова Л., Ҳунари куроқдўзӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 3. – С.148-155.
E051	LUKHTAKSOZI, <i>zochasozи</i>	Skills and knowledges of making dolls. Tajiks traditionally make faceless doolls. Doll in the forms a human or an animal, is made of cloth, paper, wood, porcelain, plastic and other materials.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов Д. Лӯҳтакҳо дар фарҳанги суннатии тоҷикон // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №1 (33), – С. 107-113. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и

						детские игры у таджиков и узбеков. М. – Л., 1957.
E052	CHAKDONSOZI, <i>degdonsozi</i>	Chakdon is a traditional oven made from cley. It is used in baking breads and aslo some kinds of meal.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З. Чакдонсозӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.133-138. 2. Раҳимов Д. Танӯрсозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 429-432.
E053	MINIATURNI-GORI <i>miniatura</i>	Miniature is used in fine art paintings, sculptures and graphic works of small forms, as well as the art of creating them. Miniature is a part of manuscripts.	2016	Dushanbe, Khujand	Partly active	1. Миниатюра-нигорӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 184-186. 2. Ашрафӣ М. Минётур // Энсикло-

						педияи советии точик – Д., 1988. – Ч. 8. – С.397. 3. Пугаченкова Г.А., Галеркина О.И. Миниатюры Средней Азии. – М., 1979.
E054	MUZADUZI, <i>kuhnaduzi</i>	Skills and practices of preparing and repairing boots. Master use natural skins for making boots with special tools and forms.	2016	All over the country	Partly active	1. Раҳимов, Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С.43-45. 2. Мӯзадӯзӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. –Д., 2015. – Ч.1. – С.662-663.
E055	NA'LGARI, <i>na'lkubi</i>	A traditional craft of making horseshoes and applying them to horse and donkeys' heels.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Наълзани // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.67-68. 2. Наъл // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1984. – Ч.5, С. 122.

E056	OSIYOBONI	<i>Osiyob</i> is a traditional Tajik water mill. Working in mill demands from worker special knowledge and practices.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Абдувоҳидов П. Баъзе суннатҳои осиёббонӣ дар Бадаҳшон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2016. Шумораи 2. – С.197-207.</p> <p>2. Эшонқулов У. История земледельческой культуры горного Согда. – Д., 2007..</p>
E057	OHANGARI	Blacksmithing traditional profession includes: forging, forge welding, casting, soldering copper hearth, heat treatment products, and so on. The main material for the blacksmith - metals: iron (steel) and copper and its alloys (bronze, ..), lead, noble metals.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Абуллоев А. Пешаи оҳангари дар Фарҳор // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2017. Шумораи 4. – С.123-126.</p> <p>2. Раҳимов Д. Қасбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 51-54.</p>

E058	RAGHZABOFI	A traditional craft of weaving thread with wool of sheep. Masters using this wool threads make <i>chakman</i> (overcoat), felt boots, socks, ropes.	2016	Hisar valley, Rasht, Darvaz, Khatlon	Partly active	<p>1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.</p> <p>2. Ершов Н.Н. Ткачество // Таджики Карагина и Дарваза. Вып 1. – Д., 1966.</p> <p>3. Раҳимов Д. Рағзабоғӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ. 2.– С.231.</p>
E059	RUYMOLDUZI	The traditional woman craft of sewing headscarf and their embroidery. Headscarf is an everyday part of women dress in Tajik culture. There also a kind of man scarf which is used as a belt over the <i>joma</i> or <i>jelak</i> .	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Носирова Л. Рӯймодӯзӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.79-81.</p> <p>2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсонаи Ҳисор. – Д., 2006.</p>
E060	SOZTAROSHI	The traditional craft of making musical instruments. For making instruments masters use wood, wire, string, animal	2016	All over the country	Viable	1. Созҳои мусикии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ.

		skins.				Мураттиб Х. Низомов. – Д., 2012. 2. Созтарошӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.197-201.
E061	MUYBOFI	Braiding called <i>muibofi</i> is an ancient tradition among Tajik people. The women wash their hair nicely before the braiding and towel dried. To nourish the hair or make it softer oil is applied. For braiding the hairdresser uses two or three different combs, first for brushing it then for diving it that a much finer comb to divide the hair into an exact amount to make same size braids.	2018	All over the country	Viable	1. Мӯйбофӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 116-118. 2. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E062	SURNAYSOZI <i>mehtarsozi</i>	Traditional knowledge and practices of making <i>surnay</i> – wind music instruments. <i>Surnay</i> is made with wood.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1.Капранов В Сурнай // Энсик- лопедияи советии тоҷик – Ҷ. 7. – Д.,

						1987. с.174. 2. Созҳои мусикии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ. Мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.
E063	TANURSOZI <i>tanursozi</i>	Traditional craft of making <i>tanur</i> – special oven for baking breads. <i>Tanur</i> is made with clay and other additional stuff.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимӣ – Д., Холмуродов З. Танӯрсозӣ дар водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С.82-90. 2. Раҳимов Д. Касбу ҳунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014.
E064	TUNUKASOZI <i>tunuksozi</i>	A kind of craft related to the blacksmith. Masters make things for everyday life. As well as their products will be used in decoration pf houses.	2016	All over the country	Viable	1. Сухарева, О.А. К вопросу о литье металлов в Средней Азии // Занятия и быт народов Средней Азии. – Л., 1971. – Т. XCVII. 2. Раҳимов Д. Ту-

						нукасозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016.– Ҷ. 2. – С. 473.
E065	KHATTATI <i>khushnavisi</i>	The art of calligraphy of Persian alphabet, which has different styles of writing. This art is used in manuscripts, writing on the walls of buildings, decoration of books and miniatures.	2016	Dushanbe, Khujand, Hisar, Istaravshan	Need for urgent safeguarding	<p>1. Оқилов Э. Хаттотӣ // Энсиклопедияи советии тоҷик. – Д., 1987. – Ҷ. 7. – С. 619.</p> <p>2. Бойматова М. Хаттотӣ – наунаи санъати халқи тоҷик // Ахбори Осорхорнаи таърихии вилояти Суғд. – №6. – С. 136-145.</p>
E066	JOMADUZI, <i>chaponduzi</i>	Skills of sewing <i>joma</i> – traditional outerwear. Masters use certain fabrics, cotton, threads and for decoration some pieces of braids.	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Носирова, Л. Чомадӯзӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 167.</p> <p>2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.</p>

						3. Традиционная одежда и украшения – Худжанда (XIX- XX вв.). – Худжанд, 2004.
E067	SHEROZBOFI, <i>jiyakbofi</i>	Skills of weaving <i>sheroz</i> – tape or braid, which is used for decoration of woman dresses, headscarfs, <i>jomas</i> , skullcaps and etc. <i>Sherozs</i> are made with colorful threads with different ornaments.	2016	Hisar valley, Sughd province	Partly active	1. Носирова Л. Хунархой шерозбофӣ ва чуроббофии мардуми Бадахшон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С.153-164. 2. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.
E068	SHIKASTABANDI	A kind of traditional folk healing. Traditional knowledge and practices of healing broken human bones with herbs, egg, minerals and other things.	2016	All over the country	Viable	1. Шикастабандӣ // – С.387. 2. Тибби халқӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 129-134.

E069	JUVOZKASHI, <i>ravghankashi</i>	Traditional craft of production of oil. Special tool placed in a room is called <i>juvozi ravghankashi</i> that is creamery. Masters use cotton seed, walnut, linen and etc.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Чувоз // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., 1988 – Ч. 8. – Д., 1988. – С.501.</p> <p>2. Эшонкулов У. История земледельческой культуры горного Согда (с древнейших времен до начала XX в.). – Д., 2007.</p> <p>3. Раҳимов Д. Чувозкашӣ // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч. 2. – С.680-681.</p>
E070	NONPARSOZI, <i>mukhparsozi</i>	<i>Nonpar</i> or <i>mukhpar</i> is tool for decorating breads. It is made from wood with applying small pieces of wires. In the front of <i>nonpar</i> is designed ornament which will be put on the face of round bread.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Нонпар // Энциклопедияи советии тоҷик.– Д., 1985. – Ч. 5. – С. 223.</p>
E071	TABAQTAROSHI	Traditional folk craft related to making big plates with wood. Except of plates masters make wooden spoon, skimmer and etc. For making wooden plates mas-	2016	All over the country	Viable	<p>1. Аминов А. Хунари табактарошӣ дар шароити имрӯза //</p>

		ters take wood of willow or walnut tree and applying in a electrical tool cut and plane it.				Фарханги гайримоддии халқи точик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.75-80. 2. Холмуродов З. Табактарошӣ дар ноҳияи Восеъ// Фарханги гайримоддии халқи точик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 80-85.
E072	SANGIOSIYOTAROSHI	Traditional craft of making millstone for water mills. Masters find suitable round stones and prepare with special tools them for mills. Fixed millstone to the mill, should be every two months repaired by a master.	2016	All over the country	Under danger of disappearance	1.Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарханги гайримоддии халқи точик. – Д., 2016. Шумораи 1. – С.96-110.
E073	ZINSOZI, <i>zintaroshi</i>	Craft of making zin (saddle). Saddles are made from wood of strong trees and it is covered with skin of cows.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарханги гайримоддии халқи точик.

						Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.
E074	SHONASOZI, <i>shonataroshi, shon-agari</i>	Traditional craft of making combs of wood. Combs are made usually with wood of walnut's tree. Making combs is considered a difficult work.	2016	All over the country	Viabe	2. Рахимов, Д. Шонасозӣ // До нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 729.
E075	KHISHTREZI	A traditional craft of making bricks of clay. There are two kinds of bricks: baked and sunbaked. Masters have special forms for making bricks. Nowadays some people make bricks with cement and sand.	2014	All over the country	Viable	1. Хишт // ЭСТ. – Д., 1987. – Ч. 7. – С. 631. 2. Воронина В.Л. Народная архитектура Северного Таджикистана. – М., 1959.
E076	ANDOVAGARI, <i>andovamoli, loyandova</i>	A kind of traditional craft related to the construction of houses. <i>Andova</i> is applying special prepared cley to the walls.	2018	All over the country	Viable	1.Шарипов Н. Лойандова. // До нишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., – 2015. – Ч. 1. – С.540. 2. Писарчик А.К. Жилище // Таджики Каратегина и

						Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 3. Давыдов А.С. Жилище // Мате- риальная культура таджиков верхо- вьев Зеравшана. – Д., 1973. .
E077	DOIRACOZI	Craft of making <i>doira</i> (a percussion musical instrument). Masters make <i>doira</i> from light wood and cover that with skin of animals, like ship, goat and cow.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Соҳтани созҳои мусикии суннатӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90. 2. Созҳои мусикии тоҷик ва ҳунари созтарошӣ / мураттиб X. Низомов. – Д., 2012
E078	KURTADUZI, <i>chevari</i>	Sewing traditional dresses. Seamstresses usually prepare embroidered woman shirts and other dresses. In the past masters sewed dresses with hand,	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги

		now the sewing machines also are applied.				ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96. 2. Ниёзова М. Намунаи хунархои занонаи вилояти Сугд // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 3., – Д., 2017. – С.44-55.
E079	KUNDAL <i>kundalnigori,</i> <i>kundalkori</i>	<i>Kundal</i> is a kind of folk art in which the ornaments look bunchy. Artists of kundal use colors, glue, plaster for designing kundal.	2018	Sughd province, Dushanbe	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E080	KURPADUZI	Quilt sewing. Quilts and quilted mattresses are often used staff in the Tajik everyday life. Sewers usually sew quilt from cotton fabrics. There different kinds of quilts, like <i>quroqi</i> , embroidered, <i>makhmali</i> .	2018	All over the country	Viable	1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016.– С.79-96. 2. Кӯрпа //

						Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С. 501-502. 3. Раҳимов Д. Қўрпадўзон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ. 2. – С.502-503.
E081	JULDUZI <i>tuqumduzi</i>	Saddle making. Jul is soft saddle made from fabrics with cotton or wool. It is used to put on donkeys.	2018	All over the country	Viable	1. Абдуллоев А. Ҷўлдўй // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.177-180.
E082	KESHBOFI, <i>bofandagi,</i> <i>kashidabofi</i>	A craft of weaving socks, sweater, cap, scarf, headscarf and other articles with two knitting needles.	2018	All over the country	Viable	1. Умедаи Т. Чанд сухан роҷеъ ба ҳунарҳои бонувони ноҳияи Қубодиён // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д.,

						2018. – С. 93-96. 2. Ниёзова М. Вазъи кунунии хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. – Д., 2018. Шумораи 5. – С. 93-96.25-40.
E083	RANGREZI, <i>rangtayorkuni</i>	Production of paints craft. Masters prepare paints from plants, flowers, fruits, vegetables, minerals, animal products like egg, milk and etc. Today due to large import of colored threads and fabrics this craft becomes weak.	2018	All over the country	Partly active	1. Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006. 2. Иброҳимов М.Ф., Раджабова Д.К. Традиционные технологии приготовления красок и крашения в текстильном производстве таджиков // Вестник таджикского технического университета. – 2012. – №3(18). –С. 114-117.

E084	SACHOQ-DUZI	Sewing and embroidering the towels. A style of embroidery with colored threads in the special checkered fabrics.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Исоева – Юнусова Н. Гулдӯзий тоҷикӣ. –М., 1979.</p> <p>2. Сухарева О.А. Сузани. Среднеазиатская декоративная вышивка. – Ташкент, 2013.</p>
E085	SHIRESH-TAYORKUNI	Craft of making glue from plants, minerals, animal products and parts like egg, bone, skin and etc.	2018	All over the country	Partly active	<p>1. Раҳимов Д., Абдуллоев А. Зинсозӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.101-107.</p>
E086	DARVOZASOZI	Making doors and gates from wood, iron, tin iron and other stuf. Gates and doors are used in the rooms, houses, gardens and yards. Many of contemporary wood doors and gates are carved and other iron gates are decorated with ornaments.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Муқимов Р. Дарваза // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.306-307.</p> <p>2. Жилище // Материальная культура таджиков Верховьев Зеравшана. – Д.,</p>

						1973.
E087	KATSOZI	Craft of making kat – wood bed sized 2X2 m for sitting and slipping purposes. Many such beds are wood carved.	2018	All over the country	Viable	1. Ершов Н.Н. Деревообделочный промысел // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E088	BANDBOFI, <i>resmonbofi</i>	Traditional craft of making ropes from wools of sheep, goat and camel. There are different kinds and sizes of ropes, such as resmon, pilta, tanob, band, arghamchin. Some ropes are made colorful.	2018	All over the country	Partly active	1. Носирова Л. Назаре ба ҳунари бонувон // Фарҳанги ғайри-моддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E089	RASSOMI, <i>naqqoshi</i>	Painting. A kind of applied arts. Painters draw with different pencils, paint-brushes, colors on fabric, paper, wall, wood, metal and etc. different images	2018	All over the country	Viable	3. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 4. Санъати мардумии Тоҷикистон (ҳунари анъанавӣ). – Д., 2011. 5. Раҳматов Б.

						Рассомӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 249-254.
E090	GACHKORI	Carving on plaster. This craft are used in the decoration of houses, walls, columns and in the statue making. Masters first apply the plaster then carve them doing ornaments	2018	All over the country	Viable	1 .Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E091	HAYKAL-TAROSHI	Sculpting. A kind of applied arts of creating sculptors, statues, and different figures from metall, plaster, wood, stones and etc.	2018	All over the country	Viable	1. Рӯзиев М., Раҷабов А. Гачкорӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С. 208-209. 2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство

						таджиков. – Д., 2003.
E092	CHAKMANDUZI, <i>chakmanbofi</i>	Chakman is a traditional robe, made from wools of sheep. It is used more by shepherd and farmers during the rainy and cold weather.	2018	All over the country	Partly active	1. Холмуродов З. Чакманбофӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.180-183. 2. Раҳимов Д. Рағзабофӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2. – С.231.
E093	JORUBBANDI	Broom making. Brooms are made from special plant called <i>jorub</i> (broom). There are two kinds of jorubs: brooms for inside and outside sweeping.	2018	All over the country	Viable	1 Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе қасбу ҳунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110.

E094	QALAMKASHI, <i>qalamzani, gulkashi</i>	Drawing ornament patterns on the fabrics for embroidery purpose. Usually a rural artist draw such ornaments, then other women needlepoint them.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.</p> <p>2. Исоева – Юнусова, Н. Гулдӯзии тоҷикӣ. – М., 1979.</p> <p>3. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p>
E095	PUSTKASHI	Covering with leather the musical instruments, like rubab, doira, tablak, daf, ghijak, tor. For leathering instruments are used skin of sheep, goat, calf and fish.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Созҳои миллии тоҷик ва хунари созтарошӣ / мураттиб Ҳ. Низомов. – Д., 2012.</p> <p>2. Раҳимов Д. Соҳтани созҳои мусикӣ // Фарҳанги ғайри-моддии халқи тоҷик.</p>

						Шумораи 4. – Д., 2017. – С.84-90.
E096	ME'MORI, <i>khonasozzi, imoratsozi</i>	Architectura, designing contrutions. Designers or architects use traditional knowledge and skills in designing of modern buildings with nationl elements and ornaments.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Муқимов Р., Шарипов Н. Меъморӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ. 1. – С.611-622.</p> <p>2. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.</p>
E097	POPURZANI	Embroidery art with sewing mashine. Masters needlepoint the suzani, coverlet, pillow, curtains and etc. Newertheless of using mashine the designing of ornaments is done in traditional way.	2018	All over the country	Viable	<p>1. Ниёзова М. Вазъи кунуни хунарҳои занонаи баъзе навоҳии водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С. 93- 96.25-40.</p>

						2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E097	JEVONSOZI, <i>mebelsozi</i>	Making different kinds of furniture from wood, glass, thin iron, veneer with glue and nails. Now in the process of mking furnitures are used electronic tools.	2018	All over the country	Viable	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110. 2. Ершов Н.Н. Де- ревообделочный промысел // Та- джики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 1, 1966.
E098	SURMATAYOR-KUNI	Knowledge and skills of preparing <i>surma</i> - special eyeliner (collyrium). <i>Surma</i> is prepared from cow fat in the form of burning like a candle. <i>Surma</i> is con-	2018	All over the country	Partly active	1.Искандарзода М. Зебу зинати арӯсони Ҳисор. – Д., 2006.

		sedred helpful for eyes.				2. Шарипов Н. Сурма // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С. 355-356.
E099	BANDZANI, <i>chinibandzani,</i> <i>qadoqgari</i>	Repairment of the wooden plates, spoons, ceramic and porcelain teapots, bowls, cups with glue, panel, and nails.	2018	All over the country	Partly active	1. Холмуродов З., Абдулвоҳидов П. Нигоҳе ба баъзе касбу хунарҳои мардумӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.96-110.
E100	QANNODI, <i>qandpazi</i>	Confectionery. A traditional craft of preparing candy, sweets, halva. Now alongside with imported sweetness Tajik confectioners prepare nabot, parvarda, qandalot, some kinds of halva.	2018	All over the country	Partly active	1. Холмуродов 3. Қаннодӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 183-187. 2. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинҳои сокинони водии Ваҳш // Фарҳанги ғайримоддии

						халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018.
E101	MAHSIDUZI	<i>Mahsi</i> is a kind of leather sock, which old people usually wear in cold seasons. Foreleg part of the <i>mahsi</i> is sewed from leather of sheep and down part of that with the leather of cow.	2018	Khujand, Istaravshan	Partly active	1. Пойафзордӯзӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С. 164-165. 2. Раҳимов, Д. Касбу хунарҳои анъанавии тоҷикон. – Д., 2014. – С. 43-46.
E102	SHIGHBANDI, <i>shighsozi, shighbofi</i>	Skills of making <i>shigh</i> – simple wall with branches of trees. <i>Shigh</i> is used to put closed around of yard, garden and so on. It is made with strong pieces of the white poplar, or willow tree.	2018	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Деворзанӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С.322-323.
E103	JELAKDUZI	<i>Skills of sewing men's robe from cotton and silk fabrics. It is similar to joma, but joma has cotton inside. Usually old men wear jelak during their praying.</i>	2018	Sughd, Khatlon, Hisar, Rasht.	Viable	1. Широкова З.А. Одежда // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Носирова Л. Назаре ба хунари бонувон // Фарҳанги ғайри-

						моддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С.79-96.
E104	KHOTAMKORI <i>hotambandi</i>	Skills of applying jewels and gemstones on wood and metal stuff, furniture, musical instruments and etc.	2014	Sughd region, Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Рузиев М. Декоративноприкладное искусство таджиков конца XIX - XX вв., Д., 2003.
E105	JAMOLAKBOFI, <i>kokulbofi</i>	Jamolak is hair braiding decoration. Usually girls and young women apply jamolak to their hairs. Most jamolaks has the black color, but there are colorfull jamolks as well. In Badakhshan girls use red one, women black jamolak.	2018	All over the country	Viable	1. Ниёзова М. Суннатҳои мӯйбофӣ дар Бадахшон // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 132-143. 2. Турсунова Т. Суннати мӯйбофии мардуми точик. // Номаи пажӯҳишгоҳ. – Д., 2006 – №13-14. 3. Носирова Л. Кокулбофӣ // Фарҳанги гайримоддии

						халқи точик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С.153-157.
E106	MUHRAKASHI, <i>muhrabofī</i>		2018	All over the country	Viable	<p>1. Носирова Л. Назаре ба хунарҳои бонувони шахрҳои Бохтару Левакант // Фарҳанги ғайримоддии халқи точик. Шумораи 5. – Д., 2018. – С.21-26. Раҳимов Д., Ниёзова М., Носирова Л., Холмуродов З.</p> <p>Вазъи хунарҳои мардумӣ дар минтақаи Кӯлоб //</p>

		Skills of making necklace from colorful beads with needle and treads. This craft belongs to women. There are different kinds of necklace, such: khafaband, gardi khazinam gardanband, dastpona, peshovez and etc.				Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4.-Д., 2017. – С.8-29.
E107	SHIKOR, <i>shikorchigi</i>	Hunting – a traditional craft of the mountainous people. Hunters hunt animals for their meat, fat, skin, eggs and etc. There are some traditional methods of hunting.	2016	All over the country	Viable	1. Аламшоев Қ., Раҳимов Д., Шикор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. Ч.2. 2016. 3. Раҳимов Д., Касбу ҳунарҳои мардуми тоҷик. – Д., 2014.
E108	ZARHALKORI, <i>tillokori, tazhib</i>	Zarhalkori – art of illumination, a kind of traditional painting and decoration of paper and leaves of manuscripts. Zarhalkori or tazhib closely connected with calligraphy and miniature art. The illumination is made with golden powder or gilden.  This art has influenced also to architecture, decoration of household stuff like tables, chairs, chests, cupboards and etc.	2022	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	1. Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003. 2. Санъати мардумии Тоҷикистон (ҳунари анъанавӣ). – Д., 2011.

E109	PANJARASOZI	Making metal decorative fence grating. One of the crafts related to metalworking. Fence gratings are made of thick wire, fittings, pipes and various irons by welding. Fences are made for barriers around the yard, fields, roadsides and handrails. Fence gratings are used in windows and as well as partially in doors and gates. Grating masters decorate the metal fences with plant and geometrical ornaments and sometimes with images of animals.	2022	All over the country	Viable	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E110	TOKCHAKORI, <i>tokchasozi</i>	Craft of making shelf in the wall of a residential space for dishes and other things. Shelf making craft related to plaster, which is used in the construction of the interior of the building. Shelf is like a window with a cape is made on the wall and decorated with plaster, in which you can place bowls, plates, kettles, cups and other items.	2022	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	Рузиев, М. Декоративно – прикладное искусство таджиков. – Д., 2003.
E111	OYINABANDI, <i>oyinakori</i>	Mirror decoration. A type of decorative art in the field of architecture. Craftsmen use it mostly to decorate the walls, roof and sometimes the pillars inside the house. First, the mirrors are usually squared and cut to the desired size at the required place and prepared. Before gluing the mirrors, the walls and other places are plastered, and before the plaster has hardened, they install the mirrors on top of the plaster. After the plaster has dried and the mirrors have become stable, they wipe the surface of	2023	Dushanbe, Khujand, Istaravshan	Viable	Оинакорӣ // Энциклопедияи советии тоҷик. – Душанбе, 1984. – Ҷилди 5. – С. 307.

		the mirrors with a damp cloth. The best example of this art can be seen in the decoration of the mirror hall of the Navruz Palace in Dushanbe.				
E112	ОНАКПАЗИ	Practices of lime burning in the bake for lime burning. Lime is a substance produced from limestone, which is obtained by cooking it in a kiln. Each kiln has a diameter of 4-7 meters and is dug into the ground in the shape of a pipe. The diameter of the crater is about 5 meters. Kilns are digged at a height and have a door from the bottom. The fuel is ignited and it starts to burn. As a result of high heat, ironstones crack and bloom - that is, they turn into white powder. After 5 nights they stop the fire and wait another night for the limes to cool down. The resulting limes enter through the gate and are put into bags.	2023	Khuroson district	Viable	Чанобилов М. Оҳаксанг // Энциклопедияи советии тоҷик. – Д., Ч. 5. – С. 430.

## CHAPTER 6. TRADITIONAL FOOD (F000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
F001	ATOLA	Skills of cooking a kind of dish with milk, flour, oil and sugar. <i>Atola</i> is a favorite	2014	Sughd, Zarafshan and	Viable	1. Таомҳои ширӣ // Мероси фарҳангӣ гайримоддӣ дар

		dish of children and old people.		Hisar valleys		Toчикистон. – Д. 2017. – С. 225-227. 2. Муҳаммадиев, X. Атола // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С. 80.
F002	ATOLAI GUSHTIN	<i>Atola</i> with meat which cooked with milk, flour, oil and beef. That is special dish for winter and Ramadan month.	2016	Sughd province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F003	BAT	A kind of halva which is cooked with flour, butter and dry mulberry powder. Bat is a special sweetness of Navruz celebration in Badakhshan.	2016	Badakhshan	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. – Хоруғ, 2003. – С. 23. 2. Андреев, М.С. Таджики долины Хуф. – Сталинабад, 1958.

F004	BEDONABIRYON	Skills of cooking a dish with quail.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Бедонакабоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127.
F005	BAVURSOQ, <i>bursoq</i>	A kind of cookery which is cooked with flour, butter and shugar. Bavursoq is a special cookery for the holidays and other social ceremonies.	2020	All over the country	Viable	2. Раҳмонӣ Р., Буғурсоқ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ҷ.1. – С.183-184.
F006	TUNUKCHAI DEGI	Skills of cooking a kind of soup with special bread called <i>tunukcha</i> .	2020	Sughd region	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 134-135.
F007	BOIMJON-BIRYON	Skills of cooking a kind of dish with fried egg plant.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	1. Бодинҷонбирён // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.112. 2. Фехристи

						миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 105.
F008	MOSHTOR	Skills of cooking of a kind of dish with pasta and mungs.	2020	Isfara	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 145.
F009	MURABBO	Skills of cooking of jam with different fruits and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ҳоджиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Мураббо // Энсик-лопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 152-153. 3. Мураббо // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон

						Рахимов Д., Кличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 106.
F010	SIRKO <i>ghuraob</i>	Traditional skills of preparing vinegar from unripe grape.	2016	All over the country	Viable	1. Сирко // ЭСТ. – Д., 1987. – Ч.7. – С.5. 2. Фўраоб // Энциклопедия мухтасари рўзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 219.
F011	SUMANAK, <i>sumalak</i>	Technology of preparation and cooking spring <i>halva</i> with germinated wheat, oil, flour. <i>Sumanak</i> is a pastry of Nawruz holyday.	2013	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Нигоҳе ба ҷашнҳои миллӣ ва ойинҳои суннатии тоҷикон. – Д., 2011. 2. Суманакпазӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 87.
F012	PANIR <i>Paniri khonagi</i>	Home-made cheese which is prepared with milk of goat, sheep or cow.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Need for urgent safeguarding	1 Панир // Энциклопедия мухтасари рўзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 163. 2. Панир //

						Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 107.
F013	CHAGALDAK	Skills of baking a kind of cookie with flour, oil and sugar. Chagaldak is special cookie of Navruz and other holidays.	2014	Hisar valleys, Rasht, Kulob	Viable	1. Шарипов Н. Чагалдак // Дошино-маи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 589. 2. Чагалдак // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F014	HALVOI TAR	A kind of traditional halva, which cooked with flour, butter or fat of lamb and sugar. After preparation will be added some powder of walnuts or pistachio.	2014	Hisar, Shahrinav, Rasht	Partly active	1. Ҳалвои тар // Энсиклопедияи мух-тасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.224. 2. Раҳимов, – Д., Холмуродов, З. Ҳунари ҳалвогарии тоҷикон. // Паёномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 40-46. 2. Ванукевич, А., Аминов, С.,

						Шарипов, X., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.
F015	KALLAPOCHA	Skills of cooking of a dish with sheep or cow's head and trotters.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Каллапоча // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 108.</p> <p>3. Каллапоча // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 231.</p>
F016	KHOCHBIRYON	Skills of cooking of a dish with mushrooms.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Занбуруғ // Энсик-лопедияи мухтасари</p>

						рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 121-123.
F017	SHOLAI JAVARI	Javari is a kind of grain similar to corn. People cook a kind of soup with Javari and some other vegetables.	2020	Sughd region, Dushanbe	Viable	1. Каримова Г. Чанд сухан дар бораи анвои нон ва таомҳои маҳаллии шаҳрҳои Конибодом ва Исфара // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 8. – Д., 2019. – С. 147.
F018	MURFGBIRYON	Skills of cooking of a dish with fried chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Мурғкабоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 3. Мурғбирён // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 130.
F019	LUBIYOBA	Skills of cooking a kind of soup with beans abd some other vegetables.	2020	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои анъана-вии мардуми водии Рашт // Фарҳанги

						гайримоддии халқи точик. Шумораи 6. – Д., 2019. – С. 132
F020	GHULUNGOB	Skills of preparing of beverage with dry apricots.	2014	All over the country	Viable	<p>2. Фүлингоб // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.219.</p> <p>3. Фулингоб // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С.109.</p>
F021	KADUBIRYON	Skills of cooking of a dish with fried pumpkin.	2014	Sughd, Khatlon Rasht, Zarafshan, Hisar valleys	Viable	<p>1. Кадубирён // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 128.</p> <p>2. Кадубирён // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 109.</p>

F022	TAPUN	Skills of beaking a kind of bread called as “Bread of shepherd”.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	1.Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастчоҳ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F023	KABOBI TOKI	Skills of cooking of a dish with beef, grape leafs and some vegetables.	2014	Sughd, Zarafshan and Hisar valleys	Partly active	1. Кабоби токӣ // Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 127. 2. Кабоби токӣ // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 110.
F024	SIKHKABOB, <i>shashlik</i>	Skills of cooking of barbecue with beef, lamb or chicken.	2014	All over the country	Viable	1. Ҳоджиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг.

						- Д., 2016. – С. 110. 3. Сихкабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 230.
F025	DAMLAMA	Technology of cooking a kind of dish with several vegetables and beef or lamb in steam.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Partly Active	1. Дамлама // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 119. 2. Дамлама // Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 110.
F026	TANDURKABOB <i>kabobi taniri</i>	Baked kebab, skills of cooking of kebab in oven.	2014	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	1. Кабоби танӯрӣ // Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.127. 2. Шарипов, Н. Танӯркабоб // Донишномаи

						фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 429. Тандуркабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 228.
F027	OSHI TUPPA	Skills of cooking a dish with pasta.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys	Viable	<p>1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.</p> <p>3. Оши туппа // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 160-161.</p> <p>4. Ҳӯрокҳои хамирий // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 219-223.</p>
F028	UMOCH	Skills of cooking a kind of ritual dish with flour, milk and oil.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970.</p>

						<p>– Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Оши ўмоч // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 163-164.</p> <p>3. Умоч // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 219.</p>
F029	TUSHBERA, <i>tushberashurbo,</i> <i>barak.</i>	Technology of cooking a kind of dish with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Тушбера // Энсик-лопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 191.</p> <p>2. Тушберашӯро // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 479.</p> <p>Тушбера // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017.</p>

						- С. 221.
F030	ORDOB, <i>gardsuz</i>	Technology of cooking a kind of dish with flour, oil and milk.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Шарипов, Н. Ордбиён // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 129.</p> <p>3. Ордбиён // Мероси фарҳанги гайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 227.</p>
F031	UGRO, <i>oshi burida</i>	Skills of cooking a kind of soup with pasta, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>3. Фехристи миллии мероси фарҳанги</p>

						ғайримодӣ / мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 111.
F032	MANTU	Knowledge of cooking a kind of dish with pasta, beef, fat and anion.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Манту // Энциклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 146-147.</p> <p>2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримодӣ / мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 111.</p> <p>4. Манту // Мероси фарҳанги гайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 220-221.</p>
		Technology of baking bread with flour,				1. Ходжиев, В. Да-

F033	NON	water, salt, and yeast. Sometime bakers instead of water for the dough put milk. There are many kinds of Tajik national breads, such as <i>fatir</i> , <i>kulcha</i> , <i>girdacha</i> , <i>chapoti</i> , <i>kordi</i> and etc.	2014	All over the country	Viable	стархон. – Д., 1992. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Раҳимов, Д. Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.83-89. 4. Нон ва анвои он // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д. 2017. – С. 214-217.
F034	SHIRBIRINJ	Skills of cooking a kind of dish with milk, rice, butter and some sugar.	2014	All over the country	Viable	3. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 4. Ширбиринҷ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225-226.

F035	SHURBO	Skills of cooking a kind of soup with oil, vegetables, meat and walnuts. There are different kinds of soup, like <i>khomshurbo</i> , <i>karamshurbo</i> , <i>nakhudshurbo</i> , <i>naskshurbo</i> and so on.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p> <p>2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Шурбо // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.741-744.</p> <p>3. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 225.</p>
F036	SHIRKADU	Skills of cooking a kind of dish with milk, pumpkin and salt.	2014	Sughd province, Zarafshan and Hisar valleys.	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Ширкаду // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988.</p> <p>3. Ширкаду //</p>

						Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 226.
F037	SHIRINI, <i>shinni</i>	Skills of cooking of gam with juice of grape, or mulberry, melon.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Ширини // Энциклопедия муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 211.</p> <p>3. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.</p>
F038	SHIRRAVGHAN	Skills of cooking of a breakfast dish with milk, butter or fat from sheep's tail.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ширруған // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д., 2017. – С. 225.</p>

						2. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хуроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.
F039	SHIRCHOY	Skills of cooking of a breakfast dish with milk, butter and green tea. Some people add to that chopped walnut.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Одинаев Ё. Чойнома. – Д., 1991.</p> <p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш. Таомҳои ширӣ – хуроки субҳоҳии мардуми тоҷик // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 49–52.</p> <p>3. Ширчой // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д.</p>

						2017. – С. 225.
F040	SHAVLA, <i>shula</i>	Skills of cooking a kind of soup with rice, oil, water, pepper, anion, tomato and carrot.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Шарипов Н. Шавла // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.689.</p>
F041	SHAKAROB	Skills of preparing a kind of dish with tomato, anion, mint, pepper, yogurt, cilantro and some oil.	2014	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69</p>
		Traditional food of Tajiks prepared from				1. Ершов Н., Пища

F042	CHANGOLI, <i>fatirmaska</i>	bread fatir with butter in the wooden plate. Some people use with that mellon or sour cream.	2014	All over the country	Partly active	// Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Шарипов, Н. Фатирмаска // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С.507.
F043	GANDUMKUCHA <i>kashk, dalda, danganica, boj</i>	Gandumkuch is a spring meal, usually people prepare that during the Navruz holiday. Technology of cooking a kind of dish with crumbled wheat, bean, peas, beef, some kinds of herbs and water.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Раҳимов, Д. Гандумкуча // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч.1. – С. 196-197. 3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
		Skills of cooking a kind of pastry with				1. Шовалиева М.

F044	SANBUSA, <i>sambusa</i>	paste, anion, beef or lamb and pepper in the oven. <i>Sanbusa</i> also will be baked with pumpkin or mint and other grasses.	2014	All over the country	Viable	История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Каримов, Ф., Шарипов, Н. Санбуса // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 303-308.
F045	YALAMA, <i>shavla</i>	Skills of cooking a dish with rice, oil, beef, beans, peas and vegetables.	2014	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Неменова, Р. Таджики Варзоба. – Д., 1998. 2. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 114.
F046	MOSHKICHIRI, <i>moshbirinj</i>	Skills of cooking a kind of dish with green peas, rice, vegetables, herbs and water.	2014	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Ходжиев, В. Дастархон. – Д., 1992. 2. Кичирӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 135.

						3. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. – Д., 2011. – Ч.1.
F047	PALAV <i>oshi palav, osh</i>	Technology of cooking the famous national dish with rice, beef or lamb, oil, carrot and other ingredients. <i>Palav</i> ( <i>pilaf</i> ) has different kinds: white, yellow, <i>bargitoki</i> (with grape leafs), <i>pustdumbapalav</i> (with sheep's tail fat) and etc. In 2016 the nomination of “Oshi Palav, a traditional meal and its social and cultural contexts in Tajikistan” was inscribed on the Representative List of UNESCO.	2014	All over the country	Viable	1. Раҳимов, Д. Оши палав ва фарҳанги суннатии он // Паёмномаи фарҳанг. – 2016. – №4. – С. 42-48. 2. Раҳмонӣ, Р. Оши палови тоҷикӣ. – Д., 2015. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F048	PIYOBA	Skills of cooking fried anion in the boiling water.	2014	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Фехристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ /

						мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115.
F049	MASTOBA	Skills of cooking a kind of soup with rice, peas, bean, beef, oil and vegetables.	2014	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Мастоба // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 148. 3. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мурат-тибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 115. 4. Каримов, Ф. Национальная кухня и щедрые дары природы Таджикистана. Ч.1. – Д., 2011.
F050	CHOLOB	Skills of preparing a kind of summer dish with sour butter-milk, cucumber, salt, pepper, cilantro, tomato, and water.	2014	All over the country	Viable	1. Чолоб // Энсик-лопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 25. 2. Феҳристи миллии

						мероси фарҳанги гайримоддӣ. – Д., 2016. – С. 115. 3. Чолоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 236.
F051	HALVOCHAK	A kind of sweetness which is used in the breakfast. It is prepared with grind dried mulberry and walnut.	2016	Sughd prov-ince	Viable	1. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F052	SHIRSHULA <i>shulai ba shir</i>	Traditional sup with milk and rice. That is a breakfast meal of Tajiks.	2016	All over the country	Viable	1. Ширшула // Энсиклопедияи мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 212. 2. Ширшавла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч. 2.– С.725-726.

F053	QURUT, <i>kashk, kurutmoli</i>	Dried sour cheese prepared from sour milk. Quruts are used for preparing a dish named Qurutob. The quruts can be eaten in the dried form as well.	2020	All over the country	Viable	3. Холмуродов З. Курутмолӣ // Фарҳанги гайри- моддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. – С. 130- 132. 4. Шовалиева М. История кулинар- ной культуры та- джикского народа. – Д., 2015.
F054	KADULAFKA	Traditional meal, which is prepared with pumpkin, anion and salt in a pot of water.	2016	Hisar valley	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F055	SHULAI ISPALOQ	A kind of spring dish, which prepared with spinach, rice and water. It will be eaten with sour milk or yogurt.	2016	Hisar valley, Khatlon prov- ince	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ. Мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.

F056	QAYMOQCHA	A kind of bread prepared especially with creams, eggs, sugar and some flour.	2020	All over the country	Viable	2. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Маастҷоҳ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 100-101
F057	REZASHURBO	A kind of sup, in which vegetables will be sliced. It has meat, anion, potato, carrot, oil, some kind of corns and spices.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 116.
F058	ORZUK	A traditional kind of cookie prepared with flour, sugar and oil. <i>Orzuk</i> is a special cookie for traditional holidays and celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 117. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 3. Орзук // Мероси

						фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 222.
F059	NAKHUD-SHURAK, <i>nakhudjushak</i>	A kind of hastily dish. Yellow peas first will be boiled in the pot of water with some salt. After cooking it will be into a plate and over will be put salat from herbs and anion.	2018	All over the country	Viable	2. Шарипов Н. Наҳӯдшӯрак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч. 1. – С. 64.
F060	TUNUK, <i>noni tunuk, chapoti</i>	A kind of round bread which is baked with flour, water, egg, salt, and yeast. <i>Tunuk</i> is special bread for wedding feast.	2016	Zarafshan and Hisar valleys, Sughd province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55- 69. 2. Чапотӣ ё тунукий // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д.

						Рахимов. – Д. 2017. – С. 214-215.
F061	QATLAMA, <i>qalama, qatmol,</i> <i>fatiri degi</i>	A kind of bread which is fried in oil. That is special bread for table-cloth of funeral rituals and also for wedding feast.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулохизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.</p> <p>3. Қалама // Мероси фарҳанги гайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Рахимов. – Д. 2017. – С. 216.</p>

F062	NISHALLO, <i>nishollo, nishavlo</i>	A traditional sweetness of Tajiks similar to halva. It is prepared with white of egg, sugar and <i>bekhi</i> – a kind of plant. That is special sweet for Ramadan month and other celebrations.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Ходжиев В. Дастархон. – Д., 1992.</p> <p>2. Шарипов Н. Нишолло // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.76-77.</p> <p>3. Ширинихоӣ анъанавӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 239-241.</p>
F063	LAKHCHAK	A traditional dish cooked with sliced dough and meat, oil, tomato, anion, potato. On the prepared dish will be put fried eggs.	2016	Khujand, Dushanbe	Viable	<p>1. Лахчак // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144.</p> <p>2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 118.</p>

F064	TALQON, <i>tutpush</i>	Grinded mix of dry mulberry, walnut, apricot seed, dry bread. Sometimes such grind will be mixed with milk.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Раҳматов, Б. Талқон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.383.
F065	FATIR <i>fatiri jazzador,</i> <i>fatiri qat-qat</i>	Technology of baking bread with flour, milk, oil, salt, and yeast. <i>Fatir</i> is special festive bread for celebrations. It is eaten with <i>qurutob</i> , <i>shurba</i> and <i>shakarob</i> dishes as well.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 3. Шарипов, Н. Фатир // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 506-507.
F066	SANGREZA	Skills of cooking a kind of soup with pasta oil, vegetables, and meat.	2020	Kuhistoni Mastchoh	Viable	2. Бердиева Ш. Сангреза ва ҳалвои сари шир // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 129-

						131.
F067	SALLA, <i>qoqak</i>	A traditional cookie of Tajiks similar to turban. It is prepared with four, white of egg, sugar in oil. That is special cookie for celebrations.	2016	All over the country	Viable	1. Ходжиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Шарипов, Н. Салла // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 297.
F068	SHISHBASHIR <i>upka</i>	Skills of cooking of a dish with milk and lungs of sheep, goat or cow. That is considered a favorite dish for guests and also during the wedding days people cook it.	2016	Asht, Laksh	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.

F069	NORIN	A traditional dish cooked with lamb, tomato, anion, carrot. On the prepared dish will be put cut of greens.	2016	Asht	Partly active	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мурат-тибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F070	KHOMSHURBO	Traditional sup cooked with lamb or beef, tomato, anion, potato, carrot. On the prepared dish will be put cut of testy herbs.	2016	All over the country	Viable	1. Ҳоджиев, В. Да-стархон. – Д., 1992. 2. Ершов Н., Пища // Таджики Карате-гина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 3. Шарипов Н. Хо-мшӯрбо // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.535-536. 4. Анвои шӯрбо // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 235.

F071	GHELAK-SHURBO,  <i>ghelak,</i> <i>oshi ghelak</i>	A traditional kind of sup cooked with meat balls, oil, tomato, anion, potato, carrot.	2016	Hisar valley, Sughd province	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 119.
F072	HALVOI SHIRI	A kind <i>halva</i> which is cooked with milk, sugar and grind of almond or walnut.	2016	Shahritus, Rasht, Darvoz	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F073	ATOLAI NASHOISTA	A kind of dish for breakfast. <i>Nashoista</i> is prepared from grain with milk.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзай хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.</p>
F074	DULMA	A traditional kind of dish cooked with green sweet pepper or cabbage leaves. Inside of sweet peppers will be put forcemeat, anion and rice.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Дулма // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 12.</p> <p>3. Каримов Ф. Дӯлма // Дошишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2016. – Ч.1. – С.363-365.</p>

F075	DANGICHA	Traditional sup cooked with grind grain, herbs and meat.	2016	Khatlon province	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.</p> <p>2. Фехристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 120.</p>
F076	KOCHI	Traditional dish cooked with flour, water, and salt. After preparing will be added melted butter.	2016	Khatlon, Badakhshan, Rasht	Viable	<p>1. Коҷӣ // Энсиклопедия советии тоҷик ч.3. – Д., 1981. – С.496.</p> <p>2. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.</p>
F077	KARTOSHKA-BIRYON	Fried potatoes - a kind of hastily dish. Cut potatoes will be fried with meat or egg in the oil.	2018	All over the country	Viable	<p>1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзаи ҳӯроқҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи</p>

						точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55- 69.
F078	TUKHMBASHIR	Traditional dish cooked with milk, egg, sugar and rump.	2016	Khatlon province	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзай хӯрокҳои суннатии точикон // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016.
F079	DUGHRUGHAN	Traditional dish prepared with sour butter-milk, pepper, cilantro, dill, salt and water. Before eating will be added melted butter.	2016	Khatlon province	Viable	1.Бердиева Ш., Ниёзова М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзай хӯрокҳои суннатии точикон // Фарҳанги гайримоддии халқи

						точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 120.
F080	DALDABASHIR	A traditional kind of dish cooked with crumbled wheat, milk, bean, peas, beef, some kinds of herbs and salt.	2016	Khatlon province	Partly active	1.Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи точик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 121.
F081	SAVZAKOV	Traditional dish prepared with sour green anion, cilantro, dill, salt and water. Dur-	2016	Khatlon	Partly	1. Феҳристи миллии мероси

		ing eating will be added bread.		province	active	фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 122. 2. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯzai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F082	KHUCHOB, <i>khuchow</i>	A traditional kind of dish, which is mostly prepared during winter season. It consisted of dog-rose, walnut, anion, oil and <i>fatir</i> (a kind of bread).	2016	Khatlon province	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯzai хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F083	OSHI MARJU-MAK, <i>grechkaplav</i>	A kind of dietary dish, prepared with buckwheat and oil, meat, vegetables in the way of cooking pilaf.	2018	All over the country	Viable	2. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F084	QAZAN-KEBAB	Qazan-kebab prepared meat, oil, potato. They first will be frayed then steamed.	2018	Sugd province, Dushanbe	Viable	2. Аминов, С., Ванукевич, А. Таджикская кулинария. – Д., 1966.
F085	TARGHAFA, <i>targharfa</i>	Traditional simple dish prepared with boiled water, salt and anion. Some fresh-baked bread will be put to that.	2016	Hisar valley	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзai ҳӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.

F086	QORAKULCHA, <i>qaraqot</i>	A kind of fruit dish which is used during the winter period. It prepared with cherry or apricot.	2016	Shahritus, Devashtich	Partly active	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзай хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F087	OSHI JUGORI	A traditional kind of dish cooked with corn, anion, tomato, potato, oil and other ingredients.	2016	Shahritus	Viable	1. Бердиева Ш., Ниёзова, М. Мулоҳизаҳо доир ба вазъи имрӯзай хӯрокҳои суннатии тоҷикон // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 55-69.
F088	HALISA, <i>halila, halim</i>	Traditional dish cooked with crumbled wheat, beef, some anion and water. It should be boiled about 5-6 hours.	2016	Panjakent, Shahrinav, Hisar	Partly active	1. Ҳалиса // ЭСТ. – Д., 1988. – Ч. 8. – С. 358. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д.,

						Кличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F089	YAKHNI, <i>kholodes</i>	Aspic, a kind of dish in which ingredients is set into a <u>gelatin</u> made from a <u>meat stock</u> .	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257. 2. Яхнӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 215.
F090	KULCHAKABOV	Traditional dish with beef. With beef, onion and some spices will be prepared cutlets, and then they will be baked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread).	2016	Hisar, Fayzobod, Rasht, Darvoz	Partly active	1. Ершов Н. Пища // Таджики Карагина и Дарваза. Вып.2, – Д., 1970. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Кличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F091	SHAHLUT, <i>shohlut</i>	A kind of ancient dish in form of sausage. It is prepared with beef or lamb, some fat, and spices in the pot.	2016	Hisar, Shahrinav	Under danger of disappearance	1. Ҳомидҷонова, М. Шаҳлут // ЭСТ, Ч.8, 1988, с.119. 2. Феҳристи миллии мероси фарҳанги гайримоддӣ /

						мураттибон Рахимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 124.
F092	HASIB, <i>kalbasa</i>	Traditional sausage which is prepared of beef or lamb, liver, heart, rump and spices. These ingredients will be sliced and grind-ed, and then will be put in the cleaned gut of sheep or cow. Raw sausage will be cooked in a pot of boiled water.	2016	Hisar valley, Sughd prov- ince	Partly active	1. Ҳасиб // ЭСТ. – Д., 1988. – Ч.8 – С. 374. 2. Ҳасиби точкӣ // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгор- дорӣ. – Д., 1988. – С.225.
F093	MODEL, <i>atolai model,</i> <i>modeloba</i>	Traditional seasonal dish prepared in the spring days. It consisted of model – a kind of herb, flour, water and salt.	2016	Varzob, Rasht, Darvoz	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Карате- гина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F094	BIRINJOBA	Traditional sup cooked with rice, oil, to-mato, anion, potato, carrot. On the pre-pared dish will be put cut of testy herbs and spices.	2016	All over the country	Viable	1. Лазерсон, И. Тад- жикская кухня. – М-СПб, 2005. – С.13.
F095	SIYOH- ALAF, <i>shulai sealaf</i>	Skills of cooking a kind of dish with <i>siyo-halaf</i> (literary: black herb), rice, flour and salt.	2016	Hisar valley, Rasht	Viable	1. Сиёҳалаф // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 179.

F096	QURUTOB, <i>rughanjushiū</i>	Traditional meal of the mountainous Tajiks. It is prepared with <i>fatir</i> (a kind of bread), dried sour milk melted butter, and anion.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.</p> <p>2. Курутоб // Энциклопедия муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 224.</p> <p>3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.</p>
F097	GANDUM-BIRYON	Traditional fried cookie prepared with wheat, peas, pumpkin seed, sesame and sometime apricot seed.	2016	Khatlon province, Hisar valley, Rasht	Viable	<p>1. Ершов Н., Пища // Таджики Карагина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.</p>
F098	KARAMSHURBO <i>borsh</i>	Traditional meal of people of cities and valleys. It is cooked with cabbage, meat, anion, carrot, potato, sweet pepper and oil.	2016	Hisar valley, Sughd province, Khatlon	Viable	<p>1 Карамшӯрбо // Энциклопедия муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 213.</p>

F099	QAYLA, <i>qavurm</i>	A kind of dish prepared with beef or lamb, oil and salt. <i>Qayla</i> can be eaten in the warm or cold forms. Some people reserve that for winter period.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F100	LAGHMON, <i>lagman</i>	Traditional meal prepared with special cut of dough, meat, anion, carrot, potato and oil. Will be added some spices.	2016	All over the country	Viable	1. Лагмон // Энциклопедия мухтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С. 144. 2. Лагмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.539.
F101	LULAKABOB	A kind of traditional dish, which is cooked with grinded meat in the sup or oven. Grinded meat will be made in the form of meat ball or <i>shashlik</i> kebab.	2016	All over the country	Viable	1. Лӯлакабоб // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229.
F102	MAKARON-PAIAV, <i>makaron-biryon</i>	Pilaf with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, anion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.

F103	MAKARON-SHURBO	Sup with macaroni. This kind of dish is not so old. That is prepared with macaroni, meat, anion, carrot, potato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257.
F104	OLEVA	A kind of sup used more in the warm seasons. It is prepared with herbs, anion and some oil.	2018	Hisar valley	Partly active	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F105	MOSHNOBA, <i>moshbirinj</i>	Traditional sup with mung. Also will be added meat, anion, rice and oil.	2016	Hisar and Rash valleys	Partly active	1. Ершов Н., Пища // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С.225-257. 2. Каримов Ф. Мoshoba // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1. –Д., 2016. – С. 649.

F106	PIYOZDOGHAK, <i>piyozbiryon</i>	Fried red anion. This kind of dish will be prepared for breakfasts in winter season.	2016	All over the country	Viable	1. Пиёзбирён // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.165. 2.
F107	TARHALVO, <i>otalai surkhak</i>	Traditional meal which is usually prepared for breakfasts. It is cooked with flour, oil, sugar, milk or water.	2016	Khatlon province, Hisar valley	Viable	1. Ершов Н., Пиша // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., 1970. – Вып.2. – С. 225-257.
F108	JIGARKABOB, <i>jigarbiryon</i>	This kind of kebab with liver of cow or sheep will be prepared for celebrations. It is cooked with liver, beef, rump, anion, tomato and oil.	2016	All over the country	Viable	1. Чигарбирён // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 229. 2. Чигаркабоб // Энциклопедияи муҳтасари рӯзгордорӣ. – Д., 1988. – С.128. 3. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.

F109	NONPALAV	Traditional dish with pieces of breads. Bread pieces will be put on the fried meat, anion, potato in the pot and they will be stimmed.	2016	Hisar valley	Viable	1. Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ / мураттибон Раҳимов Д., Қличева Н. ва диг. – Д., 2016. – С. 129.
F110	KUZAKABOB, <i>kuzashurbo</i>	A kind of sup which is cooked in the jug. That is prepared with meat, rump, anion, carrot, potato and oil. It is cooked in the <i>tanur</i> (oven for baking bread) or in the fire-place.	2016	Hisar valley	Viable	1. Неменова Р.Л. Таджики Варзоба. – Д., 1998.
F111	TAHQAYMOQI	A kind of bread fried in the oil. That is used more in the family celebriations and weddings.	2018	Khatlon prov-ince	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F112	BIPURI	Skills of preparing <i>bipuri</i> – a kind of <i>sanbusa</i> with pasta, and grind meat, anion in it. Bipuri is fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги ғайримоддии халқи

						точик. Шумораи 5. –Д., 2018.
F113	YUPQACHA	Similar <i>sanbusa</i> prepared in the spring season with pasta, and herbs, anion in it. That will be fried in the oil.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 5. –Д., 2018.
F114	SANBUSAİ MOSHI	Sanbusa with mosh – small green pea. It is prepared with pasta, and peas, anion in it and will be fried in the oil.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 5. –Д., 2018.
F115	KUNDA-SHURBO	Sup using stump in the fireplace. This sup prepared with meat, head and trotters of the cow, or sheep in a pot with water and other ingredients.	2018	Vakhsh	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи точик. Шумораи 5.

						– Д., 2018.
F116	GHALMINDI	A trditional Tajik meal prepared during the summer period with mellon, flour, water or milk.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F117	MOLIDA	Molida means to crumble. It is a kind of dish prepared with bread, shugar, water.	2018	Qubodiyon	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва ширинихои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F118	KHONUMA	<i>Khonuma</i> is prepared similar to <i>mantu</i> dish with pasta, grind meat, and anion steaming in the special pot for cooking <i>mantu</i> .	2018	Sughd and Khatlon provinces, Hisar walley	Viable	1. Хонума // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. Шовалиева М. История кулинарной

						культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F119	RUBICH, <i>revij</i>	Rubich is considered a winter light breakfast dish, prepared with butter, sugar, flour and water.	2018	Bokhtar	Partly active	1. Каримова Г. Анвои нон, таомҳои суннатӣ ва шириниҳои сокинони водии Вахш // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F120	CHAK-CHAK	Chak-chak is a kind of halva, prepared with pasta, oil, honey, and egg.	2018	All over the country	Viable	1. Чак-чак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. 2. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F121	KHURUSQAND	A kind of traditional sugar candy, like lollipop. It is prepared mostly during the holidays.	2020	Sughd, Khatlon, Hisar valley	Viable	2. Ванукевич, А., Аминов, С., Шарипов, Х., Таджикские национальные сладости. – Д., 1969.

F122	SHIMA	A trditional meal prepared with pasta, oil, meat and vegetables.	2020	Khatlon, Hisar valley	Viable	4. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 5. Шима // Донишномай фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2020. – Ҷ. 5.
F123	SHAKAROBI CHORMAGHZI	Shakarob with walnut usually is prepared in the winter season. This dish is used with sour cream and crumbled herbs.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun dis- tricts	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомҳои ањанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.
F124	GUSHTFATIR	Gushtfatir is a kind of bread with crimped meat and it is baked in the oven.	2018	Jaloliddin Balkhi and Jayhun dis- tricts	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомҳои ањанавии мардумии ноҳияҳои Ҷ. Балхӣ ва Ҷайхун // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 5. – Д., 2018.

F125	GUNGINA	<i>Gungina</i> is a traditional spring dish prepared with wheat, anion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh	Partly active	1. Бердиева Ш. Таомхой маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119- 128.
F126	FARBECH, <i>farbesh</i>	<i>Farbech</i> also is a traditional spring dish prepared with wheat, anion, carrot, fresh herbs.	2018	Mastchoh, Mautainous Mastchoh	Viable	1. Бердиева Ш. Таомхой маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017.– С.119- 128.
F127	NONI BAHALVO	Bread with halva. This cooky is baked during the celebrations, holidays and especially weddings.	2018	Mastchoh, Mautainous Mastchoh	Viable	1. Бердиева Ш. Таомхой маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С.119- 128.
F128	CHALPAK, <i>tunukcha</i>	Round thin bread similar to lavash, but it is fried in the oil.	2018	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш. Таомхой маҳаллии Мастчоҳ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 3.

						– Д., 2017. – С.119-128.
F129	FATIRSHIRA	Fatirshira is a kind of local dishes, recommended for sick people. It is prepared with flour, water, fried anion, herbs.	2018	Khovaling	Partly active	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. – Д., 2017. — С.157-164.
F130	HALVOI SHIRU SHAKAR	This kind of halva is prepd with milk, shugar, and butter.	2018	Khovaling	Partly active	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
F131	GHUBAY	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with bread baked from bean flour, yogurt and butter.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-

						196.
F132	GHAVZA-MAGHZ	Winter dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind walnut and wet bread and anion	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F133	AYRON	A kind of traditional drink of farmers and people's mountainous areas, which is prepared with milk of horse, sheep and goat. Especially <i>ayron</i> is prepared in summer pasture.	2014	Lakshsh, Murghab	Viable	1. Фафуров Ҷ. Усули таҳияи айрон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Д., 2018. 2. Айрон // Феҳристи миллии мероси фарҳанги ғайримоддӣ. – Д., 2015. – С. 76.
F134	NOSH-KHUKHPA	A kind of traditional dish of Badakhshani people, prepared with apricot, flour and water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 2.

						- Д., 2016. – С. 186-196.
F135	KAMOCH-TARI, <i>chikash, tarit</i>	Kamochtari is prepared with hot bread just baked in the <i>tanur</i> – local oven and butter, in the form of crumbling.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F136	KHOMNIGUL	Walnut or apricot seed will be grinded in a special bowl, then this grind will be put a pot with boiling water.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.
F137	KHOCH-KHARVO	A kind of dish of the mountainous people of Badakhshan. It is prepared with grind of apricot, through boiling with water and flour.	2018	Badakhshan	Viable	1. Бердиева Ш. Таомҳои маҳаллии мардуми Помир // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 2. – Д., 2016. – С. 186-196.

F138	CHAPOTI, <i>noni tunuk</i>	A kind of thin bread similar to lavash baked in the tanur – national oven. Chap-poti is a popular bread of the tableclothes of holidays, celebrations and weddings.	2018	All over the country	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015. 2. Раҳимов, – Д., Шарипов, Н. Нон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.83-89.
F139	TUKHMBIRYON	Skills and practices of preparing a kind of omelet with eggs, flour, anion, oil and some herbs.	2020	All over the country	Viable	1. Таджикские национальные блюда. – Москва, 1959. 2. Хогина // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2019. – Ҷ.4.
F140	TANIRA	Tanira – dried yogurt prepared with yogurt cheese, bread crumbs, bean, nut, and some seasonings.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои анъана-вии мардуми Дарвоз // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-

						110. 2. Раҳимов Д. Танира // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017.– Ҷ. 2. – С. 427.
F141	TORDUNA	Skills and practices of cooking a kind of dish for break fast with flour and butter.	2020	Ayni	Viable	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106- 110.
F142	BOQILAJUSHAK	A kind of traditional dish, which is cooked with bean, potato, tomato, carrot and other vegatbles.	2020	Ayni	Viable	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106- 110.

F143	GHARMICH	Skills and practices of cooking a kind of dish, which is cooked with grain, potato, tomato, carrot and other ingredients.	2020	Ayni	Viable	1. Бердиева Ш. Баъзе таомҳои анъанавии мардуми ноҳияи Айнӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F144	HAFTDORUYA	Haftdoruya means – seven medicines. This dish is cooked with seven usefull elements: milk, butter, egg, honey and some other fruits and herbs.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои анъанавии мардуми Дарвоз // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 106-110.
F145	OSHI TURUSH	Oshi tutush is a traditional dish prepared with rice, anion, potato, fresh herbs.	2020	Panjakent	Viable	1. Аттоев Ш. Оши туруш // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020. – С. 122-124.

F146	NABOT	A kind of candy similar to crystals. It is prepared with sugar, egg and water in a big pot.	2020	Sughd, and Hisar region	Viable	<p>1. Мұхаммадай Х. Набот // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 3-4.</p> <p>2. Энциклопедияи муҳтасари рӯзгор- дорӣ. Д., 1998;</p>
F147	OSKGIR	A kind of traditional meal of the people of Mastchohi Kuhi, for breakfast. That is prepared with apricot seeds, walnuts and raisin.	2020	Mountainous Mastchoh	Viable	<p>1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.</p>
F148	NUGUL	A kind of dish, which is cooked with seeds of apricot, almond, pistachio and water. This dish is prepared mostly during the winter.	2020	Darvoz	Viable	<p>1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Мастчоҳ // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.</p>

F149	TUTPISTI JURGHOT	A kind of fastfood, prepared with grind dried mulberry and yogurt.	2020	Darvoz	Viable	1. Каримова Г. Таомҳои маҳаллии мардуми Кӯҳистони Маастҷох // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 9. – Д., 2020.
F150	HARIR, <i>harira</i>	It is a local food and is prepared from flour, oil, water, onion, meat and sheep's fat. Depending on the product inside, this dish is warm and useful in winter, especially in the cold climate of the mountains. In a big pot (at weddings), oil is first poured and smeared. Then they fry the onion a little in the oil, after the onion turns golden, add the meat and then flour. Boiled water is poured into the flour, which has turned a little red, and salt is added at the end. The <i>harir</i> is dug for 10-15 minutes, then they take out the fire from the bottom of the pot.	2023	Zarafshan valley	Viable	1. Шовалиева М. История кулинарной культуры таджикского народа. – Д., 2015.
F151	SURKHI	The Surkhi dish is prepared from flour, linseed and cotton oil, water, onion, sheep's dung, meat and salt. Add the flour to the heated linseed oil and fry well until it turns red. In the second pot, cottonseed oil is smeared, then onions are added first, and then onions are added. Then the meat	2023	Ayni district	Viable	1. Бердиева Ш. Хӯрокҳои анъанавии мардуми тоҷик. Душанбе. Арҷанг, 2020.

		is seasoned with salt, fried flour is added to it and a little water is added. And they dig until the water boils.				
--	--	--	--	--	--	--

## CHAPTER 7. – TRADITIONAL SPORT AND CHILDREN GAMES (G000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
G001	ARGHUNCHAK, <i>alvonj, bodpech, hoy,</i> <i>hoybod, hayuchak,</i> <i>vulchak</i>	A kind of traditional children game similar to swing, performed by girls. It is played more in the Navruz celebration.	2016	All over the country	Viable	1.Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Аргунчакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 54-55.
G002	ARUSBOZI, <i>arusbiyorak</i>	Playing with dolls. A kind of traditional children game, performed by girls. They imitate the behavior of elders through playing with dolls.	2016	All over the country	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д.

						Арӯсбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 62.
G003	ASPAKBOZI,	Horse game. Traditional children game, performed by boys. They instead of horse use sticks.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961. 2. Раҳимов Д. Аспгирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 72.
G004	BAYTBARAK	Traditional poem game played by different ages and gender. A participant tells a piece of poem, another player should tell a poem, but the first letter of the new poem should be equal with the last letter of the previous poem.	2016	All over the country	Viable	1. Айнӣ С. Ёддоштҳо. Қ.1-4. – Д., 2009. 2. Раҳмонӣ Р. Байтбарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 99.
G005	BAQABOZI, <i>qurboqqabizi</i>	A kind of traditional children game, which is played with stones.	2016	Rasht, Darvaz	Partly active	1. Нурҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. “Бақабозӣ” // Донишномаи

						фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 100.
G006	BALANDI-BAROYAK	Children game played by boys and girls together or separately. They try to stay on the some thing, for example, on the stones, wood and etc.	2016	Hisar, Asht	Viable	1. Раҳимов Д. Баландибарояк // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 101.
G007	BANDPARAK	Traditional children game in which players jump over a rope.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Баландпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 101. 2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 3. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G008	BANDKASHI	Pulling rope. A kind of traditional sport game, performed by teenagers and young men. Participants divide in to two teams and pull the rope.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Бандкашӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 104.

G009	BODPARAK, <i>laklakparoni</i>	Game of kite. Usually boys make kites and in the windy day let fly them.	2016	Khujand, Istaravshan, Devashtich Panjakent, Hisar, Varzob	Viable	1. Бодбаракбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 254-256.
G010	«BEDONA PARID», « <i>budana pring</i> », “ <i>par-par</i> ”	A kind of traditional children game. Participants follow their leader when he says “a bird is flying”.	2016	Rasht, Darvoz, Hisar, Zarafshan valley	Partly active	1. Раҳимов Д. Бедона парид // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 121. 2. “Бедона парид” // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон. – Д., 2017. – С. 260.
G011	BUJULBOZI, <i>saqaboz</i>	Playing in the knuckle-buster game. There are different rules and kinds of this game.	2016	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Бучулбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 182-183. 2. Бучулбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар

						Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 273.
G012	VAJABPARAK	Jumping over feet of other participants. A kind of traditional children game.	2016	Sughd prov- ince	Partly active	1. Амонов Р. Қиссаи диёри чаҳмасор. – Д., 1995. – С.194. 2. Раҳимов Д. Ваҷабпарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 193-194. 3. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.
G013	GACHABOZI,  <i>kajbozi,</i>  <i>kechabizi</i>	Traditional children game. Players sit in a row on the bench and folded their hands cupped. The leader takes any small object, which may be present, ring, stone or very small toy. The leader hides the object in his palms, and puts in hand of one of participants.	2016	Zarafshan and Hisar val- leys	Partly active	3. Айнӣ С. Ёддоштҳо. К.1-4. – Д., 2009. 4. Раҳимов Д. Гачабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 208.

G014	GURGBOZI, <i>dahmardabizi,</i> <i>galabizi</i>	A kind of traditional children game. Participants play the role of shepherd, wolf and sheeps.	2016	Rasht, Badakhshan	Partly active	1. Раҳимов Д. Гургбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 261. 2. Нурдҷанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G015	CHOVANDOZI <i>buzkashi</i>	Horse game, goatsnatching. A kind of traditional sport which popular in Central Asia.	2016	Sughd, Khatlon, Hisar valley, Rasht.	Viable	1. Холмуродов З. Бозии савории бузкашӣ ҳамчун унсури мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Паёмномаи фарҳанг. –2018. – №2. – С. 35- 41. 2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.
G016	TOQI GHURMAYDA	A kind of traditional children game, which is played with toqi – traditional hat.	2020	Varzob	Viable	2. Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи

						фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G017	OPENABOZI	A kind of game in which players sit on the ground and put their legs in front of themselves and sing a song.	2020	Dushanbe	Viable	Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G018	BOBO, RISHTA, QAYCHI	In this game one of players play the role of grandfather and others play the role of grandchildren.	2020	Dushanbe	Viable	2. Қурбонов Ш. Чанд сухан перомуни бозиҳои бачагонаи мардуми тоҷик // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иҷтимоӣ. 2019, №3.
G019	CHAVGONI PIYODA, <i>chavgonbozi, guybozi</i>	Hockey - a traditional team sport, which is played by two teams, using sticks and a hard plastic ball. The goal is to drive with the help of the stick the ball in the opposite's goal.	2016	Badakhshan, Kulob, Khujand, Dushanbe	Partly active	4. Турсунов Н. Чавгонбозӣ, – Д., 1982. 5. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикиӣ. – Д., 1983. 6. Суяркулов Т. Прошлое и настоящее таджикского спорта. – Д., 1968.

G020	KORDCHABOZI	This game is played by teenagers with simple knife, they throw the knife to a wood board.	2020	Dushanbe	Viable	Кордбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 471-472.
G021	GUSHMOLAK, <i>gushkashak,</i> <i>gushtalobak</i>	Traditional children game played in the national holidays and celebrations.	2016	All over the country	Viable	2. Раҳимов Д. Гӯшмолак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 274-275.
G022	DONAKBOZI, <i>dulbozi, kharakbozi,</i> <i>kandakbozi,</i>	Traditional children game. Boys play ut with apricot hard seed. They dig a small hole and by turn throw their apricot seeds to the hole.	2016	All over the country	Viable	4. Раҳимов Д. Донакбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 339-340. 5. Донакбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 258-259.
G023	ZOGHOBU	A kind of traditional children game. Participants come together and put their hands in the centre, over each other. Then singing a song by turn take out their hands.	2016	Mu'minobod	Partly active	1. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳше аз мероси фарҳанги

						ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.
G024	ASPDAVONI	A kind of traditional sport – horse race. That is organized during the traditional holidays and social celebrations.	2020	All over the country	Viable	1. Пойга // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 219-279. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 3. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷики. Д., 1983.
G025	GUSHTIN	Wrestling, a popular kind of traditional sport. It is organized during the traditional holidays and social celebrations.	2020	All over the country	Viable	5. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. Д., 2011; 6. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷики. Д., 1983. 7. Раҳимов Д., Шарипов Н. Гӯштингирӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми

						точик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 275-279.
G026	GAVKASHAK	In this game play two players. They sitting on the ground pull a stick in horizontal form.	2020	Rushon Bartang	Viable	2. Рахимй Д. Бозиҳои анъанавии бачагони Бадаҳшон // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 7. – Душанбе: 2019. – С. 208-219.
G027	CHUBCHABOZI	Four or more players play this game in an open yard with sticks.	2020	Mastchoh	Viable	2. Раҳимов Д. Таsviri чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С. 18-22.
G028	KASHKASHAK	It is similar to <i>bandkashak</i> game. Players divide into two groups, keep each other from back and together pull other group.	2020	Devashtich	Viable	2. Раҳимов Д. Таsviri чанд бозии бачагона аз навоҳии вилояти Суғд // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 3. – Душанбе: 2017. – С.

						18-22.
G029	KAMONVARI, <i>kamonbozi,</i> <i>tirandozi,</i>	A traditional kind of sport, playing and shutting with bow. Competition of bow shutting is held in the Navruz, Mehrgan and other national celebrations.	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.</p> <p>2. Сафаров Ш. Бозиҳои милли ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.</p> <p>2. Раҳимов Д. Камонварӣ // Дошишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 431-433.</p>
G030	KITFJANG, <i>khurusjang</i>	A kind of traditional children game. Two participants take one their leg in the hands and as roosters fight which each other until one of them put their both feet in the ground.	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Раҳимов Д. Кифтҷанг // Дошишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 466.</p> <p>2. Раҳимов Д. Бозиҳои варзишии наврӯзӣ // Соҳибкор, №1 (3), 2015. с.21-22.</p>

G031	QAL'AGIRAK, <i>Kalla-zekht</i>	Takeover a castle. A kind of traditional children game. Participants will divide into two teams and try take castle of other team.	2016	Badakhshan, Rasht	Partly active	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Раҳимов Д. Қалъагирак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 518.</p>
G032	QOLBOZI, <i>shaloqak</i>	A kind of traditional children game, played with small flat stones by girls.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. – Д., Вып. 3, 1976.</p> <p>3. Раҳимов Д. Қолбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 527-528.</p>

G033	LANKABOZI, <i>surbbozi</i>	A kind of traditional children game played by boys. The tool of this game is <i>lanka</i> – a piece of animal (sheep or goat) skin with its wool. Players play with <i>lanka</i> with their legs.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад, 1958.</p> <p>2. Раҳимов Д. Ланқабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 542-543.</p>
G034	LAPARBOZI	A kind of traditional children game played with stones. Boys throw their <i>lapar</i> – stones and hit each other's stones.	2016	Zarafshon, Rasht, Badakhshan	Viable	<p>1. Андреев М.С., Половцов А.А. Материалы по этнографии иранских племен Средней Азии. Санкт-Петербург, 1911.</p> <p>2. Раҳимов Д. Лапарбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ҷ.1. – С. 543-544.</p>
G035	OBBOZI	Swimming is a children's summer games. In the summer, children swim in ponds, streams, lakes and rivers, and organize several types of games. For example, a swimming competition, that is, who will reach the finish line first. Also, children organize a game of hide and seek in the	2023	All over the country	Viable	<p>1. Турсунов Н. Бозиҳои серҳаракати тоҷикӣ. – Д., 1961.</p> <p>3. Раҳимӣ Д. Оббозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2023. –</p>

		water and on the shore around the lake or pond. In recent years, playing football in water has also become popular.				Ч.9.
G036	MURGHOBI-SHIKORCHI, <i>zalichak, jongirak, miyonravak,</i>	A kind of traditional team game played with ball. A group in the field will be hunters and other group – ducks. Hunters with ball hunt the ducks.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Мурғобишикорчӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2015. – Ч.1. – С. 656.</p> <p>2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозихои бачагона баҳаше аз мероси фарҳангии гайримоддӣ // Фарҳангии гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8–22.</p>
G037	NAYZAANDOZI, <i>nayzabozi, nayzazani</i>	Javelin-throwing. A traditional kind of sport, playing and throwing javelin. Competition of Javelin-throwing was held in the Navruz, Mehrgan and other national celebrations.	2016	All over the country	Need for urgent safeguarding	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинобод. 1953.</p> <p>2. Турсунов Н. Бозихои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.</p> <p>3. Раҳимов Д. Найзапартоӣ // Донишномаи фарҳангӣ мардуми тоҷик. – Д., 2017. –</p>

						Ч.2. – С. 34-35
G038	NARDBOZI	Backgammon game. A old kind of sport of the Tajik people. Board game for two players on a special board, divided into two halves. The goal - to roll the dice and moving the checkers in accordance with dropped points, to go full circle checkers around the board, they come into another player's home and throw them to the board before it will make the opponent.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Нардбозӣ // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.272-273.</p> <p>2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.</p>
G039	PALAKBARAK, <i>talgoraku chalgorak,</i>	A kind of traditional team game played in a field. Teams have their area and do not allow opponent team to take over their home area.	2016	Asht, Rasht, Darvoz	Partly active	<p>1. Палабарак // Мероси фарҳанги гайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.263.</p> <p>2. Раҳимов Д. Палабарак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 185-186.</p>
G040	PANJSANG, <i>haftsang, jambul,</i>	A kind of traditional team game played with ball and 5 stones. Players will shut the stones which are put on each other.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Панҷсанг // Донишномаи</p>

	<i>jambet</i>					фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 190-191.
G041	PIYODAKASHAK	A kind of traditional game played by teenagers and young men. That was held during Navruz holiday and other celebration. They throw a piece of had fabric and each player tries to take out that.	2016	Kulob, Gharm, Darvoz	Under danger of disappearance	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2. Раҳимов Д. Пиёдакашак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 210.
G042	PODSHOHBOZI, <i>duzdu qozi,</i>	A kind of traditional game played with match. Four participants throw by turn match and according to the situation of falling of match they play roles of king, vizier (minister), clerk or judge and thief.	2016	Sughd province Hisar valley, Rasht, Darvoz	Viable	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 2. Раҳимов Д. Подшоҳбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 214.
G043	POYGA, <i>davidan</i>	Racing. A kind of traditional sport. Children teenagers and young men held races during Navruz holiday and other celebration.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи

						точик. – Д., 2011.
G044	RUST-SHAVAKON,  <i>bajoshavak,</i> <i>tuktukbozi</i>	Hide-and-seek. A kind of traditional team game. Team members will hide and another team will seek them.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Шермуҳаммадов Б. Назми халқии бачагонаи точик. – Д., 1973.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Раҳимов Д. Рустшавакон // Дошишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 268-269.</p>
G045	SANGCHILIK-BOZI,  <i>sangchabozī,</i> <i>panjabozī</i>	Traditional game played usually by girls. They select small stones and play with hands and fingers.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимов Д. Санҷчиликбозӣ // Дошишномаи фарҳанги мардуми точик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 315-316.</p> <p>2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). СМАЭ. т. XVII.</p>

						М. – Л., 1957.
G046	SAFEDOR-SIYOKHOR, <i>safedorbozi,</i> <i>akhtarakon</i>	A kind of traditional team game. Team members stay in line as a chain keeping hands of each other in the distance of 15 meter. By turn one of them runs to cut the chain of opponent team.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Рахимов Д. Сафедор-сиёххор // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 326.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Карагатегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976. 3. Турсунов Н. Бозихои серҳаракати тоҷикий. – Д., 1961.</p>
G047	SURSURAKON <i>peshkunakon</i>	A kind of traditional game. Participants select a player for following and keeping others. Participants run to different sides, but not far and he or she tries to keep them.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Андреев М.С. Таджики долины Хуф. Сталинабад. 1953.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Карагатегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p>
G048	TUTI KAL, <i>tali tal</i>	A kind of traditional children game. The game is played with a song “Tali tal, tutmoni kal”.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Карагатегина и Дарваза. Вып.3. – Д.,</p>

							1976. 2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-1935). – Т. XVII. М. – Л., 1957. 3. Раҳимов Д. Тути кал // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 476-477.
G049	GURBABOZI	Playing with cat. A kind of traditional game of the Tajik girls. One of the players performs the role of cat and chase others.	2016	Devashtich (Ghonchi)	Partly active		1. Раҳимов Д. Гурбабозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ҷ. 1, Душанбе, 2015. – С. 261.
G050	«KI JALLOD?» <i>poshobozi</i>	“Who is Executioner”. Traditional game played with a kind of grass. Four children play the roles of king, vizier, executioner and thief.	2016	Sughd province, Hisar valley	Viable		1. Раҳимов Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳаше аз мероси фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.

G051	KHARGUSHBOZI	The game “Rabbit”. A kind of traditional children game. A participant plays the role od rabbit and other play the roles of dogs. Rabbit hides in the trees and bushes, but dogs chase and should find it.	2016	Sughd province	Partly active	1. Рахимов Д. Харгӯшбозӣ // Доишишномаи фарҳанги мардуми тоҷик – Ч. 2, Душанбе, 2017. –С. 520. 1. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков. –Т. XVII. М. – Л., 1957.
G052	OFTOB-МАНТОВ, <i>sanduqcha-qutticha</i>	A traditional game of the Kulob children and teenagers. Two players will stay back to each other and with their hands take hands of hispartner, then in turn lift each other.	2018	Kulob province	Partly active	1.Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳаше аз мероси фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., 2016. – С. 8–22.
G053	KHARKASHAK <i>kharbuz, buzi khari</i>	A kind of traditional games played riding on donkeys. Participants try to take out the goal – the skin of sheep or goat, which was thrown between players.	2016	Khatlon, Darvoz, Rasht, Tavildara	Partly active	1. Нурджанов Н. Традиционный театр таджиков. Т.1, – Д., 2002. 2 Рахимов Д. Харкашак // Доишишномаи фарҳанги мардуми

						точик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 521-522.
G054	TUKHMBOZI, <i>tukhmjang</i>	One of the traditional games played mostly during Navruz and other holidays. Game in the eggs, beaten eggs is considered lost.	2016	All over the country	Viable	2. Тухмбозӣ // Мероси фарҳанги гайримодӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С.274-275.
G055	KHURUS-JANG	Cock-fight. A kind of traditional game. Boys and young men will raise cocks and let them to fight in a field.	2016	All over the country	Viable	1. Шакармамадов Н., Шакармамадов О. Наврӯзи Бадаҳшон. Хоруғ, 2003. 2. Раҳимов Д. Хурӯсчанг // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 547-548.
G056	HAVZAK-HAVZAK	A kind of traditional baby game. The game is played with a song “Havzak-havzak”.	2016	All over the country	Viable	1. Андреев М.С. Вещие сны, несколько примет и детская игра “Сорока-ворона” среди некоторых народов, главным образом Средней Азии // Известия главного среднеазиатского музея. Ташкент, 1923.

						2. Шермуҳаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.
G057	CHAVGONBOZI, <i>guybozi</i>	Polo game. A kind of traditional team sport with a ball, in which participants played on horseback and move the ball down the field with a special stick. The aim of the game is to hit the opponent's greatest number of times.	2016	Badakhshan, Khujand,	Partly active	<p>1. Турсунов Н. Чавгонбозӣ. – Д., 1982.</p> <p>2. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983.</p> <p>3. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.</p> <p>4. Суяркулов Т. Прошлое и настоя- щее таджикского спорта. – Д., 1968.</p>
G058	CHILIKBOZI, <i>Chilikdangal, chilik-pilik, likakbozi, ilik-qahri, chilaku lof, alaki-momki</i>	A kind of traditional game. For the game requires - a stick, length of 10-15 cm and a shorter stick, length of 60-80 cm. One player - striker, the rest - catching that extend.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Чиликбозӣ // Мероси фарҳангӣ ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 256-258.</p> <p>2. Пещерева Е.М. Игрушки и детские игры у таджиков и узбеков (по материалам 1924-</p>

						1935). СМАЭ. т. XVII. М. – Л., 1957.
G059	CHASHM-BANDAK, <i>chashmbandak</i>	A kind of traditional game which is played by girls and boys. Eyes of one player will be tied with a piece of fabric or with a scarf. He or she should capture other participants.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Рахимов Д. Чашмбандак // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.621.</p> <p>2. Шермуҳаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.</p>
G060	CHISTON-BULBULON	Traditional oral game similar to riddles. A participant will ask other questions.	2016	All over the country	Partly active	<p>1. Амонов Р. Очерки эчодиёти даҳанакии Кӯлоб. – Д., 1963.</p> <p>2. Нурджанов Н. Игры // Таджики Каратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.</p> <p>3. Сӯфиев А. Чистонҳои халқии тоҷикӣ. – Д., 1972.</p> <p>4. Шермуҳаммадов Б. Назми халқии бачагонаи тоҷик. – Д., 1973.</p>

G061	CHORMAGH-ZBOZI	A traditional game with walnuts. Each participant will throw a walnut and hit walnuts of others.	2016	All over the country	Viable	<p>1. Чормағзбозӣ // Мероси фарҳанги ғайримоддӣ дар Тоҷикистон / мураттиб Д. Раҳимов. – Д. 2017. – С. 265-266.</p> <p>2. Раҳимов Д. Чормағзбозӣ // Доишишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 649-650.</p>
G062	JIGAR-JIGAR, <i>Bobo-bobo</i>	Traditional game played by girls. They stay in line, take each other's hands and pass under hands of leader and close to her participant, with imitation of sounds of animals and musical instruments.	2016	Asht, Khujand, Hisar and Zarafshon valleys	Viable	<p>1. Раҳимов Д., Ҷигар-ҷигар // Доишишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С.669-670.</p> <p>2. Раҳимов, Д. Варзиши суннатӣ ва бозиҳои бачагона баҳаше аз мероси фарҳанги ғайримоддӣ // Фарҳанги ғайримоддии халқи тоҷик. Шумораи 1. – Д., – С. 8-22.</p>

G063	SHOHMOTBOZI, <i>shatranjbozi</i>	Chess – a kind of traditional board games. Chess is a two-player board game played on a <u>chessboard</u> , with 64 squares arranged in an eight-by-eight grid. Chess is worldwide game for both amateurs and professionals.	2016	All over the country	Viable	1. Турсунов Н. Бозиҳои миллии тоҷикӣ. – Д., 1983. 2. Сафаров Ш. Бозиҳои миллӣ ҳамчун тамаддуни халқи тоҷик. – Д., 2011.
G064	YAKLINGA	A kind of traditional game. The participants in this game divide into two groups. The players of the first team jumping with one foot run from one side of the playground to another side. The players of the second team in the same manner chase the players of the first team. Each player chases only a player of another team and should touch his rival with his foot.	2016	Rasht, Tojikobod, Darvoz,	Partly active	1. Нурджанов Н. Игры // Таджики Ка-ратегина и Дарваза. Вып.3. – Д., 1976.
G065	ASKARBOZI, <i>miltiqbozi,</i> <i>taraq-taraq,</i> <i>kamonbozi</i>	Shooting game. Children divide in to two groups and one group hides behind of walls, trees and etc., but other group players will find them and shoot with handmade stick gun.	2016	All over the country	Viable	1. Р. Амонов Навбахори ҷашнисор. –Д., 1976.

G066	RAVOTBOZI, <i>khonachabozı, kappabozı</i>	Traditional children game. Children make a small open hous with stones, sticks and clay. They play with dolls in theis “yard”.	2016	All over the country	Viable	1. Аминов А. Работбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 228.
G067	FALAKHMON-BOZI	Falakhmon is a simple tool for throwing small stones. Boys are engaged in this game, to contest in far throwing stones and also focusing to a target.	2020	All over the country	Viable	1. Раҳимов Д. Фалаҳмон // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ҷ.2. – С. 501.
G068	GHUR-GHURBOZI	This game is played in the winter season, on the snow field, by teenagers with <i>toqis</i> traditional hats.	2020	Darvoz	Viable	1. Сайдов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарваз // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G069	KUCHIKUCH	A kind of children game, which is played inside of houses. They choos a player, who will close his eyes and other will touch him. Then he should find a boy, which touched him first. During searching others will sing a song.	2020	Darvoz	Viable	1. Сайдов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарваз // Фарҳанги ғайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.

G070	TUGMABOZI	A king of traditional game, which is played with buttons between two teenage players.	2020	All over the country	Viable	1. Сайдов С. Шарҳи чанд бозӣ аз Дарваз // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 10. – Д., 2020.
G071	GUGIRDBOZI, pochobozi	Game of children and teenagers and sometimes young people with a matchbox. This game is organized mostly in winter. The object of the game was a new full matchbox. The players take turns throwing the matchbox onto the flat floor of the house or onto a large platform. The condition of the game was that if the box of matches stood vertically, the player would get two points, if it stood horizontally, he would get one point, and if the box fell on his back or on his back, he would get no points.	2023	Sughd region, Hisar valley	Viable	Раҳимӣ Д. Гӯғирдбозӣ // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик. – Д., 2017. – Ч.2. – С. 501.
G072	LAPAKBOZI, <i>laparbozi</i>	A kind of traditional children's game that is common in some districts of Rasht Valley. This game is played in the field, and the object of the game is "lapak" - flat stones the size of an apricot. Children draw a circle on the ground, and each player puts one or two sticks inside. Then the players take turns hitting the targets with a stone from a	2023	Ayni district, Rasht, Gor- no- Badakhshan Autonomous Region	Viable	1. Раҳимӣ Д. Шарҳи чанд бозии бачагона аз навоҳии водии Рашт // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 6. – Душанбе: Арҷанг, 2018. – С. 175-186.

		certain distance. Any piece that is out of the circle is taken by the marker player. In this way, the game continues until all the pieces are finished. After the last card is removed from the round, the game starts again.				
--	--	---	--	--	--	--

## CHAPTER 8. – CULTURAL SPACES (H000)

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
H001	CHOYKHONA	Tea house, a social environment for drinking tea, eating and relaxing. In Tajikistan, old people usually visit tea houses. They drink tea, talk to each other, and play board games such as chess, backgammon, and cards. Some tea houses are visited by folk musicians and singers, storytellers. In Rasht, Tojikibod and Lakhsh districts, tea-houses also serve as a hotel for invited guests coming to a wedding celebration. Some guests can stay and spend the night during their visit.	2020	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимӣ Д. Чойхона ҳамчун маркази фарҳангӣ-фароғатӣ // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик / Мураттиб, муаллифи пешгуфткор ва хулоса Д. Раҳимов / Шумораи 6. – Душанбе: Арҷанг, 2018. – С. 115-119.</p> <p>2. Раҳмонӣ Р. Чойхона // Донишномаи</p>

						фарҳанги мардуми тоҷик / Сармуҳаррӣ Н.Амиршоҳӣ. Ҷ.2.–Душанбе: СИЭМТ, 2017. – С. 638-639.
H002	KHONAI SUNNATII POMIRI,  <i>chid,</i> <i>chud, chad, kud,</i> <i>khun, khon,</i> <i>joydorkhona,</i> <i>katakhona, langarkhona,</i> <i>vanchikhona,</i> <i>khonai urfii pomiri</i>	Chid is the traditional home of The people of Gorny Badakhshan. Many beliefs, wedding rites, funeral rites, performing arts, and some types of folk crafts are associated with this house. Various crafts are used in the construction of the Chid, such as carpentry, mud plaster, masonry, wood carving, and so on.	2020	Badakhshan	Viable	<p>1. Шоҳхуморов А. Памир страна ариев. – Душанбе: Дониш, 1997.</p> <p>2. Васильцов К.С. «Олами сағир»: к вопросу о символике традиционного памирского жилища // Традиция в условиях перемен. Москва: Наука, 2007.</p> <p>3. Маҳмадлоиқов Г. Хонаи помирӣ маҳсули давраи то ислом // Бадахшони советӣ. – №44. – 22 февраля 1987.</p>
H003	ZIYORATGOH,  <i>mazor,</i> <i>oston,</i>	Holy places. In Tajikistan, many sacred places (zieratgoh), associated with the legends, traditions, rituals, beliefs and customs of worship. Next to every holy place there are special buildings for the gathering, prayers, and kitchens for cooking. People usually visit the sacred sites usually on	2020	All over the country	Viable	<p>1. Шакармамадов Н., Фолклори Помир / оstonҳо. – Ҷ.4. – Душанбе: Дониш, 2015.</p> <p>2. Аминов А. Зиёратгоҳи Султон Увайси Қаранӣ</p>

	<i>qadamjo</i>	Wednesdays, but it is open to the public there on other days.				// Фарҳанги гайри-моддии халқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. –2017. – С.138-147. 3. Ҳолмуродов З. Зиёратгоҳи Лангарота дар ноҳияи Спитамен // Фарҳанги гайри-моддии халқи тоҷик. – Д., 2019. № 8. – С. 125-129.
H004	MARKAZHOI HUNARMAN DI	Centers of folk crafts. Such centers are located in most cities and regional centers of Tajikistan. In the centers of folk crafts, women work mainly, they are engaged in various types of embroidery, sew dresses and other everyday items. They prepare traditional food, celebrate national holidays, and share their knowledge and practices in the field of folk crafts.	2020	All over the country	Viable	3. Ҳолмуродов З. Вазъи қунуни касбу ҳунарҳои мардона дар баъзе шаҳру ноҳияҳои вилояти Суғд // Фарҳанги гайри-моддии халқи тоҷик. Шумораи 3. – Д., 2017. – С. 23-36.
H005	KOKHI FAR-HANG, <i>qasri farhang,</i> <i>khonai farhang,</i>	Palace of culture, House of culture – cultural centers that are located in many cities and regional centers of Tajikistan. Music, songs, dances, and folk theater are performed in cultural centers. In Dushanbe, one of the best palaces of culture is located, which is called "Kochi Navruz". About 10 folk crafts were used in the decoration of its building. There worked	2020	All over the country	Viable	1. Раҳмонзода С., Ҳасанзода С. Коҳи беназир // Душанбе / маҷаллаи фарҳангӣ-иттилоотӣ. – 2016. – №4. – С. 36-43. 2. Ҳасанзода С. Беназир. Дар ситоши

		70 masters with their students, now the number of their students is 3-4 thousand. In other words, the construction processes of Kokhi Navruz contributed to the development of folk crafts. There are also such palaces of culture in the Dangara district called "Khurramshahr", in the city of Istaravshan - "Farhangsaroy Oriyoи", in Khujand - "Qasri Arbob", etc.				"Кохи Наврӯз" // Чумхурият. – 2020. – №: 92. – 14 май. 3. Баҳром М., Қасри Арбоб. Боргоҳе, ки ба иттиҳоди миллат асос гузошт // Чумхурият. – №: 222-223. – 2019. – 26 ноябр.
H006	OSHKHONAI TAOMHOI MILLI, <i>qurutobkhona,</i>	Traditional dining rooms. These types of buildings are traditionally decorated, and chefs prepare traditional dishes and other food there. In most of them is sounded traditional songs and music.	2020	All over the country	Viable	1. Бердиева Ш., Каримова Г. Нигоҳе ба таомҳои суннатии минтақаи Кӯлоб // Фарҳанги гайримоддии ҳалқи тоҷик. Шумораи 4. / мураттиб Раҳимов Д. – Д., 2017. – С.157-164.
H007	USTOKHONA	Workshop. A production place where the master works alone or together with his children and students. In the past, all artists had their own workshops. In particular, workshops for blacksmithing, jewelry, carpentry, shoemaking, blacksmithing, etc. Usually, most of the workshops were located in the master's own yard. Workshops have also been built by the government, where a	2023	All over the country	Viable	1. Раҳмонӣ Р. Устоҳона // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ҷ.8. – Душанбе, 2023. – С. 379.

		group of artisans work together. Workshops also operate in secondary schools, where students are taught trades and crafts.				
--	--	--	--	--	--	--

## SECTION 9. GOOD SAFEGUARDING PRACTICES - I003.

Inventory number	Name of element (including local terms)	Brief description	Data of approval	Geographical location	Contemporary situation of the element	Published sources
I001	FOLK-ART FESTIVAL-COMPETITION "ANDALEB"	The republican folk-art festival-competition "Andaleb" was started in 1996 according to the Decree of the Government of the Republic of Tajikistan. This festival-competition is organized by the Ministry of Culture of the Republic of Tajikistan, which plays a significant role in the development, promotion and revival of folk traditions. The purpose of holding this festival-competition is to develop the activity of artistic teams, to find new faces of artists, to attract people to culture and art, to increase the role of ensembles and creative groups in the process of educating young people, to develop a	2023	All over the country	Viable	<p>3. Раҳмонӣ Р. «Андалеб» // Донишномаи фарҳанги мардуми тоҷик / Ч.1. – Д., 2015. – С. 45-48.</p> <p>4. Раҳимӣ Д. Бурду бохти “Андалеб” // Адабиёт ва санъат. – 2023. – № 40 (2219). – 12 октябр.</p>

		sense of patriotism and culture, to love their beauty and creativity, to develop and promote folk arts and crafts. regulation of national and folk traditions and customs and support of creative and talented people. It was held in 1996, 1999, 2001, 2004, 2006, 2008, 2014, 2018, 2021, 2023.				
I002	TRADITIONAL LEARNING METHOD «USTOD-SHOGIRD», <i>traditional school “master-disciple”.</i>	<p>The traditional "master-disciple" method has been popular among Tajiks since ancient times. With this method of traditional education, artists, artisans and experienced people of various fields teach the new generation traditional knowledge and experiences related to their professions for months, sometimes even more than a year.</p> <p>On April 1, 2017, the Government of the Republic of Tajikistan decided on the "State program for the development of the art of Shashmaqom and Falak and the traditional master-disciple school in the Republic of Tajikistan for the years 2017-2021", which created favorable conditions for the development of Shashmaqom and Falak. The traditional "master-disciple" school includes several aspects. In the past, there were no recordings that are available to everyone today, and this traditional Tajik music was taught from generation to generation through teachers and students. Even today, this school is developing, which acquaints the students with all the subtleties</p>	2023	All over the country	Viable	<p>3. Рустамов Д. Особенности традиционной системы ученичества («Устод-шогирд») в песенно-музыкальной культуре Северного Таджикистана на рубеже XX -XXI вв. // Ученые записки Худжандского гос. Ун-та им. Б. Гафурова. 2011. №3.</p> <p>4. Азизи Ф.А. Институт устод-шогирд и его роль в традиционной профессиональной музыке стран мусульманского востока // Музыковедение. 2008. № 5. – С. 55-61.</p>

		of this music, including the poetical meter of <i>aruz</i> , poetry, structures and melodies of traditional music, climaxes and other elements.				
I003	FOLKLORE-ETH-NOGRAPHIC ENSEMBLES	In the country, folklore-ethnographic ensembles "Ganjina" in Dushanbe city, "Qaratogh" in Tursunzoda, "Grandmothers" in Khujand, "Falak" in Kulob, "Marvorid" in Panjakent, "Khoharakon" in Konibodom, "Khutal" in Bokhtar, "Nasimi Darvaz" in Darvaz district, "Chashma" in Vose, "Naqsh" in Mastchoh, "Payvand" in Jabbor Rasulov district, and several others are active, which have a great contribution to the preservation and development of national culture. These ensembles mainly rely on the folklore and culture of the Tajik people and have compiled their own performance program and repertoire. Their repertoire includes lyrical, ceremonial, domestic, festive, humorous, cover songs; also traditional dances, shows of wedding moments and other celebrations and ceremonies, national costumes and other traditions have taken place.	2023	All over the country	Viable	<p>1. Раҳимӣ Д. Ансамблҳои фолклорӣ ва оилавӣ василаи пешбарандаи фарҳанги гайримоддӣ // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик / № 10. – Д., 2020.</p> <p>2. Аминов А. Ансамбли фолклорӣ-этнографии “Насими Дарвоз” // Фарҳанги гайримоддии халқи тоҷик / № 9. – Д., 2020.</p>